

**ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ**

ΘΕΜΑ :

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

**ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Χ. ΜΠΑΣΤΑΝΗΣ
Α.Μ: 1340200000363**

ΑΘΗΝΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2006

ΕΡΓΑΣΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
2. ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	3
A) Ιστορική και εννοιολογική προσέγγιση.....	3
B) Η πρακτική σημασία τους.....	7
3. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	9
A) Ορισμός και παραδείγματα.....	9
B) Ορισμός φαινομένου σύμφωνα με εγκεκριμένους νομικούς επιστήμονες.....	10
4. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ.....	14
5. ΑΡΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΕΠΙΦΑΝΕΙΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΛΟΓΟΥΣ.....	17
6. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΣΤΑΘΜΙΣΗΣ - ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΑΡΜΟΝΙΑΣ - ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	27
7. ΠΛΑΣΤΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	34
8. ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	39
9. ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	45
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (ΕΝΤΥΠΗ - ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ).....	46
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	47
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	127
ΛΗΜΜΑΤΑ.....	127

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν πόνημα έχει ως αντικείμενο μελέτης την ανάλυση και προσέγγιση του φαινομένου – όντως περί φαινομένου πρόκειται, παρά για υπαρκτό πρόβλημα – της λεγομένης «**σύγκρουσης των δικαιωμάτων**» ως της διαγραφόμενης αδυναμίας ταυτόχρονης άσκησης δύο ή περισσότερων ατομικών δικαιωμάτων συνταγματικά κατοχυρωμένων. Ακολουθεί μια ενδελεχής ανάλυση του φαινομένου και των παραμέτρων του υπό το πρίσμα τόσο της υποκειμενικής όσο και της - ορθότερης και πληρέστερης – αντικειμενικής Σχολής του Δημοσίου Δικαίου. Προτιμήθηκε μια σταδιακή κατάκτηση του θέματος, αφού μετά την οριοθέτηση και κατανόηση του φαινομένου, παρουσιάζονται οι τρόποι άρσης του και γίνεται τελική αναφορά και επιλογή της αποτελεσματικότερης θεωρίας. Καθ' όλη την πορεία της εργασίας δεν εκλείπουν οι απαιτούμενες υποσημειώσεις με την παραπεμπόμενη βιβλιογραφία, παράλληλα, τίθεται παράρτημα με νομολογιακές αποφάσεις, άμεσα σχετιζόμενες με το εν λόγω θέμα, ενώ, τέλος, παρατίθενται ένα κείμενο περίληψης και ένας κατάλογος λημμάτων.

2. ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ¹

Α) Ιστορική και εννοιολογική προσέγγιση

Η πρώτη συνταγματική κατοχύρωση ατομικών δικαιωμάτων, ως φυσικό επακόλουθο της Αμερικανικής Επανάστασης, έλαβε χώρα στα τέλη του 18ου αιώνα στην Αμερική με τις διακηρύξεις της πολιτείας της Βιργινίας του 1776 και άλλων πολιτειών. Η προσπάθεια αυτή συνεχίστηκε με την Γαλλική Επανάσταση και την «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη» του 1789, η οποία έτυχε ευρύτερης απήχησης, την διαδέχτηκαν δε οι διακηρύξεις του 1793 και 1795. Σε διεθνές επίπεδο, η βούληση για κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων αποτέλεσε ιστορική συγκυρία. Μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου και την συνακόλουθη ήττα των φασιστικών και ναζιστικών δικτατοριών, η μέριμνα για την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων επεκτάθηκε και σε διακρατικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, το 1948 εγκρίνεται από την Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών η «Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων». Το 1950 τα κράτη – μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης συνάπτουν (Ευρωπαϊκή) «Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών» (γνωστή ως Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: ΕΣΔΑ). Άλλωστε, και στο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο η κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων τιμάται ιδιαίτερα, ειδικά με την Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη του Μάαστριχτ) του 1992 και πιο συγκεκριμένα με το άρθρο 6, όπως τούτο αντικαταστάθηκε από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ του 1997. Γεγονός είναι, ωστόσο, ότι οι ευρωπαϊκές συνθήκες δεν περιέχουν ειδική κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων, όπως συνηθίζεται στα συντάγματα. Εν τούτοις, δεδομένο είναι ότι η «Ευρωπαϊκή Ένωση» σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται στη Σύμβαση της Ρώμης του 1950 (ΕΣΔΑ) και όπως συνάγονται από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών – μελών. Εν όψει όλων αυτών, αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα με την προσχώρησή της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα την 1 Ιανουαρίου 1981 δεσμεύεται από το πρωτογενές κοινοτικό

---

¹ Βλ. Μάνεσης Αριστ., Συνταγματικά δικαιώματα και ατομικές ελευθερίες, δ' έκδοση, σελ. 63 επ., - Δαγτόγλου Π. Δ., Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα, Α' Τόμος, 2005, σελ. 8-11, 22-31

δίκαιο, το οποίο έχει υπερνομοθετική ισχύ, όπως, άλλωστε, προκύπτει και από το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος.

Στην Ελλάδα όλα τα ελληνικά συνταγματικά κείμενα από το σχέδιο του Ρήγα Βελεστινλή – Φεραίου (1797), το προσωρινό Σύνταγμα της Επιδαύρου (1822) ως σήμερα, κατοχυρώνουν τα ατομικά δικαιώματα. Στο ισχύον Σύνταγμα, κομβική διάταξη για τα ατομικά δικαιώματα συνιστά το άρθρο 25 παρ. 1, αφού με το συγκεκριμένο άρθρο «τα δικαιώματα του ανθρώπου, ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους». Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του ισχύοντος Συντάγματος του 1975, όπως αναθεωρήθηκε το 1986 και το 2001, είναι η ενίσχυση των ατομικών δικαιωμάτων. Ιδιαίτερη σημασία έχει να τονιστεί ότι με το Σύνταγμα του 1975 οδηγηθήκαμε σε ένα Σύνταγμα περισσότερο ανθρωποκεντρικό και λιγότερο ατομοκεντρικό από το Σύνταγμα του 1952, όπως τούτο γλαφυρά αναπαριστάται στην διάταξη του (μη αναθεωρητού) άρθρου 2 παρ. 1.

Αντί του όρου «ατομικά δικαιώματα», στα διάφορα κρατικά και διεθνή δικαϊκά κείμενα γίνεται χρήση και άλλων εννοιολογικών χαρακτηρισμών, όπως «ατομικές ελευθερίες», «δικαιώματα του ανθρώπου», «θεμελιώδεις ελευθερίες», «θεμελιώδη δικαιώματα», η ανάλυση των οποίων στην παρούσα εργασία παρέλκει. Το Σύνταγμα του 1975 χρησιμοποιεί τον όρο «ατομικά δικαιώματα» ως τίτλο στο δεύτερο μέρος - άρθρα 4 έως 25 - καθώς και τον όρο «δικαιώματα του ανθρώπου» σε όλο το φάσμα του.

Τα ατομικά δικαιώματα, όπως παραδοσιακά γίνεται δεκτό, ανήκουν στην ευρύτερη κατηγορία των δημοσίων δικαιωμάτων. Δημόσιο δικαίωμα είναι εκείνο που απονέμεται από το ισχύον δίκαιο για την ικανοποίηση συμφερόντων που σχετίζονται με την άσκηση της κρατικής εξουσίας : είναι εκείνα τα δικαιώματα που διέπονται από κανόνες του Δημοσίου δικαίου, εφ' όσον από την μια μεριά των εννόμων σχέσεων που δημιουργούνται υπάρχει φορέας της κρατικής εξουσίας που ενεργεί με αυτήν την κυριαρχική του ιδιότητα. Κατά την κλασική τριπλή διάκριση του G. Jellinek των δημοσίων δικαιωμάτων, διακρίνουμε:

α) τα ατομικά δικαιώματα, τα οποία έχουν περιεχόμενο αρνητικό (status negativus), καθώς η αξίωση την οποία θεμελιώνουν, συνίσταται στην αποχή της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις σε μια ορισμένη σφαίρα, μέσα στην

οποία τα άτομα μπορούν να δρουν ελεύθερα. Έτσι, τα εν λόγω δικαιώματα είναι αμυντικά, δηλαδή, δικαιώματα άμυνας των ατόμων κατά των επεμβάσεων του κράτους στην σφαίρα της ελεύθερης δράσης τους

β) τα πολιτικά δικαιώματα, τα οποία έχουν ενεργητικό περιεχόμενο (*status activus*), καθώς είναι δικαιώματα συμμετοχής των ατόμων στην άσκηση της κρατικής εξουσίας

γ) και τα κοινωνικά δικαιώματα, τα οποία έχουν περιεχόμενο θετικό (*status positivus*), αφού οι φορείς τους απαιτούν από το κράτος ορισμένες παροχές ιδιαίτερα οικονομικής φύσεως.²

Η προεκτεθείσα διάκριση των δικαιωμάτων έχει επικρατήσει στην επιστήμη, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι τα μεν ατομικά δικαιώματα έχουν κατοχυρωθεί υπέρ όλων των ανθρώπων, τα δε πολιτικά μόνο υπέρ των πολιτών. Πλην, όμως, η εν λόγω χρήση της ως άνω τριπλής διάκρισης των δικαιωμάτων δεν ανταποκρίνεται στην σύγχρονη πραγματικότητα, αφού λαμβάνει ως δεδομένα καταστάσεις και συνθήκες του παρελθόντος, οι οποίες έχουν παρέλθει ανεπιστρεπτί. Σημειολογικά και μόνο αναφέρουμε το ανακόλουθο της συστηματικής κατάταξης των ατομικών δικαιωμάτων στην λεγόμενη κατηγορία των δημοσίων δικαιωμάτων από την θεωρία και επιστήμη, την στιγμή που το ίδιο το Σύνταγμα, μετά την αναθεώρηση του 2001, το αποκλείει. Ειδικότερα, με την νέα διάταξη του άρθρου 25 παρ.1 εδ. γ του Συντάγματος ορίζεται ρητά ότι «τα δικαιώματα του ανθρώπου ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν». Συνεπώς, το Σύνταγμα αποδεχόμενο *expressis verbis* την τριτενέργεια των ατομικών δικαιωμάτων και παρέχοντας συνταγματική προστασία όχι μόνο απέναντι σε φορείς της κρατικής εξουσίας, αλλά και έναντι των ιδιωτών όταν αυτοί πλήττουν συνταγματικά κατοχυρωμένα ατομικά δικαιώματα, γίνεται αντιληπτό ότι το βασικό κριτήριο για την ένταξή τους στα δημόσια δικαιώματα καταλύεται. Άλλωστε, κατά τον επιφανή συνταγματολόγο κ. Δημητρόπουλο, το προτεινόμενο κριτήριο διάκρισης των συνταγματικών δικαιωμάτων σε ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά είναι τουλάχιστον ανεπαρκές, η δε ανεπάρκεια της παραδοσιακής νομικής θεωρίας για τα σύγχρονα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα αποτελεί γενικότερη θέση της σύγχρονης νομικής

---

² Βλ. Ράικος Αθ., Συνταγματικό Δίκαιο – Θεμελιώδη δικαιώματα, 2ος τόμος, 2002, σελ. 37-41

επιστήμης. Η μεταβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και η ανάγκη τονισμού της αντικειμενικής τους φύσης αποτελεί αναμφίλεκτο γεγονός, το οποίο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ιστορική εξέλιξη. Τα συνταγματικά δικαιώματα δημιουργήθηκαν δύο αιώνες πριν, πλην, όμως, υπέστησαν μεταβολή, τόσο στο ουσιαστικό τους περιεχόμενο, όσο και στη φύση τους. Τα συνταγματικά δικαιώματα δεν στρέφονται πλέον μόνο ενάντια στην κρατική εξουσία, αλλά και σε οποιαδήποτε εξουσία και συνεπώς, δεν είναι μόνο κανόνες δημοσίου δικαίου, αλλά βασικά αξιώματα της συνολικής έννομης τάξης και αντικειμενικοί κανόνες δικαίου.³ Άρα, η παραδοσιακή τριπλή διάκριση των δικαιωμάτων ερείδεται σε πεπαλαιωμένη βάση, η δε χρήση της, αν δεν εκτιμάται ως απαγορευμένη, μόνο καταχρηστικά μπορεί να γίνεται και για λόγους πρακτικούς.

Το Σύνταγμα ως θεμελιώδης νόμος θέτει όρια στην άσκηση της κρατικής εξουσίας, απονέμοντας συνάμα ορισμένα δικαιώματα στα πρόσωπα που υπόκεινται σ' αυτήν. Αυτά τα δικαιώματα, δηλαδή, η εξουσία αυτοκαθορισμού που απονέμεται από την έννομη τάξη και τείνει να αποκλείσει ή να περιορίσει επεμβάσεις του κράτους και, εν γένει, των κρατούντων σε συγκεκριμένο χώρο ελεύθερης ύπαρξης και δράσης των κυβερνωμένων συνθέτουν την έννοια του όρου «ατομικά δικαιώματα» ή «ατομικές ελευθερίες». Πρόκειται για κανόνες που αναφέρονται στις σχέσεις μεταξύ εξουσιαζόντων – εξουσιαζομένων (και αντίστροφα), και που καθορίζουν το ποσοστό ελευθερίας το οποίο διαθέτουν τα μέλη της συγκεκριμένης κοινωνίας σε σχέση με τον κρατικό καταναγκασμό που ασκείται μέσα σ' αυτήν. Ειδοποιός διαφορά των συνταγματικά κατοχυρωμένων ελευθεριών είναι η παροχή και αναγνώριση της δυνατότητας στους φορείς τους για ανεμπόδιστη – ιδίως από την κρατική εξουσία – ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, δηλαδή για αυτοκαθορισμό και αυτοπροσδιορισμό (αυθυπαρξία, αυτονομία, αυτοδιάθεση), όπως τούτο μετουσιώνεται και αποτυπώνεται πλήρως στα άρθρα 5 παρ. 1, 25 παρ.1&2 και στην θεσμική εγγύηση του άρθρου 2 παρ.1 του Συντάγματός μας.

---

³ βλ. Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμ. Γ', Ημιτ. Ι, 2005, σελ. 37 επ.

B) Η πρακτική σημασία τους

Τα συνταγματικά δικαιώματα έχοντας αυξημένη τυπική ισχύ, δεν είναι δυνατό να καταργηθούν από τους νόμους, ή οποιεσδήποτε άλλες κρατικές πράξεις· απεναντίας, θέτουν τα νομικά πλαίσια μέσα στα οποία οφείλουν να κινούνται όλα τα όργανα του κράτους σε ό,τι αφορά, ιδίως, τις σχέσεις τους με τους πολίτες. Θεμελιώνουν, ταυτόχρονα, αξίωση έναντι των ασκούντων την κρατική εξουσία και αντίστοιχη υποχρέωση των τελευταίων να μην επεμβαίνουν σ' εκείνον τον συγκεκριμένο χώρο ελεύθερης ανάπτυξης και δράσης των κυβερνωμένων, ή να επεμβαίνουν μόνο υπό ορισμένες προϋποθέσεις, με προκαθορισμένες διαδικασίες και μέχρι ορισμένων ορίων. Κατά τούτο, αντιλαμβάνεται κανείς την βαρυσήμαντη αξία τους για την αποτροπή κρατικών αυθαιρεσιών έναντι των πολιτών, για την ύπαρξη και εμπέδωση του δημοκρατικού πολιτεύματος, για την ελεύθερη και ίση συμμετοχή των πολιτών στις πολιτικές διαδικασίες, καθώς και για την εξασφάλιση όλων εκείνων των απαραίτητων όρων χωρίς τους οποίους η απολαυή των ατομικών δικαιωμάτων παραμένει νεκρό γράμμα. Πράγματι, η λειτουργία της δημοκρατίας είναι αδύνατη χωρίς τις ελευθερίες της γνώμης, του τύπου, της συναθροίσεως, της ισότητας, καθώς και της ελευθερίας τις ιδρύσεως και λειτουργίας πολιτικών κομμάτων και συνδικαλιστικών ενώσεων. Από την άλλη πλευρά, το άσυλο της κατοικίας, επί παραδείγματι, προϋποθέτει την ύπαρξη οικίας, η ελευθερία γνώμης χωρίς μια στοιχειώδη εκπαίδευση και πληροφόρηση είναι κενή περιεχομένου, ενώ η ελευθερία του τύπου δεν σημαίνει τίποτε για ένα αναλφάβητο. Συνεπώς, το περιεχόμενο των ατομικών δικαιωμάτων δεν είναι μόνο «αποχή», αλλά η απολαυή και άσκησή τους απαιτεί κάποια θετική ενέργεια - παροχή- εκ μέρους της κρατικής εξουσίας.

Άλλωστε, τα ατομικά δικαιώματα ως ανεξαιρέτως υποκειμενικά δίκαια, πλήρη, δηλαδή, δικαιώματα του ατόμου, συνιστούν αχώριμες και εξαναγκαστές έννομες αξιώσεις έναντι του κράτους, μεταβάλλοντας τον ιδιώτη από απλό αντικείμενο δικαίου σε υποκείμενο δικαίου, από απλό υπήκοο σε πολίτη. Τέλος, αποτελούν συστατικά στοιχεία του κράτους δικαίου, αφού οριοθετούν την κρατική εξουσία και την υποτάσσουν σε κανόνες υπερκείμενης τυπικής εξουσίας, ενώ αλληλεξαρτώνται προς το κοινωνικό κράτος, μιας και από το Σύνταγμα το κράτος υποχρεούται να προσφέρει στο άτομο ένα

minimum βιοτικών αγαθών και αναγκαίων υπηρεσιών. Σημειωτέον ότι οι αρχές του κράτους δικαίου και του κοινωνικού κράτους, συνδυασμένες σε μία ενιαία αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, εισάγονται για πρώτη φορά ρητά στο Σύνταγμα με την αναθεώρηση του 2001.

3. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

A) Ορισμός και παραδείγματα

Η πολυποικιλότητα των ανθρωπίνων σχέσεων, η πολλαπλότητα των δυνατοτήτων δράσης και ενέργειας των ατόμων, αλλά και η σύγχρονη πραγματικότητα με την πολυπλοκότητά της και την ιδιορρυθμία της, πολλές φορές δημιουργούν ένα επικίνδυνο αμάλγαμα πυροδοτώντας προβλήματα συγκρούσεων των ατομικών δικαιωμάτων. Συχνά, λοιπόν, η ταυτόχρονη άσκηση ενός και του αυτού συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος από περισσότερους φορείς καθίσταται αδύνατη, με συνέπεια την αδυναμία απολαυής του συγκεκριμένου δικαιώματος στην ολότητά του και ως προς όλες τις εξουσίες του. Επί παραδείγματι, τα συχνά μποτιλιαρίσματα στις μεγαλουπόλεις φαίνονται να θίγουν την ελευθερία κίνησης και κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων σε τέτοιο σημείο ώστε, για να εξασφαλιστεί η απολαυή της εν λόγω ελευθερίας και από τους μεν και από τους δε, να επιβάλλεται ο σχετικός περιορισμός της με ποικίλα μέσα (πεζόδρομοι, τροχονόμοι, διαβάσεις πεζών, φωτεινοί σηματοδότες). Άλλοτε, η άσκηση διαφορετικών ατομικών δικαιωμάτων από ίδιους ή άλλους φορείς αποβαίνει άκαρπη, με αποτέλεσμα όταν ασκείται το ένα, την ίδια στιγμή να περιστέλλεται ή να περιορίζεται το άλλο. Λόγου χάρη, το δικαίωμα της ιδιοκτησίας κατά άρθρο 17 παρ.1 του Σ. και το δικαίωμα στο πολιτιστικό περιβάλλον του κοινωνικού συνόλου και κάθε ατόμου ξεχωριστά κατά άρθρο 24 παρ.1 του Σ., έρχονται σε εμφανή σύγκρουση στην περίπτωση της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης κατά αρ. 24 παρ.6 του Σ. για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, ή για την ανέγερση εργατικών κατοικιών. Έπειτα, ιδιαίτερα συχνό παράδειγμα σύγκρουσης δικαιωμάτων στις μεγαλουπόλεις συνιστά το φαινόμενο της συνάθροισης και διαδήλωσης (άρ.11 του Σ.) ορισμένων πολιτών με τον ταυτόχρονο αποκλεισμό χρήσης των οδών για τους οδηγούς οχημάτων – των τελευταίων θίγεται το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και κίνησης κατά άρθρο 5 παρ.1. Ιδιαίτερα επίκαιρο έχει γίνει το εν λόγω ζήτημα σύγκρουσης, κατόπιν των προσφάτων σχεδιασμών του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως για περιορισμό των διαδηλώσεων σε ένα τμήμα του δρόμου – και όχι σε όλο το οδόστρωμα – των κεντρικών δρόμων της Αθήνας προκειμένου να μην

δημιουργούνται προβλήματα στην εύρυθμη λειτουργία της πόλης. Επιβάλλεται, επομένως, ένας θεμιτός περιορισμός του δικαιώματος του «συνέρχεσθαι», ώστε να καταστεί εφικτή και η άσκηση του άλλου δικαιώματος, ήτοι της οδικής κυκλοφορίας των οχημάτων, κατ' εφαρμογή της αρχής της πρακτικής εναρμονίσεως. Τέλος, με την ρητή πλέον κατοχύρωση της τριτενέργειας των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων (άρ.25 παρ.1 εδ.γ), μετά την αναθεώρηση του 2001, γίνεται κατανοητό ότι οι περιπτώσεις συγκρούσεως δικαιωμάτων είναι συχνότερες και περισσότερες.

Β) Ορισμός φαινομένου σύμφωνα με εγκεκριμένους νομικούς επιστήμονες

Προκειμένου να προσεγγίσουμε με μεγαλύτερη ασφάλεια και πληρότητα το φαινόμενο της σύγκρουσης, θεμιτό να καταγράψουμε τους ορισμούς που δίνονται από καταξιωμένους συνταγματολόγους για το εν λόγω πρόβλημα.

Συγκεκριμένα, κατά τον Δ α γ τ ό γ λ ο υ, επιλογή εφαρμοστέου κανόνα δικαίου είναι αναγκαία στην περίπτωση συγκρούσεως ατομικών δικαιωμάτων δύο ή περισσότερων φορέων του ίδιου ή διαφορετικού δικαιώματος⁴, ενώ κατά τον Ρ ά ι κ ο, «σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων διαφορών φορέων αυτών (Grundrechtsolision) συντρέχει, όταν η άσκηση ενός θεμελιώδους δικαιώματος ενός προσώπου αποκλείει αναγκαίως, εν όλω ή εν μέρει, την ταυτόχρονη άσκηση του ίδιου ή άλλου θεμελιώδους δικαιώματος άλλου ή άλλων προσώπων⁵.

Σύμφωνα με τον Μ ά ν ε σ η, η συχνά αναφύουσα σύγκρουση των ατομικών δικαιωμάτων μεταξύ τους αναδεικνύει το πρόβλημα της σχετικότητας της προστασίας τους και ως συνέπεια αυτής της σύγκρουσης:

α) Ενίοτε μια και αυτή ατομική ελευθερία δεν μπορεί να ασκηθεί ταυτόχρονα εκ μέρους πολλών π.χ. η αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης κίνησης και κυκλοφορίας εκ μέρους όλων των πεζών και έστω ενός μεγάλου αριθμού αυτών και όλων των οχημάτων και έστω μιας ποσότητας αυτών, δεν είναι εφικτή, αν δεν επιβληθούν περιορισμοί

⁴ βλ. Δαγτόγλου Π. Δ., Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα, Α' Τόμος, 2005, σελ. 131-132

⁵ βλ. Ράικος Αθ., Συνταγματικό Δίκαιο – Θεμελιώδη δικαιώματα, 2ος τόμος, 2002, σελ. 233 επ.

εκατέρωθεν, αλλιώς χαοτικές και ριψοκίνδυνες καταστάσεις δημιουργούνται (κίνδυνοι συγκρούσεων οχημάτων, μποτιλιαρίσματα κ.λ.π.)

β) Άλλες φορές, δεν είναι δυνατή η ταυτόχρονη άσκηση περισσότερων ελευθεριών, οπότε η άσκηση της μιας αποκλείει και περιορίζει αφεύκτως την άσκηση της άλλης, π.χ. η συνάθροιση στο ύπαιθρο συγκρούεται με το δικαίωμα της οδικής κυκλοφορίας.⁶

Κατά τον Χ ρ υ σ ό γ ο ν ο, ο σπουδαιότερος περιορισμός των ατομικών και των κοινωνικών δικαιωμάτων προέρχεται από την ανάγκη αμοιβαίας οριοθέτησης των βιοτικών σχέσεων που ρυθμίζουν, καθώς και ένταξής τους στο συνολικό πλαίσιο της συνταγματικής τάξης, κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η συστηματική και τελολογική ενότητα του Συντάγματος. Έτσι, πολλές φορές καθίσταται ανέφικτη η υλοποίηση κοινωνικού δικαιώματος χωρίς αντίστοιχο περιορισμό ενός ατομικού, όπως όταν το κράτος πρέπει να απαλλοτριώσει ιδιωτική έκταση, για να ανεγερθούν εκεί εργατικές κατοικίες (άρθρα 17 παρ. 2 και 21 παρ. 4 Συντ.). Η ακόμη η άσκηση ενός και του αυτού δικαιώματος από πολλούς φορείς του ταυτόχρονα μπορεί να καθίσταται ανέφικτη. Κατ' αυτόν τον τρόπο, είναι αδύνατη η ταυτόχρονη ελεύθερη κίνηση των αυτοκινήτων σε πολυσύχναστη διασταύρωση. Με μια πολύ γενική έννοια θα μπορούσε ίσως να υποστηριχθεί ότι ανακύπτει κάποια «σύγκρουση» ανάμεσα στις συνταγματικά κατοχυρωμένες ατομικές ελευθερίες και τις αρμοδιότητες του δημοκρατικά νομιμοποιημένου νομοθέτη, παρ' όλο που ορισμένες φορές η άσκηση της αρμοδιότητας είναι απαραίτητη για την κατοχύρωση της ελευθερίας.⁷

Ο Τ σ ά τ σ ο ς, άλλωστε, σχετικά με την σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων, υποστηρίζει ότι η άσκηση ενός θεμελιώδους δικαιώματος από ένα φορέα του πολλές φορές συμβαίνει να εμποδίζει έναν άλλο φορέα του ίδιου δικαιώματος ή ενός άλλου δικαιώματος να το ασκήσει. Υπάρχουν βέβαια περιπτώσεις, όπου η σύγκρουση των δικαιωμάτων είναι εγγενής. Έτσι, π.χ., οι διατάξεις του άρθρου 24 για την προστασία του περιβάλλοντος (§ 1), για τη χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας (§ 2), για την προστασία των μνημείων και παραδοσιακών περιοχών (§ 6) θα παρέμεναν απλό ευχολόγιο αν δεν γινόταν δεκτό ότι ισχύουν στο μέτρο που η πραγμάτωσή τους συνεπάγεται

⁶ βλ. Μάνεσης Αριστ., Συνταγματικά δικαιώματα και ατομικές ελευθερίες, δ' έκδοση, σελ. 63 επ.

⁷ βλ. Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2002, σελ. 102 επ.

περιορισμό της ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Γι' αυτό και εύλογα το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε πως σε αρκετές περιπτώσεις το άρθρο 24 κατισχύει του άρθρου 17 (βλ, απόφ. 1581/1981 και 1239/1982 ΝοΒ, 31 (1983), σ. 113). Αυτή ή τοποθέτηση του δικαστηρίου επέτρεψε τη διαμόρφωση μιας νομολογίας αρκετά ανοιχτής στο θέμα αυτό. Έτσι, κρίθηκαν θεμιτοί σοβαροί περιορισμοί της ιδιοκτησίας όπως, π.χ., η θέσπιση σκληρών όρων δόμησης εντός του Σχεδίου Πόλης όπως η Πλάκα, η Καστέλλα, η Πάνω Πόλη (ΣτΕ 1907--1910/1980), η έκτός Σχεδίου Πόλης (ΣτΕ 1519/1980 και 797/1981) .⁸

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι η εννοιολογική οροθέτηση του προβλήματος της σύγκρουσης των ατομικών δικαιωμάτων αντιμετωπίζεται ομοφώνως από την επιστήμη, η οποία συμφωνεί ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά που στοιχειοθετούν το φαινόμενο της σύγκρουσης, ο ορισμός δε που έχει δοθεί στην ως άνω υπό α παράγραφο το αποτυπώνει με ακρίβεια . Αδήριτη ανάγκη είναι εν προκειμένω να καταγράψουμε και την επιστημονική άποψη του καθηγητή Συνταγματικού Δικαίου Α. Δημητρόπουλου σχετικά με το πρόβλημα της σύγκρουσης και την έννοιά του, η στάση του οποίου διαφοροποιείται σαφέστατα από τις ήδη καταγεγραμμένες και ανοίγει μία νέα διάσταση στην προσέγγισή του φαινομένου, η οποία, κατά τη γνώμη μας, ανταποκρίνεται πιο αποτελεσματικά και πληρέστερα στις ανάγκες της σύγχρονης πραγματικότητας.

Κατά τον Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο, λοιπόν, διακρίνουμε μεταξύ «σύγκρουσης υπό νομική έννοια» και «πραγματική σύγκρουση». Σύγκρουση δικαιωμάτων υπό νομική έννοια, είναι η ταυτόχρονη αναγνώριση και νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων περισσότερων φορέων κατά τρόπο ώστε η νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του ενός να περιορίζει την επίσης νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του άλλου. Χαρακτηριστικό της νομικής σύγκρουσης είναι η νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων από όλους τους φορείς. Η ιδιομορφία της, αλλά και η αντίθεσή της, βρίσκεται στο εξής: παρά το ότι η άσκηση όλων των δικαιωμάτων από όλους τους φορείς είναι νόμιμη, εντούτοις θίγεται κάποιος θεμελιώδης δικαίωμα. Το ζήτημα που γεννάται είναι μπορεί να αναγνωρίζεται στην σύγχρονη έννομη τάξη σύγκρουση δικαιωμάτων με την παραπάνω νομική έννοια. Αν μια τέτοια σύγκρουση δικαιωμάτων δεν μπορεί να γίνει δεκτή, τότε και ο όρος αυτός δεν μπορεί να έχει άλλη έννοια από εκείνη της «πραγματικής

---

⁸ βλ. Τσάτσος Δ.Θ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Γ', 1998, σελ. 295 επ.

σύγκρουσης», δηλαδή της προσβολής των δικαιωμάτων των άλλων χωρίς αναγνώριση από το δίκαιο ανάλογης εξουσίας.

Πραγματική σύγκρουση δικαιωμάτων είναι η αποδοκιμαζόμενη από το δίκαιο παραβίαση του δικαιώματος του άλλου. Οι πραγματικές συγκρούσεις υπήρχαν και δυστυχώς θα υπάρχουν καθημερινά. Κατά τη πραγματική σύγκρουση ο ένας από τους φορείς, ο επιτιθέμενος, ενεργοποιείται πέρα από το επιτρεπόμενο δικαιοκ πλαίσιο, δηλαδή ενεργεί χωρίς δικαίωμα. Στο πεδίο των πραγματικών συγκρούσεων κάποιος φορέας παραβιάζει το συνταγματικό δικαίωμα του άλλου, όμως η παραβίαση αυτή αποδοκιμάζεται από το δίκαιο. Η άσκηση του δικαιώματός του δεν είναι νόμιμη. Δεν πρόκειται επομένως για νομική, δηλαδή, για κατά δίκαιο, σύγκρουση.⁹

---

⁹ βλ. Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμ. Γ', Ημιτ. Ι, 2005, σελ. 238

4. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ¹⁰

Στην μορφή που είχε το Σύνταγμα πριν την τελευταία αναθεώρηση, είχαν διατυπωθεί διάφορες απόψεις σχετικά με την σύγκρουση δικαιωμάτων, απόψεις οι οποίες εκκινούσαν και συσχετιζόνταν άμεσα με την *θεωρία της τριτενέργειας*. Η θεωρία της τριτενέργειας αναπτύχθηκε όταν διαπιστώθηκε ότι ο κίνδυνος παραβίασης και καταπάτησης των συνταγματικά κατοχυρωμένων ατομικών δικαιωμάτων δεν προέρχεται αποκλειστικά και μόνο από την κρατική εξουσία, αλλά είναι δυνατόν να πηγάζει και από ιδιωτικές δυνάμεις. Έγινε κατανοητό, δηλαδή, ότι από την στιγμή που στην κοινωνική συμβίωση η εξουσία είναι διάχυτη, υπάρχουν και άλλες δυνάμεις που αποτελούν κέντρα εξουσίας κατά το μέτρο που επιβάλλουν την θέλησή τους και ασκούν καταπίεση (ιδίως οικονομική), σε τέτοιο βαθμό, ώστε να προκύπτει ανάγκη προστασίας των πολιτών. Τριτενέργεια, λοιπόν, οριοθετήθηκε ως η ανάπτυξη προστασίας των συνταγματικά κατοχυρωμένων ατομικών ελευθεριών, όχι μόνο έναντι των φορέων της κρατικής εξουσίας, αλλά και έναντι των ιδιωτών, με την έννοια ότι έχουν εφαρμογή («ενέργεια έναντι τρίτων») και στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου. Εμφανίστηκαν, έτσι, δύο θεωρίες, η πρώτη της άμεσης τριτενέργειας, η οποία υποστήριζε την οριζόντια (μεταξύ ιδιωτών) εφαρμογή όλων των ατομικών δικαιωμάτων λόγω της αντικειμενικής τους φύσεως – αν και κατά τον δημιουργό της, τον γερμανό καθηγητή Hans Carl Nipperdey, μόνο ορισμένων συνταγματικών κανόνων η απόλυτη ισχύς μπορεί να γίνει δεκτή και όχι όλων ανεξαιρέτως. Η δε δεύτερη θεωρία ήταν αυτή της έμμεσης τριτενέργειας, η οποία πρέσβευε ότι, εφ’ όσον υπάρχουν ειδικοί κανόνες ιδιωτικού δικαίου, η δράση των ιδιωτών πρέπει να κρίνεται σύμφωνα με το περιεχόμενο των κανόνων αυτών. Στον ελληνικό νομικό χώρο, όπως και σε άλλες χώρες, επικράτησε η αντίληψη ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα ρυθμίζουν αποκλειστικά τις σχέσεις κράτους – πολίτη και, συνεπώς, αποκλείονται από τις

¹⁰ βλ. Ράικος Αθ., *Συνταγματικό Δίκαιο – Θεμελιώδη δικαιώματα*, 2ος τόμος, 2002, σελ. 221 επ., - Τσάτσος Δ.Θ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Τόμος Γ', 1998, σελ. 295-296, - Κοντιάδης Ξ., *Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001*, 2002, σελ. 217- 233, - Δημητρόπουλος Α., *Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου*, Τόμ. Γ', Ημιτ. Ι, 2005, σελ. 90-100, - Ο ίδιος, *Η συνταγματική προστασία του ανθρώπου από τον ιδιωτική εξουσία – Συμβολή στο πρόβλημα της τριτενέργειας*, 1981/82, σελ. 48-54.

σχέσεις μεταξύ μόνο πολιτών, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων. Υπέρ της τριτενέργειας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της απόλυτης διαπροσωπικής ενέργειάς τους, είχαν ταχθεί από νωρίς επιφανείς συνταγματολόγοι, όπως ο Γ. Βλάχος, ο Γ. Δασκαλάκης, ο Γ. Κασιμάτης, ο Δ. Κόρσος, ο Αρ. Μάνεσης, ο Α. Δημητρόπουλος. Υποστηρίχθηκε, λοιπόν, πως η σύγκρουση δύο (ή περισσοτέρων δικαιωμάτων) είναι νοητή μόνο στο μέτρο που γίνεται δεκτή η άποψη της απόλυτης τριτενέργειας των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων διαφόρων προσώπων ήταν δυνατή μόνο στην περίπτωση της άμεσης δέσμευσης και των ιδιωτών από τα θεμελιώδη δικαιώματα (π.χ. άρθρ. 25 § 1 εδ. γ' ελληνικού Συντ.) και γενικά υπό τη θεωρία που δεχόταν μια τέτοια δέσμευση των τρίτων, δηλαδή την άμεση τριτενέργεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Συγκρούσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων δημιουργούνταν ιδίως στις περιπτώσεις της τριτενέργειας θεμελιωδών δικαιωμάτων. Συνεπώς, υπό το προηγούμενο συνταγματικό καθεστώς, προκειμένου να διαπιστωθεί η σύγκρουσή τους έπρεπε πρώτα να γίνει αποδεκτή η τριτενέργειά τους. Τότε μόνο η άσκηση ενός δικαιώματος από ένα ή περισσότερα μέλη της κοινωνίας είχε ως αναγκαία συνέπεια τη ματαίωση ή τον υπέρμετρο περιορισμό της άσκησης ενός θεμελιώδους δικαιώματος άλλου ή άλλων μελών της κοινωνίας.

Αυτό συνέβαινε, επί παραδείγματι, στην περίπτωση που ένας επιχειρηματίας προσλαμβάνει μόνο πρόσωπα που ανήκουν π.χ. σε ορισμένη φυλή ή θρησκεία. Εδώ συγκρούονταν το δικαίωμα του επιχειρηματία κατά το άρθρο 5 παρ. 1 (ελεύθερη συμμετοχή στην οικονομική ζωή και αντίστοιχη ελευθερία σύναψης - ή μη σύναψης - μιας σύμβασης εργασίας) με το δικαίωμα του εργαζομένου κατά το άρθρο 4 (αρχή της ισότητας). Η διαπίστωση, λοιπόν, της σύγκρουσης των δύο δικαιωμάτων προϋπέθετε αποδοχή της τριτενέργειάς τους. Αυτό όμως δεν συνέβαινε ούτε πάντοτε, ούτε καν κατά κανόνα, σύμφωνα με την επιστημονική γνώμη του Τσάτσου. Στο παράδειγμα, δηλαδή, όπου έξω από ένα ναό έχουν τοποθετηθεί τόσο ισχυρά μεγάφωνα που να εμποδίζουν κατά τις ώρες της θείας λειτουργίας, ακόμα και τη λεκτική επικοινωνία μεταξύ των περιοίκων του ναού, οι μεν κάτοικοι αξιώνουν από την πολιτεία να παρέμβει εναντίον της πηγής της ηχορύπανσης ενώ οι εκκλησιαζόμενοι ζητούν από την Πολιτεία, να απόσχει από την παρέμβαση εις βάρος τους και χάριν των διαμαρτυρούμενων περιοίκων. Δέκτης και των δύο θεμελιωδών δικαιωμάτων

που επικαλούνταν τα δύο μέρη ήταν η κρατική εξουσία. Επομένως στην περίπτωση αυτή είχαμε σύγκρουση δικαιωμάτων χωρίς ούτε καν να τίθεται το θέμα της τριτενέργειας.

Με την αναθεώρηση του 2001, τέτοιου είδους προβληματισμοί δεν υφίστανται. Το Σύνταγμά μας, *expressis verbis* πλέον κατοχυρώνει την διαπροσωπική ενέργεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ορίζοντας ότι «τα δικαιώματα αυτά (τα θεμελιώδη δικαιώματα, δηλαδή) ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ των ιδιωτών που προσιδιάζουν». Υπογραμμίζεται, λοιπόν, η προ πολλού υποδειχθείσα αντικειμενική διάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, υιοθετείται η λειτουργική εκδοχή τους, με την έννοια ότι πλέον αποτελούν οργανικά στοιχεία του συνόλου της έννομης τάξης και διακηρύσσεται πανηγυρικά η προστασία τους *erga omnes*, στο σύνολο, δηλαδή, των σχέσεων, είτε δημοσίων, είτε ιδιωτικών. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η ρητή κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο άρθρο 25 παρ.1 εδ. γ έχει και συμβολικό χαρακτήρα, εκφράζοντας την αυξημένη ισχύ του Συντάγματος, την επίδρασή του σε όλες τις περιοχές του κοινού δικαίου και τη δέσμευση όλων των κρατικών οργάνων από τα θεμελιώδη δικαιώματα. Υπό αυτήν την σκοπιά, άλλωστε, η οριζόντια ενέργεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί συμπληρωματική ρύθμιση προς αυτήν του άρθρου 25 παρ. 1 εδ. β του Σ., που κατοχυρώνει την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκηση των συνταγματικών δικαιωμάτων.

5. ΑΡΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΕΠΙΦΑΝΕΙΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΛΟΓΟΥΣ

Ενόψει όλων των προλεχθέντων, πρόδηλο καθίσταται ότι στις περιπτώσεις συγκρούσεως δικαιωμάτων προκύπτει σαφέστατο πρόβλημα εφαρμοστέου κανόνα δικαίου, πρόβλημα που συμπυκνώνεται στην ερώτηση «τελικά, ποιό από τα συγκρουόμενα δικαιώματα θα εφαρμοσθεί». Η ορθή επιλογή, λοιπόν, του κανόνα που θα εφαρμοστεί, άγει, ώστε η εκάστοτε ανακύπτουσα σύγκρουση να επιλύεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Θεμιτό, συνεπώς, κρίνεται όπως προβούμε σε μία ενδελεχή επισκόπηση των προτεινόμενων μεθόδων και λύσεων για την ορθή επιλογή του εφαρμοστέου κανόνα δικαίου υπό την επιστημονική έποψη αξιόλογων συνταγματολόγων.

Κατά τον Δ α γ τ ό γ λ ο υ , λοιπόν, το Σύνταγμα ορίζει και τη λύση της συγκρούσεως που προκύπτει από την καταχρηστική άσκηση ενός δικαιώματος, απαγορεύοντας την κατάχρηση. Έτσι π.χ. η άσκηση της ελευθερίας του τύπου με τρόπο που το οικονομικά ισχυρό δημοσιογραφικό συγκρότημα Α εξαγοράζει ή εξουδετερώνει όλες τις αντίπαλες εφημερίδες (Β, Γ και Δ) σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο, αποτελεί μια σύγκρουση ανάμεσα στην ελευθερία του τύπου του Α με εκείνη των Β, Γ, Δ και ενδεχομένως του αναγνωστικού κοινού που είναι επίσης φορέας της ελευθερίας του τύπου. Η σύγκρουση αυτή λύεται, εφόσον η δραστηριότητα του Α θεωρηθεί ως καταχρηστική άσκηση της ελευθερίας του τύπου, με την απαγόρευση της καταχρήσεως.

Όλα τα συνταγματικώς κατοχυρωμένα ατομικά δικαιώματα έχουν την ίδια τυπική ισχύ, δεν υπάρχουν, δηλαδή, «υπερέχοντα» και υποδεέστερα από νομικής απόψεως, και, επομένως, η τυχόν σύγκρουση δεν μπορεί να λυθεί με την αναφορά σε ιεραρχική κλίμακα ισχύος. Ούτε είναι θεμιτή η αφηρημένη στάθμιση των ατομικών δικαιωμάτων ανεξάρτητα και πέρα από τη Συνταγματική αλληλουχία τους. Η λύση πρέπει να αναζητηθεί πάντοτε στο Σύνταγμα και στις συνταγματικά θεμελιωμένες αρχές, προπάντων στην αρχή της αναλογικότητας. Ενώ η αφηρημένη στάθμιση δεν είναι θεμιτή, είναι δυνατή και επιδιωκτέα η προσπάθεια πρακτικής εναρμονίσεως των ατομικών δικαιωμάτων στη συγκεκριμένη εφαρμογή τους.¹¹

---

¹¹ βλ. Δαγτόγλου Π. Δ., Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα, Α΄ Τόμος, 2005, σελ. 131-132

Σύμφωνα με τον Ράικο, η άρση των συγκρούσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων μπορεί να γίνεται μόνο με τη στάθμιση συμφερόντων σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Ο τρόπος αυτός άρσεως των εν λόγω συγκρούσεων υποστηρίζεται και από την κρατούσα στη γερμανική επιστήμη γνώμη και εφαρμόζεται από την πάγια νομολογία του γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου. Το αρμόδιο, κρατικό όργανο έχει βέβαια διακριτική ευχέρεια σχετικά με την πρόκριση του δικαιώματος, που θα επικρατήσει στην κάθε φορά κρινόμενη περίπτωση. Η πρόκριση πρέπει ωστόσο να γίνεται με αντικειμενικά κριτήρια. Οποσδήποτε, αποκλείεται εν προκειμένω οποιαδήποτε ιεράρχηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Γιατί το Σύνταγμα δεν καθιερώνει καμία ιεράρχηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Μόνο το άρθρ. 110 § 1 αυτού κάνει μια ιεράρχηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, διακρίνοντας αυτά σε αναθεωρητέα και μη αναθεωρητέα. Στη διάκριση αυτή των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν επιτρέπεται πρόδηλα να προσδίδεται οποιαδήποτε άλλη νομική σημασία και, συγκεκριμένα, δεν μπορούν εκείνα από αυτά, των οποίων απαγορεύεται η αναθεώρηση, να θεωρούνται ως ιεραρχικά ανώτερα από τα άλλα. Όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι κατ' αρχήν από κάθε άλλη άποψη ισότιμα. Η πλήρης ισοτιμία των θεμελιωδών δικαιωμάτων προκύπτει όχι μόνο από την καθιέρωσή τους από το ίδιο όργανο (το συντακτικό νομοθέτη), αλλά και από το γεγονός ότι αυτά αποτελούν συγκεκριμενοποιήσεις της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Οποιαδήποτε ιεράρχηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποκλείεται και από άλλους Έλληνες συγγραφείς.

Το ζήτημα είναι πολύ αμφίβολο στη γερμανική νομική επιστήμη, ενώ η σχετική θέση της νομολογίας του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου δεν είναι σαφής. Από την αρχή της ισοτιμίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων υπάρχει όμως μια αυτόνομη εξαίρεση αφορώσα την ανθρώπινη ζωή: Αυτή είναι η υπέρτατη αξία και αποτελεί μάλιστα την προϋπόθεση όλων των άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Αυτό δέχθηκε και το γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο. Για το λόγο αυτό το δικαίωμα της ζωής δεν μπορεί να «σταθμιστεί» σε καμιά περίπτωση με τα άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, έχοντας πάντοτε το προβάδισμα απέναντι σ' αυτά. Κατ' ακολουθία, ο καθορισμός της προτεραιότητας μεταξύ των συγκρουόμενων δικαιωμάτων

είναι ζήτημα πραγματικό και πρέπει ανάλογα με τη σημασία που έχουν τα δικαιώματα αυτά στη συγκεκριμένη περίπτωση. Η περιπτώσιολογική αυτή κρίση της σπουδαιότητας των επιμέρους δικαιωμάτων είναι πρόδηλα ασυμβίβαστη με τις αρχές της ασφάλειας του δικαίου και του προβλεπτού κρατικών πράξεων και δίνει στο δικαστή μια εξουσία, που δεν έχει κατά την απλή ερμηνεία των νόμων. Για τους λόγους αυτούς επικρίθηκε στη Γερμανία η θεωρία του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου περί της εν λόγω συγκεκριμένης σταθμίσεως συμφερόντων. Εντούτοις δεν υπάρχει de lege lata άλλος τρόπος άρσεως των συγκρούσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Το αρμόδιο κρατικό όργανο και ιδίως το δικαστήριο πρέπει κατά την άρση των συγκρούσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων να εφαρμόζει την «αρχή πρακτικής αρμονίας» («Prinzip praktischer Konkordanz») που ανέπτυξε ο K. Hesse, σε συνδυασμό με την αρχή της ενότητας του Συντάγματος. Με άλλες λέξεις, αυτό που πρέπει να προσπαθήσει να άρει τη συγκεκριμένη σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να πετυχαίνει τη μεγαλύτερη δυνατή άσκηση όλων των συγκρουόμενων δικαιωμάτων με τον ανάλογο περιορισμό τους. Μόνο στην περίπτωση αδυναμίας επιτεύξεως του σκοπού αυτού –δηλαδή της «πρακτικής αρμονίας»- μπορεί το κρατικό όργανο να δώσει, μετά από στάθμιση συμφερόντων, το προβάδισμα σ' ένα δικαίωμα σε βάρος του άλλου ή των άλλων δικαιωμάτων. Έτσι, π.χ. στην περίπτωση του δικαιώματος δημόσιας συνάθροισης που εμποδίζει συνήθως την κυκλοφορία πεζών και οχημάτων και τη λειτουργία των καταστημάτων (σύγκρουση ελευθερίας συναθροίσεως, ελευθερίας κινήσεων και επαγγελματικής ελευθερίας) το όργανο οφείλει με τον ανάλογο περιορισμό του χρόνου ή του τόπου πραγματοποιήσεως της συναθροίσεως να πετύχει τη μικρότερη δυνατή προσβολή των δύο άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων.¹²

Ο Μάνησης, άλλωστε, προτείνει ότι στις περιπτώσεις συγκρούσεως δικαιωμάτων, η αρμόδια αρχή πρέπει να προβεί σε στάθμιση των συμφερόντων και να προκρίνει την προστασία της μιας σε βάρος της άλλης ατομικής ελευθερίας. Αυτή η διακριτή ευχέρεια του οργάνου πρέπει να ασκείται με κριτήρια αντικειμενικά και όχι βάσει αυθαίρετων ιεραρχικών κατατάξεων και υποκειμενικών εκτιμήσεων, ιδεολογικής ή πολιτικής υφής.

---

¹² βλ. Ράικος Αθ., Συνταγματικό Δίκαιο – Θεμελιώδη δικαιώματα, 2ος τόμος, 2002, σελ. 233 - 238

Αντικειμενικά κριτήρια δε, είναι μόνο οι διατάξεις του Συντάγματος. Το Σύνταγμα δεν καθιερώνει καμία ιεράρχηση μεταξύ των ατομικών ελευθεριών, όλες είναι ισότιμες ως προϊόν της ίδιας συντακτικής βούλησης, η οποία αφενός μεν συγκεκριμενοποιεί της γενικότερες αρχές που έχει θεσπίσει, αφετέρου δε προβλέπει γι' αυτές όσους περιορισμούς ή εξαιρέσεις έκρινε σκόπιμους. Η στάθμιση της εκάστοτε προτεραιότητας, δηλαδή η προστασία της μιας και ο περιορισμός της άλλης είναι ζήτημα πραγματικό, εξαρτώμενο από τις συντρέχουσες συγκυρίες, π.χ. εφ' όσον η ελευθερία της οδικής κυκλοφορίας είναι συνήθης και καθημερινή, ο περιορισμός της, πότε-πότε, για να καταστεί δυνατή η άσκηση της ελευθερίας των συναθροίσεων είναι όχι μόνο θεμιτός, αλλά και επιβεβλημένος.¹³

Σύμφωνα με την άποψη του Χ ρ υ σ ό γ ο ν ο υ, οποιαδήποτε προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος οφείλει να έχει ως αφετηρία τη θεμελιώδη παραδοχή της «τυπικής νομικής ισοδυναμίας όλων των διατάξεων, οι οποίες περιλαμβάνονται στο Σύνταγμα». Κατά συνέπεια δεν τίθεται θέμα in abstracto προτίμησης οποιασδήποτε συνταγματικής διάταξης σε βάρος άλλης, εκτός βέβαια αν υπάρχει μεταξύ τους σχέση ειδικότητας. Τέτοια σχέση υφίσταται π.χ. μεταξύ των άρθρων 5 παρ. 2 εδ. α' και 7 παρ. 3 εδ. β' Συντ., με αποτέλεσμα να μην είναι πάντοτε συνταγματικά απαγορευμένη η θανατική ποινή (βλ. παραπάνω, I, 8, Δ). Όμως και τα κλασικά ατομικά δικαιώματα, εφόσον θεωρηθούν ως αρνητικοί κανόνες αρμοδιότητας, είναι ειδικότερα σε σχέση με τη γενική νομοθετική αρμοδιότητα της πολιτείας. Πάντως στις περισσότερες περιπτώσεις συγκρούσεων υπάρχει μερική επικάλυψη των πραγματικών των συγκρουόμενων δικαιωμάτων ή άλλων διατάξεων και ταυτόχρονα αντίθεση μεταξύ των έννομων συνεπειών τους. Δεδομένου ότι πρόκειται για τυπικά ισοδύναμες διατάξεις, η σύγκρουση τους μπορεί να αντιμετωπισθεί μόνο με βάση «μια ad hoc σχέση προτιμήσεως ανάμεσα τους, με γνώμονα τη βέλτιστη δυνατή έκβαση στη σύγκρουση των διακυβερνητικών δικαιωμάτων και έννομων αγαθών». Σε αλλοδαπές συνταγματικές τάξεις, όπως π.χ. η αμερικανική, διαφαίνεται αντίθετα η τάση για a priori αξιολογική ιεράρχηση των ελευθεριών σε «προτιμώμενες» (preferred freedoms) και μη.

Προς την κατεύθυνση της ιεράρχησης συνταγματικών αρχών και δικαιωμάτων φαίνεται να προχωρεί πρόσφατη απόφαση της Ολομέλειας του

¹³ Βλ. Μάνεσης Αριστ., Συνταγματικά δικαιώματα και ατομικές ελευθερίες, δ' έκδοση, σελ. 63 επ.

Αρείου Πάγου. Αυτή δέχτηκε ότι η προστασία της ελευθερίας της επιστήμης (άρθρο 16 παρ.1 του Συντ.) και της έκφρασης (άρθρο 14 Συντ.) «επειδή αποσκοπεί στη διαφύλαξη υψίστων κοινωνικών αγαθών, καλύπτει (νομιμοποιεί) και προσβολές του δικαιώματος της προσωπικότητας που τυχόν ενυπάρχουν στην ενάσκησή τους, οι οποίες έτσι, εφόσον δεν προσβάλλεται η αξία του ανθρώπου, δεν είναι παράνομες διότι η προσωπικότητα, κι αν θίγεται, έχει στη συγκεκριμένη περίπτωση υποδεέστερη σημασία σε σχέση με το αγαθό των ως άνω ελευθεριών». Προκύπτει έτσι μια ιεράρχηση με την αξία του ανθρώπου (άρθρο 1 παρ.1 Συντ) στην κορυφή, τις ελευθερίες της επιστήμης και της έκφρασης σ' ένα επόμενο επίπεδο και τέλος το – κατοχυρωμένο επίσης στο Σύνταγμα- δικαίωμα της προσωπικότητας υποδεέστερο από αυτές. Το κριτήριο της ιεράρχησης αυτής (υποτίθεται πως) είναι η αξιολόγηση των προστατευόμενων από κάθε διάταξη «κοινωνικών αγαθών», χωρίς καμία περαιτέρω διευκρίνηση για το που στηρίζεται η αξιολόγηση αυτής. Όμως ακόμη κι αν θεωρηθεί ότι η αξιολόγηση δεν γίνεται αυθαίρετα, κατά την υποκειμενική κρίση του δικαστή, αλλά με βάση τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις, το πρόβλημα δεν λύνεται, αφού παρόμοιες αξιολογήσεις θέτουν αναπόφευκτα θέματα που βρίσκονται από τη φύση τους στο κέντρο της πολιτικής και κοινωνικής αντιπαράθεσης. Εξάλλου εφόσον ο ίδιος ο συντακτικός νομοθέτης δεν προέβη σε ιεράρχηση των συνταγματικών δικαιωμάτων, δεν επιτρέπεται να τον υποκαταστήσει ο δικαστής.

Η άρνηση μιας a priori αξιολογικής ιεράρχησης εμπεριέχει βέβαια τον κίνδυνο της δικαστικής αυθαιρεσίας, αφού ο δικαστής είναι εκείνος που θα κρίνει τελικά τη συνταγματικότητα των νομοθετικών ρυθμίσεων και της διοικητικής πρακτικής. Τίθεται λοιπόν το ζήτημα της αντικειμενικότητας, ή, κατά άλλη άποψη, της αμεροληψίας της δικαστικής κρίσης, ένα ζήτημα συνυφασμένο άρρηκτα με το γενικότερο θέμα της ερμηνείας του Συντάγματος, το οποίο δεν μπορεί αν σκιαγραφηθεί εδώ. Μπορεί, παρά ταύτα, να διατυπωθεί η κατευθυντήρια αρχή της πρακτικής αρμονίας ή πρακτικής εναρμόνισης των συγκρουόμενων δικαιωμάτων ή διατάξεων. Τούτο σημαίνει ότι πρέπει καταρχήν να αποφεύγεται η βιαστική στάθμιση των εκατέρωθεν συνταγματικά αναγνωρισμένων αγαθών και μια δημοψηφισματικού τύπου επιλογή ενός, με πλήρη παραμερισμό του άλλου. Αντίθετα, ο ερμηνευτής και ο εφαρμοστής του Συντάγματος οφείλουν να επιδιώκουν την εναρμόνιση τους, έτσι ώστε το

καθένα από τα αγαθά αυτά να προστατεύεται στο μέτρο του αμοιβαία δυνατού. Η αμοιβαία οριοθέτηση τους οδηγεί στην καλύτερη (όχι και στη μεγαλύτερη ή εντατικότερη) πρακτική εφαρμογή και των δύο, ή τυχόν περισσότερων, έννομων αγαθών, τα οποία κατοχυρώνουν οι συγκρουόμενες συνταγματικές διατάξεις. Παρατηρείται έτσι π.χ. ότι «εφόσον η ελευθερία της οδικής κυκλοφορίας είναι συνήθης και καθημερινή, ο περιορισμός της, πότε-πότε, για να καταστεί δυνατή η άσκηση της ελευθερίας των συναθροίσεων είναι θεμιτός, αλλά και επιβεβλημένος». Τούτο ισχύει όμως υπό την προϋπόθεση ότι πρόκειται για συνάθροιση παροδικού χαρακτήρα, διάρκειας μερικών ωρών. Εάν αντίθετα οι συγκεντρωμένοι εννοούν να «καταλάβουν» επί εικοσαήμερο το οδόστρωμα κύριας εθνικής οδού, προκειμένου έτσι να παραλύσουν την οικονομική ζωή και να επιβάλουν τις απόψεις τους στην πολιτεία, το πράγμα ασφαλώς αλλάζει. Μια τέτοια συμπεριφορά δεν μπορεί αν βρει πλέον έρεισμα στο δικαίωμα της συνάθροισης, διότι θίγει υπέρμετρα την οικονομική ελευθερία και την ελευθερία κίνησης μεγάλου αριθμού τρίτων προσώπων. Γενικότερα η αρχή της πρακτικής εναρμόνισης συνεπάγεται την απαίτηση του σεβασμού «της εύλογης σχέσης των χρησιμοποιούμενων μέσων, προς τον επιδιωκόμενο σκοπό ή της συνάφειας του μέσου προς το σκοπό». Παραπέρα, ο εφαρμοστής του Συντάγματος και ιδίως ο δικαστής οφείλει να λάβει υπόψη του πραγματικά δεδομένα και να τα εκτιμήσει κατά τρόπο τέτοιο ώστε οι σχετικές κρίσεις του (όχι κατ' ανάγκη και το διατακτικό μιας συγκεκριμένης απόφασης) να μπορούν να συναντήσουν ευρύτερη αποδοχή. Πρέπει λοιπόν «η νομική λύση... να μπορεί να γίνει διυποκειμενικά δεκτή, ακριβώς διότι είναι γενικεύσιμη σε κάθε περίπτωση, ασχέτως προς τα πρόσωπα αυτών που κρίνουν ή κρίνονται κάθε φορά». Είναι έτσι π.χ. πανθομολογούμενο γεγονός ότι η καταστροφή του δασικού πλούτου της χώρας μας έχει προσλάβει δραματικές διαστάσεις. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές η συνδρομή λόγου δημοσίου συμφέροντος που δικαιολογεί τη μεταβολή του προορισμού δάσους, εφόσον προέχει για την εθνική οικονομία άλλη χρήση του, θα πρέπει να γίνει δεκτή μόνο σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις και πάντως όχι για οικιστικούς σκοπούς, έστω και αν αυτοί συνίστανται σε υλοποίηση της επιταγής του άρθρου 21 παρ. 4 Συντ.¹⁴

---

¹⁴ Βλ. Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2002, σελ. 102-105

Κατά τον Τ σ ά τ σ ο, σωστά γίνεται δεκτό, πώς μεταξύ των διαφόρων θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν υπάρχει σχέση ιεραρχίας. Δεν υπάρχουν κατά το Σύνταγμα «σημαντικότερα» και «λιγότερο σημαντικά» θεμελιώδη δικαιώματα. Η διάκριση των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε αναθεωρήσιμα κατά το άρθρο 110 § 1 και μη αναθεωρήσιμα, αποτελεί μία ιεράρχηση που ισχύει μόνο για τη διαδικασία της αναθεώρησης και δεν μπορεί να μεταφερθεί στο θέμα της σύγκρουσης, διότι δεν συντρέχει η ταυτότητα του λόγου που επέτρεπε (όποτε και θα επέβαλε) την ανάλογη εφαρμογή της. Μετά την αναθεώρηση και κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του Συντάγματός τα θεσπισμένα δικαιώματα νομικά είναι ίσης αξίας. Το ίδιο ακριβώς πρέπει να γίνει δεκτό και για το άρθρο 48 § 1, που για την περίπτωση της κήρυξης της χώρας σε κατάσταση ανάγκης επιτρέπει να τεθούν εκτός ισχύος ορισμένα μόνο θεμελιώδη δικαιώματα. Η ratio της επιλογής αυτής των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν είναι ή αντικειμενική σημασία του κάθε δικαιώματος του οποίου επιτρέπεται ή προσωρινή αναστολή αλλά ή αντιμετώπιση της έκτακτης ανάγκης. Γι' αυτό το Σύνταγμα προβλέπει και τη δυνατότητα να τεθούν εκτός ισχύος ορισμένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα ανάλογα με τις λειτουργικές ανάγκες της συγκεκριμένης περίπτωσης. Η διαφοροποίηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά το άρθρο 110 § 1 ή κατά το άρθρο 48 § 1 του Συντάγματος δεν θεμελιώνει λοιπόν μια γενική ιεράρχηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, δηλαδή μια ιεράρχηση που να ισχύει έξω από τη στιγμή της αναθεώρησης και έξω από τη διαδικασία της κατάστασης ανάγκης. Η διαφοροποίηση αυτή δεν αποτελεί, και κατά συνέπεια δεν περιέχει το κριτήριο της λύσης όταν σε μία συγκεκριμένη περίπτωση συγκρούονται δύο θεμελιώδη δικαιώματα.

Σωστά γίνεται δεκτό ότι η στάθμιση της εκάστοτε προτεραιότητας, δηλαδή η προστασία της μιας και ο περιορισμός της άλλης ατομικής ελευθερίας, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, είναι ζήτημα πραγματικό, εξαρτώμενο από τις συντρέχουσες συγκυρίες. Εύστοχα ο Γ. Μιχαηλίδης-Νουάρος, μελετώντας τη σύγκρουση του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου με το δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου, δέχεται τη θεωρία της συγκεκριμένης στάθμισης των αγαθών. Η στάθμιση αυτή, κατά τον ίδιο συγγραφέα, συντελείται τόσο σε ένα επίπεδο αντικειμενικό με βάση τις επικρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις, όσο και σε ένα επίπεδο υποκειμενικό που

προσδιορίζεται από τη βούληση του ενδιαφερόμενου ατόμου. Η στάθμιση αυτή -προσθέτουμε εμείς- οφείλει να αναζητήσει την όσο το δυνατό αποτελεσματικότερη προστασία και των δύο συγκρουόμενων δικαιωμάτων (αρχή της πρακτικής αρμονίας). Αυτός ο κανόνας προκύπτει από την αρχή, ότι πριν φτάσει ο ερμηνευτής στη διαπίστωση της αντίφασης οφείλει να αναζητήσει τη νοηματική ενότητα του Συντάγματος, αφού το Σύνταγμα δεν είναι άθροισμα αλλά σύστημα κανόνων δικαίου. Η επιλογή του ενός δικαιώματος σε βάρος του άλλου έχει θέση αν η προηγούμενη ερμηνευτική προσπάθεια αποδειχτεί στη συγκεκριμένη συγκυρία ατελέσφορη.

Κατά τη στάθμιση των συμφερόντων προβάλλει βέβαια έντονα ο κίνδυνος των υποκειμενικών κρίσεων του πολιτειακού οργάνου διοικητικού και τελικά ίσως και του δικαστή. Τις περισσότερες φορές, όταν η εύλογη στάθμιση είναι προφανής και γίνεται με κριτήρια αντικειμενικά και όχι βάσει αυθαίρετων ιεραρχικών κατατάξεων και υποκειμενικών εκτιμήσεων, ιδεολογικής ή πολιτικής υφής, η ορθή και αποδεκτή λύση εύκολα ανευρίσκεται. Τα πράγματα όμως, από τη φύση τους, δυσκολεύουν σε οριακές περιπτώσεις, εκεί δηλαδή που το κριτήριο της εύλογης λύσης δεν είναι προφανές, εκεί που τα συγκρουόμενα και συνταγματικά προστατευόμενα συμφέροντα είναι στη συγκεκριμένη τους έκφραση ισότιμα και ισοβαρή. Για τέτοιες περιπτώσεις ή θεωρία των «αντικειμενικών» κριτηρίων ή των εκτιμήσεων, που ούτε «ιδεολογικής» ούτε «πολιτικής» υφής είναι, υπόκειται ίσως, στην εξής κριτική:

α) Διερωτώμεθα αν υπάρχει πάντοτε δυνατότητα «αντικειμενικής κρίσης» από ένα μέλος της κοινωνίας που ασκεί δημόσιο λειτουργήμα και που καλείται κατά την άσκηση του λειτουργήματος του να κάνει αξιολογικές επιλογές. Και ο δημόσιος λειτουργός ζει και μετέχει ως άτομο στην κοινωνική σύγκρουση. Όταν κληθεί να σταθμίσει μια σύγκρουση μεταξύ θρησκευτικής ελευθερίας (άρθρο 13 § 2) και ελευθερίας του τύπου (άρθρο 14 § 2), τελικά δεν μπορεί να αποφύγει την απάντηση στο ερώτημα, ποιο είναι το αγαθό, πού είναι -έστω και μόνο στη συγκεκριμένη περίπτωση- άξιο περισσότερης προστασίας. Αυτή ή κρίση όμως έχει από τη φύση της, από το είδος του επίδικου προβλήματος, περιεχόμενο ιδεολογικό ή (και) πολιτικό.

β) Αυτό πού θα μπορούσε -ή μάλλον θα έπρεπε- κανείς να αξιώσει από το επιφορτισμένο με τη στάθμιση των συγκρουόμενων δικαιωμάτων όργανο

τής πολιτείας είναι όχι ή ανέφικτη και ίσως ανύπαρκτη «αντικειμενικότητα», αλλά η αμεροληψία του. Η διαφορά ανάμεσα στην αντικειμενικότητα και στην αμεροληψία είναι η εξής: Με την αντικειμενικότητα επιχειρείται ο συχνά ανέφικτος αποχωρισμός της αξιολογικής κρίσης από την ιδεολογική και πολιτική συγκρότηση του κρίνοντος φορέα του οργάνου. Με την αμεροληψία αντίθετα, επιχειρείται ο αποχωρισμός της αξιολογικής κρίσης του οργάνου από τους ενδεχόμενους δεσμούς του με τα πρόσωπα ή τα συμφέροντα της συγκεκριμένης σύγκρουσης.

γ) Από τις παραπάνω επισημάνσεις γύρω από το πρόβλημα της στάθμισης των συγκρουόμενων δικαιωμάτων προκύπτει πώς ούτε στο θέμα αυτό μπορεί να υπάρξει πάντοτε μία ορθή λύση, λύση που θα είναι (δήθεν) άσχετη με την (κατ' ανάγκη ιδεολογική) προερμηνευτική επιλογή του ερμηνευτή. Η άποψη της μίας ορθής λύσης, που μας την «εξασφαλίζει» ή «νομική» μέθοδος της ερμηνείας, που αντιδιαστέλλεται μάλιστα με κάποια υποθετική «ερμηνεία» εκτίθεται σε δύο σοβαρούς επιστημονικούς κινδύνους: Πρώτον, θα πρέπει να της αποδοθεί το -ασφαλώς όχι ηθελημένο- αποτέλεσμα της απροσδόκητης αναβίωσης της θεωρίας της πολιτικής ουδετερότητας, άποψη με μοναρχική προέλευση και με ιστορικά αποδεδειγμένη αντιδημοκρατική λειτουργία. Δεύτερον, η κατασκευή της αντιδιαστολής μεταξύ "νομικής" και "πολιτικής" ερμηνείας, επιτρέπει την παρατήρηση πώς «το σχήμα "νομική" - "πολιτική" ερμηνεία του Συντάγματος αποδίδει πρόθυμα το χαρακτηρισμό (μάλλον τη μομφή) της πολιτικής ερμηνείας σε κάθε εκδήλωση ερμηνευτικής διαφωνίας, σε κάθε περίπτωση προβολής διαφορετικών ερμηνευτικών προτάσεων. Μέσα στο σχήμα αυτό "νομική" ερμηνεία είναι όποια πολύ απλά πρόλαβε να αυτοχαρακτηρισθεί έτσι.¹⁵

Ιδιαίτερα σαφές καθίσταται ότι οι προσεγγίσεις του φαινομένου και οι προτεινόμενοι τρόποι άρσης της σύγκρουσης παραλλάσσουν ως προς ορισμένα σημεία τους, πλην, όμως, παρουσιάζουν σαφείς ομοιότητες και κοινά στοιχεία. Ύψιστη σημασία έχει, εν προκειμένω, η συλλογή και καταγραφή των κοινών μέτρων αντιμετώπισης του προβλήματος της σύγκρουσης, με ταυτόχρονη ανάδειξη των σημαντικότερων παραμέτρων τους, έτσι, όπως παρατέθηκαν ανωτέρω. Κατόπιν της λεπτομερούς εννοιολογικής ανάπτυξης και

---

¹⁵ Βλ. Τσάτσος Δ.Θ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Γ', 1998, σελ. 296 - 299

μεθοδολογικής προσέγγισης του φαινομένου, απαραίτητο κρίνεται να κάνουμε όλες εκείνες τις αναγκαίες διαπιστώσεις, ώστε να προχωρήσουμε στην διατύπωση μιας τελικής – σύμφωνης προς το Σύνταγμα – λύσης στην αντιμετώπιση της σύγκρουσης δικαιωμάτων.

6. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΣΤΑΘΜΙΣΗΣ - ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΑΡΜΟΝΙΑΣ - ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Κατ' αρχάς, δεδομένο είναι - και έτσι γίνεται δεκτό από την επιστήμη - ότι κάθε προσπάθεια επίλυσης σύγκρουσης δικαιωμάτων θα πρέπει να έχει ως αφετηρία την θεμελιώδη παραδοχή της τυπικής νομικής ισοδυναμίας των συνταγματικών διατάξεων. Όπως, χαρακτηριστικά καταγράφει ο ελλογιμώτατος καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου, Α. Δημητρόπουλος, οι συνταγματικοί κανόνες είναι *ex officio*, ως εκ της θέσεως τους στο σώμα του Συντάγματος θεμελιώδεις, όχι, βέβαια, με τη «λογική» αλλά με την αυστηρά νομική και συνταγματική έννοια του όρου. Πράγματι, όλοι οι κανόνες ενός Συντάγματος θεωρούνται θεμελιώδεις, εφόσον ο συντακτικός νομοθέτης τους συμπεριέλαβε στο Σύνταγμα. Αυτό σημαίνει, ότι από νομική – συνταγματική άποψη, *de constitutione lata*, δεν υπάρχουν δευτερεύοντες συνταγματικοί κανόνες. Οι κανόνες του Συντάγματος υπερέχουν σε σημασία απέναντι στο κοινό δίκαιο και γι' αυτό ανάγονται σε συνταγματικούς. Από ευρύτερη επιστημονική άποψη, δεν αποκλείεται στο Σύνταγμα να παρεισφρήσουν και μη θεμελιώδεις, δηλαδή, «δευτερεύοντες» κανόνες. Ότι το Σύνταγμα είναι θεμελιώδης νόμος, δεν σημαίνει ότι όλοι οι αναγραφόμενοι στο συνταγματικό κείμενο κανόνες είναι οπωσδήποτε (επιστημονικά) θεμελιώδεις και ότι στις συνταγματικές διατάξεις δεν ανευρίσκονται και κανόνες με «δευτερεύουσα σημασία», των οποίων η αναγραφή είναι προϊόν πολιτικής ή άλλης σκοπιμότητας. Από επιστημονική άποψη δεν είναι οπωσδήποτε θεμελιώδεις όλοι ανεξαιρέτως οι περιλαμβανόμενοι στο Σύνταγμα κανόνες. Όμως, οι κανόνες αυτοί είναι κατά κυριολεξία συνταγματικοί και ισότιμοι με τους άλλους. Η επιστημονική διαφοροποίηση της σημασίας, η ουσιαστική υποτίμηση του συνταγματικού κανόνα δεν σημαίνει ότι έχει μικρότερη τυπική δύναμη. Οι «δευτερεύοντες» κανόνες, που συμπεριλαμβάνονται στο συνταγματικό κείμενο, είναι «τύποις» συνταγματικοί. Οι κατά τον τύπο συνταγματικοί κανόνες υστερούν (από επιστημονική άποψη και όχι κατά την κρίση του συνταγματικού νομοθέτη) από άποψη ουσίας. Είναι, όμως, κατά κυριολεξία συνταγματικοί κανόνες σαν όλους τους άλλους. Αποτελούν κατά τους τύπους, κατά τα φαινόμενα, (φαινομενικούς) συνταγματικούς κανόνες, διότι φαίνονται και τυπικά είναι, δεν είναι όμως και – κατ' επιστημονική

εκτίμηση – στην ουσία τους συνταγματικοί. Κατ’αυτόν τον τρόπο γίνεται δεκτή στην επιστήμη η τυπική ισοδυναμία των συνταγματικών διατάξεων. Όλες οι διατάξεις του Συντάγματος έχουν την ίδια τυπική ισχύ, ανεξάρτητα, αν είναι αναθεωρήσιμες ή όχι.¹⁶

Άλλωστε, η διάκριση του άρθρου 110 παρ.1 σε αναθεωρήσιμα δικαιώματα και μη αναθεωρήσιμα, αποτελεί μία ιεράρχηση που ισχύει μόνο για την διαδικασία της αναθεώρησης και δεν μπορεί να μεταφερθεί στο θέμα της σύγκρουσης, γιατί δεν συντρέχει η ταυτότητα του λόγου που θα επέτρεπε την ανάλογη εφαρμογή της. Από την άλλη πλευρά, η κήρυξη της χώρας σε κατάσταση ανάγκης βάσει του άρθρου 48 παρ.1, επιτρέπει να τεθούν εκτός ισχύος ορισμένα μόνο θεμελιώδη δικαιώματα, αλλ’ ωστόσο, δεν μπορούν να θεμελιώσουν ιεράρχηση των δικαιωμάτων σε «ανώτερα» και «κατώτερα», γιατί η *ratio* της επιλογής αυτής δεν είναι η αντικειμενική σημασία του κάθε δικαιώματος, αλλά η αντιμετώπιση της έκτακτης ανάγκης.¹⁷

Ως τρόπο επίλυσης της σύγκρουσης των δικαιωμάτων, προβλήθηκε η αρχή της σταθμίσεως των συμφερόντων¹⁸, με την εφαρμογή της οποίας προκρίνεται το ένα δικαίωμα σε βάρος του άλλου. Βέβαια, τονίσθηκε η ανάγκη της *ad hoc* στάθμισης της εκάστοτε προτεραιότητας, δηλαδή, της στάθμισης των συμφερόντων σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση και όχι *in abstracto*. Η εν λόγω αρχή υιοθετήθηκε από το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (ΓΟΣΔ), μέθοδος που συνδέεται στενά με την ιδεαλιστικού χαρακτήρα αντίληψη που επικρατεί στην Γερμανία για το «αξιολογικό σύστημα» και την «αξιολογική φύση» της γερμανικής έννομης τάξης. Η μέθοδος αυτή, αντιμετωπίζοντας τις συγκρούσεις δικαιωμάτων περιπτώσιολογικά, προβαίνει σε στάθμιση των συμφερόντων σε κάθε περίπτωση, έχοντας ως βάση ότι οι «ανώτερες αξίες» υπερτερούν, ενώ οι «κατώτερες» αξίες υποχωρούν. Κατά την νομολογία του ΓΟΣΔ, στην αρχή της ισοτιμίας των συνταγματικών διατάξεων υπάρχει εξαίρεση όταν αφορά στην ανθρώπινη ζωή, επειδή η ίδια συνιστά υπέρτατη αξία και αυτονόητη προϋπόθεση όλων των άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων, πράγμα το οποίο, όμως, είναι ασυμβίβαστο με τις αρχές της ασφάλειας του δικαίου, αφού

¹⁶ Βλ. Δημητρόπουλος Α., Πρακτικά Θέματα Συνταγματικού Δικαίου Ι, Γενική Θεωρία – Οργανωτικό Μέρος, 2004, σελ. 130 – 133

¹⁷ Βλ. Τσάτσος Δ.Θ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Γ’, 1998, σελ. 296 -297

¹⁸ Βλ. Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τομ. Γ’, Ημιτ. Ι, 2005, σελ. 248 - 249

παρέχει στον δικαστή εξουσία που δεν έχει κατά την απλή ερμηνεία των νόμων. Βέβαια, και στον δικό μας νομολογιακό χώρο έχει παρατηρηθεί μία τάση (της Ολομέλειας του Άρειου Πάγου) για ιεράρχηση των συνταγματικών αρχών και δικαιωμάτων, η οποία στην κορυφή έχει την αξία του ανθρώπου, έπειτα την ελευθερία της επιστήμης και της έκφρασης, ενώ το δικαίωμα της προσωπικότητας κρίνεται υποδεέστερο των παραπάνω. Κάτι τέτοιο, όμως, είναι προβληματικό και απαράδεκτο, αν αναλογιστεί κανείς τον θεμελιώδη και απαράβατο κανόνα της τυπικής ισοδυναμίας των συνταγματικών δικαιωμάτων, αλλά και το εξής απλό : εφ' όσον ο ίδιος ο συντακτικός νομοθέτης δεν προέβη σε ιεράρχηση των συνταγματικών δικαιωμάτων, δεν επιτρέπεται να τον υποκαταστήσει σ' αυτό ο δικαστής.

Έτσι, λοιπόν, η αντιμετώπιση της σύγκρουσης θα πρέπει να γίνεται με βάση μια ad hoc σχέση προτιμήσεως μεταξύ των συγκρουομένων δικαιωμάτων ή διατάξεων, με γνώμονα την βέλτιστη δυνατή έκβαση των διακυβευομένων δικαιωμάτων και εννόμων αγαθών και οπωσδήποτε εφαρμόζοντας πάντα την κατευθυντήρια αρχή της πρακτικής αρμονίας ή πρακτικής εναρμονίσεως, ώστε να πετυχαίνεται η μεγαλύτερη δυνατή άσκηση όλων των εμπλεκομένων δικαιωμάτων με τον ανάλογο περιορισμό τους. Έπειτα, κατά την εφαρμογή της αρχής της στάθμισης, θα πρέπει να αποφεύγεται απαρεγκλίτως η βιαστική στάθμιση των εκατέρωθεν συνταγματικά αναγνωρισμένων αγαθών και η επιλογή του ενός με τον πλήρη παραμερισμό του άλλου. Επιβάλλεται, δηλαδή, ο ερμηνευτής και εφαρμοστής του Συντάγματος να επιδιώκουν την εναρμόνιση των συγκρουομένων δικαιωμάτων, έτσι ώστε να προστατεύεται το καθένα στο μέτρο του αμοιβαία δυνατού. Η θεωρία της συγκεκριμένης σταθμίσεως των αγαθών προβάλλει ως επαρκές μέσο για την επίλυση περιπτώσεων συγκρούσεως δικαιωμάτων, εφ' όσον αναζητεί την εξασφάλιση της κατά δύναμιν αποτελεσματικότερης άσκησης και προστασίας τους, εφ' όσον, δηλαδή, συνεφαρμόζεται μαζί με την αρχή της πρακτικής εναρμονίσεως. Ωστόσο, υπαρκτοί και αρκετά επίφοβοι είναι οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν κατά την εφαρμογή της θεωρίας της στάθμισης των συμφερόντων. Έντονα προβάλλει, έτσι, ο κίνδυνος των υποκειμενικών κρίσεων του πολιτειακού οργάνου κατά τη στάθμιση των συμφερόντων, η οποία πρέπει μεν να γίνεται με αντικειμενικά κριτήρια, αλλά είναι γεγονός ότι κάτι τέτοιο καθίσταται πολύ δύσκολο εκεί που τα συγκρουόμενα και προστατευόμενα από το Σύνταγμα

συμφέροντα είναι στην συγκεκριμένη εφαρμογή τους ισότιμα και ισοβαρή. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι αξιολογικές επιλογές από το πολιτειακό όργανο είναι υπαρκτές, αφού σε τελική ανάλυση δεν μπορεί να αποφύγει την απάντηση στο ερώτημα, ποιό είναι το αγαθό, το οποίο είναι – έστω και μόνο στη συγκεκριμένη περίπτωση – άξιο περισσότερης προστασίας. Αυτή η κρίση, όμως, έχει από τη φύση της περιεχόμενο ιδεολογικό ή (και) πολιτικό. Εξάλλου, ακόμη και αν η αμεροληψία του πολιτειακού οργάνου θεωρηθεί δεδομένη, η αντικειμενικότητά του θα είναι πρακτικά ανέφικτη, κατά τρόπο ώστε να μην μπορεί να υπάρξει πάντοτε μία ορθή λύση, λύση δήθεν άσχετη με την προερμηνευτική επιλογή του και την υποκειμενική του προϊδέαση.

Συχνά, ένα ασφαλές κριτήριο για την επίλυση ορισμένων φαινομενικά και μόνο συγκρουόμενων δικαιωμάτων συνιστά το άρθρο 25 παρ.3 του Συντάγματος και η συνταγματική καθιέρωση της αρχής της απαγορεύσεως της καταχρήσεως των ατομικών δικαιωμάτων. Το εν λόγω άρθρο ορίζοντας ότι «η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται», παρέχει πολύτιμη αρωγή στην επιλογή του ορθου εφαρμοστέου κανόνα δικαίου, όταν το ένα από τα δύο (ή περισσότερα) δικαιώματα ασκείται καταχρηστικά, οπότε η μη νόμιμη άσκησή του φέρει ως αποτέλεσμα την πρόκριση της εφαρμογής του άλλου. Κύριο κριτήριο καθορισμού της έννοιας της καταχρηστικής ασκήσεως ενός ατομικού δικαιώματος θα πρέπει να είναι η άσκησή του για σκοπό προδήλως διαφορετικό από εκείνο για τον οποίο κατοχυρώνεται. Συγκεκριμένα, καταχρηστική πρέπει να θεωρείται η άσκηση ενός ατομικού δικαιώματος κυρίως, όταν αυτή αποβλέπει προφανώς στην προσβολή της αξιοπρέπειας και ιδίως των ατομικών δικαιωμάτων άλλου ή άλλων προσώπων. Τα δικαστικά και διοικητικά όργανα οφείλουν να εφαρμόζουν άμεσα τη συνταγματική διάταξη και να συνάγουν όλες τις έννομες συνέπειες στην περίπτωση της παραβίασής τους. Ως από μόνη της εκτελεστή, δεσμεύει τα όργανα αυτά άμεσα και ιδίως τα δικαστήρια, τα οποία οφείλουν να μην λαμβάνουν υπόψη το επικαλούμενο ατομικό δικαίωμα στην περίπτωση της καταχρηστικής άσκησής τους.¹⁹

Η αρχή της συγκεκριμένης στάθμισης των αγαθών και η αρχή της πρακτικής εναρμονίσεως συνδέονται άμεσα με την αρχή της αναλογικότητας²⁰,

¹⁹ Βλ. Ράικος Αθ., Συνταγματικό Δίκαιο – Θεμελιώδη δικαιώματα, 2ος τόμος, 2002, σελ. 184 - 195

²⁰ Βλ. Κοντιάδης Ξ., Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001, 2002, σελ. 233 – 241, - Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Τεύχος III, 2005, σελ. 105 - 108

αφού η προσπάθεια για συγκερασμό δύο (ή περισσότερων) συγκρουόμενων δικαιωμάτων, ώστε να εξασφαλιστεί η μεγαλύτερη δυνατή άσκησή τους, επιβάλλει τον ανάλογο περιορισμό τους. Οι εν λόγω αρχές, λοιπόν, συνεπάγονται την απαίτηση του σεβασμού «της εύλογης σχέσης των χρησιμοποιούμενων μέσων προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, ή της συνάφειας του μέσου προς τον σκοπό», δηλαδή, την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας. Άλλωστε, κατά το άρθρο 25 παρ.1 εδ. δ, «οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα του ανθρώπου πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από τον νόμο, εφ' όσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.» Η ιδιαίτερη χρησιμότητα της αρχής της αναλογικότητας αναδεικνύεται πρωτίστως σε περιπτώσεις σύγκρουσης κανόνων δικαίου στο πλαίσιο των οποίων η αρχή εξυπηρετεί την οριοθέτηση των εκάστοτε συγκρουόμενων αγαθών ή αξιών. Η αρχή της αναλογικότητας είναι σύμφυτη με τον χαρακτήρα των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως αρχών, η δε συνταγματική της κατοχύρωση αποσκοπεί στην επέκταση των δεσμεύσεων κατά την άσκηση της δικαστικής λειτουργίας, όπως και των άλλων κρατικών λειτουργιών, από το συνταγματικό κείμενο. Υπό το πρίσμα αυτό, η αρχή της αναλογικότητας, επιτάσσει την αυστηρότερη και συνετότερη θεμελίωση των δικαστικών αποφάσεων κατά την εφαρμογή της αρχής, υποτάσσοντας τη διαδικασία στάθμισης συνταγματικών αγαθών σε μία συστηματική και ορθολογική επιχειρηματολογία. Από τα τρία στάδια της μεθόδου της αρχής της αναλογικότητας - προσφορότητα, καταλληλότητα και αναλογικότητα *stricto sensu* - το τελευταίο έχει συνδεθεί με την θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων. Η εν λόγω αρχή επιβάλλει να υπάρχει αιτώδης συνάφεια μεταξύ του επιδιωκόμενου από την άσκηση της δημόσιας εξουσίας σκοπού, του δυσμενούς μέτρου και της ρυθμιστέας κατάστασης. Επί παραδείγματι, στην σύγκρουση δικαιωμάτων που προκύπτει μεταξύ της ελευθερίας της οδικής κυκλοφορίας και της ελευθερίας των συναθροίσεων, η απόφαση ενδεχομένως του Υπουργού Δημοσίας Τάξεως να ασκείται το δικαίωμα της συναθροίσεως και διαδήλωσης σε μία – και όχι σε όλες – λωρίδα του οδοστρώματος, σέβεται την αρχή της αναλογικότητας, αφού το εν λόγω περιοριστικό μέτρο δεν είναι δυσανάλογο για κανένα από τα δύο προστατευόμενα δικαιώματα (και η

άσκηση της ελευθερίας της οδικής κυκλοφορίας είναι εφικτή – στις υπόλοιπες λωρίδες του οδοστρώματος, αλλά και η άσκηση της ελευθερίας της συνάθροισης εξασφαλίζεται – στην μία παραχωρηθείσα λωρίδα). Η αρχή της αναλογικότητας έχει, άλλωστε, ευρεία εφαρμογή και στην περίπτωση της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, για την εκτέλεση της οποίας απαιτείται ως προϋπόθεση, ανάμεσα στα άλλα, η ύπαρξη δημόσιας ωφέλειας. Η τελευταία θεωρείται ότι υπάρχει ακόμη και όταν αναφέρεται σε ωφέλεια ιδιωτών, οπότε ενδεχομένως και να τίθεται ζήτημα σύγκρουσης. Όταν η απαλλοτρίωση γίνεται υπέρ ιδιωτών, η διοίκηση οφείλει να πατρακολουθεί και να ελέγχει, αν και κατά πόσο η απαλλοτρίωση συμβάλλει στην προαγωγή της εθνικής οικονομίας. Επειδή συνιστά ιδιαίτερο επαχθές μέτρο, πρέπει να αποτελεί το έσχατο μέσο για την επιδίωξη του συγκεκριμένου σκοπού, ενώ η ανάγκη απαλλοτρίωσης πρέπει να προκύπτει από εμπειριστατωμένη μελέτη, να αιτιολογείται επαρκώς και να αποτελεί την σαφώς υπερέχουσα λύση, ακολουθώντας, έτσι, την αρχή της αναλογικότητας.²¹

Ενδιαφέρον παρουσιάζει μία απόφαση της ανεξάρτητης διοικητικής Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα ως προς τον τρόπο επίλυσης του ζητήματος της σύγκρουσης του δικαιώματος των δημοσίων προσώπων στην ιδιωτική τους ζωή και του δικαιώματος στην ενημέρωση των Μ.Μ.Ε.(ενεργητικά) και των πολιτών (παθητικά). Στο πλαίσιο του άρθρου 9Α παρ.2, η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) εξέδωσε την υπ' αριθμόν 25/05 απόφαση²² και στην προσπάθειά της να επιλύσει την ως άνω σύγκρουση πραγματοποίησε, πάντοτε επί τη βάση της αρχής της αναλογικότητας, μία στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος των ιεραρχών στην ιδιωτική τους ζωή, πληροφοριακή αυτοδιάθεση και ανθρώπινη αξιοπρέπεια (άρ. 2, 5, 9 και 9Α του Σ.) και του δικαιώματος πληροφόρησης της κοινής γνώμης (άρ. 5Α και 14 του Σ.). Η συλλογιστική της απόφασης εκκινεί από τη διαπίστωση ότι αφ' ης στιγμής δεν προκύπτει από το Σύνταγμα *in abstracto* επικράτηση του ενός εκ των δύο δικαιωμάτων, μόνη και αναγκαία λύση προβάλλει η *ad hoc* στάθμιση των διακυβευόμενων αγαθών και η εφαρμογή της αρχής της πρακτικής αρμονίας ή της πρακτικής εναρμόνισης των συγκρουόμενων δικαιωμάτων. Με την απόφαση 25 / 05, η ΑΠΔΠΧ πρόκρινε

²¹ Βλ. Γέροντας Απ., Η Συνταγματική προστασία της ιδιοκτησίας και η αναγκαστική απαλλοτρίωση, 2003

²² Για το κείμενο της απόφασης 25/05 της Α.Π.Δ.Π.Χ. βλ.ΕφαρμογέςΔΔ ΙΗ (2005), σελ. 763 επ. και την ιστοσελίδα της αρχής www.dpa.gr.

το δικαίωμα της πληροφόρησης του κοινού ως περισσότερο άξιο συνταγματικής προστασίας από το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής, προκαλώντας επικρίσεις στους νομικούς κύκλους για αδρανοποίηση του άρ.19 παρ.3 του Σ με την απόφασή της. Αντίθετη κρίση από αυτή της ΑΠΔΠΧ ως προς το προστατευόμενο αγαθό σε περίπτωση σύγκρουσης δικαιώματος ιδιωτικής ζωής – δικαιώματος πληροφόρησης, είχαν το Συμβούλιο της Επικρατείας με την υπ' αριθμόν 3922 / 05 και το Εφετείο Αθηνών με την υπ' αριθμόν 9099 / 05. Πλην, όμως, και οι δύο αποφάσεις, προκειμένου να λύσουν την ανακύπτουσα σύγκρουση δικαιωμάτων, κατέληξαν στην τελική τους κρίση εφαρμόζοντας δύο θεμελιώδεις κανόνες, ήτοι την αρχή της πρακτικής εναρμόνισης και την αρχή της στάθμισης των διακυβευομένων εννόμων αγαθών.²³

Αξιοσημείωτα είναι, τέλος, τα συμπεράσματα ως προς τον τρόπο επίλυσης και αντιμετώπισης της σύγκρουσης δικαιωμάτων και σε ευρωπαϊκό κοινοτικό επίπεδο ενόψει, μάλιστα, και της συνταγματικής επιταγής του άρ.28 παρ.1. Με μία σειρά αποφάσεων (βλ. υπόθεση Peck κατά Ηνωμένου Βασιλείου, υπόθεση Plon κατά Γαλλίας, υπόθεση von Hannover κατά Γερμανίας κ.ά.), το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει αποφανθεί ότι κάθε συγκεκριμένη περίπτωση σύγκρουσης δικαιωμάτων θα πρέπει να σταθμίζεται εν όψει των ιδιαιτεροτήτων της, ότι κανένα δικαίωμα δεν απολαμβάνει *in abstracto* ενός τεκμηρίου υπεροχής έναντι των υπολοίπων και ότι καθ' όλη την διαδικασία της στάθμισης θα πρέπει να λαμβάνεται απαρεγκλίτως υπόψη η αρχή της αναλογικότητας. Τέλος, κατά τη νομολογία των οργάνων της ΕΣΔΑ, το ζήτημα των θεμιτών περιορισμών του δικαιώματος αυτοκαθορισμού προσωπικών δεδομένων – προστασίας της ιδιωτικής ζωής ενόψει άλλου συγκρουόμενου δικαιώματος, θα πρέπει να επιλύεται με βάση την αρχή της αναλογικότητας, καθώς συνιστά πρόσφορη νομική τεχνική ιεράρχησης των συγκρουόμενων συμφερόντων και διασφάλισης της πρακτικής αρμονίας τους.²⁴

---

²³ Βλ. Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Τεύχος III, 2005, σελ. 841 - 858

²⁴ Βλ. ΔιΜΕΕ Τεύχος 1, 2005, Έτος 2ο, σελ. 14 επ.

7. ΠΛΑΣΤΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ²⁵

Θεμιτό κρίνεται εν προκειμένω να θέσουμε το πρόβλημα της σύγκρουσης δικαιωμάτων στην αληθινή και πραγματική του βάση, ώστε να προβούμε σε μια αποτελεσματική αντιμετώπισή του. Άλλωστε, και οι μέχρι τώρα διατυπωθείσες θεωρίες για την επίλυση της σύγκρουσης φαίνονται προβληματικές και αναποτελεσματικές. Η προβλεβλημένη θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων, αναπτυγμένη από το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο, συνδέεται στενά με την αντίληψη που επικρατεί στην γερμανική έννομη τάξη για «αξιολογικό σύστημα». Στο πλαίσιο αυτής της αντίληψης, οι εκάστοτε συγκρούσεις δικαιωμάτων λύνονται επ τη βάση του αξιώματος ότι οι «ανώτερες αξίες» υπερτερούν, ενώ οι «κατώτερες αξίες» υποχωρούν. Η ασάφεια της μεθοδολογίας αυτής έγκειται, εκτός των άλλων, στο ότι οποιοδήποτε συμφέρον εύκολα μπορεί να παρουσιαστεί ως «υψηλή και ευγενής αξία», ενισχυόμενης έτσι σημαντικά και της ευχέρειας της δικαστικής κρίσης και της αβεβαιότητας του δικαίου. Εξάλλου, στρέφεται προς την προτίμηση του ενός ή του άλλου μέρους της διαφοράς, προτίμηση, η οποία, όσο και αν εξαρτάται από «αντικειμενικά κριτήρια», δεν μπορεί να απλλαγεί από υποκειμενικά στοιχεία και κρίσεις. Από δογματική άποψη, η στάθμιση των συμφερόντων προϋποθέτει ανισότητα αγαθών και διατάξεων, ενώ από τη στιγμή που υπάρχει τυπική ισοδυναμία των διατάξεων, ο δικαστής δεν μπορεί κατά την εφαρμογή τους να θεωρήσει ότι υπερτερεί μία και να την επιλέξει εις βάρος της άλλης. Από την άλλη πλευρά, η αρχή της αναλογικότητας φαίνεται να έχει τα ίδια ελαττώματα με την θεωρία της στάθμισης, χωρίς να μπορεί να απαλλαγεί και αυτή από την υποκειμενικότητα του εκάστοτε «κρίνοντος». Συγκεκριμένα, η βασιζόμενη στην αρχή της αναλογικότητας μέθοδος δημιουργήθηκε για την εφαρμογή των συνταγματικών δικαιωμάτων στις σχέσεις δημοσίου δικαίου και δεν κατευθύνθηκε και προς την εφαρμογή τους και στις διαπροσωπικές σχέσεις. Υποδεικνύει μια μορφή αιτιώδους συνάφειας μεταξύ του νόμου και του περιοριστικού νομοθετικού μέσου, της οποίας η εφαρμογή δυσχεραίνεται, μεταξύ άλλων, διότι συνδέεται με υποκειμενικά

---

²⁵ Βλ. Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμ. Γ', Ημιτ. Ι, 2005, σελ. 239 – 243, - Ο ίδιος, Η συνταγματική προστασία του ανθρώπου από την ιδιωτική εξουσία – Συμβολή στο πρόβλημα της τριτενέργειας, 1981/82, σελ. 112 - 120

στοιχεία και κρίσεις. Περιοριζόμενη, άλλωστε, στις περιπτώσεις που μεσολαβεί επιφύλαξη νόμου, δεν έχει πεδίο εφαρμογής σε άλλες περιπτώσεις. Γι' αυτούς τους λόγους, λοιπόν, και η αρχή της αναλογικότητας δεν μπορεί να προσφέρει σαφή και γενικά κριτήρια για την άρση των συγκρούσεων. Τέλος, η συνταγματική διάταξη της απαγόρευσης της καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος δεν παρέχει καμία βοήθεια στο πρόβλημα των συγκρούσεων των δικαιωμάτων, για τον απλούστατο λόγο ότι όταν κάποιος ασκεί καταχρηστικά το δικαίωμά του, ενεργεί εκτός του νόμου και επομένως, σε αυτήν την περίπτωση δεν μιλάμε καν για σύγκρουση δικαιωμάτων.

Όλως απαραίτητως επιβάλλεται όπως παρατηρήσουμε ότι η μέχρι τώρα ανάλυση του φαινομένου της σύγκρουσης των δικαιωμάτων είχε ως αφετηρία την κλασική νομικίστικη θεωρία, η οποία είναι έντονα εμποτισμένη από την υποκειμενική θεωρία, αναδεικνύοντας τα υποκειμενικά στοιχεία του δικαίου. Η αντιμετώπιση, δηλαδή, του φαινομένου της σύγκρουσης παραλλάσσει ανάλογα με την σχολή που θα επιλεγεί για την εποπτική ανάλυσή του, ανάλογα με την προερμηνευτική θέση που θα διαλέξει. Στην περιοχή του Δημοσίου Δικαίου υπάρχει έντονη διαπάλη μεταξύ της αντικειμενικής και υποκειμενικής Σχολής, αλλά δεδομένο είναι ότι πλέον βαδίζουμε σε μία αντικειμενική προσέγγιση του δικαίου. Γι' αυτό το λόγο, αλλά και επειδή με αυτόν τον τρόπο προβαίνουμε σε αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου, η άρση των συγκρούσεων πρέπει να γίνεται με εναρκτήρια βάση την αντικειμενική θεωρία, η οποία αναδεικνύει την αντικειμενική πλευρά των νομικών ζητημάτων. Τούτο, άλλωστε, προκύπτει αβίαστα και από την προ ετών παρατηρηθείσα μεταβολή της έννομης τάξης και την αντίστοιχη μεταβολή του ουσιαστικού περιεχομένου και της φύσης των συνταγματικών δικαιωμάτων. Τα ατομικά δικαιώματα δημιουργήθηκαν πριν από αιώνες, πλην, όμως, δεν παρέμεναν αμετάβλητα, αφού πλέον δεν στρέφονται μόνο ενάντια στην κρατική, αλλά και σε οιαδήποτε εξουσία. Έτσι, δεν είναι πλέον απλά και μόνο κανόνες δημοσίου δικαίου, αλλά βασικά αξιώματα της συνολικής έννομης τάξης. Η μεταβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν μπορεί να είναι «αυτόνομη», αλλά αναγκαία αποτελεί τμήμα της γενικότερης μεταβολής της έννομης τάξης από ατομικιστική σε κοινωνική ανθρωπιστική, της μεταβολής της δημοκρατίας, της δημοκρατικοποίησης του κράτους και της δημιουργίας του κοινωνικού κράτους δικαίου. Η αντικειμενική προσέγγιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων

είναι, δηλαδή, επιβεβλημένη από τις ήδη μεταλλαχθείσες κοινωνικές και νομικές συνθήκες, ώστε η μελέτη τους να ανταποκρίνεται στην σύγχρονη πραγματικότητα, ενώ συντείνει αποφασιστικά στην αποκάλυψη του αντικειμενικού θεσμικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ασκούνται. Στην σύγχρονη έννομη τάξη, δηλαδή, η κατοχύρωση θεμελιωδών δικαιωμάτων σημαίνει ταυτόχρονα και κατοχύρωση θεσμών, αφού το Σύνταγμα δεν κατοχυρώνει μόνο δικαιώματα, αλλά και θεσμούς.

Ενόψει όλων αυτών, η προβαλλόμενη από την ατομικιστική έννομη τάξη σύγκρουση δικαιωμάτων δεν υφίσταται, αλλά συνιστά επίπλαστο πρόβλημα που απορρέει από την υποκειμενική προσέγγιση των νομικών ζητημάτων. Βαρυσήμαντη είναι εν προκειμένω η διάκριση του αμυνόμενου από τον επιτιθέμενο, όπως επίσης και η διάκριση ανάμεσα στην πραγματική σύγκρουση και στην δικαϊκή άρση της, γιατί έτσι παραμερίζεται ένα «νομικοτεχνικό εμπόδιο», που παρεμβάλλει η επίδραση της ατομικιστικής νομικής θεωρίας και παραδοσιακής νομικής σκέψης, δηλαδή η πλαστή εικόνα της λεγομένης «νομικής σύγκρουσης των δικαιωμάτων». Η πλαστή εικόνα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων εξαφανίζεται, όπως και το ίδιο το πρόβλημα δημιουργείται, μόνον όταν εξετάζεται στο πλαίσιο της ατομικιστικής έννομης τάξης. Από την άποψη αυτή το ζήτημα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων, είναι ζήτημα που ανάγεται στην μεταβολή της έννομης τάξης. Το ζήτημα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων, ως ζήτημα νομικο-πολιτικής πραγματικότητας, το δημιουργεί η ατομικιστική έννομη τάξη και το καλλιεργεί η ατομικιστική νομική παράδοση, η οποία βασιζόμενη στη «θεμελιώδη νομική έννοια» του δικαιώματος και στα παλιά ατομικιστικά νομικά πρότυπα, δεν θέτει πάντα σαφή όρια της άσκησης των δικαιωμάτων. Στη σύγχρονη έννομη τάξη, η ανθρωπιστική αρχή και τα θεμελιώδη δικαιώματα που την εξειδικεύουν, αφενός οριοθετούν το δικαίωμα κάθε φορέα, αφετέρου οριοθετούν τα δικαιώματα των άλλων φορέων. Όπως προκύπτει από την "ανθρωπιστική αρχή, στην έννομη τάξη του κοινωνικού ανθρωπισμού, αναγνωρίζεται μόνο η εξουσία του ανθρώπου στο άτομό του (αυτεξουσία, αυτοπροσδιορισμός) όχι όμως και η εξουσία του ατόμου πάνω σε άλλα άτομα. Επίσης, η εξουσία πάνω σε πράγματα, δεν επιτρέπεται να οδηγεί στην κυριαρχία πάνω σε άλλους ανθρώπους. Δεν υπάρχει επομένως στην σύγχρονη έννομη τάξη, από νομική άποψη, «σύγκρουση δικαιωμάτων», με την έννοια ότι δύο δικαιώματα

συγκρούονται ασκούμενα κατά νόμιμο τρόπο. Η νόμιμη άσκηση δικαιωμάτων δεν οδηγεί στη σύγκρουση. Στην πραγματικότητα ο ένας από τους δύο φορείς έχει θίξει τα δικαιώματα του άλλου. Εφόσον προσβάλλεται θεμελιώδες δικαίωμα, δεν πρόκειται για σύγκρουση δικαιωμάτων, αλλά για προσβολή δικαιώματος. Σύγκρουση δικαιωμάτων σημαίνει την ταυτόχρονη ύπαρξη και νόμιμη άσκηση δύο ή περισσότερων δικαιωμάτων, τα οποία επειδή ακριβώς αναγνωρίζεται από το δίκαιο ότι υπάρχουν και ασκούνται κατά νόμιμο τρόπο, γι' αυτό και εμφανίζονται ότι συγκρούονται. Τίθεται όμως το ερώτημα: Στο πλαίσιο της σύγχρονης έννομης τάξης πώς είναι δυνατό το δίκαιο να επιδοκιμάζει και να αποδοκιμάζει, να επιτρέπει και να απαγορεύει ταυτόχρονα την ίδια συμπεριφορά; Και ποια είναι τότε η αποστολή του δικαίου σχετικά με την άρση αυτών των συγκρούσεων; Το δίκαιο δεν είναι δυνατό να επιτρέπει και να απαγορεύει ταυτόχρονα την ίδια συμπεριφορά. Η σύγχρονη έννομη τάξη ρυθμίζει τα δικαιώματα, όχι ως αλληλοσυγκρουόμενα, αλλά ως αρμονικά ασκούμενα δικαιώματα. Οι ποικιλόμορφες διαφορές, που ανακύπτουν ανάμεσα στους φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οφείλονται στις πραγματικές συγκρούσεις ανάμεσα στα άτομα. Αποστολή όμως του δικαίου είναι ακριβώς η δικαιοσύνη άρση των πραγματικών συγκρούσεων, δηλαδή η απονομή της δικαιοσύνης, επομένως κατά δίκαιο δεν υπάρχουν συγκρούσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ο προορισμός, η αποστολή και η αξία του δικαίου είναι να επιβάλει την αρμονική συμβίωση, δηλ. να αίρει τις πραγματικές συγκρούσεις με νομικούς κανόνες. Προκύπτει έτσι η θεμελιώδης διάκριση ανάμεσα στην πραγματική σύγκρουση και στην δικαιοσύνη άρση της, ανάμεσα στην πραγματική αντίθεση και στην νομική σύνθεση της αντίθεσης. Εφ' όσον πράγματι υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στους φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αυτό σημαίνει ότι κάποιος από τους φορείς «υπερέβη» τα όρια της άσκησης των δικαιωμάτων του ή με άλλη έκφραση «παρέβη» τις υποχρεώσεις, που του επιβάλλει το δίκαιο, δηλαδή ενήργησε χωρίς δικαίωμα. Η παράβαση των υποχρεώσεων, οδηγεί στην παραβίαση των δικαιωμάτων του άλλου. Άλλοτε πάλι η «σύγκρουση δικαιωμάτων» εμφανίζεται από την αντιπαράθεση δικαιώματος προς δικαίωμα (υποκειμενικού προς υποκειμενικό), αντί της επιβαλλόμενης αντιπαράθεσης δικαιώματος προς θεσμό (υποκειμενικό προς αντικειμενικό). Η τοποθέτηση αυτή εξαφανίζει τη «σύγκρουση» και οδηγεί σε ορθές αντικειμενικές λύσεις. Π.χ. η εγκατάσταση κληρονόμου υπό την αίρεση

της σύναψης γάμου με συγκεκριμένο πρόσωπο δεν είναι ζήτημα «σύγκρουσης» ελευθερίας του διαθέτη και ελευθερίας (γάμου) του κληρονόμου, αλλά ζήτημα εφαρμογής της (απειλούμενης) ελευθερίας του κληρονόμου στο πλαίσιο της κληρονομικής σχέσης. Συμπερασματικά, η εικόνα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων είναι πλαστή. Προέρχεται από τον ατομικισμό και ενισχύει τις ατομικιστικές δοξασίες. Ζήτημα σύγκρουσης δικαιωμάτων στην σύγχρονη έννομη τάξη δεν υπάρχει. Η αντίληψη για την σύγκρουση νομίμως ασκουμένων δικαιωμάτων οδηγεί λανθασμένως στη στάθμιση των συμφερόντων. Το ζήτημα, όμως, που τίθεται δεν είναι η στάθμιση των «συμφερόντων» ή των «αξιών», ή των «αγαθών», αλλά η διακρίβωση του ποιός είναι αμυνόμενος και ποιός επιτιθέμενος, είναι δηλαδή ζήτημα διακρίβωσης της άμυνας από την επίθεση.

8. ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ²⁶

Η αποδοχή του γεγονότος ότι ζήτημα σύγκρουσης δικαιωμάτων δεν τίθεται στην σύγχρονη έννομη τάξη και ότι, συνεπώς, η πλαστότητα της σύγκρουσης, όπως ανωτέρω καταδείχθηκε, είναι δεδομένη, επιβάλλει την αλλαγή πλεύσης ως προς τον τρόπο προσέγγισης και επίλυσης του εν λόγω προβλήματος.

Η θεσμική ερμηνεία ή θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων διακρίνεται από την παραδοσιακή ερμηνεία και εφαρμογή τους η οποία εντοπίζει τις αντιθέσεις χωρίς όμως να προχωρεί στην αποκάλυψη της ενότητάς τους και τελικά την άρση τους. Με τη θεσμική ερμηνεία επιτυγχάνεται η διακρίβωση εάν είναι ή όχι αναγκαία η θεσμική εφαρμογή του δικαιώματος, όπως επίσης και ο εντοπισμός του μέτρου της θεσμικής προσαρμογής στις περιπτώσεις που είναι απαραίτητη. Η θεσμική ερμηνεία είναι μέθοδος διαλεκτική, αντικειμενική και ουσιαστική. Η εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων στις διαπροσωπικές σχέσεις σημαίνει την εφαρμογή του περιεχομένου του δικαιώματος σε συσχετισμό με το περιεχόμενο της διαπροσωπικής σχέσης ή γενικότερα του θεσμού στο πλαίσιο στο οποίο εφαρμόζεται το δικαίωμα. Η διαλεκτικότητα της θεσμικής εφαρμογής εντοπίζεται κατά ότι βασίζεται στη διακρίβωση των αντιθέτων, στην ανάλυση του περιεχομένου τους και στη διερεύνηση της μεταξύ τους ενότητας. Είναι άλλωστε μέθοδος σύνθετη και αντικειμενική με την έννοια ότι στρέφεται ταυτόχρονα και προς το αντικειμενικό στοιχείο προς το περιεχόμενο της σχέσης προς το θεσμό. Τέλος, αποτελεί ουσιαστική μέθοδο αφού εξασφαλίζει την ουσιαστική δικαιοσύνη και κατευθύνεται προς την ανάλυση του φυσικού περιεχομένου και της φυσικής σχέσης δικαιωμάτων και θεσμών, προς την ουσία των πραγμάτων.

Η θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων βασίζεται στην αντιπαράθεση των περιεχομένων δικαιώματος και διαπροσωπικής σχέσης (θεσμού). Η θεσμική αυτή αντιπαράθεση αντικαθιστά την, κατά την κλασική νομικοπολιτική σκέψη, αντιπαράθεση ατόμου προς άτομο που πήρε την νομική

---

²⁶ Βλ. Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμ. Γ', Ημτ. Ι, 2005., σελ. 49 - 72, 195 – 230, 251 – 255, - Ο ίδιος, Η συνταγματική προστασία του ανθρώπου από την ιδιωτική εξουσία – Συμβολή στο πρόβλημα της τριτενέργειας, 1981/82, σελ. 225 – 250

μορφή της αντιπαράθεσης δικαιώματος προς δικαίωμα, συμφέροντος προς συμφέρον και που αντικατοπτρίζεται στην βαθιά ριζωμένη αντίληψη για «σύγκρουση» δικαιωμάτων. Η μέσω της θεσμικής ερμηνείας στροφή προς το αντικειμενικό έχει δύο πλευρές: α) το αντικειμενικό – θεσμικό περιβάλλον και β) τη θεσμική αντίθεση. Έτσι πρωταρχική σημασία στο πλαίσιο του θεσμικού περιβάλλοντος έχει η διακρίβωση του χώρου μέσα στο οποίο ασκείται το δικαίωμα, η δε έρευνα δεν πρέπει να κατευθύνεται μόνο προς το δικαίωμα αλλά και προς τον χώρο μέσα στον οποίο εφαρμόζεται αφού από αυτό το νομικό περιβάλλον εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η διαμορφωσή του. Η διαπίστωση του θεσμικού περιβάλλοντος οδηγεί αναγκαία στην θεσμική αντίθεση αφού η θεσμική ερμηνεία βασίζεται στην αντιπαράθεση και αλληλοσύνδεση δικαιώματος και θεσμού.

Το αντικειμενικό νομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η όλη εφαρμογή των συνταγματικών δικαιωμάτων εμφανίζεται σε δύο διαφοροποιούμενα πεδία, εκείνο της γενικής σχέσης και εκείνο των ειδικών σχέσεων. Κάθε συγκεκριμένο συνταγματικό δικαίωμα εφαρμόζεται είτε στο πλαίσιο της γενικής σχέσης μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η γενική εφαρμογή, είτε στο μερικότερο πλαίσιο κάποιας γενικής έννομης σχέσης ή θεσμού στο οποίο πραγματοποιείται η ειδική / θεσμική εφαρμογή. Το γενικό πεδίο περιλαμβάνει την γενική κυρίαρχη σχέση (σχέση κράτους - πολιτών) και τη γενική διαπροσωπική σχέση (σχέση μεταξύ πολιτών), ενώ το ειδικό πεδίο περιλαμβάνει τις ειδικές κυριαρχικές σχέσεις και τις ειδικές διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των πολιτών (τριτενέργεια). Από το γενικό αμυντικό περιεχόμενο, όπως εφαρμόζεται στο γενικό πεδίο, διακρίνεται το θεσμικό περιεχόμενο το οποίο προκύπτει από την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε συγκεκριμένους θεσμούς και έννομες σχέσεις δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου. Ταυτίζεται δηλαδή, με το εφαρμοζόμενο στο πλαίσιο κάθε μερικότερου θεσμού ή έννομης σχέσης.

Στο πλαίσιο της γενικής σχέσης πραγματοποιούνται οριοθετήσεις, ενώ σε εκείνο των ειδικών σχέσεων επιβάλλονται περιορισμοί. Τα δύο πεδία εφαρμογής γενικό και ειδικό διαφοροποιούνται με βάση τρία κριτήρια: α) το υποκειμενικό, β) το χρονικό και γ) το ουσιαστικό. Η γενική εφαρμογή επειδή είναι μόνιμη εφαρμογή του γενικού περιεχομένου σε όλους τους φορείς, δεν επιτρέπεται να έχει περιορισμούς, ενώ αντίθετα η ειδική εφαρμογή είναι

προσωρινή εφαρμογή του θεσμικού περιεχομένου σε ορισμένους φορείς. Το υποκειμενικό κριτήριο των δύο επιπέδων εφαρμογής σημαίνει ότι στη γενική σχέση αναφέρεται γενικά σε όλους ή σε αόριστο αριθμό φορέων συνταγματικών δικαιωμάτων, ενώ στην ειδική εφαρμογή, οι ειδικές σχέσεις αφορούν ορισμένους μόνο φορείς δηλαδή εκείνους μόνο που εμπλέκονται με το συγκεκριμένο θεσμό. Έπειτα ως προς το χρονικό κριτήριο η γενική σχέση είναι σχέση τακτική και με διάρκεια, ενώ οι ειδικές σχέσεις δεν έχουν μόνιμο αλλά συνήθως παροδικό χαρακτήρα. Τέλος, ως προς το ουσιαστικό κριτήριο ισχύει η καθολικότητα των οριοθετήσεων και η μερικότητα των περιορισμών. Ενώ δηλαδή, χαρακτηριστικό της γενικής σχέσης είναι η ευρύτητα, των ειδικών σχέσεων είναι η στενότητα, αφού οι ειδικές σχέσεις αφορούν τμήματα της ζωής, μερικότερες σχέσεις και καταστάσεις. Οι περιορισμοί έχουν πάντοτε ειδικό χαρακτήρα, είναι, δηλαδή, ειδικοί περιορισμοί, καθ' όσον αφορούν συγκεκριμένο δικαίωμα κατά τρόπο ώστε να ισχύει το εξής: υπάρχουν καθολικές οριοθετήσεις, όχι όμως και καθολικοί περιορισμοί.

Η θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι, λοιπόν, η εφαρμογή τους στο επίπεδο μερικότερης έννομης σχέσης ή θεσμού, είτε ως προς το γενικό, είτε ως προς το θεσμικό τους περιεχόμενο όπως προσδιορίζεται από τη σχέση αιτιώδους συνάφειας. Η πρακτική σημασία της εν λόγω θεωρίας καταφαίνεται προδήλως ενόψει της ειδοποιούς διαφοράς των δικαιωμάτων, ήτοι της κινητικότητας ή ελαστικότητάς τους. Το δικαίωμα δηλαδή πέρα από ένα αμετάβλητο σημασιολογικό πυρήνα έχει ταυτόχρονα, και σημασιολογική περιφέρεια, η οποία είναι δυνατό να παραλλάσσει - και πράγματι παραλλάσσει - ανάλογα με το θεσμικό νομικό περιβάλλον στο οποίο εντάσσεται.

Στις βάσεις της θεσμικής εφαρμογής ανήκουν μεταξύ άλλων τα εξής: α) η τριμερής διάκριση του περιεχομένου κάθε συνταγματικού δικαιώματος σε αμυντικό, προστατευτικό και διασφαλιστικό, β) η αρχή της καθολικής εφαρμογής, κατά την οποία τα συνταγματικά δικαιώματα εφαρμόζονται στη συνολική έννομη τάξη, γ) η αρχή της βασικής ισχύος των συνταγματικών δικαιωμάτων, κατά την οποία όλα τα συνταγματικά δικαιώματα εφαρμόζονται σε όλες τις έννομες σχέσεις και κατ' αρχήν ως προς όλο το περιεχόμενό τους, δ) η αρχή της εφαρμογής του αμυντικού και μόνο περιεχομένου των συνταγματικών δικαιωμάτων στις διαπροσωπικές σχέσεις, ε) η διάριση των διάφορων επιβαρύνσεων που υφίστανται τα συνταγματικά δικαιώματα σε

απλές επιδράσεις, απλούς περιορισμούς και προσβολές, στ) η διάκριση περιορισμού και οριοθέτησης, ζ) η αρχή της ταυτόχρονης προστασίας δικαιωμάτων και θεσμών, η) η διάκριση των δύο επιπέδων εφαρμογής, δηλαδή η γενική και θεσμική εφαρμογή, θ) η αρχή του αιτιώδους των περιορισμών κατά την οποία επιτρέπονται οι αιτιώδεις περιορισμοί και απαγορεύονται οι αναιτιώδεις, ι) η αρχή ότι τα συνταγματικά δικαιώματα, εφαρμοζόμενα στη γενική σχέση, δεν υπόκεινται σε περιορισμούς αλλά μόνο σε οριοθετήσεις, ια) η αρχή *nulla restrictio sine lege constitutonale certa* (δηλαδή ουδείς περιορισμός χωρίς ορισμένη συνταγματική πρόβλεψη) και, ιβ) η αντιπαράθεση υποκειμενικού (δικαιώματος) προς το αντικειμενικό (θεσμό, έννομη σχέση).

Δεδομένου ότι το Σύνταγμα, αφενός απαγορεύει την επίθεση, αφετέρου προστατεύει την άμυνα, συνάγεται ότι η νομικοπολιτική πεμπουσία της απόλυτης αμυντικής ενέργειας των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι ακριβώς η προστασία του αμυνόμενου από τον επιτιθέμενο. Αφού, δηλαδή, από νομική άποψη δεν υπάρχουν συγκρούσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων, η εφαρμογή των αμυντικών δικαιωμάτων στις διαπροσωπικές σχέσεις προστατεύει τον αμυνόμενο από τον επιτιθέμενο. Επιτιθέμενος δε, είναι εκείνος ο οποίος παραβαίνοντας τις υποχρεώσεις τους προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων. Από την άλλη πλευρά, αμυνόμενος είναι εκείνος του οποίου προσβάλλονται τα θεμελιώδη δικαιώματα. Η πραγματική αντίθεση επιτιθέμενου και αμυνόμενου προκειμένου να αρθεί, παίρνει την μορφή της νομικής αντιπαράθεσης νομικών μεγεθών. Η θεσμική εφαρμογή επιτάσσεται από την ταυτόχρονη συνταγματική αναγνώριση δικαιωμάτων και θεσμών, ενώ είναι μια και ενιαία, για κάθε περίπτωση, μέθοδος εφαρμογής των συνταγματικών δικαιωμάτων για την άρση των διαφόρων αντιθέσεων ανεξάρτητα αν πρόκειται για αντιθέσεις μεταξύ κράτους – πολιτών ή πολιτών μεταξύ τους, ή για αντίθεση πολίτη – νομοθέτη, διοίκησης ή δικαστικής εξουσίας. Η ενδιαφέρουσα στη θεσμική εφαρμογή αιτιώδης συνάφεια είναι εκείνη που υπάρχει ανάμεσα στο περιοριζόμενο δικαίωμα και στον θεσμό μέσα στον οποίο ασκείται.

Μέσω της θεσμικής εφαρμογής το συνταγματικό δικαίωμα υφίσταται θεσμική προσαρμογή, προσαρμοζόμενο στον θεσμό στον οποίο εφαρμόζεται. Η προσαρμογή αυτή δεν εξαρτάται σε καμία περίπτωση από υποκειμενικά αλλά μόνο από αντικειμενικά στοιχεία, καθόσον υπαγορεύεται από την αιτιώδη συνάφεια. Η μέθοδος της θεσμικής εφαρμογής αναπτύσσεται σε τρία στάδια.

Στο πρώτο στάδιο εντοπίζεται ποιο είναι το περιοριζόμενο δικαίωμα, αφού πρέπει κατ' αρχήν να διακριβωθεί αν στην συγκεκριμένη υπόθεση υπάρχει πράγματι περιοριζόμενο δικαίωμα, αν υπάρχει ή όχι περιορισμός δικαιώματος, διότι είναι δυνατό να μην υπάρχει περιορισμός και η εμφανιζόμενη επιβάρυνση του δικαιώματος να είναι απλή επίδραση, απλή ρύθμιση, οριοθέτηση, ψευδοπεριορισμός, εννοιολογικός προσδιορισμός. Απαραίτητος είναι δηλαδή ο εντοπισμός του δικαιώματος που πλήττεται ή περιορίζεται αφού μετά τη διακρίβωσή του εμφανίζεται η διάκριση αμυνόμενου και επιτιθέμενου. Το δεύτερο στάδιο μεσολαβεί, εφόσον διαπιστωθεί ότι κατ' αρχήν υπάρχει περιορισμός δικαιώματος. Εδώ ερευνάται το θεσμικό περιβάλλον, το επίπεδο της εφαρμογής του συνταγματικού δικαιώματος και συγκεκριμένα αν πρόκειται για γενική σχέση ή ειδική. Εάν έχουμε γενική σχέση, τότε ο υπο ευρεία έννοια περιορισμός που εντοπίστηκε δεν είναι απλός περιορισμός, αλλά προσβολή. Αντιθέτως αν διαπιστωθεί ότι το δικαίωμα ασκείται στο πλαίσιο κάποιου συνταγματικά αναγνωριζόμενου θεσμού, τότε διακριβώνεται και η κατ' αρχήν δυνατότητα περιορισμού. Εφόσον πρόκειται για ειδική σχέση είναι δυνατή η επιβολή περιορισμού, πρέπει όμως να διερευνηθεί έτι περαιτέρω η νομιμότητα του συγκεκριμένου περιορισμού και της έκτασής του. Το τρίτο και τελευταίο στάδιο, αυτό της θεσμικής εφαρμογής, μεσολαβεί μόνον όταν πρόκειται για ειδική σχέση, για θεσμό. Έχουν ήδη εντοπιστεί συγκεκριμένο δικαίωμα και συγκεκριμένος θεσμός, μέσα στον οποίο, εφαρμοζόμενο, περιορίζεται και πρέπει να ερευνηθεί η νομιμότητα του περιορισμού. Κατά πρώτον εξετάζεται αν για το περιοριζόμενο δικαίωμα προβλέπονται στον σύνταγμα ρητοί περιορισμοί. Αν ο συντακτικός νομοθέτης προβλέπει ρητούς περιορισμούς εφαρμόζονται όπως προβλέπονται, δηλαδή, εξετάζεται, αν ο συγκεκριμένος περιορισμός εμπίπτει στο ρυθμιστικό πεδίο του προβλεπόμενου από το Σύνταγμα περιορισμού. Αν εμπίπτει και είναι σύμφωνος προς τις συνταγματικές ρυθμίσεις, τότε πρόκειται για θεμιτό περιορισμό. Αν πάλι εμπίπτει στο ρυθμιστικό περιεχόμενο, αλλά δε συμφωνεί με αυτό, πρόκειται για προσβολή του θεμελιώδους δικαιώματος. Αν το Σύνταγμα δεν περιέχει ρητούς περιορισμούς (ανεπιφύλακτα δικαιώματα) ή ο συγκεκριμένος περιορισμός δεν υπάγεται στο ρυθμιστικό περιεχόμενο των προβλεπόμενων, ερευνάται η ύπαρξη μη ρητών περιορισμών που προκύπτουν από άλλες διατάξεις του Συντάγματος. Το περιοριζόμενο δικαίωμα και η συνταγματική

διάταξη που το προβλέπει, συνεφαρμόζεται με το θεσμό και τη συνταγματική διάταξη που τον αναγνωρίζει. Εφόσον δεν διακριβώνεται αιτιώδης συνάφεια, πρόκειται για προσβολή του δικαιώματος. Εφόσον, τέλος, διαπιστώνεται αιτιώδης συνάφεια και κατά το επιβαλλόμενο από αυτή μέτρο, πρόκειται για απλό περιορισμό.

9. ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι το φαινόμενο της σύγκρουσης των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών ως απαύγασμα των ωσμώσεων της ανθρώπινης δράσης, απαρεγκλίτως, έχει αποτελέσει αντικείμενο μακροχρόνιων νομικών μελετών και αναλύσεων. Ο «υπερθεματισμός» του προβλήματος, άλλωστε, μόνο εύλογος και επιτακτικός θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ενόψει της πρωταρχικής και κεφαλαιώδους αξίας των εν λόγω δικαιωμάτων για την εξασφάλιση της ελευθερίας του λόγου και της έκφρασης, για την κατοχύρωση του κοινωνικού κράτους δικαίου, για την εμπέδωση της δημοκρατίας.

Αναμφίλεκτα, οι προτεινόμενες λύσεις του προβλήματος της σύγκρουσης άπτονται άμεσα της προερμηνευτικής επιλογής και θέσης του εξετάζοντος. Θέση μας είναι ότι η μεταβολή της έννομης τάξης και η στροφή της προς ένα κοινωνικό ανθρωπιστικό πρόσωπο επιβάλλουν την υιοθέτηση λύσεων και μεθόδων, που να ανταποκρίνονται στην σύγχρονη πραγματικότητα και να προσεγγίζουν την αντικειμενικότητα. Οι θεωρίες της στάθμισης και της πρακτικής αρμονίας, ως απότοκοι της ατομικιστικής νομικής θεωρίας, αφ' ενός, υπόκεινται στον αυξημένο κίνδυνο υποκειμενικών – μεροληπτικών αντιμετώπισεων και κρίσεων, αφ' ετέρου, παρέχουν λύσεις παρωχημένες, έωλες και ανεπίκαιρες.

Μοναδική αξιόπιστη λύση του φαινομένου – τω όντι περί φαινομένου πρόκειται – της σύγκρουσης δικαιωμάτων, προβάλλει η θεωρία της θεσμικής προσαρμογής, η οποία βασιζόμενη στην αλληλοσύνδεση δικαιώματος – θεσμού εστιάζει στα μερικότερα επίπεδα εννόμων σχέσεων ή θεσμών, εκεί όπου πράγματι εμφανίζονται τα περισσότερα προβλήματα. Βάσει αυτής και μόνο, αναδεικνύεται η πλαστικότητα της νομικής σύγκρουσης δικαιωμάτων, αποκτά σημασία τόσο το υποκειμενικό (δικαίωμα), όσο και το αντικειμενικό (θεσμός, ή έννομη σχέση) και τίθεται στην σωστή του βάση το πρόβλημα των πραγματικών συγκρούσεων, που είναι, ουσιαστικά, ζήτημα διακρίβωσης της άμυνας από την επίθεση, του αμυνόμενου από τον επιτιθέμενο. Επιβεβλημένη είναι, έτσι, η εφαρμογή της και από τη νομολογιακή πρακτική, ενόψει της χρηστικότητας και ασφάλειας δικαίου που παρέχει, ώστε ορμαθός δυσεπίλυτων νομικών ζητημάτων να ανεύρουν την αρμόζουσα λύση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

• ΕΝΤΥΠΗ

- 1) Γέροντας Απ., Η Συνταγματική προστασία της ιδιοκτησίας και η αναγκαστική απαλλοτρίωση, 2003
- 2) Δαγτόγλου Π. Δ., Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα, Α΄ Τόμος, 2005
- 3) Δημητρόπουλος Α., Πρακτικά Θέματα Συνταγματικού Δικαίου Ι, (Γενική Θεωρία - Οργανωτικό Μέρος), 2004
- 4) Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμ. Γ΄, Ημιτ. Ι, 2005
- 5) Δημητρόπουλος Α., Η συνταγματική προστασία του ανθρώπου από την ιδιωτική εξουσία. Συμβολή στο πρόβλημα της τριτενέργειας, 1981/82
- 6) Κοντιάδης Ξ., Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001, 2002
- 7) Μάνεσης Αριστ., Συνταγματικά δικαιώματα και ατομικές ελευθερίες, δ΄ έκδοση
- 8) Ράικος Αθ., Συνταγματικό Δίκαιο – Θεμελιώδη δικαιώματα, 2ος τόμος, 2002
- 9) Τσάτσος Δ.Θ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Γ΄, 1998
- 10) Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2002
- 11) Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Τεύχος ΙΙΙ, 2005
- 12) ΔιΜΕΕ Τεύχος 1, 2005, Έτος 2ο

• ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

- 1) www.law.uoa.gr
- 2) www.law.uoa.gr/~adimitrop
- 3) www.lawdb.intrasoftnet.com
- 4) www.dpa.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΝΟΜΟΛΟΓΙΕΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Ανεξάρτητη
Διοικητική Αρχή: ΑΡΧΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Τόπος: ΑΘΗΝΑ

Αριθ. Απόφασης: 24

Ετος: 2005

Κείμενο Απόφασης

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, συνήλθε μετά από πρόσκληση του Προέδρου της σε τακτική συνεδρίαση την 10.3.2005 στο κατάστημά της αποτελούμενη από τον Δ. Γουργουράκη, Πρόεδρο, και τους κκ. Ν. Φραγκάκη, Σ. Σαρηβαλάση, Α. Παπαχρίστου, Σ. Λύτρα, τακτικά μέλη, και τα αναπληρωματικά μέλη Α. Παπανεοφύτου σε αναπλήρωση του τακτικού μέλους Ν. Παπαγεωργίου και Γ. Πάντζιου σε αναπλήρωση του τακτικού μέλους Α. Πομπόρτση, οι οποίοι αν και είχαν προσκληθεί νομίμως δεν προσήλθαν λόγω κωλύματος, προκειμένου να εξετάσει την υπόθεση σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τις εκπομπές «Ζούγκλα» και «Κίτρινος Τύπος» του τηλεοπτικού σταθμού «ALTER» για την οποία η Αρχή επελήφθη αυτεπαγγέλτως. Εισηγήτρια για την υπόθεση είχε ορισθεί η Γ. Πάντζιου. Παρόντες χωρίς δικαίωμα ψήφου ήταν η Κ. Μανίκα, ως βοηθός εισηγητή της Γ. Πάντζιου, ο Κ. Μουλίνος ελεγκτής, ως βοηθός εισηγητής του Ν. Φραγκάκη, εισηγητή στην υπόθεση σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από εκπομπές του τηλεοπτικού σταθμού «Extra Channel 3», η Ε. Ι. Τσακιρίδου, ελέγκτρια, ως εισηγήτρια επί των καταγγελιών του Αρχιμανδρίτη Ι.-Π. Γ. , που συνεξετάζονται, καθώς και Γ. Παλαιολόγου, υπάλληλος της Αρχής, ως γραμματέας.

Η Αρχή αφού έλαβε υπόψη τα παρακάτω:

- 1) Τις διατάξεις του Συντάγματος και ιδίως τα άρθρ. 2, 5, 5^Α, 9, 9^Α, 14, 15, 19 αυτού.
- 2) Την Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24^{ης} Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ L 281)
- 3) Τις διατάξεις του ν.2472/1997, και ιδίως τα άρθρα 2, 3, 4, 5, 7, 15,19, 21 του νόμου αυτού
- 4) Το περιεχόμενο των εκπομπών «ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ» των ημερομηνιών 16.01.05, 23.01.05, 30.01.05, 6.02.05 και 13.02.05, καθώς και το περιεχόμενο των εκπομπών «ΖΟΥΓΚΛΑ» των ημερομηνιών 13.01.05, 10.02.05 και 27.02.05, όπως προκύπτει από τις κασέτες που προσκόμισε στην Αρχή ο τηλεοπτικός σταθμός «ALTER CHANNEL», από τον οποίο οι ανωτέρω εκπομπές μεταδόθηκαν.
- 5) Τα πρακτικά των συνεδριάσεων της Αρχής της 21.2.2005, 24.2.2005, στις οποίες έλαβαν μέρος και ακούστηκαν: α) Κατά τη συνεδρίαση της 21.02.05, η οποία διεκόπη για της 24.02.05, οι εκπρόσωποι της ανώνυμης εταιρίας με την επωνυμία «Ελεύθερη Τηλεόραση Α.Ε.», ιδιοκτήτριας του τηλεοπτικού σταθμού «Alter Channel», με τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους Δημήτρη Σαραφιανό. β).Κατά τη συνεδρίαση αυτή της 24.2.2005 για το τηλεοπτικό σταθμό ο κ. Σφαέλλος, Διευθυντής Ειδήσεων του με τον πληρεξούσιο δικηγόρο Δ. Σαραφιανό και για το δημοσιογράφο Ε. Τριανταφυλλόπουλο, παρουσιαστή των εκπομπών «ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ» και «ΖΟΥΓΚΛΑ», οι πληρεξούσιοι δικηγόροι του Γιώργος Αγιοστρατίτης και Ιωάννης Βλάχος.
- 6) Το υπόμνημα με το συνημμένο έγγραφο (ιδιωτικό συμφωνητικό), που υποβλήθηκε εμπροθέσμως στην Αρχή με αριθμ. πρωτ. 936/3.03.2005 από

την ανώνυμη εταιρία με την επωνυμία «Ελεύθερη Τηλεόραση Α.Ε» και 7). Μετά από διαλογική συζήτηση μεταξύ των μελών της.

ΣΚΕΦΤΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Ι. Σύμφωνα με το άρθρο 9Α του Σ. «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει». Σύμφωνα δε με τον ν. 2472/1997, όπως αυτός σήμερα ισχύει, έχει συσταθεί η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Αρχή) με αποστολή την εποπτεία της εφαρμογής του νόμου για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και την ενάσκηση των αρμοδιοτήτων που της ανατίθενται κάθε φορά (άρθρο 15 § 1 του προαναφερθέντος νόμου).

Σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 2 του Σ. «Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους. Ο έλεγχος και η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης που είναι ανεξάρτητη αρχή, όπως νόμος ορίζει. Ο άμεσος έλεγχος του Κράτους, που λαμβάνει και τη μορφή του καθεστώτος της προηγούμενης άδειας, έχει ως σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης, την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας, καθώς και τον σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας.». Οι καθοριζόμενες στο άρθρο 15 παρ. 2 του Σ. αρμοδιότητες ασκούνται πλέον αποκλειστικά από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) και καταργούνται όλες οι σχετικές αρμοδιότητες του Υπουργού Τύπου και ΜΜΕ, συναρμοδίων υπουργών ή άλλων διοικητικών οργάνων, πλην ορισμένων, ρητώς απαριθμούμενων εξαιρέσεων (άρθρο 11 ν. 2863/2000), δεν θίγεται όμως η κατά το άρθρο 9Α του Σ. συντρέχουσα αρμοδιότητα της Αρχής να προστατεύει τα υποκείμενα των προσωπικών δεδομένων.

Από την αντιπαραβολή των διατάξεων που παρατέθηκαν παραπάνω, προκύπτει ότι η Αρχή εξακολουθεί και μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 να είναι αποκλειστικά αρμόδια για να ασκεί αφενός σύμφωνα με τη γενικού χαρακτήρα διάταξη του άρθρου 15 § 1 του ν. 2472/1997 ευρεία εποπτεία στον τομέα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και αφετέρου -μεταξύ των άλλων- τις αρμοδιότητες που απορρέουν από τα άρθρα 19, 21 και 22 του προπαρατεθέντος νόμου. Και τούτο, γιατί σκοπός του ν. 2472/1997 είναι να αποτρέψει την παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και όχι να ορίσει κανόνες λειτουργίας των ραδιοτηλεοπτικών μέσων, όπως συμβαίνει με τους νόμους που ρυθμίζουν τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα δημόσια ή ιδιωτικά. Το ΕΣΡ δεν έχει αρμοδιότητα να αποφανθεί για τη νόμιμη ή όχι ύπαρξη αρχείου ευαίσθητων δεδομένων, ενώ και οι κυρώσεις που επιβάλλονται στις δύο περιπτώσεις δεν συμπίπτουν ως προς τον σκοπό τους. Σύμφωνα είναι και η νομολογία, όταν αποφαινεται με την αριθμ. 3545/2002 του ΣτΕ ότι με την επιβολή δύο διοικητικών κυρώσεων προστίμου από δύο ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, ήτοι την Αρχή και το ΕΣΡ, δεν παραβιάζεται η γενική αρχή του διοικητικού δικαίου non bis in idem (βλ. σελ. 29) «... διότι οι δύο εν λόγω κυρώσεις δεν της επιβλήθηκαν για την αυτή αιτία, αδιαφόρως του αν για την επιβολή τους ελήφθησαν υπόψη πραγματικά περιστατικά που ήσαν τα ίδια και στις δύο περιπτώσεις... Πρόκειται τουτέστιν για δύο ανεξάρτητα νομοθετήματα, τα οποία συνισχύουν, αποσκοπούν δε στον κολασμό διαφορετικού τύπου παραπτωμάτων και εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς». Σε κάθε περίπτωση, πάντως, συνισχύουν μεν οι κυρώσεις περί χρηματικών προστίμων που προβλέπουν ο ν. 2472/1997 και ο ν. 2328/1995, το συνολικό όμως ποσό προστίμου στο

ίδιο πρόσωπο για την ίδια πράξη δεν υπερβαίνει το ανώτατο όριο που καθορίζεται στην βαρύτερη από τις συρρέουσες κυρώσεις (πρόστιμο ύψους 500.000.000 δραχμών, άρθρο 4 § 1 ββ' ν. 2328/1995).

Με βάση τα όσα εκτέθηκαν παραπάνω για την αρμοδιότητα της, η Αρχή πρέπει να προχωρήσει στην εξέταση της υπόθεσης:

II.1. Σύμφωνα με το άρθρο 2 περ. α', β', γ', δ', ε', ζ', θ του Ν. 2472/1997 "Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα" [νοούνται] κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων. "Ευαίσθητα δεδομένα" [νοούνται] τα δεδομένα που αφορούν τη φυλετική ή εθνική προέλευση, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, τη συμμετοχή σε ένωση, σωματείο και συνδικαλιστική οργάνωση, την υγεία, την κοινωνική πρόνοια και τη ερωτική ζωή, καθώς και τα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες. "Υποκείμενο των δεδομένων" [νοείται] το φυσικό πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα και του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί, δηλαδή μπορεί να προσδιοριστεί αμέσως ή εμμέσως... "Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα" [νοείται] κάθε εργασία ή σειρά εργασιών που πραγματοποιείται, από το Δημόσιο ή από νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο με ή χωρίς τη βοήθεια αυτοματοποιημένων μεθόδων και εφαρμόζονται σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διατήρηση ή αποθήκευση, η τροποποίηση, η εξαγωγή, η χρήση, η διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλης μορφής διάθεση, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, η διασύνδεση, η δέσμευση (κλείδωμα), η διαγραφή, η καταστροφή. "Αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα" [νοείται] σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία αποτελούν ή μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας, και τα οποία τηρούνται είτε από το Δημόσιο ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο. "Υπεύθυνος Επεξεργασίας" [νοείται] οποιοσδήποτε καθορίζει το σκοπό και τον τρόπο επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή ή υπηρεσία ή οποιοσδήποτε άλλος οργανισμός. Όταν ο σκοπός και ο τρόπος της επεξεργασίας καθορίζονται με διατάξεις νόμου ή κανονιστικές διατάξεις εθνικού ή κοινοτικού δικαίου, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τα ειδικά κριτήρια βάσει των οποίων γίνεται η επιλογή του καθορίζονται αντίστοιχα από το εθνικό ή το κοινοτικό δίκαιο. "Τρίτος" [νοείται] κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή ή υπηρεσία, ή οποιοσδήποτε άλλος οργανισμός, εκτός από το υποκείμενο των δεδομένων, τον υπεύθυνο επεξεργασίας και τα πρόσωπα που είναι εξουσιοδοτημένα να επεξεργάζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον ενεργούν υπό την άμεση εποπτεία ή για λογαριασμό του υπεύθυνου επεξεργασίας.

2. Σύμφωνα με το άρθρο 3 § 1 του ν. 2472/1997 «Οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται στην εν όλω ή εν μέρει αυτοματοποιημένη επεξεργασία, καθώς και στη μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία περιλαμβάνονται ή πρόκειται να περιληφθούν σε αρχείο». Μόνο η συλλογή, αποθήκευση και διάδοση κάθε είδους στοιχείων που περιέχουν προσωπικά δεδομένα (έγγραφα, ηχογραφημένες κασέτες, βιντεοταινίες κλπ.) εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ν. 2472/1997, ανεξαρτήτως του αν στο πεδίο του νόμου εμπίπτει και η εν γένει δημοσιοποίηση πληροφοριών με τη μορφή συνεντεύξεως, έστω και μαγνητοσκοπημένης. Οι επεξεργασίες των δεδομένων ήχου και εικόνας καλύπτονται από τον ν. 2472/1997 μόνο εφόσον είναι αυτοματοποιημένες ή εφόσον τα δεδομένα αυτά περιλαμβάνονται ή προορίζονται να περιληφθούν σε αρχείο διαρθρωμένο σύμφωνα με ειδικά, όσον αφορά πρόσωπα, κριτήρια, ώστε να είναι ευχερής η πρόσβαση στα εν λόγω δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (βλ. οδηγία 95/46/ΕΚ, σκέψη προοιμίου αρ. 27). Η αναφορά σε προσωπικά δεδομένα με τη μορφή συνέντευξης αποτελεί έκφραση άποψης ή γνώμης του

ομιλούντος προσώπου ή των συμμετεχόντων στη συνέντευξη (δηλαδή και του δημοσιογράφου), δεν μπορεί να θεωρηθεί όμως λειτουργικό μέρος ενός αρχείου (των βιντεοκασετών των μεταδιδόμενων εκπομπών που τηρεί ο τηλεοπτικός σταθμός κατ' άρθρο 3 § 12 του ν. 2328/1995), διότι δεν έχει αυτοτέλεια ως προς την δομή της βιντεοκασέτας ως αρχείου. Δεν μπορεί να αποτελέσει τμήμα ή αυτοδύναμο ως προς το περιεχόμενό της τμήμα, δηλαδή μέρος της δομής, του συγκεκριμένου αρχείου. Αντίθετα, ως προς την μετάδοση των στοιχείων μπορεί κανείς να εντοπίσει και να αναζητήσει οπτικά τα σημεία αυτά στη ροή της βιντεοταινίας, διότι ως πληροφορίες αποτελούν ανεξάρτητα τμήματα αυτοτελή, ξένα προς το περιβάλλον στο οποίο διαδραματίζεται η εκπομπή, με συνέπεια να αποτελούν οπτικά και ηχητικά προσωπικά δεδομένα (έτσι και στην απόφαση της Αρχής 100/2000). Η βιντεοκασέτα-κασέτα της μεταδιδόμενης εκπομπής λειτουργεί για αυτό τον λόγο, έστω και σε υποτυπώδη μορφή, ως αρχείο διαρθρωμένο σύμφωνα με ειδικά, όσον αφορά τα πρόσωπα, κριτήρια, διότι είναι ευχερής η πρόσβαση στα προσωπικά δεδομένα που περιλαμβάνει, έστω με τη χρήση του μηχανικού μέσου του βίντεο.

3. Σύμφωνα δε με το άρθρο 4 του ν.2472/1997 «1. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας πρέπει: α) Να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς και να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία εν όψει των σκοπών αυτών. β) Να είναι συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας...» Η αρχή της αναλογικότητας επιβάλλει η δημοσιοποίηση στοιχείων, που περιέχουν προσωπικά δεδομένα στο πλαίσιο άσκησης δημοσιογραφικού επαγγέλματος να καθίσταται απολύτως αναγκαία για την ενημέρωση του κοινού, ήτοι για δημοσιογραφικούς αποκλειστικά σκοπούς. Η επανάληψη της προβολής αυτών κατά την αρχή της αναλογικότητας πρέπει επίσης να εξυπηρετεί αποκλειστικά τους σκοπούς της πληροφόρησης. Ανεξαρτήτως του τρόπου (της πρωτογενούς από τους συνήθως μη κατονομαζόμενους καταγγέλλοντες και όχι πάντοτε από τους δημοσιογράφους ή τους τηλεοπτικούς σταθμούς) συλλογής των πληροφοριών και πέραν του ότι η συλλογή αυτή συνιστά υπό προϋποθέσεις ποινικό αδίκημα (βλ. άρθρο 370^Α Π.Κ. και ιδίως παρ. 1, 2, 3 και 4 και σχετική νομολογία, ΑΠ 1317/2001, ΑΠ 874/2004) η ύπαρξη δημοσίου ενδιαφέροντος, ήτοι το δικαίωμα του κοινού στην πληροφόρηση και το αντίστοιχο δημοσιογραφικό καθήκον προς ενημέρωση, δικαιολογεί, κατ' αρχήν αν συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις του νόμου, την τηλεοπτική χρήση αυτών (βλ. ΠολΠρωτ.Πειρ.706/2003, ΠολΠρωτ.Αθ.65/2004), ιδιαίτερα όσον αφορά τη δημόσια ζωή δημόσιων προσώπων. Παράνομη δημοσιογραφική έρευνα δεν σημαίνει πάντα και παράνομη δημοσίευση και αντίστροφα, πληροφορίες που αποκτήθηκαν με νόμιμο τρόπο δεν συνεπάγονται υποχρεωτικά και τη νομιμότητα της δημοσίευσής τους (βλ. Ι. Καράκωστας, Προσωπικότητα και Τύπος, εκδ. Α. Σάκκουλα, 2000, σελ. 178).

4. Σύμφωνα με το άρθρο 5 § 2 περ. ε' του ν. 2472/1997 «Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η επεξεργασία και χωρίς τη συγκατάθεση, όταν .... η επεξεργασία είναι απολύτως αναγκαία για την ικανοποίηση του εννόμου συμφέροντος που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο τρίτος ή οι τρίτοι στους οποίους ανακοινώνονται τα δεδομένα και υπό τον όρο ότι τούτο υπερέχει προφανώς των δικαιωμάτων και συμφερόντων των προσώπων στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα και δεν θίγονται οι θεμελιώδεις ελευθερίες αυτών». Ως τέτοιο έννομο συμφέρον νοείται και το δικαίωμα της πληροφόρησης, τόσο του πληροφορέιν (άρθρο 14 παρ. 1 Σ.) όσο και του πληροφορείσθαι (άρθρο 5^Α Σ.) Η ανάγκη δε ενημέρωσης του κοινού γίνεται εντονότερη σε μείζονα θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος όπως είναι η λειτουργία των θεσμών και ειδικότερα η διαφθορά στο χώρο της δικαιοσύνης. Η δημοσιοποίηση των θεμάτων αυτών εξυπηρετεί το υπέρτερο έννομο συμφέρον των πολιτών προς πληροφόρηση. Το δικαιολογημένο

ενδιαφέρον καλύπτει μάλιστα και εκδηλώσεις προσώπων, που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο οι οποίες ανεξάρτητα από τον τρόπο και τον χρόνο που γίνονται (ακόμα δηλαδή και αν δεν γίνονται σε δημόσιο χώρο), πραγματοποιούνται στα πλαίσια των ανατιθεμένων σ' αυτούς υπηρεσιακών καθηκόντων και γι' αυτό η εκτέλεση τους υπόκειται σε δημόσιο έλεγχο και κριτική (βλ. σχετική νομολογία ΑΠ 1317/2001, ΑΠ 874/2004). Το δικαιολογημένο ενδιαφέρον καλύπτει ακόμα και μη δημόσιες πράξεις όταν αυτές ενδιαφέρουν λόγω της φύσης τους το κοινωνικό σύνολο (ΠολΠρωτ.Αθ 65/2004). Έτσι ο χρηματισμός ενός δικαστή είναι ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος που ενδιαφέρει την κοινή γνώμη και συνδέεται με το ευρύτερο ζήτημα της διαφθοράς στον θεσμό της δικαιοσύνης.

Η αρχή της αναλογικότητας επιβάλλει εξάλλου η δημοσιοποίηση των στοιχείων δημοσιογραφικής έρευνας που περιέχουν προσωπικά δεδομένα να καθίσταται απολύτως αναγκαία για την ενημέρωση του κοινού, ήτοι για δημοσιογραφικούς αποκλειστικά σκοπούς. Η επανάληψη της προβολής αυτών πρέπει επίσης, με βάση την ίδια αρχή να εξυπηρετεί αποκλειστικά τους σκοπούς της πληροφόρησης, λαμβανομένης υπόψη και της φύσης του τηλεοπτικού μέσου (σε αντιδιαστολή με το έντυπο), που ανέχεται την αναμετάδοση-επανάληψη των πληροφοριών στο μέτρο που αυτή είναι αναγκαία, καθώς και του βαθμού του δημοσίου ενδιαφέροντος που δημιουργείται για το θέμα. Η συνεχής και επανειλημμένη προβολή των ίδιων προσωπικών δεδομένων, πολλώ δε μάλλον αν αυτά είναι ευαίσθητα, υπερβαίνει τις ανάγκες ενημέρωσης του κοινού και, παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας, όταν χωρίς να εξυπηρετείται οποιοσδήποτε άλλος υπέρτερος σκοπός άγει σε εξευτελισμό και διαπόμπευση των υποκειμένων των δεδομένων, δηλαδή στην, μέσω της τηλεοπτικής εκπομπής, επιβολή κύρωσης μη προβλεπόμενης και συνεπώς μη ανεκτής από την έννομη τάξη. Η χωρίς υπέρβαση των κριτηρίων αυτών επανάληψη της μετάδοσης, καθώς και η τμηματική σε σειρά περισσότερων εκπομπών αποκάλυψη των στοιχείων της έρευνας στοχεύει και στην αύξηση του ενδιαφέροντος της δημόσιας γνώμης και την πρόκληση εντονότερων αντιδράσεων, προκειμένου να προκύψει η εξυγιαντική παρέμβαση των αρμοδίων οργάνων και να αποφευχθεί το ενδεχόμενο συγκαλυπτικής υποβάθμισης των καταγγελιών.

Ειδικότερα όσον αφορά τους δικαστές, η δημοσιοποίηση πληροφοριών που ανάγονται στην άσκηση των δημοσίων καθηκόντων τους καθώς και η περιορισμένη και αναγκαία για την ενημέρωση του κοινού επανάληψη της μετάδοσης των σχετικών πληροφοριών, είναι νόμιμη (άρθρο 7 § 2 ζ' του ν. 2472/1997), το οποίο κατά μείζονα λόγο αποτελεί νομιμοποιητική βάση επεξεργασίας και για τα απλά προσωπικά δεδομένα). Το ίδιο ισχύει και για κάθε άλλο πρόσωπο που φέρεται να εμπλέκεται σε κύκλωμα δικαστικής διαφθοράς. Η αποκάλυψη της κρίσης που ξέσπασε στην λειτουργία του θεσμού της δικαιοσύνης δικαιολογεί σε κάθε περίπτωση, λόγω του εντόνου δημοσίου ενδιαφέροντος, τη δημοσιοποίηση στοιχείων (π.χ. ηχητικών, όπως συνομιλιών ανακρίτριας με μεσολαβητή για διαπραγμάτευση δωροδοκίας), εφόσον δεν είναι νοητό να αντιταχθεί η ιδιωτικότητα μιας συνομιλίας, που έχει αντικείμενο την οργάνωση δωροδοκίας δικαστικού λειτουργού. Και τούτο ανεξαρτήτως του τρόπου συλλογής των δεδομένων (η οποία πρωτογενώς δεν έγινε πάντως ούτε από τους δημοσιογράφους ούτε από τους τηλεοπτικούς σταθμούς, αλλά, κατά τους προβληθέντες ισχυρισμούς, από τον συνομιλητή δικαστικής λειτουργού, δηλαδή από το ένα από τα επικοινωνούντα πρόσωπα). Επισημαίνεται εν προκειμένω η διάταξη του άρθρου 6 παρ. 8 του ν. 3090/2002 (μεταγενέστερου της συνταγματικής αναθεώρησης του 2001), με την οποία αναδιατυπώθηκε η παρ. 4 του άρθρου 370^Α ΠΚ, έτσι ώστε να αίρεται ο άδικος χαρακτήρας της χρήσης παράνομα αποκτημένων μαγνητοταινιών κλπ, εφόσον αυτή γίνεται «ενώπιον οποιασδήποτε δικαστικής ή άλλης ανακριτικής αρχής για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος που δεν μπορεί να διαφυλαχθεί διαφορετικά». Το «δικαιολογημένο» του συμφέροντος οφείλει να προκύπτει από την, εγγενή στην *stricto sensu* αναλογικότητα, στάθμιση των αξιών που αντιπαρατίθενται στις υπό εξέταση περιπτώσεις (βλ. Ν. Ανδρουλάκη,

πρόλογος στο Τ. Ηλιοπούλου-Στάγγα, Χρήση παρανόμως κτηθέντων αποδεικτικών μέσων και δικαίωμα υπεράσπισης του κατηγορουμένου, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 2003, σ. 17-18).

5. Κατά το άρθρο 7 παρ. 1 του ν. 2472/1997 «απαγορεύεται η συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων». Η επεξεργασία αυτή κατ' εξαίρεση επιτρέπεται, ύστερα από άδεια της Αρχής χωρίς τη συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων των οποίων γίνεται επεξεργασία, εφόσον συντρέχει μία από τις περιπτώσεις της παρ. 2. Μία από αυτές τις περιπτώσεις είναι και η άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος (περ. ζ'), εφόσον όμως η επεξεργασία αφορά ευαίσθητα δεδομένα δημοσίων προσώπων. Από την ρύθμιση του άρθρου 7 § 2 περ. ζ' του ν.2472/1997, η οποία σημειώτεον μπορεί να εφαρμοσθεί κατ' αναλογία και στην περίπτωση των απλών δεδομένων, τίθενται για το επιτρεπτό της επεξεργασίας οι εξής προϋποθέσεις: 1) η επεξεργασία να αφορά δεδομένα δημοσίων προσώπων, εφόσον αυτά συνδέονται με την άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων 2) η επεξεργασία να πραγματοποιείται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς 3) άδεια της Αρχής, που χορηγείται μόνο εφόσον α) η επεξεργασία είναι απολύτως αναγκαία για την εξασφάλιση του δικαιώματος πληροφόρησης επί θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος..... και β) εφόσον δεν παραβιάζεται καθ' οιονδήποτε τρόπο το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Κρίσιμος για την εφαρμογή του άρθρου 7 παρ. 2 περ. ζ., είναι ο προσδιορισμός της έννοιας των δημοσίων προσώπων, στα οποία αναφέρεται καθώς και ποια πρόσωπα περιλαμβάνονται σε αυτά. Ως δημόσια πρόσωπα κατά το ΕΔΔΑ νοούνται τα πρόσωπα που κατέχουν κάποια δημόσια θέση ή/και χρησιμοποιούν δημόσιο χρήμα ή ακόμα και όλοι όσοι διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στη δημόσια ζωή είτε την πολιτική, την οικονομική, την καλλιτεχνική, την κοινωνική, την αθλητική ή οποιουδήποτε άλλου τομέα της δημόσιας ζωής (βλ. απόφαση ΕΔΔΑ Καρολίνα του Ανόβερο κατά Γερμανίας, 24.6.2004). Όσον αφορά τον ορισμό των δημοσίων προσώπων, υποστηρίζεται ότι ως δημόσια πρόσωπα θα πρέπει να θεωρηθούν, κατά διασταλτική ερμηνεία, εναρμονισμένη προς το Σύνταγμα, και τα λεγόμενα πρόσωπα της επικαιρότητας (βλ. και άρθρο του Μιχ. Π. Σταθόπουλου «Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους», ΝοΒ 2000 σελ. 1επ.)

6. Με βάση τα παραπάνω, κρίσιμη κάθε φορά είναι η εξέταση ενδεχομένης σύγκρουσης συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, αφενός του δικαιώματος της ελεύθερης πληροφόρησης (άρθρα 14 παρ. 1 και 5^Α Σ.), αφετέρου της προστασίας της ιδιωτικής ζωής του ατόμου και από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (9, 9^Α Σ). Από το Σύνταγμα δεν προκύπτει in abstracto επικράτηση του ενός δικαιώματος έναντι του άλλου. Πρέπει όμως να γίνεται μία οριοθέτηση των πεδίων εφαρμογής των δικαιωμάτων, σύμφωνα με τις αρχές της ad hoc στάθμισης των αντιτιθέμενων συμφερόντων και της πρακτικής αρμονίας και αναλογικής εξισορρόπησης, εφαρμόζοντας και την αρχή της αναλογικότητας, που κατοχυρώνεται και συνταγματικά στο άρθρ. 25 παρ. 1, με τέτοιο τρόπο ώστε τα προστατευόμενα αγαθά να διατηρούν την κανονιστική τους εμβέλεια. Η κρίση για το εάν στη συγκεκριμένη υπόθεση, η επεξεργασία ασκήθηκε νόμιμα ή αντίθετα παραβιάστηκε κατ' αυτή το δικαίωμα της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης των θιγόμενων προσώπων και της ιδιωτικής ζωής υπακούει τόσο στο κριτήριο του κατά πόσο η επεξεργασία αυτή εξυπηρέτησε το συμφέρον της πληροφόρησης της κοινής γνώμης, που υπερτερεί στη συγκεκριμένη περίπτωση του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής, όσο και στο κατά πόσο η συγκεκριμένη προσβολή ήταν στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας αναγκαία για την άσκηση του δικαιώματος πληροφόρησης (βλ. τη με αριθμ. 100/31.1.2000 απόφαση της Αρχής). Ειδικότερα:

6α). Η δημοσιοποίηση πληροφοριών, που αφορούν σε δημόσια πρόσωπα, όπως είναι αναμφισβότως οι δικαστές, και ανάγονται στην άσκηση των δημοσίων καθηκόντων τους είναι νόμιμη (βλ. άρθρο 7 § 2 ζ' του ν. 2472/1997) και υφίσταται σε κάθε περίπτωση το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού επί του σκανδάλου ότι δικαστές χρηματίζονται. Το ίδιο ισχύει και για κάθε άλλο πρόσωπο που εμπλέκεται στο κύκλωμα που φαίνεται να δρούσε στο χώρο της Δικαιοσύνης και τον τρόπο με τον οποίο εκπρόσωποι του προέβαιναν σε παράνομες πράξεις, όπως η δωροδοκία, η δωροληψία, η παράνομη έκδοση ευνοϊκών δικαστικών αποφάσεων κ.α.. Κατά συνέπεια η αποκάλυψη της κρίσης, που διέπει την λειτουργία των θεσμών, καθιστά ανεκτή σε κάθε περίπτωση λόγω του εντόνου δημοσίου ενδιαφέροντος τη δημοσιοποίηση στοιχείων-ντοκουμέντων. Η επανάληψη της προβολής των προβαλλόμενων στοιχείων, δεν παραβιάζει επίσης την αρχή της αναλογικότητας στο μέτρο που εξυπηρετεί αποκλειστικά και μόνο τους σκοπούς της πληροφόρησης για θέματα, που ανάγονται στην άσκηση των δημοσίων καθηκόντων δημοσίων προσώπων. Ειδικά, εφόσον πρόκειται για πρόσωπα της δημόσιας ζωής ή θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος, η ανάγκη ενημέρωσης του κοινού είναι εντονότερη. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) αναγνωρίζει το ρόλο των δημοσιογράφων ως "public watch dog" δηλαδή το ρόλο του δημόσιου παρατηρητή, (βλ. μεταξύ άλλων υπόθεση Ρίζος και Ντάσκας κατά Ελλάδας, 27.5.2004), ήτοι την ελεγκτική λειτουργία του τύπου, η οποία καλύπτει τη δυνατότητά του να στηλιτεύει τα κακώς κείμενα με τη δημοσιοποίηση και δημόσια κριτική τους. Οι δικαστικές δε αρχές δεν δύνανται να εκφύγουν του δημοσιογραφικού ελέγχου και της άσκησης οξείας κριτικής, προκειμένου η κοινή γνώμη να βεβαιωθεί ότι οι δικαστές ανταποκρίνονται στα δημόσια καθήκοντά τους και τον σκοπό της αποστολής τους (βλ. αντί άλλων απόφαση ΕΔΔΑ υπόθεση Ρίζος και Ντάσκας κατά Ελλάδας, 27.5.2004). Εντούτοις το ΕΔΔΑ έχει τονίσει την ανάγκη να επιδεικνύεται η μεγαλύτερη δυνατή σύνεση όταν πρόκειται για μέτρα που αφορούν τη δικαιοσύνη, η οποία αποτελεί θεσμό ουσιαστικό σε κάθε δημοκρατική κοινωνία (βλ. απόφαση ΕΔΔΑ, υπόθεση Ρίζος και Ντάσκας κατά Ελλάδας, 27.5.2004, παραγρ. 42). Και ναι μεν ο τύπος αποτελεί ένα από τα μέσα που διαθέτει η δημόσια γνώμη για να διαπιστώνει ότι οι δικαστές ασκούν ευόρκως τα υψηλά τους καθήκοντα, αλλά το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), που κυρώθηκε με το ν.δ. 53/1974, δεν εγγυάται απεριόριστη ελευθερία του τύπου, ακόμη κι όταν πρόκειται για τη δημοσίευση σοβαρών ζητημάτων δημοσίου συμφέροντος. Η παράγραφος 2 προβλέπει ότι η άσκηση αυτής της ελευθερίας συνεφέλκεται υποχρεώσεις και ευθύνες που ισχύουν και για τον τύπο. Σημειώνει μάλιστα εν προκειμένω το ΕΔΔΑ την ιδιαίτερη αποστολή της δικαστικής εξουσίας στην κοινωνία, η δράση της οποίας, ως εγγυήτριας της δικαιοσύνης που είναι θεμελιώδης αξία του κράτους δικαίου, έχει ανάγκη την εμπιστοσύνη των πολιτών για να αποδώσει καρπούς. Για τον ίδιο λόγο, η δικαστική εξουσία μπορεί ενίοτε να χρειαστεί να προστατευθεί εναντίον αποδομητικών επιθέσεων που γίνονται χωρίς σοβαρή θεμελίωση (βλ. απόφαση ΕΔΔΑ, υπόθεση Ρίζος και Ντάσκας κατά Ελλάδας, 27.5.2004, παραγρ. 43, Prager & Oberschlink κατά Αυστρίας, 26.4.95, παραγρ. 34).

6β). Σ' ότι αφορά τα τρίτα πρόσωπα κατά την έννοια του ν. 2472/1997, η αρχή της αναλογικότητας επιτρέπει την αναφορά στα προσωπικά τους δεδομένα, όταν αυτή η αναφορά καθίσταται επίσης απολύτως αναγκαία για την ενημέρωση του κοινού, ήτοι για δημοσιογραφικούς αποκλειστικούς σκοπούς. Η επανάληψη της προβολής αυτών κατά την αρχή της αναλογικότητας πρέπει επίσης να εξυπηρετεί αποκλειστικά τους σκοπούς της πληροφόρησης, λαμβανομένης πάντα υπόψη και της φύσης του τηλεοπτικού μέσου, που επιτρέπει και ενίοτε επιβάλλει την αναμετάδοση των ειδήσεων σε τακτά χρονικά διαστήματα. Δεν επιτρέπεται όμως αναφορά σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όταν δεν έχει επαρκώς

εξετασθεί η συνάφεια συγκεκριμένων προσώπων με το αντικείμενο της δημοσιογραφικής έρευνας. Γιατί έτσι όχι μόνο δεν εξασφαλίζεται ο σύννομος σκοπός της επεξεργασίας, ήτοι, το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού, αλλά επιπλέον παρόμοια αναφορά αποτελεί παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον τα δεδομένα αυτά σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, θα πρέπει να είναι συναφή, πρόσφορα, και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας, και να είναι ακριβή. Συνεπώς, η αναφορά μέσω των θεωρουμένων ως ντοκουμέντων στις πιο πάνω τηλεοπτικές εκπομπές ευαίσθητων ή μη, προσωπικών δεδομένων τρίτων προσώπων στο μέτρο, που δεν είναι αναγκαία για τη δημοσιογραφική διερεύνηση των συγκεκριμένων υποθέσεων, αντιβαίνει στον ν.2472/1997.

III. Η Αρχή ενεργώντας αυτεπαγγέλτως εξέτασε στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της την νομιμότητα της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από εκπομπές του τηλεοπτικού σταθμού «Alter Channel» και συγκεκριμένα από τις εκπομπές «ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ» και «ΖΟΥΓΚΛΑ» του δημοσιογράφου Ε. Τριανταφυλλόπουλου, που προβλήθηκαν από το προαναφερόμενο τηλεοπτικό σταθμό κατά τις ημερομηνίες 13.01.05, 16.01.05, 23.01.05, 23.01.05, 30.01.05, 6.02.05, 10.02 και 27.02.05. III. Α). Από το σύνολο του αποδεικτικού υλικού που προσκομίστηκε και την εν γένει συζήτηση της υπόθεσης αποδείχτηκαν τα παρακάτω:

α). Ο τηλεοπτικός σταθμός «Alter Channel» μεταδίδει ενημερωτικές εκπομπές με τίτλο «ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ» και «ΖΟΥΓΚΛΑ», των οποίων την παραγωγή επιμελείται η εταιρία «Ε. Τριανταφυλλόπουλος και Σία Ε.Ε.», συμφερόντων του δημοσιογράφου και παρουσιαστή των εν λόγω εκπομπών κ. Ε. Τριανταφυλλόπουλου.

β). Οι εκπομπές αυτές μεταδίδονται στο πλαίσιο του από 22.11.03 ιδιωτικού συμφωνητικού, που έχει συναφθεί μεταξύ του τηλεοπτικού σταθμού, της ετερόρρυθμης εταιρίας με την επωνυμία «Ε. Τριανταφυλλόπουλος και ΣΙΑ Ε.Ε.» ως παραγωγού και του ίδιου του δημοσιογράφου Ε. Τριανταφυλλόπουλου ως αντισυμβαλλομένου.

γ). Από τη σύμβαση αυτή προκύπτει ότι δεν υπάρχει σχέση εξαρτημένης εργασίας μεταξύ του Ε. Τριανταφυλλόπουλου και του τηλεοπτικού σταθμού. Ο σταθμός διατηρεί αρχείο με τις βιντεοταινίες όλων των μεταδοθεισών εκπομπών (βλ. άρθρο 3 § 12 ν. 2328/1995) τουλάχιστον για τρεις μήνες από την παρουσίαση της εκπομπής που τα περιείχε.

Πέραν τούτου όμως τίποτα δεν μεταδίδεται χωρίς την έγκριση του τηλεοπτικού σταθμού. Η ροή του προγράμματος παρακολουθείται από υπαλλήλους του σταθμού και υπάρχει η δυνατότητα διακοπής αυτής από αρμόδιο υπάλληλο, αν παραστεί ανάγκη προς τούτο. Η δυνατότητα του σταθμού αναμετάδοσης των εκπομπών του ή κρίσιμων αποσπασμάτων αυτών περιέχεται στον σκοπό και τον τρόπο της επεξεργασίας, τους οποίους αυτός (ο τηλεοπτικός σταθμός) καθορίζει αποκλειστικά ή συνκαθορίζει ανάλογα με την παραγωγό εταιρία και τον δημοσιογράφο και παρουσιαστή της εκπομπής Ε. Τριανταφυλλόπουλο. Ειδικότερα, σύμφωνα με την παρ. 1.6 του από 22.11.03 ιδιωτικού συμφωνητικού, «Η θεματολογία, η δομή και η μορφή των εκπομπών θα καθορίζονται από τον Παραγωγό και τον Αντισυμβαλλόμενο σε συνεργασία με τον Διευθυντή Ειδήσεων και Ενημέρωσης του τηλεοπτικού σταθμού. Σε περίπτωση διαφωνίας τους την τελική απόφαση θα λαμβάνει ο Διευθύνων Σύμβουλος του τηλεοπτικού σταθμού». Ακόμη, κατά τη παρ. 2.2. περ. δ του ίδιου συμφωνητικού, ο τηλεοπτικός σταθμός έχει έναντι του παραγωγού κατά αποκλειστικότητα «το δικαίωμα διασκευής, μετατροπής με διαφορετικό μοντάζ ή και μετατροπές (προσθαφαιρέσεις) του παραχθησόμενου τηλεοπτικού προϊόντος σε άλλες μορφές τηλεοπτικών προγραμμάτων». Επομένως, είναι προφανές ότι ο τηλεοπτικός σταθμός είναι υπεύθυνος επεξεργασίας, αφού

αυτός μαζί με τον παραγωγό καθορίζουν τη θεματολογία, τη δομή και τη μορφή των εκπομπών, ενώ έχει έναντι του παραγωγού κατά αποκλειστικότητα το δικαίωμα καθορισμού της οιασδήποτε επεξεργασίας (π.χ., διαμόρφωσης, αναμετάδοσης) του τηλεοπτικού προϊόντος.

δ). Στο πλαίσιο λειτουργίας της πιο πάνω σύμβασης, ο δημοσιογράφος και παρουσιαστής των εκπομπών «ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ» και «ΖΟΥΓΚΛΑ» Ε. Τριανταφυλλόπουλος έχει σχηματίσει αρχείο με έγγραφα, μαγνητοταινίες κ.α. (στο έξης «ντοκουμέντα») με απλά ή/και ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, τα οποία, ανεξαρτήτως του τρόπου της συλλογής αυτών, τα διατήρησε - ή διατηρεί ακόμα στο μέτρο που δεν παραδόθηκαν όλα (πρωτότυπα και αντίγραφα) στα αρμόδια όργανα (Εισαγγελέα κλπ.) - για δημοσιογραφική έρευνα και έκανε τηλεοπτική χρήση αυτών κατά τις επίμαχες εκπομπές, οπότε και είναι επίσης "υπεύθυνος επεξεργασίας" κατά τον ν. 2472/1997. Σημειώνεται δε ότι για την έννοια του νόμου είναι αδιάφορο αν είχε την πρόθεση να συγκροτήσει διαρκές αρχείο ή όχι (βλ. απόφαση του ΣτΕ με αριθμ. 3545/2002, σελ 25). Άλλωστε τα ανωτέρω παραδέχεται και ο ίδιος ο δημοσιογράφος στην τηλεοπτική εκπομπή «ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ», που μεταδόθηκε στις 23.01.05, αφού ανέφερε ότι έχει στην κατοχή του κασέτες με μαγνητοφωνημένες συνομιλίες της ανακρίτριας Α.Η., παρά το γεγονός ότι ο πληρεξούσιος δικηγόρος του κ. Αγιοστρατίτης δήλωσε κατά την ακρόαση της 24.02.05 ενώπιον της Αρχής ότι τα πάντα έχουν παραδοθεί στον Εισαγγελέα και ότι οι εκπομπές από τις 16.01.05 και μετά, μεταδίδουν τα διάφορα στοιχεία στο ρεπορτάζ χωρίς ο δημοσιογράφος να έχει στην κατοχή του κανένα ντοκουμέντο.

III. Β). Από τις κασέτες των επίμαχων εκπομπών των προαναφερόμενων ημερομηνιών, τις οποίες κασέτες ζήτησε η Αρχή προς αυτεπάγγελτη εξέταση και προσκομίστηκαν από τον τηλεοπτικό σταθμό «Alter Channel» διαπιστώθηκε ότι οι προαναφερόμενες εκπομπές γενικά περιστρέφονταν γύρω από θέματα, που συνδέονται με τη λειτουργία των θεσμών και ειδικότερα με την αποκάλυψη υφιστάμενου, κατά τη δημοσιογραφική έρευνα, κυκλώματος που δρούσε στο χώρο της Δικαιοσύνης και τον τρόπο με τον οποίο εκπρόσωποι του συνεργάζονταν και προέβαιναν σε παράνομες πράξεις, όπως η δωροδοκία, η δωροληψία, που οδηγούσαν στην έκδοση παράνομων δικαστικών αποφάσεων. Από τις ίδιες κασέτες και πέρα από τα προαναφερόμενα θέματα, προκύπτει ότι γίνεται αναφορά σε δεδομένα ευαίσθητα ή μη τρίτων προσώπων, είτε ανακριβή είτε που δεν έχουν σχέση, σύμφωνα και με αυτήν ακόμα τη δημοσιογραφική έρευνα, με το κύκλο προσώπων, που φέρονται να συγκροτούν την ομάδα του παραδικαστικού κυκλώματος και αφορούν συμπεριφορές που δεν συνδέονται με αυτές τις δραστηριότητες. Ειδικότερα από το σύνολο των τηλεοπτικών εκπομπών, που εξετάστηκε, προκύπτουν τα ακόλουθα:

α). Στην εκπομπή ΖΟΥΓΚΛΑ στις 13.01.05 στο πλαίσιο αναφοράς στις δραστηριότητες του δικαστή Λ.Σ., προβάλλεται βίντεο που δείχνει τη σύζυγο του, τρίτο δηλαδή πρόσωπο, και τον ίδιο στο κατάστημα, που διατηρεί η κ. Σ. να συνομιλούν με δημοσιογράφο, τον οποίο θεωρούν πελάτη του καταστήματος. Επιδεικνύονται πρακτικά ΑΠ, όπου περιέχουν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, δηλαδή ποινικές καταδίκες όχι μόνο του εν λόγω δικαστή, αλλά και της συζύγου του. Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στην με αριθμ. 1562/2001 καταδικαστική απόφαση του Μον. Πλημ. Γιαννιτσών, σύμφωνα με την οποία ο Λ.Σ. και η σύζυγός του καταδικάζονται για μη έγκαιρη καταβολή ασφαλιστικών εισφορών. Αναφέρεται ότι η σύζυγός και η κόρη του Λ.Σ. τον έχουν μηνύσει για ανάρμοστη συμπεριφορά και απόπειρα ανθρωποκτονίας, στοιχείο που δεν αφορά μόνο τον εν λόγω δικαστή, αλλά και τη σύζυγο και την κόρη του, δηλαδή τρίτα πρόσωπα. Τέλος, επιδεικνύεται έκθεση επιθεωρήσεως, σύμφωνα με την οποία προτείνεται η οριστική παύση του Λ.Σ. για λόγους που αφορούν την έλλειψη ήθους, εργατικότητας και προσήκουσας συμπεριφοράς. Τα ίδια επαναλαμβάνονται στην εκπομπή ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ στις 16.01.05, όπου γίνεται πάλι αναφορά στην υπόθεση «Σ.» και

επαναλαμβάνονται τα σχετικά βίντεο, δηλαδή σε όλες αυτές τις περιπτώσεις γίνεται αναφορά σε προσωπικά δεδομένα ευαίσθητα ή όχι πέραν του δικαστή Σ., άλλων προσώπων χωρίς εμφανή σύνδεση με τον τρόπο που αυτός ή άλλοι δικαστές ασκούν τα καθήκοντα τους, άρα χωρίς καμία σχέση με ομάδα δικαστικών λειτουργών, που φέρονται ότι δρουν αντίθετα προς το Σύνταγμα, τους νόμους και τον όρκο τους.

β). Στην ίδια εκπομπή στις 16.01.05 ακούγονται συνομιλίες γυναίκας, που φέρεται να είναι η πρωτοδίκης Α.Η., με τρίτο πρόσωπο για θέματα που αφορούν δωροδοκία της ίδιας και άλλων δικαστών με σκοπό την αθώωση εμπόρων ναρκωτικών. Κατά τη διάρκεια αυτών συνομιλιών, ακούγονται όμως και ονόματα τρίτων προσώπων, όπως δικαστών, δικηγόρων κ.α., τα οποία αναιτιολόγητα αναφέρονται, αφού σε επόμενες εκπομπές αποδεικνύεται ότι τα εν λόγω πρόσωπα δεν έχουν καμία σχέση με το φερόμενο ως παραδικαστικό κύκλωμα. Γίνεται δηλαδή, επεξεργασία δεδομένων τρίτων προσώπων μάλιστα όχι μόνο μη συναφών και πρόσφορων για το σκοπό νόμιμης επεξεργασίας, που είναι η ενημέρωση του κοινού για την ορθή λειτουργία τη δικαιοσύνης, αλλά και εν γνώσει του παρουσιαστή ανακριβών, αφού σε επόμενες εκπομπές αποδεικνύεται ότι τα εν λόγω πρόσωπα δεν έχουν την παραμικρή σχέση με τα φερόμενα ως συγκροτούντα το παραδικαστικό κύκλωμα πρόσωπα.

γ). Στην εκπομπή ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ στις 23.01.05 επιδεικνύονται προσωπικές επιστολές του Μητροπολίτη ... προς και από τον Πατριάρχη ... για το ποιόν του αρχιμανδρίτη Ι.Π.Γ., δηλαδή γίνεται επεξεργασία δεδομένων τρίτων προσώπων χωρίς να ερευνάται η σχέση του περιεχομένου των επιστολών με την καταγγελλομένη δραστηριότητα του συγκεκριμένου αρχιμανδρίτη.

δ). Στην ίδια εκπομπή, εμφανίζεται στην οθόνη μηνυτήρια αναφορά πολλών Κυθηρίων κατά τεσσάρων προσώπων, ενός μητροπολίτη και τριών αρχιμανδριτών, ένας εκ των οποίων είναι ο Ι. Π. Γ., βάσει της οποίας ασκήθηκε ποινική δίωξη μεταξύ άλλων για διακεκριμένη κλοπή και παράνομη μεταφορά βυζαντινών έργων τέχνης, γίνεται δηλαδή και πάλι επεξεργασία δεδομένων τρίτων προσώπων. Πέρα από τον Ι. Π. Γ., η αναφορά του ονόματος του οποίου δικαιολογείται για την διακρίβωση του αληθούς του δημοσιογραφικού ρεπορτάζ, δεν τεκμηριώνεται με κάποιο τρόπο το απαραίτητο της αναφοράς και όλων των άλλων ονομάτων.

ε). Στην ίδια εκπομπή αναφέρονται στο πλαίσιο ρεπορτάζ τα ονόματα άλλων τεσσάρων δικαστών, που φαίνονται να συμμετέχουν σε δίκες που με άμεσο ή έμμεσο τρόπο αφορούν και τον Ι. Γ. και να εκδίδουν ευνοϊκές προς αυτόν αποφάσεις, αναφορά που υπό προϋποθέσεις στοιχειοθετείται, ενώ περαιτέρω αναφέρεται το όνομα γνωστής ηθοποιού, που είχε καταθέσει ως μάρτυρας, χωρίς να αποδεικνύεται στη συνέχεια η σχέση της με το παραδικαστικό κύκλωμα. Τέλος, επιδεικνύεται απόκομμα λογαριασμού του κινητού τηλεφώνου του Η.Α., όπου φαίνεται επικοινωνία του με δικηγόρο, με υπηρετούντα στο ΣΔΟΕ και με πρωτοδίκη Θεσσαλονίκης. Συγκεκριμένα μέσα από την αναφορά αυτή αποκαλύπτονται προσωπικά δεδομένα τρίτου προσώπου, του υπηρετούντος στο ΣΔΟΕ και συγκεκριμένα το γεγονός ότι το 1993 είχε εμπλακεί σε ατύχημα, που του προκάλεσε κρανιοεγκεφαλική κάκωση, δηλαδή δεδομένα τρίτων προσώπων και μάλιστα ευαίσθητων. Επιπλέον, η αναφορά σε ευαίσθητα δεδομένα υγείας με την επίκληση ότι αποτελούν τον λόγο του κωλύματος για το οποίο ο υπηρετών στο ΣΔΟΕ δεν επικοινωνήσε με τους δημοσιογράφους της εκπομπής για να δώσει τις δικές του εξηγήσεις δεν δικαιολογείται σε καμία περίπτωση, αφού δεν στοιχειοθετείται η εμπλοκή του στο παραδικαστικό κύκλωμα. Επίσης, γίνεται αναφορά σε πειθαρχικά παραπτώματα της πρωτοδίκου Θεσσαλονίκης και συγκεκριμένα στην προσωρινή παύση της για συμμετοχή σε τυχερά παιχνίδια στο καζίνο Θεσσαλονίκης, χωρίς αυτή η αναφορά να είναι πρόσφορη και σύμφωνη με

την αρχή της αναλογικότητας.

ζ). Στην εκπομπή ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ στις 30.01.05, εμφανίζεται στην οθόνη σύμβαση δανείου ανώνυμης καταγγέλλουσας, η οποία μετά από παρότρυνση του Ι.Γ. κατά το δημοσιογράφο, θέτει ως εγγυητή κατονομαζόμενο ιεράρχη, χωρίς να διασαφηνίζεται, αν ο συγκεκριμένος έχει κάποια περαιτέρω εμπλοκή. Κατά τη διάρκεια της ίδιας εκπομπής, επιδεικνύονται ακόμη στην οθόνη μια επιστολή της καταγγέλλουσας προς τον Αρχιεπίσκοπο για "το ποιόν του Γ." του οποίου αναφέρεται και η διεύθυνση κατοικίας του, δηλαδή δεδομένου η επεξεργασία του οποίου υπερβαίνει το νόμιμο σκοπό, που είναι η ενημέρωση σχετικά με το παραδικαστικό κύκλωμα και τα πρόσωπα, που εμπλέκονται σε αυτό.

η). Στην ίδια εκπομπή, εμφανίζονται στην τηλεοπτική οθόνη και άλλες επιστολές, μια εκ των οποίων φαίνεται να προέρχεται από το μητροπολίτη ... προς τον πρόεδρο του ΑΠ, που τον παροτρύνει να ασκήσει ποινική δίωξη κατά του μητροπολίτη ..., δηλαδή αποκαλύπτεται δεδομένο που δεν έχει την παραμικρή σχέση με τη συγκρότηση παραδικαστικού κυκλώματος και μάλιστα δεδομένο όχι ασφαλές, εφόσον όπως προκύπτει στη συνέχεια του ρεπορτάζ, η εν λόγω επιστολή μπορεί να είναι και πλαστή.

θ). Στην εκπομπή ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ στις 13.02.05, εμφανίζονται εικόνες από εκδήλωση (αργότερα αναφέρεται ότι πρόκειται για χειροτόνηση νέων μητροπολιτών), όπου ο αρχιεπίσκοπος αποχωρεί από κάποιο ναό και εμφανίζεται να τον ακολουθούν διάφορα πρόσωπα, που έχουν εξέλθει από το ναό, μεταξύ των οποίων ο Ι. Γ. και ο δικηγόρος Ν.Ε. Την ίδια εικόνα την προβάλλουν επανειλημμένως, το λιγότερο έξι φορές, δηλαδή προβάλλεται η εικόνα τρίτου προσώπου, του αρχιεπισκόπου, προσώπου, που δεν προκύπτει από κανένα στοιχείο του φακέλου ότι είχε σχέση και εμπλοκή με τη συγκρότηση του παραδικαστικού κυκλώματος, το οποίο φαίνεται να αποτελείται από δικαστικούς και εκκλησιαστικούς λειτουργούς, αλλά όχι και από τον ίδιο τον αρχιεπίσκοπο.

ι). Στην εκπομπή ΖΟΥΓΚΛΑ στις 27.02.05, φαίνεται ένορκη βεβαίωση του πρώην Μητροπολίτη ..., όπου κατηγορεί τον νυν ... και το κ. Κ., ως υπόπτους διακίνησης ναρκωτικών σε ύποπτο μπαρ, δεδομένα τρίτων προσώπων που δεν σχετίζονται άμεσα με τη συγκρότηση του κυκλώματος, που η εν λόγω εκπομπή επιδιώκει να αποκαλύψει.

κ). Στην εκπομπή ΖΟΥΓΚΛΑ στις 10.02.05 στο πλαίσιο ρεπορτάζ, αναφέρονται τα ονόματα δύο δικαστών (εφετών), που αντικαταστάθηκαν και δεν δίκασαν τελικά υπόθεση του Α.Β., τρίτων δηλαδή προσώπων, των οποίων η εμπλοκή στο παραδικαστικό κύκλωμα δεν προκύπτει από πουθενά.

λ). Στην ίδια εκπομπή στις 10.02.05, επιδεικνύεται στην οθόνη φωτογραφία από βάπτισμα Αλβανού, τρίτου δηλαδή προσώπου, άσχετου με το παραδικαστικό, με ιερέα τον αιδεσιμότατο ... και ανάδοχο τον Α.Β. Η επίδειξη της συγκεκριμένης φωτογραφίας και κυρίως αναφορικά με τον βαπτιζόμενο κρίνεται ως αντίθετη στο νόμιμο σκοπό επεξεργασίας, που είναι η ενημέρωση του κοινού για τη λειτουργία παραδικαστικού κυκλώματος.

IV. Από όλα τα ανωτέρω γίνεται φανερό ότι:

α) Σχετικά με την διαφθορά στο χώρο της δικαιοσύνης:

Η αυτούσια προβολή των στοιχείων σχετικά με κάθε συμμετέχοντα στο παραδικαστικό κύκλωμα είναι δικαιολογημένη βάσει του άρθρου 5 παρ.2 ε και 7 παρ. 2 ζ του Ν. 2472/1997 και συγκεκριμένα, λόγω του έντονου δημοσίου ενδιαφέροντος σχετικά με την άσκηση των δημοσίων καθηκόντων των δημόσιων λειτουργών, στο μέτρο, που η δημοσιοποίηση των στοιχείων αυτών είναι αναγκαία για την ενημέρωση της κοινής

γνώμης και εξυπηρετεί υπέρτερο έννομο συμφέρον, αυτό της πληροφόρησης των πολιτών για το ζήτημα της διαφθοράς στο χώρο της δικαιοσύνης. Οι επαναλήψεις των προβαλλόμενων ντοκουμέντων, που αφορούν την κρίση του θεσμού της δικαιοσύνης από πράξεις επίορκων δικαστών και εκκλησιαστικών παραγόντων είναι ανεκτές, αν έλαβαν χώρα σε περιορισμένο βαθμό, λαμβανομένων υπόψη της φύσης του τηλεοπτικού μέσου και του έντονου δημοσίου ενδιαφέροντος, που αποδεικνύεται και από την παράλληλη ενασχόληση όλων των μέσων ενημέρωσης και του έντυπου τύπου με το θέμα των αποκαλύψεων του καταγγελλόμενου τηλεοπτικού σταθμού. Συνεπώς, η επανάληψη της προβολής αυτών, ενόψει και του γεγονότος ότι οι καταγγελλόμενοι εξακολουθούσαν να εκτελούν τα καθήκοντά τους, δεν παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας αποκλειστικά και μόνο στο μέτρο, που εξυπηρετεί τους σκοπούς της πληροφόρησης για θέματα, που ανάγονται στην άσκηση των δημοσίων καθηκόντων δημοσίων προσώπων.

β). Σχετικά με την αναφορά προσωπικών δεδομένων τρίτων προσώπων: Η αναφορά κατά τις πιο πάνω τηλεοπτικές εκπομπές ευαίσθητων ή όχι προσωπικών δεδομένων τρίτων προσώπων στο μέτρο, που δεν είναι αναγκαία για τη δημοσιογραφική διερεύνηση των συγκεκριμένων υποθέσεων αντιβαίνει στον ν.2472/1997, αποτελώντας επεξεργασία η οποία υπερβαίνει τα από την αρχή της αναλογικότητας επιβαλλόμενα όρια, αφού η ικανοποίηση του σκοπού της ενημέρωσης του κοινού και κατ'επέκταση η προάσπιση του δημοσίου συμφέροντος δεν απαιτούσε την τηλεοπτική προβολή τους. Επιπροσθέτως, αντίκειται στις διατάξεις του Ν. 2472/1997 η αναφορά σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, χωρίς να έχει επαρκώς εξετασθεί η συνάφεια των συγκεκριμένων προσώπων με το αντικείμενο της δημοσιογραφικής έρευνας, με αποτέλεσμα όχι μόνο να μην εξασφαλίζεται ο σκοπός της επεξεργασίας ήτοι, το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού, αλλά επιπλέον να υφίσταται παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον τα δεδομένα αυτά σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 περ. γ, προκειμένου να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας θα πρέπει να είναι ακριβή.

Υ). Επειδή η Αρχή, με βάση το άρθρο 21 παρ. 1 του ν.2472/1997 «επιβάλλει στους υπεύθυνους επεξεργασίας ή στους τυχόν εκπροσώπους τους τις ακόλουθες διοικητικές κυρώσεις, για παράβαση των υποχρεώσεών τους, που απορρέουν από τον παρόντα νόμο και από κάθε άλλη ρύθμιση που αφορά την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα α)...β) πρόστιμο ποσού από τριακόσιες χιλιάδες (300.000) έως πενήντα εκατομμύρια (50.000.000) δραχμές, γ)...δ)...ε)...»

Επειδή, τόσο ο τηλεοπτικός σταθμός "Alter Channel", όσο και ο δημοσιογράφος Ε. Τριανταφυλλόπουλος είναι υπεύθυνοι επεξεργασίας και έχουν στην κατοχή τους αρχείο με βάση τις διατάξεις του άρθρου 2 του Ν. 2472/1997, το οποίο και παρανόμως επεξεργάστηκαν

Επειδή η Αρχή με βάση την με αριθ. 100/2000 απόφαση της, η οποία ήδη έχει επικυρωθεί με την με αριθ. 3525/2002 απόφαση του ΣτΕ είχε επιληφθεί και επιβάλλει μεταξύ άλλων πρόστιμο στο δημοσιογράφο Ε. Τριανταφυλλόπουλο για παράνομη κατά το Ν. 21472/1997 επεξεργασία προσωπικών δεδομένων κατά τη διάρκεια τηλεοπτικών εκπομπών, γεγονός που πρέπει να συνεκτιμηθεί κατά την επιμέτρηση ως προς αυτόν του προστίμου

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

1) Επιβάλλει στην Ανώνυμη Εταιρεία με την επωνυμία "Ελεύθερη Τηλεόραση Α.Ε." ιδιοκτήτριας του τηλεοπτικού σταθμού "Alter Channel" πρόστιμο ύψους 80.000 ευρώ για την παράνομη επεξεργασία ευαίσθητων ή όχι προσωπικών δεδομένων τρίτων προσώπων, που για τους αναφερόμενους στο σκεπτικό λόγους αντιβαίνει στον ν.2472/1997.

2) Επιβάλλει στον δημοσιογράφο Ε. Τριανταφυλλόπουλο πρόστιμο ύψους 50.000 ευρώ για την παράνομη επεξεργασία ευαίσθητων ή όχι προσωπικών δεδομένων τρίτων προσώπων, που για τους αναφερόμενους στο σκεπτικό λόγους αντιβαίνει στον ν.2472/1997.

Πρόεδρος: Δημήτριος Γουργουράκης

Γραμματέας: Γεωργία Παλαιολόγου

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Ανεξάρτητη
Διοικητική Αρχή: ΑΡΧΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Τόπος: ΑΘΗΝΑ

Αριθ. Απόφασης: 58

Ετος: 2005

Κείμενο Απόφασης

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, συνήλθε μετά από πρόσκληση του Προέδρου της σε τακτική συνεδρίαση την 2-8-2005 στο κατάστημά της αποτελούμενη από τον Δ. Γουργουράκη, Πρόεδρο, και τους Σ. Λύτρα, Α. Παπαχρίστου, Σ. Σαρηβαλάση, μέλη, και τα αναπληρωματικά μέλη Γ. Πάντζιου, Α. Παπανεοφύτου και Χ. Πολίτη σε αναπλήρωση των τακτικών μελών Α. Πομπόρτση, Ν. Παπαγεωργίου και Ν. Φραγκάκη αντίστοιχα, οι οποίοι αν και είχαν προσκληθεί νομίμως δεν προσήλθαν λόγω κωλύματος, προκειμένου να εξετάσει την υπόθεση που αναφέρεται στο ιστορικό της παρούσας. Εισηγητές της υπόθεσης είχαν ορισθεί οι Χ. Πολίτης και Γ. Πάντζιου. Παρόντες χωρίς δικαίωμα ψήφου ήσαν ο Φ. Μίτλειτον, ελεγκτής, ως βοηθός εισηγητής και η Γ. Παλαιολόγου ως γραμματέας.

Η Αρχή έλαβε υπόψη τα παρακάτω:

Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης - Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας - Διεύθυνση Ασφάλειας Ολυμπιακών Αγώνων (ΔΑΟΑ) με το με αρ. πρωτ. ΑΠ 62/24-5-2005 έγγραφό του ζητεί από την Αρχή την παράταση του χρόνου της λειτουργίας του κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης που χρησιμοποιείται για τον σκοπό της διαχείρισης της κυκλοφορίας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην απόφαση αρ. 63/2004 της Αρχής, που έληξε την 18-5-2005.

Ως πρωτογενής σκοπός επεξεργασίας δηλώνεται η διαχείριση της κυκλοφορίας, στην οποία περιλαμβάνονται:

- (α) η ρύθμιση της κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων,
- (β) η βεβαίωση σοβαρών-επικίνδυνων τροχαίων παραβάσεων και
- (γ) η διαχείριση σοβαρών τροχαίων ατυχημάτων

Υποβάλλει επίσης το Υπουργείο αίτημα επέκτασης του σκοπού επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων που λαμβάνονται από το σύστημα. Ως δευτερογενής σκοπός επεξεργασίας δηλώνεται η προστασία προσώπων και αγαθών, στην οποία περιλαμβάνονται:

- α) η ειδική πρόληψη και εξιχνίαση σοβαρών αξιόποινων πράξεων, με αναφορά στη δυνατότητα χρήσης του συστήματος κατά τη διάρκεια συγκεντρώσεων ή συναθροίσεων,
- β) η διαχείριση σοβαρών περιστατικών ασφάλειας και κρίσεων,
- γ) η προστασία επισήμων προσώπων κατά τις μετακινήσεις τους,
- δ) η προστασία ευπαθών στόχων (δημοσίων κτιρίων, πρεσβειών κλπ.), χωρίς αυτά να προσδιορίζονται ειδικότερα και συγκεκριμένα
- ε) ο συντονισμός και έλεγχος του προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του και
- στ) η καταγραφή και διαβίβαση στις αρμόδιες αστυνομικές, εισαγγελικές και δικαστικές αρχές δεδομένων σε περίπτωση θανατηφόρων τροχαίων ατυχημάτων και τροχαίων ατυχημάτων με εγκατάλειψη, καθώς και σε περίπτωση σοβαρών εγκληματικών αξιόποινων πράξεων.

Το ΥΔΤ ζητεί επίσης διεύρυνση του αριθμού των χρηστών του συστήματος ώστε να υπάρχει η δυνατότητα (α) απευθείας λήψης και επεξεργασίας της εικόνας εκτός του ΘΕΠΕΚ και από τα Κέντρα Επιχειρήσεων της ΓΑΔΑ και της Γενικής Διεύθυνσης Ασφάλειας

Επισήμων/Υπηρεσίας Προστασίας Επισήμων, του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας και (β) παράλληλης διασύνδεσης του συστήματος με τα Κέντρα Επιχειρήσεων του Πυροσβεστικού και του Λιμενικού Σώματος, χωρίς δυνατότητα χειρισμού των μηχανημάτων λήψης από τα τελευταία αυτά κέντρα.

Ακόμη ζητείται η δυνατότητα προσωρινής άρσης της απαγόρευσης που αφορά την αλλαγή της οπτικής γωνίας λήψης και την απόκρυψη εικόνας της εισόδου ή του εσωτερικού κατοικιών σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης και κατόπιν ειδικής αδειάς της Αρχής.

Το ΥΔΤ ισχυρίζεται ότι τα παραπάνω είναι απολύτως αναγκαία για λόγους δημοσίου συμφέροντος που συνίστανται, πέραν της διαχείρισης της κυκλοφορίας οχημάτων και πεζών, στην προστασία της ασφάλειας των πολιτών.

Υπεύθυνος επεξεργασίας των δεδομένων είναι το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης / Ελληνική Αστυνομία και ειδικότερα οι επιμέρους υπηρεσίες για τις οποίες ζητείται δυνατότητα απευθείας λήψης και επεξεργασίας της εικόνας. Το κύκλωμα αποτελείται από 293 μηχανήματα λήψης εικόνας και ήχου (κάμερες) που είναι ενσωματωμένα στο σύστημα C4I και 49 μηχανήματα που προϋπήρχαν της εγκατάστασης του πιο πάνω συστήματος. Η βάση δεδομένων και ο εξοπλισμός, που υποστηρίζει την επεξεργασία, θα τηρείται στο ΘΕΠΕΚ της Δ/νσης Τροχαίας Αττικής. Τα δεδομένα θα τηρούνται για επτά ημέρες, μετά την παρέλευση των οποίων τα στοιχεία θα παύουν να υφίστανται.

Μετά από εξέταση όλων των παραπάνω στοιχείων και αφού έλαβε υπ' όψιν τα πρακτικά που είχαν τηρηθεί κατά τις συνεδριάσεις της Αρχής της 16-6-2005, 24-6-2005, 29-6-2005 και 13-7-2005 που αφορούσαν το κρινόμενο ζήτημα και ειδικότερα τις απόψεις τις οποίες ανέπτυξαν ενώπιον της Αρχής οι εκπρόσωποι του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και κατόπιν διεξοδικής συζήτησης

ΣΚΕΦΤΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

1. Η Αρχή έλαβε υπ' όψιν:

- 1 Το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που αναφέρεται στο δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, το οποίο ορίζει τα εξής: «1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του. 2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων».
- 2 Τη Σύμβαση 108/1981 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ατόμων από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.
- 3 Τα άρθρα 7 (σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) και 8 (προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα) του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τα οποία ορίζονται αντίστοιχα ότι «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του» και «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Η επεξεργασία αυτών των δεδομένων πρέπει να γίνεται νομίμως, για καθορισμένους σκοπούς και με βάση τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου ή για άλλους θεμιτούς λόγους που

προβλέπονται από τον νόμο».

- 4 Την Οδηγία 95/46/ΕΚ της 24^{ης} Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.
- 5 Τα άρθρα 9 και 9^Α του Συντάγματος, τα οποία ορίζουν αντίστοιχα ότι «η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του καθενός είναι απαραβίαστη» και ότι «καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει».
- 6 Τον Ν. 2472/97 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Από τον συνδυασμό των διατάξεων αυτών προκύπτει ότι η επεξεργασία δεδομένων μέσω κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης συνιστά επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία υπόκειται στις ρυθμίσεις που αναφέρονται στις πιο πάνω διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, του ελληνικού συντάγματος και του ειδικού νόμου της Αρχής. Η Αρχή με την οδηγία 1122/2000 καθώς και η Ομάδα προστασίας των προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, που έχει συσταθεί βάσει του άρθρου 29 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (Ομάδα του άρθρου 29), με την γνωμοδότηση 4/2004, έχουν ορίσει τις γενικές προϋποθέσεις εγκατάστασης και λειτουργίας κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης σε δημόσιους χώρους. Ειδικότερα, με τις αποφάσεις αρ. 28/2004 και 63/2004 η Αρχή είχε επιτρέψει τη λειτουργία του συστήματος που αναφέρεται στην υπό κρίσιν αίτηση και το οποίο είχε χρησιμοποιηθεί για την ασφάλεια των Ολυμπιακών Αγώνων, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις.

2. Με την υπό κρίσιν αίτηση ζητείται αφενός μεν η παράταση της λειτουργίας του συστήματος για τον σκοπό της ρύθμισης της κυκλοφορίας, αφετέρου δε η διεύρυνση του σκοπού της επεξεργασίας των δεδομένων που λαμβάνονται μέσω του συστήματος για την προστασία προσώπων και αγαθών. Όπως προκύπτει από την αίτηση, επιδίωξη του υπεύθυνου επεξεργασίας είναι η εγκατάσταση ενός γενικού συστήματος ηλεκτρονικής εποπτείας που θα καλύπτει, πέραν της ρύθμισης της κυκλοφορίας, όλες τις δυνατές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στους δημόσιους χώρους όπου έχουν εγκατασταθεί οι μηχανές λήψης (κυκλοφορία οχημάτων και πεζών, μετακινήσεις επισήμων προσώπων, πορείες και συγκεντρώσεις, περιπολία αστυνομικών οργάνων κλπ.). Επίσης θα καλύπτονται όσον το δυνατόν περισσότεροι στόχοι (οδικό δίκτυο, πλατείες, πάρκα, δημόσια κτίρια, πρεσβείες κλπ.). Με τη διεύρυνση αυτή το ΥΔΤ αποσκοπεί, σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην υπό κρίσιν αίτηση, να καταστεί το σύστημα ηλεκτρονικής εποπτείας όσο το δυνατόν περισσότερο αποτελεσματικό σε σχέση με τον απώτερο στόχο της πρόληψης και καταπολέμησης ενδεχόμενων εγκληματικών και τρομοκρατικών ενεργειών.

3. Για τον λόγο αυτό η νομιμότητα της λειτουργίας του συστήματος, πρέπει να εξετασθεί το μεν ως προς το πρωτογενές αίτημα της ρύθμισης της κυκλοφορίας το δε ως προς το δευτερογενές αίτημα επεκτάσεως του σκοπού της επεξεργασίας.

Α. Ως προς το πρωτογενές αίτημα, η Αρχή στο άρθρο 1 της οδηγίας 1122/2000 είχε κρίνει ότι η λήψη και επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης, που λειτουργεί μονίμως, συνεχώς ή κατά τακτά χρονικά διαστήματα, δεν επιτρέπεται, διότι προσβάλλει την προσωπικότητα και την ιδιωτική ζωή του ατόμου. Κατ' εξαίρεση, τέτοιου είδους λήψη και επεξεργασία είναι νόμιμη, χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου, υπό τις προϋποθέσεις του Ν. 2472/1997, εφόσον, εκτός των άλλων, αφορά και τη ρύθμιση της κυκλοφορίας. Παρέκκλιση από τον κανόνα αυτόν μπορεί να αναγνωρίζεται, υπό αυστηρές

θεσμικές εγγυήσεις, μόνο σε ειδικές περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.

Υπό το φως των ανωτέρω η λειτουργία του συστήματος πληροί τις απαιτούμενες από τον νόμο προϋποθέσεις αναλογικότητας σε σχέση με τον πρωτογενή σκοπό, δηλαδή τη διαχείριση της κυκλοφορίας και μόνον υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις υπό τις οποίες θα διασφαλίζεται ότι το σύστημα δεν χρησιμοποιείται για άλλο σκοπό και δεν γίνεται χρήση από υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας άλλες από αυτές που έχουν επιφορτισθεί νομίμως με τη διαχείριση της κυκλοφορίας των οχημάτων.

Συνεπώς η Αρχή πρέπει να επιτρέψει τη λειτουργία του συστήματος για τον πρωτογενή σκοπό της διαχείρισης της κυκλοφορίας για το αιτούμενο χρονικό διάστημα, ήτοι μέχρι την 24-5-2006, υπό τις προϋποθέσεις της απόφασης αρ. 63/2004, όπως ειδικότερα αναφέρονται στο διατακτικό της παρούσας απόφασης.

Β. Ως προς το δευτερογενές αίτημα της επεκτάσεως του σκοπού της επεξεργασίας για την προστασία προσώπων και αγαθών, που συνδέεται με την προστασία της δημόσιας ασφάλειας, η Αρχή πρέπει να διερευνήσει αν οι επιπτώσεις από τη λειτουργία του συστήματος στα θεμελιώδη δικαιώματα προστασίας των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής είναι ή όχι αναγκαίες για την αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος των πολιτών στην ασφάλεια. Δηλαδή η νομιμότητα λειτουργίας του συστήματος πρέπει να εξετασθεί βάσει της αρχής της αναλογικότητας σε σχέση με τους επιδιωκόμενους σκοπούς,

Από την εξέταση του φακέλου δεν μπορούν να συναχθούν στοιχεία από τα οποία να προκύπτει η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης σε δημόσιους χώρους σε σχέση με την πρόληψη ή την καταστολή πράξεων που βλάπτουν τη δημόσια ασφάλεια. Ενδεικτικά, το Υπουργείο Εσωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου (Home Office) έχει εκπονήσει ειδική επιστημονική μελέτη [*Home Office Research study 292, Martin Gill, Angela Spriggs, Assessing the impact of CCTV, Φεβρουάριος 2005*] τα αποτελέσματα της οποίας είναι ιδιαίτερος αποθαρρυντικά για την αποτελεσματικότητα των κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης σε σχέση με την ασφάλεια των πολιτών. Συγκεκριμένα η μελέτη έδειξε ότι στις περισσότερες περιοχές όπου υπήρχε εγκατεστημένο ηλεκτρονικό σύστημα παρακολούθησης, η εγκληματικότητα δεν μειώθηκε και ότι, όπου μειώθηκε, αυτό δεν είναι βέβαιο ότι οφειλόταν στην παρουσία καμερών. Η μελέτη έδειξε επίσης ότι οι κάτοικοι των περιοχών αυτών θεωρούσαν ότι η παρουσία των καμερών δεν τους έκανε να νοιώθουν ασφαλέστεροι. Σύμφωνα με τα πορίσματα της μελέτης, η τοποθέτηση κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης είναι αποτελεσματική σε σχέση με τη μείωση της εγκληματικότητας και την προστασία αγαθών σε μικρής κλίμακας φυλασσόμενους χώρους, όπως χώρους στάθμευσης, αποθήκες εμπορευμάτων κλπ. Αλλά δεν υπάρχουν ενδείξεις που να καταδεικνύουν ότι είναι αποτελεσματική σε μεγάλης κλίμακας χώρους, όπως είναι οι δημόσιοι χώροι.

Επίσης σε σχέση με τη λειτουργία κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης σε δημόσιους χώρους γενικώς το Μονομελές Πρωτοδικείο Πατρών έκρινε προσφάτως με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (απόφαση 2765/2005) ότι «η λειτουργία των καμερών προσβάλλει παράνομα το δικαίωμα της προσωπικότητας (...) των πολιτών, διότι τους θέτει υπό έλεγχο και αδικαιολόγητο περιορισμό της ελευθερίας τους, ως εκδήλωση της προσωπικότητάς τους και τους παρεμποδίζει στην ελεύθερη ανάπτυξη της κοινωνικής και πολιτικής δραστηριότητάς τους. Η αίσθηση του πολίτη ότι είναι πολύ πιθανό να βρίσκεται υπό παρακολούθηση σίγουρα επηρεάζει τη συμπεριφορά του κατά τρόπο αντιτιθέμενο σε βασικές αξιολογήσεις μίας δημοκρατικής εννόμου τάξεως. Επομένως η λειτουργία των επίμαχων καμερών συνιστά ανεπίτρεπτη προσβολή των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου (άρθρο 5 § 1 Σ), της ιδιωτικής ζωής (άρθρο 9 Σ) και της προστασίας του ατόμου από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών του δεδομένων (άρθρο 9^α Σ)».

Ενόψει των διαπιστώσεων αυτών και του άρθρου 4 § 1 του Ν. 2472/97, που ορίζει ότι «τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας πρέπει (α) να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς και να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία ενόψει των σκοπών αυτών και (β) να είναι συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται ενόψει των σκοπών της επεξεργασίας» (αρχή της αναλογικότητας) καθώς επίσης και της μη υπάρξεως μέχρι σήμερα, ειδικής, συγκεκριμένης και σημαντικής απειλής για τη δημόσια ασφάλεια και την έννομη τάξη, το αίτημα επεκτάσεως του σκοπού επεξεργασίας δεν είναι νόμιμο, γιατί με τον τρόπο αυτό επέρχεται σοβαρή και καθολική προσβολή των δικαιωμάτων των πολιτών χωρίς να επιτυγχάνεται ανάλογη αναβάθμιση του δικαιώματος των πολιτών στην ασφάλεια. Αυτό δεν αποκλείει το ενδεχόμενο, σε περίπτωση έκτακτης και ειδικής ανάγκης, να επιτραπεί η χρήση δεδομένων για άλλο σκοπό, αλλά μόνο μετά από ειδική άδεια της Αρχής, η οποία εκδίδεται κατόπιν υποβολής ειδικού και συγκεκριμένου αιτήματος του υπεύθυνου επεξεργασίας και υπό την προϋπόθεση ότι δεν θίγονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των υποκειμένων.

Συνεπώς η Αρχή πρέπει να απορρίψει το δευτερογενές αίτημα της διεύρυνσης του σκοπού επεξεργασίας που αφορά την προστασία προσώπων και αγαθών και ως εκ τούτου παρέλκει η εξέταση των επιμέρους θεμάτων που τίθενται στην υπό κρίσιν αίτηση τα οποία συνδέονται με το αίτημα διεύρυνσης του σκοπού ενόψει του ότι το αίτημα αυτό απορρίπτεται.

Για τους λόγους αυτούς

1. Δέχεται εν μέρει την αίτηση.

2. Επιτρέπει την παράταση της λειτουργίας του συστήματος Κλειστού Κυκλώματος Τηλεόρασης που αποτελείται από 293 μηχανήματα λήψης εικόνας και ήχου που λειτουργούν στο πλαίσιο του συστήματος C4I και 49 μηχανήματα που προϋπήρχαν της εγκατάστασης του συστήματος αυτού και είναι εγκατεστημένο στο οδικό δίκτυο του Νομού Αττικής, μέχρι την 24-5-2006, για τον σκοπό της διαχείρισης της κυκλοφορίας, υπό τις προϋποθέσεις που αναφέρονται στην απόφαση αρ. 63/2004 της Αρχής, ήτοι:

α) Η λειτουργία του συστήματος επιτρέπεται για τον σκοπό της διαχείρισης της κυκλοφορίας των οχημάτων. Απαγορεύεται η χρήση του συστήματος και η αξιοποίηση των δεδομένων, που συλλαμβάνονται μέσω του συστήματος και καταγράφονται σε αυτό, για οποιονδήποτε άλλο λόγο, εκτός της διαπίστωσης παραβατικών πράξεων κατά τη νόμιμη και σύμφωνα με τους όρους της παρούσης αποφάσεως λειτουργία του συστήματος.

β) Επιτρέπεται η λειτουργία εκείνων των καμερών, οι οποίες είναι εγκατεστημένες σε οδικούς άξονες μεγάλης κυκλοφορίας για την διαχείριση της οποίας είναι απαραίτητη η χρήση των καμερών. Απαγορεύεται η λειτουργία των καμερών που είναι εγκατεστημένες σε δρόμους περιορισμένης κυκλοφορίας, πλατείες, πάρκα, πεζόδρομους, και χώρους συνάθροισης πολιτών (π.χ. εισόδους θεάτρων) και οι κάμερες αυτές πρέπει να αφαιρεθούν.

Ειδικότερα, πρέπει να αφαιρεθούν οι παρακάτω κάμερες των οποίων η θέση, σύμφωνα με το χωροδιάγραμμα που υποβλήθηκε από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, δεν δικαιολογείται: Κάμερες με αρ. 133, 138, 149, 150, 151, 152, 158, 159, 161, 162, 163, 165, 170, 173, 176, 177, 178, 180, 181, 183, 186, 188, 189, 227, 231, 232, 233, 236, 274, 275, 283, 285, καθώς και όποια άλλη κάμερα εμπίπτει στην κατηγορία της προηγούμενης παραγράφου.

γ) Οι κάμερες θα πρέπει να λειτουργούν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μην είναι δυνατή η λήψη και η καταγραφή εικόνων της εισόδου ή του εσωτερικού των κατοικιών. Ως εκ τούτου θα πρέπει οι κάμερες να ρυθμιστούν έτσι ώστε είτε να είναι σταθερές ή να επιτρέπεται η προβολή ορισμένων περιοχών μέσω καταλλήλων περιορισμών της οπτικής

γωνίας, κλίσης και ζουμ.

δ) Απαγορεύεται η λήψη και η καταγραφή ήχου. Ως εκ τούτου, τα μικρόφωνα θα πρέπει να απομακρυνθούν από τους στυλούς, στους οποίους έχουν τοποθετηθεί.

ε) Απαγορεύεται η λειτουργία των καμερών που είναι εγκατεστημένες σε διασταυρώσεις ή οδικούς άξονες όταν σε αυτούς έχει διακοπεί η κυκλοφορία των οχημάτων, π.χ. κατά τη διάρκεια εκδηλώσεων, διαδηλώσεων, κ.λπ.

στ) Το σύστημα θα πρέπει να παρακολουθείται και να ελέγχεται μόνον από το ΘΕΠΕΚ της Διεύθυνσης Τροχαίας, όπου θα τηρείται η βάση δεδομένων και ο εξοπλισμός, που υποστηρίζει την επεξεργασία, και δεν θα έχει πρόσβαση σε αυτό και δεν θα είναι διαθέσιμο σε οποιαδήποτε άλλη Υπηρεσία εκτός της Διεύθυνσης Τροχαίας.

ζ) Απαγορεύεται η διαβίβαση δεδομένων σε τρίτους.

η) Τα δεδομένα θα τηρούνται το πολύ για επτά ημέρες μετά την παρέλευση των οποίων, τα στοιχεία θα πρέπει να διαγράφονται.

θ) Τηρούνται απαρεγκλίτως τα μέτρα ασφάλειας του συστήματος επεξεργασίας και αποθήκευσης δεδομένων.

ι) Για κάθε μία από τις κάμερες, πριν το άτομο εισέλθει στην εμβέλειά της ενημερώνεται με τρόπο πρόσφορο και σαφή (επαρκής αριθμός ευδιάκριτων πινακίδων σε εμφανή σημεία), ότι εισέρχεται σε χώρο, ο οποίος βιντεοσκοπείται, καθώς επίσης και για το σκοπό της βιντεοσκοπήσης.

2. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να υποβάλει προς έγκριση στην Αρχή τα ακόλουθα:

α) Τις τελικές θέσεις εγκατάστασης εξοπλισμού CCTV, όπως αυτές θα προσδιορισθούν μετά την εφαρμογή των ανωτέρω. Σημειώνεται ότι θα πρέπει να δοθούν οι τελικές θέσεις εγκατάστασης των καμερών του έργου C4I και των καμερών της Ελληνικής Αστυνομίας, που προϋπήρχαν και ενσωματώθηκαν στο εν λόγω σύστημα.

β) Τη τελική διαμόρφωση του συστήματος, η οποία θα περιλαμβάνει για κάθε μία από τις θέσεις εγκατάστασης εξοπλισμού, κατ' ελάχιστον την περιοχή ενδιαφέροντος της κάμερας (πολύγωνο ή γραμμές ροής στην περιοχή αυτή), και τους περιορισμούς της οπτικής γωνίας, κλίσης και ζουμ της κάμερας.

γ) Ο υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει να υποβάλει στην Αρχή την τελική μορφή Πολιτικής Ασφαλείας του συστήματος και Κώδικα Δεοντολογίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, τα οποία πρέπει να εφαρμόζονται.

3. Απορρίπτει το αίτημα επεκτάσεως του σκοπού της επεξεργασίας του συστήματος και απαγορεύει τη χρήση του για τον σκοπό της προστασίας προσώπων και αγαθών ή άλλους σκοπούς πέραν της διαχείρισης της κυκλοφορίας.

Πρόεδρος: Δημήτριος Γουργουράκης

Γραμματέας: Γεωργία Παλαιολόγου

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ

Τόπος: ΧΑΛΚΙΔΑ

Αριθ. Απόφασης: 145

Ετος: 2003

Περίληψη

Τύπος. Προσωπικότητα. Προσβολή με παράνομο δημοσίευμα. Στα πλαίσια της συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθεροτυπίας και της ελεύθερης δημοσιογραφίας είναι επιτρεπτά δημοσιεύματα που περιέχουν οξεία κριτική και δυσμενείς χαρακτηρισμούς των προσώπων στα οποία αναφέρονται, όταν ο στόχος τους είναι η πληροφόρηση και η ενημέρωση του κοινού. Τούτο δεν ισχύει όταν συντρέχει περίπτωση συκοφαντικής δυσφήμισης ή όταν προκύπτει σκοπός εξύβρισης, σκοπός δηλαδή που κατευθύνεται ειδικά σε προσβολή της τιμής άλλου. Η προσβολή της τιμής μπορεί να γίνει και με πράξεις διαταρακτικές της κοινωνικής προσωπικότητας του ανθρώπου, όπως είναι όσες εμπεριέχουν π.χ. αμφισβήτηση της προσωπικής ή επαγγελματικής εντιμότητας του προσώπου, ακόμα και όταν απλώς τον καθιστούν ύποπτο ότι μετέρχεται ανέντιμες μεθόδους κατά την ενάσκηση των επαγγελματικών καθηκόντων ή άλλων εκφράσεων της δραστηριότητάς του. Ιδιαίτερη περίπτωση προσδιορισμού των θεμιτών αναγκών πληροφόρησης του κοινού συντρέχει όταν πρόσωπο της επικαιρότητας είναι κάποιος κατηγορούμενος και η θεμιτή ανάγκη του κοινού για πληροφόρηση συγκρούεται με το δικαίωμα του κατηγορουμένου να προστατέψει την προσωπικότητά του. Στο στάδιο της προδικασίας, που πρέπει να διέπεται από το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου, θα βαρύνει η προστασία της προσωπικότητάς του από το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού. Προστασία της εικόνας του προσώπου ως στοιχείου της προσωπικότητάς του. Δικαιώματα επί προσβολής της προσωπικότητας. Προϋποθέσεις επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη. Καθιέρωση με το ν. 1178/1981 αντικειμενικής ευθύνης του ιδιοκτήτη του εντύπου σε πλήρη αποζημίωση για την παράνομη περιουσιακή ζημία και σε χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη του θιγμένου προσώπου, έστω και αν η κατά το άρθρο 914 ΑΚ υπαιτιότητα, η κατά το άρθρο 919 ΑΚ υπαιτιότητα, η κατά το άρθρο 919 ΑΚ πρόθεση και η κατά το άρθρο 920 ΑΚ γνώση ή η υπαίτια άγνοια συντρέχει στο συντάκτη του δημοσιεύματος ή, εάν αυτός είναι άγνωστος, στον εκδότη ή το διευθυντή σύνταξης του εντύπου, οι οποίοι εξακολουθούν να ευθύνονται βάσει των γενικών διατάξεων του Αστικού Κώδικα. Καθορισμός ελαχίστου ορίου χρηματικής ικανοποίησης. Καταχώρηση περίληψης της απόφασης στην εφημερίδα. Οι διαφορές από ζημίες που προκλήθηκαν δια του τύπου εκδικάζονται με την ειδική διαδικασία του άρθρου 681Δ ΚΠολΔ, ανεξάρτητα από το αν ο εναγόμενος είναι ιδιοκτήτης ή εκδότης του εντύπου ή συντάκτης του επιλήψιμου δημοσιεύματος. Κρίση ότι είναι παράνομο δημοσίευμα σχετικό με τη συμμετοχή αστυνομικού σε υπόθεση τοκογλυφίας, στο οποίο περιέχονται κρίσεις και χαρακτηρισμοί βλαπτικοί της τιμής και της υπόληψής του και συμπεράσματα περί της ενοχής του, συνοδευόμενο και από φωτογραφία του, ενώ η υπόθεση βρισκόταν ακόμη στο στάδιο της προδικασίας.

Κείμενο Απόφασης

Δικαστής: Ελένη Λευθεριώτου.

Δικηγόροι: Α. Καρλή - Ν. Ζέρβας.

Κατά την παρ. 1 του άρθρου 14 του ισχύοντος Συντάγματος, καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και με τον τύπο τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του Κράτους και, κατά την παρ. 2 εδ. α του ιδίου άρθρου, ο τύπος είναι ελεύθερος. Ετσι καθιερώνεται και προστατεύεται η ελευθεροτυπία και συνακόλουθα η ελεύθερη δημοσιογραφία, η οποία χωρίς να ανάγεται σε δημόσια λειτουργία πρέπει να λειτουργεί προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Η ελευθεροτυπία και η ελεύθερη δημοσιογραφία, μέσα στα πλαίσια της συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθερίας του τύπου, εμφανίζονται ως ελεύθερη έκφραση στοχασμών, ως αδέσμευτη ειδησεογραφία και ως έντυπη άσκηση κριτικής και ελέγχου των δημοσίων προσώπων και πραγμάτων. Ετσι είναι επιτρεπτά δημοσιεύματα για την πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού, συνοδευόμενα και από οξεία ακόμη κριτική και δυσμενείς χαρακτηρισμούς των προσώπων στα οποία αναφέρονται (ΑΠ 1653/1983 ΝοΒ 32.543) ή εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση

νόμιμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας ή για τη διαφύλαξη δικαιώματος ή από κάθε άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον χωρίς να αποτελούν άδικη πράξη κατ' άρθρο 367 παρ. 1 ΠΚ. Σύμφωνα όμως με την παρ. 2 του ιδίου άρθρου, η προηγούμενη διάταξη δεν εφαρμόζεται όταν οι παραπάνω κρίσεις και εκδηλώσεις περιέχουν τα συστατικά στοιχεία της πράξης του άρθρου 363, καθώς και όταν από τον τρόπο της εκδήλωσης ή από τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη προκύπτει σκοπός εξύβρισης. Από το συνδυασμό των διατάξεων αυτών του άρθρου 367 ΠΚ προκύπτει ότι ο άδικος χαρακτήρας των πράξεων εξύβρισης και απλής δυσφήμισης (άρθρα 361, 362 ΠΚ) αίρεται στην περίπτωση που οι σχετικές εκδηλώσεις γίνονται για τη διαφύλαξη νομίμου δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον, το οποίο (ενδιαφέρον) έχουν εκτός από τον τύπο και ειδικότερα τις εφημερίδες και τα πρόσωπα που άμεσα συνδέονται με τη λειτουργία των μέσων ενημέρωσης για τη δημοσίευση ειδήσεων και την καταχώρηση γεγονότων, ως σχολίων σχετικών με τη συμπεριφορά προσώπων για τα οποία ενδιαφέρεται το κοινωνικό σύνολο. Όμως, όταν οι εκδηλώσεις αυτές αποτελούν συκοφαντική δυσφήμιση, ή όταν από τον τρόπο και τις περιστάσεις που έγιναν προκύπτει σκοπός εξύβρισης, δηλαδή σκοπός που κατευθύνεται ειδικά στην προσβολή της τιμής του άλλου με αμφισβήτηση της ηθικής και κοινωνικής αξίας του προσώπου του ή με περιφρόνηση αυτού, αγαθά που προστατεύονται επίσης από συνταγματικές διατάξεις, τότε δεν αίρεται ο άδικος χαρακτήρας της πράξης (Εφθεσ 769/1999 Αρμ 1999.932). Το συνταγματικά συνεπώς κατοχυρωμένο δικαίωμα της ελευθεροτυπίας, όπως και της ελεύθερης δημοσιογραφίας υπόκεινται, σύμφωνα με το άρθρο 25 · 3 του Συντάγματος και το άρθρο 281 ΑΚ (βλ. και άρθρο 10 της από 4.11.1950 Διεθνούς Σύμβασης της Ρώμης, όπως κυρώθηκε με ν. 2329/1993 και ν.δ. 53/1974), και αυτά στους περιορισμούς των νόμων όχι για να παρεμποδιστεί η άσκησή τους, αλλά για να προστατευθούν τα άτομα, τα νομικά πρόσωπα και το κοινωνικό σύνολο από την καταχρηστική άσκησή τους όσον αφορά στα αγαθά που συνδέονται αναπόσπαστα με το πρόσωπο και συγκροτούν τη σωματική, ψυχική και κοινωνική ατομικότητα του ανθρώπου. Τα προστατευόμενα αυτά αγαθά, τα οποία απαρτίζουν το περιεχόμενο του δικαιώματος επί της ίδιας προσωπικότητας δεν αποτελούν αυτοτελή δικαιώματα, αλλά επιμέρους εκδηλώσεις εκφάνσεις ή πλευρές του ενιαίου δικαιώματος της προσωπικότητας, σε τρόπο ώστε η προσβολή οποιασδήποτε εκφάνσεως της προσωπικότητας να σημαίνει και προσβολή της συνολικής έννοιας προσωπικότητας (βλ. Ι. Καρακατσάνη, σε Γεωργιάδη Σταθόπουλου, άρθρο 57 ΑΚ ΙΙ 2, σελ. 99 100). Κυριότερες από τις ανωτέρω εκδηλώσεις της προσωπικότητας είναι η ζωή, η ελευθερία, η τιμή και η υπόληψη, ήτοι η αξία που αναγνωρίζεται στον άνθρωπο από την κοινωνία (βλ. Σούρλα, στην Ερμ. ΑΚ Εισαγ. Άρθρα 5760, αριθ. περιθ. 51). Η προσβολή της τιμής των άλλων μπορεί να γίνει όχι μόνο με λόγια ή έργα αλλά και με πράξεις διαταρακτικές της κοινωνικής προσωπικότητας του ανθρώπου, όπως είναι όσες εμπεριέχουν π.χ. αμφισβήτηση της προσωπικής ή επαγγελματικής εντιμότητας του προσώπου, ακόμα και όταν απλώς τον καθιστούν ύποπτο ότι μετέρχεται ανέντιμες μεθόδους κατά την ενάσκηση των επαγγελματικών καθηκόντων ή άλλων εκ φράσεων της δραστηριότητάς του. Η προστασία της τιμής συνεπάγεται τη νομική εξασφάλιση της αξιώσεως κάθε ανθρώπου για το σεβασμό της εσωτερικής τιμής του, η οποία είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την αξία του ανθρώπου, όπως επίσης και του δικαιώματός του για αναγνώριση της κοινωνικής καταξιώσεως, δηλαδή της εξωτερικής τιμής (βλ. Γιάννη Καράκωστα, Προσωπικότητα και τύπος, 1991, σελ. 55).

Η προσβολή της τιμής διά του τύπου είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη και, για την επίλυση του δυσχερούς προβλήματος του προσδιορισμού των θεμιτών ή αντικειμενικών αναγκών πληροφόρησης του κοινού σε μία δημοκρατική κοινωνία, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη α) ότι το δικαίωμα του κοινού για πληροφόρηση αποτελεί βασικό ατομικό και πολιτικό δικαίωμα και β) ότι τα κριτήρια προσδιορισμού των θεμιτών αναγκών

πληροφορήσεως του κοινού πρέπει να είναι διαφορετικά όταν πρόκειται για πρόσωπα που διαδραματίζουν έναν ενδιαφέροντα ρόλο στην κοινωνική ζωή και γενικά συμμετέχουν στο δημόσιο βίο. Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί εκείνη όπου πρόσωπο της επικαιρότητας είναι κάποιος κατηγορούμενος και η θεμιτή ανάγκη του κοινού για πληροφόρηση συγκρούεται με το δικαίωμα του κατηγορουμένου να προστατέψει την προσωπικότητά του (βλ. Φώνη Παπαρρηγοπούλου-Σκορίνη, ΝοΒ 1977.278 επ., Νικ. Παπαντωνίου, Γεν. Αρχές 1983, σελ. 133). Στο στάδιο της προδικασίας, που πρέπει να διέπεται από το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου, θα βαρύνει η προστασία της προσωπικότητάς του από το δικαίωμα πληροφόρησης της κοινότητας. Το συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση δεν συνιστά απόλυτο δικαιολογητικό λόγο επεμβάσεως στην προσωπικότητα, αλλά η επίκλησή του από το δράστη οδηγεί σε στάθμιση συμφερόντων, κατά την οποία θα πρέπει να ληφθεί υπόψη μεταξύ των άλλων η συνταγματική αναγνώριση της ελευθερίας εκφράσεως και ειδικότερα του τύπου και τα διεθνή κείμενα που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τη θέση και τις δραστηριότητες του τύπου και τα οποία συντελούν στη διαμόρφωση του περιεχομένου των συναλλακτικών ηθών και της αντικειμενικής καλής πίστης (βλ. Γιάννη Καρακώστα, Προσωπικότητα και Τύπος, 1991, σελ. 7172, ΑΠ 2109/1986 ΝοΒ 35.1241, ΕφΑθ 1688/1998 ΕλλΔνη 39.667, ΕφΑθ 4054/ 1992 ΠοινΧρον ΜΒ 303, ΕφΑθ 12154/1990 ΕλλΔνη 32. 1673, ΕφΑθ 387/1978 ΝοΒ 26.1081). Μεταξύ επίσης των προστατευομένων αγαθών, ως βασικό στοιχείο της προσωπικότητας, είναι και η εικόνα του προσώπου ή, όπως χαρακτηριστικά λέγεται, το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας. Η εικόνα παριστάνει την εξωτερική μορφή του ανθρώπου και καθώς εμφανίζεται δημοσία μόνο όταν αυτός θέλει, δεν ανήκει στο κοινό, αλλά μόνο στο πρόσωπο που παριστάνει. Για το λόγο αυτό δεν επιτρέπεται σε κανένα να αποτυπώσει ή να εμφανίσει δημόσια την εικόνα ενός προσώπου ολικώς ή μερικώς, πλαστικώς ή γραφικώς, σε τρίτους, καθώς και να την αναπαραγάγει ή να τη διαθέτει στο κοινό είτε με έκθεση σε κοινή θέα είτε διά του τύπου, παρά μόνον εάν υφίσταται συναίνεση, ρητή ή σιωπηρή, του εικονιζομένου.

Θεωρείται ότι υπάρχει σιωπηρή συναίνεση όταν ο φωτογραφούμενος λαμβάνει αμοιβή. Άλλη περίπτωση επιτρεπτού φωτογραφίσεως και περαιτέρω δημοσιεύσεως της εικόνας του προσώπου είναι η κατηγορία των προσώπων που ανήκουν στη σύγχρονη επικαιρότητα, είτε υπό απόλυτη έννοια (π.χ. πολιτικοί, ηθοποιοί, αθλητές κλπ.) είτε υπό σχετική έννοια (π.χ. δράστες σοβαρών εγκληματικών πράξεων, ΑΠ 411/2002 ΕλλΔνη 43.1692, ΕφΠειρ 927/1997 ΕλλΔνη 40.1412, Εφ Αθ 346/1996 ΕλλΔνη 39.665).

Για την προσβολή της προσωπικότητας οι γενικές διατάξεις των άρθρων 57 και 59 ΑΚ αναγνωρίζουν πρώτα αξίωση του προσβληθέντος προς άρση της προσβολής και παράλειψή της στο μέλλον και παρέχουν επιπλέον σ' αυτόν αξίωση αποζημιώσεως κατά τις διατάξεις των αδικοπραξιών και αξίωση προς ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη από την παραπάνω προσβολή. Το δικαστήριο με απόφασή του, ύστερα από αίτημα αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη του το είδος της προσβολής, μπορεί, για την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης, να επιδικάσει υπέρ του θιγέντος χρηματικό ποσό ή δημοσίευμα ή ο,τιδήποτε άλλο επιβάλλεται από τις περιστάσεις. Προϋποθέσεις για την εφαρμογή των προεκτεθεισών διατάξεων είναι: α) η προσβολή των παραπάνω δικαιωμάτων, β) η προσβολή να είναι παράνομη, και τέτοια είναι αυτή που γίνεται χωρίς δικαίωμα γι' αυτό, ή κατ' ενάσκηση μεν δικαιώματος, το οποίο είναι από άποψη έννομης τάξης μικρότερης σπουδαιότητας, είτε ασκείται υπό περιστάσεις που καθιστούν την άσκηση αυτού καταχρηστική, σύμφωνα με το άρθρο 281 ΑΚ ή το άρθρο 25 · 3 του Συντάγματος. Για την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης κατά το άρθρο 59 ΑΚ απαιτείται και πταίσμα εκείνου από τον οποίο προέρχεται η προσβολή (ΑΠ 1508/188 ΝοΒ 38.63, ΑΠ 706/1969 Αρχ Ν ΚΑ 341, ΑΠ 849/1955 ΝοΒ 36.936) και ειδικότερα απαιτείται η προκαλούμενη από την προσβολή ηθική βλάβη να είναι σημαντική (Εφθεσ 2147/2001 Αρμ 2002.1753, ΕφΛαρ 431/2000 Αρμ

2001.457 και ΕΛΛΔνη 42.499, Α. Γεωργιάδη Μ. Σταθόπουλου, Αστικός Κώδιξ, άρθ. 57 παρ. 8, άρθ. 59 εδ. 10, Εφαθ 1054/1986 ΕΛΛΔνη 28.135). Ειδικότερα, η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης προϋποθέτει υπαιτιότητα του προσβάλλοντος (ΑΠ 167/ 2000 ΕΛΛΔνη 41.772, ΑΠ 849/1985 ΝοΒ 34.836, ΑΠ 974/1985 ΕΕργΔ 1986.480, Εφαθ 1688/1998 ΕΛΛΔνη 39. 667, Εφαθ 4887/1992 ΕΛΛΔνη 34.1516, Εφαθ 12154/ 1990 ΕΛΛΔνη 1991.1673, Εφθεσ 3691/1990 Αρμ 1990. 1172). Για το λόγο αυτόν ο δικαστής, προς σχηματισμό της αξιολογικής του κρίσης για τον προσδιορισμό του ύψους της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, οφείλει να εκτιμήσει την έκφανση της προσωπικότητας, τη βαρύτητα αυτής, την υπαιτιότητα και το βαθμό αυτής, τον τόπο, το χρόνο και τη διάρκεια της προσβολής, το επάγγελμα, την περιουσιακή κατάσταση και τις συνθήκες ζωής αυτού που προσεβλήθη και εκείνου που ενήργησε την προσβολή, την τυχόν δημοσιότητα της προσβολής και τη συμπεριφορά του προσβληθέντος (Εφαθ 3346/1996 ΕΛΛΔνη 1998.667).

Περαιτέρω, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου μόνου παρ. 1 του ν. 1178/ 1981 περί αστικής ευθύνης του τύπου και άλλων τινών διατάξεων, ο ιδιοκτήτης κάθε εντύπου υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση για παράνομη περιουσιακή ζημία ως και σε χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη, οι οποίες υπαίτια προξενήθηκαν με δημοσίευμα που θίγει την τιμήν και την υπόληψη κάθε ατόμου, έστω και αν η, κατά το άρθρο 914 υπαιτιότητα, η κατά το άρθρο 919 του ΑΚ πρόθεση και η κατά το άρθρο 920 του ΑΚ γνώση ή υπαίτια άγνοια συντρέχει στο συντάκτη του δημοσιεύματος, ή εάν αυτός είναι άγνωστος στον εκδότη ή το διευθυντή σύνταξης του εντύπου.

Με την παρ. 2, όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή της με την παρ. 4 του άρθρου μόνου του ν. 2243/ 1994, ορίζεται ότι η κατά το άρθρο 932 ΑΚ χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης του αδικηθέντος από κάποιο από τις προβλεπόμενες στην προηγούμενη παράγραφο πράξεις ορίζεται, εφόσον αυτές τελέστηκαν διά του τύπου, κατά την κρίση του δικαστή, όχι κατώτερη των 10.000.000 δραχμών για τις ημερήσιες εφημερίδες Αθηνών και Θεσσαλονίκης, καθώς και για τα περιοδικά που κυκλοφορούν μέσω των πρακτορείων εφημερίδων και των 2.000.000 δραχμών για τις άλλες εφημερίδες και περιοδικά, εκτός αν ζητήθηκε από τον ενάγοντα μικρότερο ποσό. Εξάλλου, ορίζεται από την παρ. 6 του άρθρου μόνου του ν. 1178/1981, όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 32 του ν. 1941/1991, ότι σε περίπτωση που γίνει δεκτή η αγωγή του παρόντος άρθρου σε βάρος εφημερίδας, το δικαστήριο, εφόσον έχει υποβληθεί αίτημα το αργότερο ενώπιον του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, διατάσσει με την καταψηφιστική του απόφαση και την καταχώριση στην εφημερίδα αυτή περιλήψεως της αποφάσεως. Από το συνδυασμό των παραπάνω διατάξεων, που είναι ειδικές και επικρατούν έναντι του άρθρου 46 του ν. 1092/1938 και των άρθρων 914 και 932 ΑΚ, αναφορικά προς τα ενεχόμενα σε αποζημίωση για περιουσιακή ζημία ή χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη πρόσωπα, προκύπτει ότι καθιερώνεται αντικειμενική ευθύνη του ιδιοκτήτη κάθε εντύπου, ο οποίος επέχει θέση προστήσαντος σε σχέση με τα πρόσωπα που απασχολεί, και υποκειμενική ευθύνη του εκδότη και διευθυντή (που ο ιδιοκτήτης ορίζει υποχρεωτικά κατά την παρ. 3 του ίδιου άρθρου μόνου του ν. 1178/1981) του ενλόγω εντύπου, ο οποίος επέχει θέση προστηθέντος, ενεχομένων εις ολόκληρον σε αποκατάσταση της ζημίας και σε ανόρθωση της ηθικής βλάβης που προηγήθηκε από δημοσίευμα του συγκεκριμένου εντύπου, το οποίο αποτελεί παράνομη προσβολή της προσωπικότητας κατά την έννοια του άρθρου 57 του ΑΚ (ΑΠ 1276/2000 ΕΛΛΔνη 43.170, ΑΠ 1416/ 1983 ΝοΒ 32.122, ΕφΔωδ 116/2000 Αρμ 2003. 316, Εφ Αθ 6277/1999 ΕΛΛΔνη 41.431, Εφαθ 5783/1997 ΕΛΛΔνη 39.667, Εφαθ 594/1992 ΕΛΛΔνη 34.1515, Εφαθ 4887/ 1992 ΕΛΛΔνη 34.1516, Εφαθ 8268/1991 ΕΛΛΔνη 34. 1510, Εφαθ 9720/1991 ΕΛΛΔνη 34.1513, Εφαθ 1652/ 1988 ΕΛΛ Δνη 30.914).

Επομένως ο ιδιοκτήτης, όπως και ο διευθυντής ή ο εκδότης του εντύπου που περιέχει δημοσίευμα που εμπίπτει σε μία από τις περιπτώσεις του άρθρου 367 παρ. 2 ΠΚ, δηλαδή όταν οι επίμαχες κρίσεις και εκδηλώσεις

περιέχουν τα συστατικά στοιχεία του αδικήματος της συκοφαντικής δυσφημίσεως του άρθρου 363 ή 364 παρ. 3 του ΠΚ ή από τις περιστάσεις που οδήγησαν στο δημοσίευμα προκύπτει σκοπός εξύβρισης, δηλαδή πρόθεση που κατευθύνεται ειδικά για την προσβολή της τιμής, δεν αίρεται ο άδικος χαρακτήρας και παραμένει υποχρέωσή τους για αποζημίωση κατά το αστικό δίκαιο (ΑΠ 1653/1983 ΝοΒ 32.543, Εφαθ 6277/1999 ΕλλΔνη 41.1431, Εφαθ 2456/1988 ό.π.παρ. βλ. και ΑΠ 1407/1988 ΕλλΔνη 31.95, ΑΠ 137/1985 ΝοΒ 33.510, Εφαθ 2323/ 1986 ΕλλΔνη 27.695, Εφαθ 594/1992 ΕλλΔνη 34.1519, Εφαθ 4887/1992 ΕλλΔνη 34.1516). Ο ειδικός σκοπός εξυβρίσεως υπάρχει στον τρόπο εκδηλώσεως της εξυβριστικής ή δυσφημιστικής συμπεριφοράς, όταν δηλαδή δεν ήταν πραγματικά αναγκαίος για να αποδοθεί όπως έπρεπε αντικειμενικά το περιεχόμενο της σκέψεως του ενεργήσαντος προς προστασία δικαιολογημένου ενδιαφέροντος και όταν ο τελευταίος, αν και γνώριζε την έλλειψη της αναγκαιότητας του τρόπου αυτού, εντούτοις τον χρησιμοποίησε για να προσβάλει την τιμή του άλλου (ΑΠ 137/1985 ΝοΒ 33.510, ΑΠ 1653/1983 ΝοΒ. 32.543).

Στην προκείμενη περίπτωση, με την κρινόμενη αγωγή του, ο ενάγων ζητεί να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι να καταβάλουν σ` αυτόν, εις ολόκληρον ο καθένας, και με προσωπική κράτηση του δευτέρου, ευθυνομένου από αδικοπραξία, το ποσόν των 44.100 ευρώ, νομιμοτόκως από της επιδόσεως της αγωγής μέχρι την εξόφληση, εκτός από το ποσόν των 100 ευρώ, για το οποίο και επιφυλάχθηκε ότι θα το επιδιώξει, ως πολιτικώς ενάγων, στην εκκρεμούσα σε βάρος του δευτέρου εναγομένου ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου δίκη, κατά τα εκτιθέμενα ειδικότερα στην αγωγή, ως χρηματική ικανοποίησή του για την ηθική βλάβη που υπέστη από την τελεσθείσα σε βάρος του αδικοπραξία με τη δημοσίευση φωτογραφίας του και του σχετικού συνοδευόντος αυτήν άρθρου στην πρώτη σελίδα του υπ` αριθ. 321/15.2.2002 φύλλου της εβδομαδιαίας εφημερίδας ..., ιδιοκτήτρια της οποίας είναι η πρώτη και εκδότης ο δεύτερος των εναγομένων, με την οποία (δημοσίευση) προσεβλήθη, για τους αναφερόμενους στην αγωγή του αναλυτικά λόγους, η προσωπικότητά του, καθώς και να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι να δημοσιεύσουν περίληψη της εκδοθησομένης αποφάσεως εντός 15 ημερών από της επιδόσεως αυτής από την τελεσιδικία της, με την απειλή χρηματικής ποινής 4.000 ευρώ για κάθε ημέρα καθυστέρησης, και να καταδικαστούν αυτοί στη δικαστική του δαπάνη. Με το περιεχόμενο αυτό η αγωγή, παραδεκτώς και αρμοδίως καθ` ύλην και κατά τόπον φέρεται προς συζήτηση ενώπιον αυτού του Δικαστηρίου κατά τη διαδικασία των εργατικών διαφορών (Εφ Αθ 2152/1997 Αρμ ΝΒ(1998)483, ΝοΒ 46(1996)664) (άρ θρα 666 παρ. 1, 667, 670, 671 παρ. 13, 672 και 673676 ΚΠολΔ, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 681 Δ του ΚΠολΔ και παρ. 1 του άρθρου μόνου του ν. 1178/ 1981, όπως αυτό ισχύει σήμερα), αφού, του νόμου μη διακρίνοντος, αν εναγόμενος είναι ιδιοκτήτης ή εκδότης του εντύπου ή συντάκτης του επιλήψιμου δημοσιεύματος, καμία επιρροή δεν ασκεί η ιδιότητα του προσώπου που ευθύνεται (ΜονΠρωθ 5679/1996 Αρμ Ν(1996)495, ΜονΠρωθ 880/1994 ΕΕμπΔ ΜΣΤ(1995)130, με παρατ. Μ.Θ. Μάρκου). Είναι δε νόμιμη, στηριζόμενη στις διατάξεις των άρθρων 57, 59, 297, 298, 299, 330, 346, 914, 922, 926, 932 του ΑΚ, σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 363 ΠΚ, 176 και 1047 παρ. 1 του ΚΠολΔ. Πρέπει επομένως η αγωγή, για το παραδεκτό της οποίας καταβλήθηκε το νόμιμο τέλος δικαστικού ενσήμου με τις νόμιμες υπέρ τρίτων προσαυξήσεις, να εξετασθεί περαιτέρω κατ` ουσίαν.

Οι εναγόμενοι, με τις νομότυπα κατατεθειμένες προτάσεις τους αλλά και με δήλωση του πληρεξουσίου τους δικηγόρου στο ακροατήριο, που καταχωρήθηκε στα ταυτάριθμα με την απόφαση πρακτικά, αρνούνται την ιστορική βάση της αγωγής και υπέβαλαν αίτημα αναβολής της συζήτησης της υπόθεσης μέχρι να περατωθεί αμετάκλητα η εκκρεμούσα ποινική διαδικασία, για το λόγο ότι η ποινική αγωγή επηρεάζει την έκβαση της δίκης αυτής. Κατά την κρίση όμως του Δικαστηρίου, το αίτημα αυτό πρέπει να απορριφθεί.

Από τις καταθέσεις των μαρτύρων που εξετάσθηκαν ενόρκως στο ακροατήριο και περιέχονται στα ταυτάριθμα με την απόφαση πρακτικά και τα με επίκληση προσκομιζόμενα από τους διαδίκους έγγραφα, αποδείχθηκαν τα ακόλουθα:

Η πρώτη των εναγομένων είναι ιδιοκτήτρια και ο δεύτερος εκδότης και διευθυντής της εκδιδόμενης στη Χαλκίδα εβδομαδιαίας εφημερίδας με τον τίτλο ..., ο δε ενάγων αστυνομικός στην ίδια πόλη, όπου και διαμένει. Στο υπ` αριθ. 321 φύλλο της 15.2.2002 της προαναφερομένης εφημερίδας καταχωρήθηκε στην πρώτη σελίδα φωτογραφία του ενάγοντος με τον επίτιτλο Αστυνομικός σε υπόθεση τοκογλυφίας, με παραπομπή στη σελίδα 11 του ιδίου φύλλου, όπου καταχωρήθηκε σε μεγαλύτερες διαστάσεις η ίδια φωτογραφία του ενάγοντος με υπέρτιτλο με έντονα μαύρα γράμματα Αστυνομικός συμμετείχε σε υπόθεση τοκογλυφίας. Στο σχετικό κείμενο, αγνώστου συντάκτη, αναγράφονται μεταξύ των άλλων τα εξής:

Αρχιφύλακας αποκαλύφθηκε ότι συμμετείχε σε κύκλωμα τοκογλυφίας που απειλούσε μέχρι και τη ζωή των θηραμάτων της. Χωρίς όμως να διστάσουν οι συνάδελφοι του πρωταγωνιστή της υπόθεσης, έστησαν την παγίδα και ξεκαθάρισαν το σώμα από έναν επίορκο αστυνομικό. Στην ίδια σελίδα ακολουθεί δεύτερο άρθρο, αγνώστου επίσης συντάκτη με επίτιτλο σε ευμεγέθη μαύρα γράμματα Ελεύθερος υπό όρους, στο οποίο αναφέρεται, μεταξύ των άλλων, Από την ημέρα της σύλληψής του έως και την Τετάρτη που τελικά απολογήθηκε σε εισαγγελέα και ανακριτή, ο Σ. επιχείρησε προσέγγιση με τον Ζ., με σκοπό να υπάρξει συμφωνία και να αποσυρθούν οι κατηγορίες που αντιμετωπίζει σε βαθμό κακουργήματος για τοκογλυφία κατ` εξακολούθηση και εκβίασμό, αφού οι κατηγορίες αυτές διώκονται μόνον κατ` έγκληση. Η επιχείρηση δεν απέδωσε και έτσι παρουσιάστηκε προς απολογία. .... Μάλιστα πληροφορίες φέρουν τη μη προφυλάκισή του ως αποτέλεσμα διαπραγματεύσεως με τις αρχές για αποκάλυψη του κυκλώματος τοκογλυφίας σε όλη του την έκταση.

Οι ίδιες πληροφορίες τον φέρουν να έχει ήδη αποκαλύψει δύο ακόμη ονόματα εμπλεκομένων. Με το δημοσίευμα αυτό δίδεται η εντύπωση στο αναγνωστικό κοινό της εν λόγω εφημερίδας, που κυκλοφορεί στο Νομό Ευβοίας και στην κοινωνία της πόλης της Χαλκίδας, όπου ο ενάγων διαμένει με την οικογένειά του, ότι αυτός διαδραμάτιζε τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο υπό εξάρθρωση κύκλωμα τοκογλυφίας, ότι είναι επίορκος αστυνομικός και αδίστακτο πρόσωπο, που απειλούσε μέχρι και τη ζωή των θηραμάτων (;) του και ότι η μη προφυλάκισή του οφείλεται σε διαπραγματεύσεις του με τις αρχές για την αποκάλυψη του κυκλώματος. Από το όλο περιεχόμενο του δημοσιεύματος, που συνοδεύταν και από μεγάλη φωτογραφία του ενάγοντος, διαφαίνεται η πρόθεση του συντάκτη να προσβάλει την τιμή και την υπόληψη του ενάγοντος, αμφισβητώντας την ηθική και κοινωνική του αξία, αποδίδοντάς του κρίσεις και χαρακτηρισμούς με βάση γεγονότα, την αλήθεια ή μη των οποίων δεν μπορούσε να βεβαιώσει ή να αποκλείσει. Η έλλειψη γνώσεως περί της αλήθειας των γεγονότων επιβεβαιώνεται και από το μάρτυρα ανταπόδειξης, ο οποίος κατέθεσε ότι δεν γνώριζαν στην εφημερίδα αν τα καταγγελλόμενα είναι αλήθεια ή όχι και ότι αφορμήθηκαν από το δελτίο τύπου που εξέδωσε η Αστυνομία. Πράγματι, η Αστυνομική Διεύθυνση Ευβοίας εξέδωσε το από 9.2.2002 δελτίο τύπου, σύμφωνα με το οποίο ο ενάγων συνελήφθη στις 2.2.2002 επ` αυτοφώρω στη Χαλκίδα, κατά το χρόνο που παραλάμβανε από τον καταστηματάρχη Π.Ζ. την υπ` αριθ. 119167107 επιταγή της Εθνικής Τράπεζας, αξίας 4.402 ευρώ, καθώς και το χρηματικό ποσό των 590 ευρώ, σε μετρητά, χρήματα τα οποία προέρχονται, σύμφωνα με όσα κατήγγειλε ο τελευταίος, από τοκογλυφικούς τόκους που είχαν οριστεί σε ποσοστό 6% μηνιαίως επί του συνολικού ποσού 17.200.000 δραχμών ή 50.477 ευρώ, τα οποία είχε δανειστεί από τον συλληφθέντα Αστυφύλακα. Μετά τη σύλληψη του ενάγοντος ασκήθηκε ποινική δίωξη κατ` αυτού για εκβίαση κατά συναυτουργία κατ` επάγγελμα και κατά συνήθεια και κατ` εξακολούθηση και για τοκογλυφία κατά συναυτουργία κατ` επάγγελμα και κατά συνήθεια και κατ` εξακολούθηση. Μετά δε την απολογία του αφέθηκε ελεύθερος με

την επιβολή των περιοριστικών όρων της εγγυοδοσίας, ύψους 15.000 ευρώ, και της απαγόρευσης εξόδου από τη χώρα. Στο γεγονός αυτό αναφέρθηκαν όλα τα

έντυπα που εκδίδονται στην πόλη της Χαλκίδας, στηριζόμενα όμως στο προαναφερόμενο δελτίο τύπου της Αστυνομίας, όπως τα Πανευβοϊκό Βήμα και

Ευβοϊκή Εβδομάδα, χωρίς να λάβουν περαιτέρω θέση υπέρ ή κατά του κατηγορουμένου, δημοσιεύοντας και την άποψη του ενάγοντος επί των κατηγοριών που του αποδόθηκαν. Αντιθέτως, από το δημοσίευμα της εναγομένης προκύπτει ότι ο συντάκτης αυτού δεν αρκέστηκε στο δελτίο τύπου και στις καταγγελίες που αναφέρονταν σ' αυτό, όπως οι άλλες εφημερίδες, αλλά υπερέβη το μέτρο που επιβάλλει το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού, παραβλέποντας ότι σε περίπτωση σύγκρουσης των συνταγματικά προστατευόμενων έννομων αγαθών της ελευθερίας εκφράσεως των στοχασμών και του τύπου (άρθρο 14 παρ. 1 και 2 Σ.) με το επίσης συνταγματικά προστατευόμενο έννομο αγαθό της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1 και 2 Σ.), εφόσον η εναρμόνισή τους είναι ανέφικτη, επιβάλλεται η στάθμιση του δεύτερου με το εύλογο δικαίωμα του κοινού για πληροφόρηση μέσω του πρώτου, με την προϋπόθεση να μην πλήττεται ο πυρήνας του δικαιώματος της προσωπικότητας, δηλαδή η αξία του ανθρώπου (ΟΛΑΠ 13/1999 ΕλλΔνη 40.753), προβαίνοντας περαιτέρω σε κρίσεις και χαρακτηρισμούς ακόμη και σε συμπεράσματα περί της ενοχής του ενάγοντος, τη στιγμή που η υπόθεση βρισκόταν σε εξέλιξη, χωρίς να είναι ακόμη γνωστό το αποτέλεσμα, δηλαδή στο στάδιο της προδικασίας, η οποία, όπως προαναφέρθηκε, διέπεται από το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου. Η προσβολή επομένως της προσωπικότητας ήταν παράνομη, καθόσον το δημοσίευμα έλαβε χώρα κατά το παραπάνω στάδιο, όπου το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού κάμπτεται προ του υπέρτερου δικαιώματος της προστασίας της προσωπικότητας του ενάγοντος, και υπαίτια, διότι οι εναγόμενοι, η πρώτη ως ιδιοκτήτρια και ο δεύτερος ως διευθυντής και εκδότης της εν λόγω εφημερίδας, ενώ γνώριζαν ότι το επίμαχο δημοσίευμα ήταν βλαπτικό της τιμής και της υπόληψης του ενάγοντος και ότι η υπόθεση βρισκόταν στην ανάκριση, γεγονός που επέβαλλε σ' αυτούς να είναι άκρως επιφυλακτικοί ως προς την αλήθεια ή μη των δημοσιευμάτων τους, εντούτοις σκόπιμα επέτρεψαν τη δημοσίευση του επίμαχου άρθρου.

Εξάλλου, ο ισχυρισμός των εναγομένων ότι κινήθηκαν από δικαιολογημένο

ενδιαφέρον για την πληροφόρηση του κοινού, δεν αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης τους, κατ' άρθρο 367 παρ. 1 ΠΚ, η οποία δεν έχει εφαρμογή στην προκείμενη περίπτωση, λόγω της υποβολής της στη ρύθμιση της 2ας παραγράφου του ιδίου άρθρου, περ. β, απορριπτομένου του σχετικού ισχυρισμού τους ως ουσιαστικά αβάσιμου, καθόσον οι εναγόμενοι προέβησαν στη δημοσίευση αφενός μεν της εικόνας του ενάγοντος χωρίς τη συναίνεσή του και αφετέρου του επίμαχου άρθρου με εκφράσεις μειωτικές της τιμής και της υπόληψης του ενάγοντος. Αντιθέτως, αν πράγματι σκοπός των εναγομένων ήταν η ενημέρωση του κοινού, η πληροφόρηση του τελευταίου θα είχε γίνει, όπως και επιβάλλεται να γίνεται, κατά τρόπο αντικειμενικό, με απλή έκθεση των γεγονότων, χωρίς να θίγεται η προσωπικότητα του ενάγοντος και χωρίς να προδικάζεται από την εναγομένη η ενοχή ή μη αυτού. Του δημοσιεύματος αυτού έλαβε γνώση με την κυκλοφορία της εφημερίδας μεγάλος αριθμός ατόμων της Χαλκίδας και του Νομού Ευβοίας, με συνέπεια να διασυρθεί ο ενάγων, που είναι έγγαμος και πατέρας τριών τέκνων, στον κοινωνικό και συγγενικό του περίγυρο. Συνεπώς, η πράξη αυτή συνιστά αδικοπραξία και από την παράνομη προσβολή της προσωπικότητάς του ο ενάγων υπέστη ηθική βλάβη, για την αποκατάσταση της οποίας δικαιούται χρηματική ικανοποίηση. Ενόψει του είδους, της βαρύτητας και των συνθηκών τελέσεως της προσβολής του τόπου και του χρόνου αλλά και του μέσου με το οποίο τελέστηκε, της υπαιτιότητας των εναγομένων, της δημοσιότητας την οποία έλαβε η προσβολή και της

επαγγελματικής, οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης του ενάγοντος, καθώς και της αποστολής και της οικονομικής κατάστασης της πρώτης εναγομένης, το Δικαστήριο κρίνει ότι εύλογη χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη ο ενάγων είναι η του ποσού των 30.000 ευρώ, ποσόν που υποχρεούνται να καταβάλουν σ' αυτόν οι εναγόμενοι, εις ολόκληρον ο καθένας, με το νόμιμο τόκο από την επομένη της επιδόσεως της αγωγής μέχρι την εξόφληση. Περαιτέρω, εφόσον έγινε εν μέρει δεκτή η αγωγή, πρέπει να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι να δημοσιεύσουν περίληψη της εκδοθησομένης απόφασης μέσα σε δεκαπέντε ημέρες από την τελεσιδικία της, με την απειλή χρηματικής ποινής ύψους 4.000 ευρώ για κάθε ημέρα καθυστέρησης.

Το παρεπόμενο όμως αίτημα της αγωγής, περί απαγγελίας προσωπικής κρατήσεως κατά του δευτέρου των εναγομένων, ως μέσον αναγκαστικής εκτελέσεως της καταψηφιστικής διάταξης της απόφασης αυτής, λόγω του ότι η παραπάνω αξίωση απορρέει από αδικοπραξία, πρέπει να απορριφθεί ως ουσιαστικά αβάσιμο, διότι, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, δεν είναι αναγκαία η επιβολή του μέτρου αυτού, καθόσον δεν αμφισβητήθηκε η φερεγγυότητα και η περιουσιακή κατάσταση των εναγομένων, αλλά αντιθέτως αποδείχθηκε ότι οι εναγόμενοι έχουν την οικονομική δυνατότητα να καταβάλουν στον ενάγοντα τα επιδικασθέντα υπέρ αυτού χρηματικά ποσά. ....

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Τόπος: ΑΘΗΝΑ

Αριθ. Απόφασης: 854

Ετος: 2002

Περίληψη Συνταγματικό δίκαιο - Ελευθερία τύπου - Προστασία ιδιωτικού βίου - Ποινικό δίκαιο - Δυσφήμιση - Αστικό δίκαιο - Προσβολή προσωπικότητας - Άρση αδικού χαρακτήρα προσβολής - Τύπος - Δημοσιεύματα - Δικαιολογημένο ενδιαφέρον πληροφόρησης - Δημόσια πρόσωπα - Πολιτική δικονομία - Διαφορές από προσβολή προσωπικότητας - Αναίρεση - Προθεσμία αναίρεσης -.Όποιος παράνομα προσβάλλεται στην προσωπικότητά του, τιμή του ή την υπόληψή του και μάλιστα εκείνη που σχετίζεται με την ιδιωτική ή την οικογενειακή ζωή του, με συκοφαντία ή δυσφήμιση ή εξύβριση, έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Ο αδικος χαρακτήρας της προσβολής με δυσφήμιση ή εξύβριση αίρεται σε περίπτωση που ο προσβολέας προβαίνει στις δυσφημιστικές ή υβριστικές εκδηλώσεις από δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Τέτοιο ενδιαφέρον απορρέει και από την ελευθερία του τύπου, όσον αφορά τη δημοσίευση ειδήσεων και γεγονότων σχετικά με τη συμπεριφορά φυσικών προσώπων, ιδίως δε αυτών που ασκούν δημόσιο λειτουργήμα, και κατέχουν αξιώματα, διότι ευλόγως ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο. Επιτρέπεται η δια του τύπου δημοσίευση, προς πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού, δυσμενών κρίσεων ή μειωτικών αξιολογήσεων, ακόμη και με οξεία κριτική, των προσβεβλημένων ως άνω προσώπων που ασκούν δημόσιο λειτουργήμα ή κατέχουν δημόσιο αξίωμα. Αν κάποιος από τα πρόσωπα, που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο, έχει επιδιώξει την προβολή του δια της τηλεοράσεως ή άλλου μέσου μαζικής ενημερώσεως, εκθέτοντας δημόσια τις απόψεις του για τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο αλλά και γεγονότα από το δικό του ιδιωτικό και οικογενειακό βίο, ώστε να μπορούν να εκληφθούν αυτά ως παραδείγματα ενισχυτικά εκείνων των απόψεων, επιτρέπεται κατ' αρχήν η δια του τύπου δημοσίευση γεγονότων από τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο του, προς ενίσχυση της, επίσης δημοσιευόμενης και δυσμενούς έναντι εκείνου, κριτικής. Η άρση του αδικού χαρακτήρα της προσβολής με δυσφήμιση ή εξύβριση αποκλείεται αν από τον τρόπο που έλαβαν χώρα οι δυσφημιστικές ή υβριστικές εκδηλώσεις προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως, ήτοι σκοπός καταφρονήσεως από τον προσβολέα έναντι του προσβαλλομένου. Κατά την ειδική διαδικασία των επί εργατικών διαφορών δικάζεται η διαφορά που εισάγεται με αγωγή κάποιου για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης από την προσβολή της προσωπικότητάς του με συκοφαντία ή δυσφήμιση δια του τύπου, στρεφόμενη τόσο κατά προσώπων που κυκλοφόρησαν το προσβλητικό δημοσίευμα όσο και κατά προσώπων που χορήγησαν έγγραφο ή φωτογραφικό ή άλλης φύσεως πληροφοριακό υλικό προς δημιουργία του δημοσιεύματος. Η προθεσμία της αναίρεσεως κατά της σχετικής αποφάσεως είναι δέκα πέντε ημερών, εάν εκείνος που δικαιούται να ασκήσει αυτό το ένδικο μέσο διαμένει στην Ελλάδα, αρχίζει από την επομένη της επιδόσεως της ανααιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως και λήγει στις 7 το βράδυ της τελευταίας ημέρας της εν λόγω προθεσμίας ή, αν αυτή είναι κατά νόμο εξαιρετέα, την ίδια ώρα της επόμενης μη εξαιρετέας ημέρας.

Κείμενο Απόφασης

Αριθμός 854 / 2002

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Α' Πολιτικό Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Στέφανο Μαθία, Πρόεδρο Αρείου Πάγου, Πέτρο Κακκαλή, Σπυρίδωνα Γκιάφη, Παναγιώτη Φιλιππόπουλο και Χρήστο Μπαβέα, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του στις 15 Απριλίου 2002, με την παρουσία και της Γραμματέως Κωνσταντίνας Ξηροτύρη, για να δικάσει μεταξύ:

Του ανααιρεσίοντος: Ν.-Χ.Μ., κατοίκου Αθηνών, ο οποίος εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Κώστα Δερμετζή.

Των ανααιρεσιβλήτων: 1) Εκδοτικής εταιρίας περιορισμένης ευθύνης με την επωνυμία "Ε.** Θ.** Ε.Π.Ε." που εδρεύει στην Αθήνα και εκπροσωπείται νόμιμα, 2) Ι.Λ., κατοίκου Αθηνών, και 3) .Γ.Β., κατοίκου Αθηνών, οι οποίοι εκπροσωπήθηκαν από τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους Ηρακλή Κυριακίδη και 4) Μ.Β., κατοίκου Αθηνών, η οποία εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο της Παρασκευά Λιάρτη.

Η ένδικη διαφορά έχει εισαχθεί με την από 14-9-1998 αγωγή του ήδη αναιρεσεύοντος που κατατέθηκε στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 1841/2000 του ίδιου δικαστηρίου και 765/2001 του Εφετείου Αθηνών. Την αναίρεση της τελευταίας απόφασης ζητεί ο αναιρεσεύων με την από 12-4-2001 αίτησή του και τους από 11-3-2002 πρόσθετους λόγους αυτής. Κατά τη συζήτηση της υποθέσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν όπως σημειώνεται πιο πάνω. Ο Εισηγητής Αρεοπαγίτης Σπυρίδων Γκιάφης ανέγνωσε την από 1-4-2002 έκθεσή του, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αιτήσεως αναίρέσεως. Ο πληρεξούσιος του αναιρεσεύοντος ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως και των προσθέτων λόγων αναίρέσεως και δήλωσε -ως προς την ένσταση του πληρεξουσίου δικηγόρου της 4ης αναιρεσίβλητης για εκπρόθεσμη άσκηση της αναίρεσης κατ' αυτής (η οποία διατυπώθηκε στις από 14-3-2002 προτάσεις του)- ότι η 13/4/2001 (τελευταία ημέρα από την επίδοση της προσβαλλόμενης απόφασης σε αυτήν) ήταν Μεγάλη Παρασκευή, δηλαδή εξαιρετέα, οπότε η αναίρεση κατατέθηκε ορθώς στη Γραμματεία του Αρείου Πάγου στις 17-4-2001, την Τρίτη της Διακαινησίμου, συνεπώς πρέπει να συζητηθεί η αίτηση αναίρεσης και κατ' αυτής. Οι πληρεξούσιοι των αναιρεσιβλήτων ζήτησαν την απόρριψη της αιτήσεως και των προσθέτων λόγων αναίρέσεως (ο πληρεξούσιος της 4ης αναιρεσίβλητης ζήτησε την απόρριψη της αιτήσεως και ως εκπρόθεσμης), καθένας δε την καταδίκη του αντίδικου μέρους στη δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Ι. Από τα άρθρα 57 εδ. α', 59 εδ. α' και 932 ΑΚ, σε συνδυασμό και προς τα άρθρα 361, 362, 363 και 367 ΠΚ, συνάγονται τα εξής: Όποιος παράνομα προσβάλλεται στην προσωπικότητά του, νοούμενη ως το προστατευόμενο από το Σύνταγμα (αρθρ. 2 παρ. 1) πλέγμα των αξιών που απαρτίζουν την ηθική υπόσταση του ανθρώπου, και ειδικότερα προσβάλλεται στην, προστατευόμενη από το Σύνταγμα (αρθρ. 5 παρ. 2 και 9 παρ. 1), από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ, Ν.Δ. 53/1974, αρθρ 8) και από το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ, Ν. 2462/1997, αρθρ. 17 και 22), τιμή του ή την υπόληψή του και μάλιστα εκείνη που σχετίζεται με την ιδιωτική ή την οικογενειακή ζωή του, με συκοφαντία ή δυσφήμιση ή εξύβριση, έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Σε περίπτωση που η προαναφερόμενη προσβολή υπήρξε και υπαίτια, το δικαστήριο μπορεί επιπλέον, αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, να καταδικάσει τον προσβολέα να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί. Ο άδικος όμως χαρακτήρας της προσβολής με δυσφήμιση ή εξύβριση αίρεται σε περίπτωση που ο προσβολέας προβαίνει στις δυσφημιστικές ή υβριστικές εκδηλώσεις από δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Τέτοιο ενδιαφέρον απορρέει και από την, προστατευόμενη από το Σύνταγμα (αρθρ.14), από την ΕΣΔΑ (αρθρ. 10) και από το ΔΣΑΠΔ (άρθρ. 19). ελευθερία του τύπου, όσον αφορά τη δημοσίευση ειδήσεων και γεγονότων σχετικά με τη συμπεριφορά φυσικών προσώπων, ιδίως δε αυτών που ασκούν δημόσιο λειτούργημα, και κατέχουν αξιώματα, διότι ευλόγως ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο. Παρέπεται ότι μέσα στα πλαίσια αυτά επιτρέπεται η δια του τύπου δημοσίευση, προς πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού, δυσμενών κρίσεων ή μειωτικών αξιολογήσεων, ακόμη και με οξεία κριτική, των προβεβλημένων ως άνω προσώπων που ασκούν δημόσιο λειτούργημα ή κατέχουν δημόσιο αξίωμα. Ειδικότερα, αν κάποιος από τα ως ανωτέρω πρόσωπα, που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο, έχει επιδιώξει την προβολή του δια της τηλεοράσεως ή άλλου μέσου μαζικής ενημερώσεως, εκθέτοντας δημόσια τις απόψεις του για τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο αλλά και γεγονότα από το δικό του ιδιωτικό και οικογενειακό βίο, ώστε να μπορούν να εκληφθούν αυτά ως παραδείγματα ενισχυτικά εκείνων των απόψεων, επιτρέπεται κατ' αρχήν η δια του τύπου δημοσίευση γεγονότων από τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο του, προς ενίσχυση

της, επίσης δημοσιευόμενης και δυσμενούς έναντι εκείνου, κριτικής. Ωστόσο, η προαναφερόμενη άρση του άδικου χαρακτήρα της προσβολής με δυσφήμιση ή εξύβριση αίρεται, αν από τον τρόπο που έλαβαν χώρα οι δυσφημιστικές ή υβριστικές εκδηλώσεις προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως, δηλαδή σκοπός καταφρονησεως από τον ποοσβολέα έναντι του ποοσβαλλομενου. Στην προκείμενη περίπτωση, όπως προκύπτει από την ποοσβαλλόμενη απόφαση, κατ' ορθή εκτίμησή της, το Εφετείο δέχθηκε τα ακόλουθα: Λίγο πριν από την 11-11-1997 η τέταρτη εναγόμενη και ήδη ανααιρεσίβλητη Μ.Β. άσκησε ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών την από 27-10-1997 αίτηση κατά του ενάγοντος και ήδη ανααιρεσειόντος Ν.-Χ.Μ., εν διαστάσει συζύγου εκείνης, καθηγητή και πρύτανη του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, για τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων, όπως εκείνου της προσωρινής αναθέσεως της επιμέλειας του ανήλικου γιού τους σε εκείνη. Η αίτηση αυτή περιήλθε εις γνώση τόσο της πρώτης εναγόμενης και ήδη ανααιρεσίβλητης εταιρίας, που ήταν ιδιοκτήτρια της επιχειρήσεως εκδόσεως του εβδομαδιαίου περιοδικού CIAO, όσο και των δεύτερου και τρίτου εναγομένων και ήδη ανααιρεσιβλήτων, που η πρώτη απασχολούσε στην υπηρεσία της εκδόσεως του περιοδικού ως διευθυντή και διευθυντή εκδόσεως, αντίστοιχα, όσο και δημοσιογράφου του περιοδικού, αυτά δε τα τέσσερα πρόσωπα αποφάσισαν να συνταχθεί από το τελευταίο τούτων και να καταχωριστεί σε ποοσεχές τεύχος του περιοδικού δημοσίευμα με βάση την ως άνω αίτηση. Πράγματι στις 11-11-1997 κυκλοφόρησε τεύχος του περιοδικού, που περιείχε το ως άνω δημοσίευμα. Τούτο ήταν εκτεταμένο και πολύχρωμο, είχε κύριο τίτλο με μεγάλα γράμματα «Ν.Μ.. Ο κύριος ΠΡΥΤΑΝΗΣ ήταν ΒΙΑΙΟΣ και ΓΥΝΑΙΚΑΣ», υπέρτιτλο «η σύζυγός του ζητάει διαζύγιο, διατροφή και την επιμέλεια του παιδιού τους» και υπότιτλο «Εξακολουθούσε να απουσιάζει συχνά και επέστρεψε πολλές φορές στο σπίτι μας με δαγκωματιές σε επίμαχα σημεία του σώματος και με εμφανή σημάδια κραγιόν στα ποοκάμισά του». Υπήρχαν δε και τρεις έγχρωμες φωτογραφίες. Στην πρώτη εμφανίζονταν οι δύο σύζυγοι με τη σημείωση «Το ζεύγος Μ., πριν αρκετούς μήνες όταν η κρίση υπέβασκε αλλά δεν είχε ξεσπάσει ακόμα». Στη δεύτερη εμφανιζόταν ο σύζυγος με τη σημείωση «Τι σημασία έχει που είναι πρύτανης;» Ο Ν.Μ. έχει κι αυτός τις αδυναμίες του». Στην τρίτη εμφανιζόταν η σύζυγος με τη σημείωση « Η κυρία Μ. είναι σαφέστατη στην αγωγή της. Μιλάει για εξωσυζυγικές σχέσεις και για βίαιη συμπεριφορά του συζύγου της» Ακολουθούσε δε κείμενο, που κατά τα κύρια σημεία του είχε ως εξής: ... Με αίτηση που κατέθεσε η κ. Β. κατηγορεί (το σύζυγο της) ... ζητώντας διατροφή και στέγη ... Ο γάμος... έγινε το Φεβρουάριο του 1989 ... οι ποοσωπικές τους σχέσεις και η οικογενειακή τους ζωή ήταν «ζήτημα εσχάτου ενδιαφέροντος» για εκείνον. Το μοναδικό που τον απασχολούσε ... ήταν «που θα παραχωρήσει συνέντευξη, ποιο θα είναι το περιεχόμενό της, ποια δημόσια θέση θα καταλάβει και πώς θα τη διεκδικήσει» ... «χαρακτηριστικό παράδειγμα του ελάχιστου ενδιαφέροντος που έδειχνε ο αντίδικος για μένα και την οικογένεια μας είναι το γεγονός ότι την ώρα που εγώ έφερνα στον κόσμο ... το παιδί (μας), ο αντίδικος προτίμησε να βρίσκεται σε πάρτι». Η αγάπη... για τον άνδρα της... την έκανε... να δέχεται ακόμη και τις συχνές απουσίες (εκείνου) από το σπίτι τους τα βράδια ... η σύζυγος δεν άργησε να μάθει τι συμβαίνει. Στις αρχές του χρόνου πληροφορήθηκε ότι ο άνδρας της έχει εξωσυζυγικές σχέσεις και η ίδια αναφέρει στην αίτηση... το όνομα της γυναίκας... με την οποία... είχε ο άνδρας της δεσμό... εκείνος «ήταν μια παρεκτροπή» της είπε και υποσχέθηκε ότι ο δεσμός του θα έπαιρνε τέλος... «.. Δυστυχώς όμως δεν πραγματοποίησε την υπόσχεσή του. Εξακολουθούσε να απουσιάζει συχνά και επέστρεψε... με δαγκωματιές σε επίμαχα σημεία του σώματός του και με εμφανή σημάδια κραγιόν στα ποοκάμισά του» .... «Κάθε φορά που ποοσπαθούσα να συζητήσω με τον αντίδικο για ... τις εξώγαμες σχέσεις του... αυτός αντιδρούσε απότομα και βίαια, με εξύβριζε με λέξεις όπως «τρελή» «ποοτάνα» και πολύ συχνά χειροδικούσε σε βάρος μου «.. « πολλές φορές οι μώλωπες στο σώμα μου από τα κτυπήματά του... ήσαν εμφανείς για

αρκετές ημέρες». Στις αρχές του περασμένου Σεπτεμβρίου ... σε μια έξαρση του θυμού του ... «μου έτεινε το πιστόλι και με απείλησε ότι θα με σκοτώσει». Τον ίδιο μήνα ... όταν το ζευγάρι βρέθηκε στην Πολυτεχνειούπολη Ζωγράφου με το αυτοκίνητό τους, εκείνη βρήκε στη θέση συνοδηγού ίχνη της «άλλης» και του έκανε πάλι ζήτημα. Ο σύζυγος «εξεμάνη, μου έδωσε μια γροθιά και με κατέβασε κακήν κακώς από το αυτοκίνητο». Τα ως ανωτέρω γεγονότα, που αναφέρονταν στο δημοσίευμα, περιέχονταν πράγματι στην ποαναφερόμενη αίτηση και ανταποκρίνονταν στην αλήθεια, με συνέπεια να μη στοιχειοθετείται αστική ευθύνη των πρώτης, δεύτερου και τρίτου εναγομένων για προσβολή της προσωπικότητας του ενάγοντος με συκοφαντία μέσω του προεκτιθέμενου δημοσιεύματος. Περαιτέρω, ασφαλώς η πρώτη εναγομένη δια των νόμιμων αντιπροσώπων της και οι δεύτερος και τρίτος εναγόμενοι από πρόθεση μέσω του δημοσιεύματος διέδωσαν ενώπιον του κοινού τα προαναφερόμενα γεγονότα που ήταν σχετικά αφενός με τις ερωτικές σχέσεις του ενάγοντος με γυναίκα διαφορετική της συζύγου του και αφετέρου με τις βιαιότητες του ίδιου κατά της συζύγου του και που έβλαψαν την τιμή και την υπόληψη αυτού του διαδίκου και έτσι εκείνοι οι διάδικοι προσέβαλαν την προσωπικότητα αυτού του διαδίκου με δυσφήμιση. Ωστόσο συνέτρεξαν και τα εξής γεγονότα: Ο ενάγων, εκτός του ότι ασκούσε το δημόσιο λειτούργημα του καθηγητή και πρύτανη του Πολυτεχνείου, ήταν διευθυντής της Μονάδας Υπολογιστικής Ρευστοδυναμικής και μέλος πολλών επιτροπών της δημόσια διοικήσεως για θέματα παιδείας και γι' αυτό ήταν ευρύτατα γνωστός στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Είχε δε και πολιτικές φιλοδοξίες και γι' αυτό επιδίωκε την προβολή του δια της τηλεοράσεως και των άλλων μέσων μαζικής ενημερώσεως, με συνέπεια να αποτελεί πρόσωπο που ενδιέφερε το κοινωνικό σύνολο. Δια των ως άνω δε μέσων εξέθετε δημόσια τις απόψεις του και για τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο των σύγχρονων ανθρώπων, όπως για τις σχέσεις των δύο φύλων και για τον έρωτα. Εξέθετε όμως επίσης και γεγονότα από το δικό του ιδιωτικό και οικογενειακό βίο, ώστε να μπορούν να εκληφθούν αυτά ως παραδείγματα ενισχυτικά των ως άνω απόψεών του. Τούτο συνέβη ιδίως α) σε συνέντευξη του της 8-3-1992 στο περιοδικό ΕΨΙΛΟΝ, στην οποία ανέφερε ότι σε μπαρ συνήθιζε να πίνει «νεγκρόνι», ότι οδηγούσε αγωνιστικό αυτοκίνητο «Πόρσε Καρέρα», ότι η ζωή χωρίς τις γυναίκες θα έχανε πολύ από την αξία της, οι σχέσεις δε του ίδιου με τις γυναίκες ήταν θυελλώδεις και άρχισαν όταν ήταν μαθητής της έκτης δημοτικού, αφού τότε ήταν ερωτευμένος με ένα κορίτσι της πέμπτης, που όμως τον αγνοούσε και γι' αυτό άρχισε να ρίχνει τρακατρούκες έξω από το σπίτι της, ερωτώμενος δε ποιο πρόσωπο θα επέλεγε για βραδινή του έξοδο μεταξύ των Αλβέρτου Αϊνστάιν και Κιμ Μπάσιντζερ, απάντησε «την Κιμ Μπάσιντζερ... Βέβαια, αν η Κιμ είχε το μυαλό του Αλβέρτου, ακόμη καλύτερα», προσθέτοντας ότι η σύζυγος του θα θύμωνε από την επιλογή του, αλλά γνώριζε ότι αυτός την αγαπούσε και ήταν ευτυχισμένος, διότι οι δύο τους είχαν πετύχει συνδυασμό πάθους, πόθου, αγώνα και αιωνιότητας, και β) σε συνέντευξή του, μαζί με τη σύζυγό του, της 3-2-1994 στην εφημερίδα το ΒΗΜΑ, στην οποία οι δύο τους απάντησαν σε ερωτήσεις για το πότε και πως γνωρίστηκαν, πως ερωτεύθηκαν, πότε εόρταζαν τον έρωτά τους και γενικά για τις προσωπικές τους σχέσεις. Ενόψει δε τούτων και του ότι οι τρεις πρώτοι εναγόμενοι, τυγχάνοντας πρόσωπα συνδεόμενα άμεσα με τον τύπο, προέβησαν στη δημοσίευση του επίμαχου δημοσιεύματος για ενημέρωση του κοινωνικού συνόλου, που κατά τα προεκτιθέμενα, είχε ήδη ενημερωθεί ιδίως για τον τρόπο γνωριμίας και ζωής του ενάγοντος με την τέταρτη εναγομένη, ως προς τα αίτια του χωρισμού τους και ως προς τη συμπεριφορά εκείνου ως συζύγου, συνέτρεξε δικαιολογημένο ενδιαφέρον των τριών πρώτων εναγομένων σε σχέση με τις προμνημονευόμενες δυσφημιστικές εκδηλώσεις τους. Από τον προπαρατιθέμενο δε τρόπο που έλαβαν χώρα οι προμνημονευόμενες δυσφημιστικές εκδηλώσεις, ήτοι από την παράθεσή τους μέσω του επίμαχου δημοσιεύματος, δεν υπήρξε σκοπός εξυβρίσεως του ενάγοντος από τους τρεις πρώτους εναγομένους, δηλαδή σκοπός καταφρονήσεως από

αυτούς προς εκείνον. Παρέπεται ότι ο άδικος χαρακτήρας της εκ μέρους αυτών προσβολής της προσωπικότητας του Ν.Χ.Μ. ήρθη, δεν υπήρχε δε σκοπός εξυβρίσεως. Έκρινε ακολούθως το Εφετείο ότι η αγωγή, περί επιδικάσεως εν μέρει και αναγνωρίσεως εν μέρει απαιτήσεως χρηματικής ικανοποιήσεως εξαιτίας προσβολής της προσωπικότητας του ενάγοντος με συκοφαντία ή με δυσφήμιση μέσω του προαναφερόμενου δημοσιεύματος, καθ' όσο μέρος στρεφόταν κατά των τριών πρώτων εναγομένων, ήταν απορριπτέα ως κατ' ουσίαν αβάσιμη. Έτσι το Εφετείο δεν παραβίασε τις προδιαλαμβανόμενες διατάξεις ουσιαστικού δικαίου, δεν τις παραβίασε δε ούτε εκ πλαγίου με στέρηση της αποφάσεως του από νόμιμη βάση εξαιτίας ανεπαρκών αιτιολογιών, αφού εξέθεσε στην αναιρεσιβαλλόμενη με πληρότητα και σαφήνεια τα πραγματικά γεγονότα, που ήταν αναγκαία για την εφαρμογή των ως άνω διατάξεων, τις οποίες και εφάρμοσε. Συνεπώς οι περί των αντιθέτων των πρώτος και δεύτερος και πρόσθετος πρώτος, μέρη πρώτο και δεύτερο, λόγοι της αναιρέσεως, από τους αριθ. 1 ή 19, ανάλογα, του άρθρου 559 Κ.Πολ.Δ., είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι. Με αιτίαση, προβάλλεται, κατ' ορθή εκτίμησή της, ότι το Εφετείο παραβίασε τη διάταξη ουσιαστικού δικαίου του άρθρου 366 παρ. 1 ΠΚ, που προβλέπει ότι απαγορεύεται η διεξαγωγή αποδείξεως και η από το δικαστήριο της ουσίας παραδοχή ως αποδεδειγμένης της αλήθειας δυσφημιστικού γεγονότος, ώστε να αποκλείεται η συκοφαντία, όταν το γεγονός αυτό αφορά αποκλειστικά σχέσεις του οικογενειακού ή του ιδιωτικού βίου και ο ισχυρισμός ή η διάδοση τούτου έγιναν κακόβουλα, την παραβίασε δε, δεδομένου ότι δέχθηκε ως αποδεικνυόμενη την αλήθεια των αναφερόμενων στην απόφασή του δυσφημιστικών για τον ενάγοντα γεγονότων, που αφορούσαν αποκλειστικά σχέσεις του οικογενειακού και ιδιωτικού βίου του ως άνω διαδίκου, καθώς και ότι στην πραγματικότητα ο ισχυρισμός και η διάδοση των γεγονότων τούτων από τους τρεις πρώτους εναγομένους έγιναν κακόβουλα, προκειμένου να πλήξουν τη δημόσια εικόνα του ενάγοντος. Η αιτίαση αυτή είναι απορριπτέα προεχόντως ως αόριστη, διότι δεν αναφέρονται σ' αυτήν, όπως απαιτείται για το ορισμένο αυτής από τα άρθρα 118 αριθ. 4, 559 αριθ. 1 και 566 παρ. 1 Κ.Πολ.Δ. (Ολ. ΑΠ 32/1996), οι παραδοχές του Εφετείου ως προς το κατά πόσο αποδείχθηκε ή μη ότι ο ισχυρισμός και η διάδοση των ως ανωτέρω δυσφημιστικών γεγονότων από τους τρεις πρώτους εναγομένους έγιναν κακόβουλα. Με άλλη αιτίαση προβάλλεται, κατ' ορθή εκτίμηση της, ότι, ενόψει του ότι οι τρεις πρώτοι εναγομένοι άσκησαν το δικαίωμα της ελεύθερης εκφράσεως των στοχασμών τους δια του τύπου καταχρηστικά, το Εφετείο παραβίασε τις διατάξεις ουσιαστικού δικαίου των άρθρων 25 παρ. 3 Συντάγματος και 281 ΑΚ. Και η αιτίαση αυτή είναι απορριπτέα ως αόριστη, διότι δεν αναφέρονται σ' αυτήν οι παραδοχές του Εφετείου επί των αποδεικνυόμενων ή μη περιστατικών, που αφορούσαν την καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος.

II. Όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, το Εφετείο έλαβε υπόψη και απέκρουσε ως αναληθή τον ουσιώδη για την έκβαση της δίκης πραγματικό ισχυρισμό, που του πρότεινε νόμιμα ο ενάγων- εκκαλών και που συνίστατο στο ότι από τον τρόπο δημοσιεύσεως του επίμαχου δημοσιεύματος και ιδίως της σ' αυτό εμφανίσεως των φωτογραφιών και των τίτλων και λοιπών στοιχείων του κειμένου, με τη χρήση των λέξεων «βίαιος» και «γυναικάς» και με την επιλογή προσβλητικών για τον ενάγοντα αποσπασμάτων από δικόγραφο της τέταρτης εναγομένης προέκυπτε ο εκ μέρους των τριών πρώτων εναγομένων σκοπός εξυβρίσεως του ενάγοντος. Συνεπώς ο από το αριθ. 8 περ. β του άρθρου 559 Κ.Πολ.Δ πρόσθετος δεύτερος, μέρος πρώτο, λόγος της αναιρέσεως, με τον οποίο υποστηρίζεται το αντίθετο, είναι απορριπτέος ως αβάσιμος.

III. Από τα άρθρα 144 παρ. 1, 564 παρ. 1, 591 παρ. 1 και 681 Δ παρ. 1 και 5 ΚΠολΔ συνάγονται τα εξής: Κατά την ειδική διαδικασία των επί εργατικών διαφορών εφαρμοζόμενων άρθρων 666 παρ. 1, 667, 670, 671 παρ. 1 έως 3 και 672 - 676 δικάζονται οι διαφορές που αφορούν σε

αποζημιώσεις οποιασδήποτε μορφής περιουσιακής ζημιάς ή ηθικής βλάβης, που προκλήθηκε δια του τύπου, όπως είναι η διαφορά που εισάγεται με αγωγή κάποιου για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης από την προσβολή της προσωπικότητάς του με συκοφαντία ή δυσφήμιση δια του τύπου, στρεφόμενη τόσο κατά προσώπων που, συνδεδεμένα άμεσα με τη λειτουργία του τύπου, αντίστοιχα κυκλοφόρησαν δημοσίευμα, που προκάλεσε την προσβολή, όσο και κατά προσώπων που συμμετείχαν στην προσβολή δια της χορηγήσεως στα προαναφερόμενα πρόσωπα έγγραφου ή φωτογραφικού ή άλλης φύσεως, πληροφοριακού υλικού προς δημιουργία του προμνημονευόμενου δημοσιεύματος. Η προθεσμία δε της αναίρεσεως κατά αποφάσεως, με την οποία δικάστηκε τέτοια διαφορά, είναι δέκα πέντε ημερών, εάν εκείνος που δικαιούται να ασκήσει αυτό το ένδικο μέσο διαμένει στην Ελλάδα, αρχίζει από την επομένη της επιδόσεως της ανααιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως και λήγει στις 7 το βράδυ της τελευταίας ημέρας της εν λόγω προθεσμίας ή, αν αυτή είναι κατά νόμο εξαιρετέα, την ίδια ώρα της επόμενης μη εξαιρετέας ημέρας. Στην προκείμενη περίπτωση, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, το Εφετείο, δικάζοντας κατά την προδιαλαμβανόμενη ειδική διαδικασία, έκρινε ότι ήταν απορριπτέα ως κατ' ουσίαν αβάσιμη η περί της προμνημονευόμενης επιδικάσεως και αναγνωρίσεως αγωγή, καθ' όσο μέρος στρεφόταν κατά της τέταρτης εναγομένης, η οποία μάλιστα αγωγή στηριζόταν στο ότι αυτή η εναγομένη συμμετείχε στην προσβολή της προσωπικότητας του ενάγοντος μέσω του επίμαχου δημοσιεύματος, που αντιστοίχως κυκλοφόρησαν οι τρεις πρώτοι εναγόμενοι, διά της χορηγήσεως στους ομοδίκους της αντιγράφου της αιτήσεώς της για λήψη ασφαλιστικών μέτρων και των τριών φωτογραφιών προς δημιουργία του δημοσιεύματος. Όπως προκύπτει δε από τη 10.426/14.3.2001 έκθεση επιδόσεως του δικαστικού επιμελητή του Πρωτοδικείου Αθηνών Χρήστου Τόλη, η τέταρτη εναγομένη επέδωσε στον ενάγοντα, που είχε κατοικία και διαμονή στην Ελλάδα, την ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση νόμιμα στις 14.3.2001, με συνέπεια ότι η δεκαπενθήμερη προθεσμία της αναίρεσεως κατ' εκείνης της αποφάσεως άρχισε να τρέχει στις 15.3.2001 και έληξε στις 29.3.2001, ημέρα Πέμπτη και ώρα 7 το βράδυ. Όπως προκύπτει δε από την αίτηση αναίρεσεως με την παρά πόδας πράξη καταθέσεως αυτής στο Εφετείο Αθηνών, η εν λόγω αίτηση κατατέθηκε αρμοδίως και έτσι ασκήθηκε στις 17.4.2001. Επομένως η αίτηση αυτή, καθ' όσο μέρος στρέφεται κατά της τέταρτης εναγομένης - ανααιρεσίβλητης, απλής, σημειωτέον, ομοδίκου με τους λοιπούς εναγομένους - ανααιρεσιβλήτους, συγκεκριμένα δε κατά τους υπόλοιπους λόγους και πρόσθετους λόγους αναίρεσεως, που αφορούν την κατά την αγωγή ευθύνη αυτής της διαδίκου έναντι του ενάγοντος - ανααιρεσειόντος, πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη εξαιτίας εκπρόθεσμης ασκήσεώς της, κατόπιν σχετικής αυτεπάγγελτης έρευνας αλλά και αποδοχής αντίστοιχης ενστάσεως της ίδιας διαδίκου, που προβλήθηκε με τις νόμιμα και εμπρόθεσμα, κατ' άρθρο 570 παρ. 1 ΚΠολΔ κατατεθειμένες προτάσεις της, καίτοι στηρίζεται αυτή σε άλλη αιτιολογία.

Για τους λόγους αυτούς
Απορρίπτει την από 12 Απριλίου 2001 αίτηση του Ν.-Χ.Μ. για αναίρεση της 765/2001 αποφάσεως του Εφετείου Αθηνών. Και.
Καταδικάζει τον ανααιρεσειόντα στη δικαστική δαπάνη των ανααιρεσιβλήτων, που ορίζεται σε χίλια εξήντα (1.060) ευρώ.
Κρίθηκε και αποφασίστηκε στην Αθήνα στις 29 Απριλίου 2002.
Δημοσιεύθηκε στο ακροατήριό του στις 16 Μαΐου 2002.

Πρόεδρος: ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΤΘΙΑΣ

Εισηγητής: ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΓΚΙΑΦΗΣ

Λήμματα: Συνταγματικό δίκαιο, Ελευθερία τύπου, Προστασία ιδιωτικού βίου, Ποινικό δίκαιο, Δυσφήμιση, Αστικό δίκαιο, Προσβολή προσωπικότητας, Άρση αδίκου χαρακτήρα προσβολής, Τύπος, Δημοσιεύματα, Δικαιολογημένο ενδιαφέρον πληροφόρησης, Δημόσια πρόσωπα, Πολιτική δικονομία, Διαφορές από προσβολή προσωπικότητας, Αναίρεση, Προθεσμία αναίρεσης

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Τόπος: ΑΘΗΝΑ

Αριθ. Απόφασης: 1317

Ετος: 2001

Περίληψη Βιντεοσκόπηση - Βιντεοκασέτα - Προσφορές Ιερού Προσκυνηματος - Υπεξαίρεση κακουργηματική - Παράνομα αποδεικτικά μέσα - Κατ' εξακολούθηση έγκλημα - Συναυτουργία - Παράνομα αποκτηθέντα αποδεικτικά μέσα δεν λαμβάνονται υπόψη, εκτός αν πρόκειται για κακουργήματα επαπειλούμενα με ποινή ισόβιας κάθειρξης και εκδοθεί σχετική ειδικά αιτιολογημένη δικαστική απόφαση. Πότε στοιχειοθετείται το αδίκημα της αθέμιτης παρακολούθησης ή μαγνητοφώνησης ή βιντεοσκόπησης, προφορικής μη δημόσιας συνομιλίας ή πράξης τρίτων. Δεν στοιχειοθετείται αξιόποινη πράξη ή μαγνητοσκόπηση των μελών της Διοίκησης Ιδρύματος ή Ιερού Προσκυνηματος κατά την εκτέλεση των υπηρεσιακών τους καθηκόντων, όπως είναι η είσπραξη και καταμέτρηση των γενομένων από τρίτους προσφορών και συνεπώς, είναι επιτρεπτή η χρήση της σχετικής μαγνητοταινίας ως αποδεικτικού μέσου. Ορθά το Συμβούλιο Εφετών εκτίμησε, κατά την παραπεμπτική του κρίση, τις 15 βιντεοκασέτες που λήφθηκαν από κρυφή κάμερα, που είχε στηθεί στο γραφείο του Προσκυνηματος όπου γίνονταν οι καταμετρήσεις των προσφερομένων από τους πιστούς χρημάτων και τιμαλφών προς καταγραφή της παράνομης ιδιοποίησης μέρους αυτών από τους κατηγορούμενους διαχειριστές του Προσκυνηματος. Στοιχεία υπεξαίρεσης σε βαθμό κακουργήματος. Επί υπεξαίρεσεως τελομένης κατ' εξακολούθηση λαμβάνεται υπόψη το σύνολο της αξίας των υπεξαηρεθέντων αντικειμένων. Έννοια συναυτουργίας. Ορθή και αιτιολογημένη παραπομπή για κακουργηματική υπεξαίρεση κατ' εξακολούθηση των αναιρεσιόντων μελών της εννεαμελούς Επιτροπής διοίκησης του Ιερού Προσκυνηματος Αγίας Παρασκευής Τεμπών, οι οποίοι κατά την άσκηση των διαχειριστικών τους καθηκόντων υπεξαιρούσαν σταδιακά χαρτονομίσματα και τιμαλφή από τις προσφορές των πιστών στο παγκάρι της Εκκλησίας, το συνολικό δε ποσό της υπεξαίρεσης ανήλθε στο ιδιαίτερας μεγάλης αξίας ποσό των 45.000.000 δραχμών.

Κείμενο Απόφασης

Συγκροτήθηκε από τους δικαστές: Ευάγγελο Κρουσταλάκη, Αντιπρόεδρο, Μιχαήλ Καρατζά και Αριστείδη Κρομμύδα-Εισηγητή, Αρεοπαγίτες.

Με την παρουσία και του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Αναστασίου Καπόλλα (γιατί κωλύεται ο Εισαγγελέας) και της Γραμματέως Ευδοκίας Φραγκίδη.

Συνήλθε σε Συμβούλιο στο Κατάστημά του στις 11 Μαΐου 2001, προκειμένου να αποφανθεί για τις αιτήσεις των αναιρεσιόντων-κατηγορουμένων: 1) Π.Τ. του Η., κατοίκου Ομορφοχωρίου Λάρισας, 2) Α.Α. του Ι., κατοίκου Λάρισας και 3) Κ.Μ. του Β. κατοίκου Αρμενίου, περί αναίρεσεως του υπ' αριθμ. 2/2000 βουλεύματος του Συμβουλίου Εφετών Λάρισας, με συγκατηγορούμενο τον Σ.Α. του Α., κάτοικο Λάρισας.

Το Συμβούλιο Εφετών Λάρισας, με το ως άνω βούλευμά του διέταξε όσα λεπτομερώς αναφέρονται σ' αυτό, και οι αναιρεσιόντες-κατηγορούμενοι ζητούν τώρα την αναίρεση του βουλεύματος τούτου, για τους λόγους που αναφέρονται στις από 9 Φεβρουαρίου 2000 αιτήσεις τους αναίρεσης, οι οποίες καταχωρίστηκαν στο οικείο πινάκιο με τον αριθμό 194/00.-

Έπειτα ο Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου Αναστάσιος Καπόλλας, εισήγαγε για κρίση στο Συμβούλιο τη σχετική δικογραφία με την πρόταση του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Δημητρίου Σιδέρη με αριθμό 232/30-4-01, στην οποία αναφέρονται τα ακόλουθα: "Εισάγω τις από 9 Φεβρουαρίου 2000 διακεκριμένες αιτήσεις αναίρεσεως των κατηγορουμένων Α.Α. του Ι., κατοίκου Λάρισας, Κ.Μ. του Β., κατοίκου Αρμενίου Λάρισας και Π.Τ. του Η., κατοίκου Ομορφοχωρίου Λάρισας αντίστοιχα, κατά του αριθμ. 2/2000 βουλεύματος του Συμβουλίου Εφετών Λάρισας και εκθέτω τα εξής:

1. Τις υπό κρίση αιτήσεις οι εν λόγω αιτούντες, στους οποίους το προσβαλλόμενο ανωτέρω βούλευμα έχει επιδοθεί νομίμως στις 31

Ιανουαρίου 2000 έχουν ασκήσει εμπρόθεσμα στις 9 Φεβρουαρίου 2000 κατά του αριθμ. 2/2000 βουλευμάτος του Συμβουλίου Εφετών Λάρισας, με το οποίο το δευτεροβάθμιο αυτό Συμβούλιο αφ' ενός μεν αφού δέχθηκε τυπικά και στην ουσία εν μέρει τις εφέσεως των εν λόγω διαδίκων εξαφάνισε το προβαλλόμενο με τις εφέσεις αυτές αριθμ. 206/1999 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Λάρισας, με το οποίο οι ανωτέρω κατηγορούμενοι παραπέμπονται στο ακροατήριο του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων Λάρισας για το κακούργημα της υπεξαίρεσεως στην υπηρεσία από κοινού και κατ' εξακολούθηση αντικειμένου ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, για την διάπραξη της οποίας οι εν λόγω υπαίτιοι μεταχειρίστηκαν ιδιαίτερα τεχνάσματα (αρθρ. 45, 98 και 258 περπτ. Β και γ του Π.Κ.), αφ' ετέρου δε κατά επιτρεπτή μεταβολή της κατηγορίας αυτής παραπέμπει τους ίδιους κατηγορούμενους μαζί με τον μη ασκήσαντα αναίρεση συγκατηγορούμενό τους Σ.Α. του Α., κάτοικο Λάρισας, στο ίδιο πιο πάνω δικαστήριο για να δικασθούν για το κακούργημα της υπεξαίρεσεως από κοινού και κατ' εξακολούθηση, αντικειμένου ιδιαίτερα μεγάλης αξίας που το είχαν εμπιστευθεί στους υπαίτιους αυτούς λόγω της ιδιότητάς τους ως διαχειριστών ξένης περιουσίας (αρθρ. 45, 98 και 375 παρ. 1 και 2 του Π.Κ. όπως η παράγραφος 2 αντικατ. με το άρθρο 1 παρ. 2 του Ν. 2408/1996).

Ειδικότερα η περί της ασκήσεως του εξεταζόμενου ένδικου μέσου της αναιρέσεως σχετικές δηλώσεις έγιναν ενώπιον του Γραμματέως του τμήματος Βουλευμάτων του Εφετείου Λάρισας και περί των δηλώσεων αυτών συντάχθηκαν οι αριθμ. 3,2 και 1/2000 εκθέσεις. Εξ' άλλου στις εν λόγω εκθέσεις ως λόγοι αναιρέσεως διατυπώνονται γενικά μεν σ' όλες τις εκθέσεις αυτές η έλλειψη της επιβαλλόμενης ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας του προσβαλλόμενου ανωτέρω βουλευμάτος (αρθρ. 482 παρ. 1α' και 484 παρ. 1ε' του Κ.Ποιν.Δικ.) καθώς και η εσφαλμένη ερμηνεία των ουσιαστικών ποινικών διατάξεων που εν προκειμένω εφαρμόστηκαν (αρθρ. 484 παρ. 1β' του Κ.Π.Δ), ειδικώς δε στις δύο πρώτες από τις εν λόγω εκθέσεις η παράλειψη της μνείας όλων των αποδεικτικών μέσων επί των οποίων το δευτεροβάθμιο Συμβούλιο θεμελίωσε την σχετική κρίση του, καθώς και η πλημμελής αξιολόγηση των αποδεικτικών αυτών μέσων, όπως αναλυτικότερα εκτίθεται στις παραπάνω εκθέσεις αναιρέσεως.

Συνακόλουθα οι υπό κρίσεις αιτήσεις είναι νομότυπες και επιβάλλεται να εξετασθούν περαιτέρω:

2. Κατά τη διάταξη του άρθρου 258 του Π.Κ. υπάλληλος, ο οποίος παράνομα ιδιοποιείται χρήματα ή άλλα κινητά πράγματα που έλαβε ή τα κατέχει λόγω αυτής της ιδιότητάς του και αν ακόμη δεν ήταν αρμόδιος γι' αυτό, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών, αν ο υπαίτιος μεταχειρίστηκε ιδιαίτερα τεχνάσματα.

Ειδικότερα από την εν λόγω διάταξη συνάγεται ότι στοιχείο της αντικειμενικής υποστάσεως του προβλεπόμενου από το άρθρο αυτό εγκλήματος αποτελεί η παράνομη ιδιοποίηση ξένου κινητού πράγματος από υπάλληλο, ο οποίος έλαβε ή κατέχει αυτό υπό την υπαλληλική του ιδιότητα, έστω και αν δεν είναι αρμόδιος γι' αυτό (ΑΠ 859/1997 Π.Χρ. ΜΗ 259).

Για την εφαρμογή δε της παραπάνω διατάξεως υπάλληλος, κατά την έννοια του άρθρου 13 περιπτ. α' του Π.Κ. είναι εκείνος στον οποίον νομίμως έχει ανατεθεί, έστω και προσωρινά η άσκηση υπηρεσίας δημόσιας, δημοτικής ή κοινοτικής ή άλλου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου (ΑΠ 859/1997 Π. Χρ. ΜΗ 859).

Εξάλλου κατά το άρθρο 375 παρ. 1 του Π.Κ. οποίος ιδιοποιείται παρανόμως ξένο (ολικά ή εν μέρει) κινητό πράγμα που περιήλθε στην κατοχή του με οποιονδήποτε τρόπο τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών και αν το αντικείμενο της υπεξαίρεσης είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους. Από τη διάταξη αυτή, προκύπτει ότι για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της υπεξαίρεσης

απαιτείται το ξένο κινητό πράγμα να περιέλθει με οποιονδήποτε τρόπο στην κατοχή του δράστη, ο τελευταίος να ιδιοποιηθεί αυτό παράνομα καθ' ον χρόνο βρίσκεται στην κατοχή του και να έχει δολία προαίρεση προς τούτο, η οποία καταδηλώνεται με οποιαδήποτε ενέργειά του, που εμφανίζει εξωτερίκευση της θέλησής του να το ενσωματώσει στην περιουσία του. Κατά δε το αρ. 375 παρ. 2 του ΠΚ όπως τροποποιήθηκε με το αρ. 1 παρ. 9 του από 4-6-1996 ισχύοντος νέου Ν. 2408/1996, "αν πρόκειται για αντικείμενο (της υπεξαίρεσης) ιδιαίτερα μεγάλης αξίας που το έχουν εμπιστευθεί στον υπαίτιο λόγω ανάγκης ή λόγω της ιδιότητάς του ως εντολοδόχου, επιτρόπου ή κηδεμόνα του παθόντος ή ως μεσεγγυούχου ή διαχειριστή ξένης περιουσίας, ο υπαίτιος τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών". Από την τελευταία αυτή διάταξη, όπως ισχύει μετά το νόμο 2408/1996, προκύπτει ότι η κακουρηματική μορφή της υπεξαίρεσης προϋποθέτει πάντοτε ότι το αντικείμενό της είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας και επι πλέον ότι συντρέχει μια από τις ειδικά και περιοριστικά πλέον προβλεπόμενες περιπτώσεις εμπιστοσύνης, όπως είναι και εκείνη του διαχειριστή ξένης περιουσίας.

Κατά την έννοια της διάταξης αυτής για να έχει ο υπαίτιος της υπεξαίρεσης την ιδιότητα του διαχειριστή ξένης περιουσίας πρέπει να ενεργεί διαχείριση δηλαδή να ενεργεί όχι απλώς υλικές πράξεις αλλά νομικές πράξεις με εξουσία αντιπροσώπευσης του εντολέα. Την εξουσία αυτή μπορεί να έχει είτε από το νόμο είτε από σύμβαση. Για να έχουμε δε κακουρηματική υπεξαίρεση λόγω της ιδιότητας του ως διαχειριστή ξένης περιουσίας, πρέπει το ιδιοποιούμενο από αυτόν παρανόμως πράγμα, όπως είναι και το χρήμα, να περιέλθει στην κατοχή του εν λόγω της ιδιότητάς του αυτής. Περαιτέρω, το αρ. 375 παρ. 2 του ΠΚ (όπως ήδη ως άνω αντικαταστάθηκε), που προβλέπει και τιμωρεί την κακουρηματική υπεξαίρεση, ως ηπιότερη ουσιαστική ποινική διάταξη έχει κατά το αρ. 2 παρ. 1 του Π.Κ. αναδρομική ισχύ. Και είναι ηπιότερη, διότι απαιτείται πλέον κατά τα προεκτεθέντα, όπως το αντικείμενο της υπεξαίρεσης είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας και ακόμη για τι περιορίζεται ο κύκλος των ποσώπων που μπορούν να είναι ενεργητικά υποκείμενα του εγκλήματος αυτού αφού πρέπει να φέρουν μία από τις ιδιότητες που περιοριστικά αναφέρονται σ' αυτήν, ήτοι να είναι εντολοδόχος, επίτροπος ή διαχειριστής ξένης περιουσίας. Εξάλλου, επί κατ' εξακολούθηση (98 ΠΚ) τελούμενης υπεξαίρεσης, κρίσιμο μέγεθος για την εφαρμογή της παρ. 2 του αρ. 375 ΠΚ (κακουρηματικής υπεξαίρεσης) είναι το ιδιαίτερα μεγάλης αξίας του αντικειμένου της υπεξαίρεσης για το σύνολο (άθροισμα) των επιμέρους πράξεων υπεξαίρεσης και όχι για κάθε μερικότερη πράξη υπεξαίρεση. (ΑΠ 162/1999 και 1518/1999 Π.Χρ ΜΘ' 992 και 1993 και τις εκεί παρατηρήσεις Ν. Λίβου).

Τέλος από τη διάταξη του άρθρου 45 του ΠΚ, κατά την οποία ορίζεται αν δύο ή περισσότεροι τέλεσαν από κοινού αξιόποινη πράξη καθένας τους τιμωρείται ως αυτουργός αυτής, προκύπτει ότι απαραίτητος όρος της συναυτουργίας είναι η ύπαρξη στον συναυτουργό της γνώσης και της θέλησης του άλλου για τέλεση της ίδιας πράξης και η βούληση της σύμπραξης με αυτόν (κοινός δόλος), που μπορεί να περιορισθεί και στην ενέργεια μερικότερων πράξεων στην τέλεση του εγκλήματος. Επομένως αρκεί στο βούλευμα που παραπέμπει τους πολλούς κατηγορούμενους για το ότι από κοινού διέπραξαν αξιόποινη πράξη, να αναφέρεται η αξιόποινη πράξη και ο κοινός δόλος, είναι δε αδιάφορο αν η πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος τελείται από όλους κατά τον αυτό τρόπο και με την αυτήν ενέργεια, αρκεί ότι όλοι τελούν εν γνώσει της πρόθεσης μεταξύ τους για την τέλεση του αυτού εγκλήματος. (ΑΠ. 260/1995 Π.Χρ. ΜΕ' 599 και ΑΠ 571/1993 Π.Χρ. ΜΓ' 389).

Εξάλλου κατά τη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 4 του Ν. Δ/τος 126/1969 "περί καταστατικού χάρτου της εκκλησίας της Ελλάδος", τα εκκλησιαστικά ιδρύματα, στα οποία εντάσσονται και τα ιερά

προσκυνήματα, είχαν την ιδιότητα Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου. Με το άρθρο δε 42 παρ. 7 του ίδιου Ν. Δ/τος παρέχονταν εξουσιοδότηση για την έκδοση ειδικής κανονιστικής πράξης, για τον τρόπο διαχείρισεως και διοικήσεως καθενός προσκυνήματος χωριστά (Σ.Τ.Ε 4358/1976 ΝοΒ 27 σελ.291). Ωστόσο αργότερα με το άρθρο 1 παρ. 4 του Ν. 590/1977 "περί του Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος" (νέου), με το άρθρο 74 του οποίου καταργήθηκε το Ν.Δ/μα 126/1969 ορίσθηκε ότι "το εκκλησιαστικό ορφανοτροφείο Βουλιαγμένης ως και τα λοιπά εκκλησιαστικά καθιδρύματα της Αρχιεπισκοπής Αθηνών και Μητροπόλεων, τα λειτουργούντα μέχρι της ισχύος του παρόντος νόμου και κεκτημένα νομική προσωπικότητα, είναι Νομικά Πρόσωπα ιδιωτικού Δικαίου, λειτουργούν δε επί τη βάση των υφισταμένων μέχρι σήμερα οργανισμών αυτών, οι οποίοι δύναται να συμπληρώνονται και να τροποποιούνται εφ' εξής δια κανονιστικών αποφάσεων, εκδιδόμενων υπό του Οικείου Αρχιερέως, δια των οποίων θα ρυθμίζονται τα της διοικήσεως, διαχειρίσεως, ελέγχου και εν γένει, καταστάσεως του προσωπικού αυτών. Στην έννοια δε των αναφερομένων στη διάταξη αυτή εκκλησιαστικών καθιδρυμάτων, τα οποία από της ισχύος του Ν. 590/1997 αποτελούν Νομικά πρόσωπα ιδιωτικού Δικαίου, περιλαμβάνονται και τα ιερά προσκυνήματα, εφ' όσον πληρούται ως προς αυτά η προϋπόθεση της αποκτήσεως νομικής προσωπικότητας μέχρι του ίδιου χρόνου.

3. Στην προκειμένη περίπτωση το Συμβούλιο Εφετών Λάρισας δέχθηκε με το προσβαλλόμενο ανωτέρω βούλευμά του ότι κατά την ανέλεγκτη περί τα πράγματα κρίση του προέκυψαν τα εξής πραγματικά περιστατικά:

Κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 42 παρ. 7 του Ν. Δ/τος 126/1969 εκδόθηκε η υπ' αριθμ. 61/1975 κανονιστική Διάταξη της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, η οποία δημοσιεύθηκε στο υπ' αριθμ. 144/8.7.1975 Φ.Ε.Κ. και με την οποίαν ορίσθηκε ότι "ο Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής Τεμπών αποτελεί Ιερόν Προσκύνημα και Νομικόν Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, υπό την επωνυμίαν "Ιερόν Προσκύνημα Αγίας Παρασκευής Τεμπών", συνάμα δε καθορίσθηκε ο τρόπος της διοικήσεως και διαχειρίσεως αυτού. Ομως, μετά την ισχύν του Ν. 590/1977 "Περί του Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος", τούτο, έχον αποκτήσει νομικήν προσωπικότητα, αποτελεί, κατά τα προαναφερθέντα Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, το οποίον εξακολουθεί να διέπεται από την αυτήν, ως άνω, Κανονιστική Διάταξη, όπως μεταγενέστερα τροποποιήθηκε με την υπ' αριθμ. 648/1990 απόφαση του Μητροπολίτου Λαρίσης και Τυρνάβου, η οποία δημοσιεύθηκε στο υπ' αριθμ. 477/24.7.1990 Φ.Ε.Κ. Συμφώνως προς την εν λόγω Κανονιστική Διάταξη, το Ιερό Προσκύνημα Αγίας Παρασκευής διοικείται υπό εννεαμελούς επιτροπής, αποτελουμένης από τον Μητροπολίτη Λάρισας και Τυρνάβου, ως Προέδρου, αυτής, δύο κληρικούς της Ιεράς Μητροπόλεως Λάρισας και Τυρνάβου και εξ ευύποληπτους κατοίκους της Μητροπολιτικής Περιφέρειας Λάρισας και Τυρνάβου, που διορίζονται υπό του Μητροπολιτικού Συμβουλίου της Ιεράς Μητροπόλεως Λάρισας και Τυρνάβου, ύστερα από πρόταση του Μητροπολίτου. Με την αριθμ. 22/1996 πράξη του Μητροπολιτικού Συμβουλίου της Ιεράς Μητροπόλεως Λαρίσης και Τυρνάβου οι ανωτέρω ανααιρεσείοντες κατηγορούμενοι διορίσθηκαν μέλη της εννεαμελούς διοικητικής επιτροπής, απ' αυτούς δε ο Ιερέας Κ.Μ. ορίσθηκε αντιπρόεδρος της επιτροπής αυτής. Με την ιδιότητά τους αυτήν, ανέλαβαν, μετά των λοιπών μελών, την διαχείριση του ανωτέρω Ιερού Προσκυνήματος, η οποία περιελάμβανε όχι απλώς υλικές πράξεις αλλά και νομικές πράξεις, με εξουσία αντιπροσωπεύσεως του και αναλήψεως πρωτοβουλίας, εν σχέση προς την διάθεση του προϊόντος των εσόδων του, εντός των πλαισίων της προαναφερομένης Κανονιστικής Διατάξεως. Επομένως οι κατηγορούμενου αυτοί, εφ' όσον το ανωτέρω Ιερό Προσκύνημα αποτελεί Νομικόν Πρόσωπον Ιδιωτικού Δικαίου, δεν έφεραν την ιδιότητα του υπαλλήλου υπό την εκτεθείσαν πιο πάνω έννοια, αλλά αυτή του διαχειριστού. Στα καθήκοντα αυτών περιλαμβάνονται και η κατά

διαστήματα καταμέτρηση των χρημάτων, που προέρχονταν από τις προσφορές των πιστών (έσοδα "εκ του παγκαρίου"), καθώς και των τιμαλφών και η καταχώρησή τους στα επίσημα πρακτικά και βιβλία που τηρούσαν. Όμως, οι κατηγορούμενοι, κατά το από 24.7.1996 έως 28.7.1997 χρονικό διάστημα, με περισσότερες πράξεις τους που συνιστούν εξακολούθηση ενός και του αυτού εγκλήματος, ιδιοποιήθηκαν παράνομα τιμαλφή αγνώστου αξίας και το χρηματικό ποσό των 45.000.000 δραχμών συνολικώς τουλάχιστον, (για το οποίο θα γίνει λόγος παρακάτω), που ανήκε στο Νομικό Πρόσωπο του Ιερού Προσκυνηματος Αγίας Παρασκευής και περιήλθε σ' αυτούς υπό την ανωτέρω ιδιότητά τους ως διαχειριστών αυτού. Ειδικότερον, κατά το, ως άνω, χρονικό διάστημα, αυτοί, με την αφαίρεση χαρτονομισμάτων και τιμαλφών, κατά το χρόνο της καταμετρήσεως τους, η οποία γινόταν μία φορά, κατά μέσον όρον, εβδομαδιαίως, τεχνηέντως, ώστε να μη γίνονται αντιληπτοί από τα συμμετέχοντα τυχόν λοιπά μέλη ή με την μη καταχώρηση στα οικεία βιβλία των πράγματι προκυπτόντων, από την καταμέτρηση ποσών, ιδιοποιούνται εκάστοτε, παράνομα, διάφορα χρηματικά ποσά και συνολικώς ιδιοποιήθηκαν τουλάχιστον το ποσόν των 45.000.000 δραχμών.

Στην ενέργεια αυτήν προέβαιναν από κοινού, δηλαδή δια κοινής συμφωνίας τους δυνάμει της οποίας καθένας απ' αυτούς ήθελε αλλά και απεδέχονταν την αφαίρεση και την παράνομη ιδιοποίηση τους των ανωτέρω κινητών πραγμάτων από τους λοιπούς, ενώ γνώριζε ότι και αυτοί ενεργούν με τον ίδιο δόλο. Η εν λόγω δραστηριότητα τους συνάγεται, και από τις από 13.11.1997 και 18.11.1997 καταθέσεις του, ενώπιον του Ανακριτικού Β' Τμήματος Λάρισας, εξετασθέντος μάρτυρος, Λ.Ρ., ο οποίος είχε διατελέσει Ιερέας του Ιερού Ναού Αγίας Παρασκευής μέχρι την 30.12.1996. Ο μάρτυρας αυτός, έχοντας υπόνοιες, από του μηνός Νοεμβρίου 1996, ότι γίνονται υπεξαίρεσεις χρημάτων από τα έσοδα "εκ παγκαρίου" του Ιερού Προσκυνηματος Αγίας Παρασκευής, προέβη κρυφά στην τοποθέτηση "βιντεοκάμερας" σε ορισμένο σημείο πάνω από το χώρο του γραφείου, όπου ελάμβαναν χώρα οι καταμετρήσεις των χρημάτων, από του μηνός Φεβρουαρίου 1997 έως 28.7.1997, προς καταγραφή της δραστηριότητας των επιδιδομένων σ' αυτές μελών της, ως άνω, διαχειριστικής επιτροπής. Δέκα πέντε από τις "βιντεοταινίες" αυτές, από λήψεις των μηνών Ιουνίου και Ιουλίου 1997, έχουν επισυναφθεί στην προκειμένη δικογραφία από τις ταινίες δε αυτές εικόνες που απεικονίζουν την έκνομη δραστηριότητα των κατηγορουμένων και προσδιορίζουν τους προαναφερόμενους τρόπους ενεργείας τους, έχουν περιληφθή (δια συρραφής) σε μία "ταινία (κασέτα)" εργοστασίου κατασκευής "PANASONIC", το περιεχόμενο της οποίας αποτέλεσε και το θέμα της εκπομπής "Ζ." του τηλεοπτικού σταθμού "Α.", την 6ην και την 13ην Νοεμβρίου 1997. Εξ άλλου, οι εικόνες, που περιελήφθηκαν στην ταινία αυτήν, αποτέλεσαν και αντικείμενο της διαταχθείσης, δια της υπ' αριθμ. 42/1998 διατάξεως του Ανακριτού Β' Τμήματος Λάρισας, πραγματογνωμοσύνης, προκειμένου να διαπιστωθεί αν έχει γίνει παρεμβολή άλλων εικόνων, προς τον σκοπόν αλλοιώσεως των προσώπων που απεικονίζουν και των κινήσεών τους. Οι ορισθέντες δε προς τούτο πραγματογνώμονες (Ηλεκτρονικοί - Μοντέρ) Ι.Μ., Τ.Κ. και Δ.Ν., που εργάζονται στην Διεύθυνση "BINTEO - MONTAZ" ΤΗΣ Ε.1, απεφάνθησαν ότι δεν προέκυψε, με την επεξεργασία στα κατάλληλα ψηφιακά μηχανήματα, ότι έχει γίνει "μοντάζ insert", δηλαδή παρεμβολή άλλων εικόνων, προς τον σκοπόν αλλοιώσεως τόσο των προσώπων όσο και των κινήσεών τους στις εικόνες που εμφανίζονται. Ετσι, στην ανωτέρω ταινία έχουν περιληφθή: α) "πλάνον" (ληφθέν από την "βιντεοκασέτα" λήψεως της 9.6.1997), κατά το οποίον απεικονίζονται οι κατηγορούμενοι πλην του Σ.Α., (παρισταμένου και του μέλους Ε.Γ.), μετά το πέρας της γενομένης κατά την ημέραν αυτήν καταμετρήσεως και προ της καταχωρήσεως του προκύψαντος από την μεταμέτρηση ποσού στο οικείο βιβλίο, να συζητούν για την αγορά κάποιου αυτοκινήτου καθώς και την αγορά μίας "πατερίτσας" δώρου προς τον Μητροπολίτην, από αυτούς δε ο

κατηγορούμενος Κ.Μ., κατόπιν συμφωνίας και των λοιπών κατηγορουμένων, να αφαιρεί 500.000 δραχμές για την αγορά του αυτοκινήτου και 250.000 δραχμές για την αγορά "της πατερίτσας". Από τα στοιχεία, όμως, της προκειμένης δικογραφίας και ανεξαρτήτως του μη δικαιολογημένου της, προ της, ως άνω καταχώρησης εις το οικείο βιβλίο, αφαιρέσεως των ποσών αυτών, δεν προκύπτει ότι ο ποσό των 500.000 δραχμών διετεθή πράγματι για την αγορά του αυτοκινήτου, ούτε αν το ποσόν των 250.000 δραχμών, διετεθή πράγματι για την αγορά "πατερίτσας"· πολλώ μάλλον, εφ' όσον, κατά την από 27.3.1998 κατάθεση του Μητροπολίτου Λάρισας Ι., ενώπιον του Ανακριτού Β' Τμήματος Λαρίσης ο τελευταίος αυτός "δεν έλαβε κανένα δώρο και δεν ζήτησε ποτέ να του γίνει τέτοιο δώρο", β) πλάνο (από την "βιντεοκασέτα" αριθμ. 1, λήψεως της 19.6.1997), στο οποίο απεικονίζεται ο εκ των κατηγορουμένων Σ.Α., να αφαιρεί τεχνηέντως, (ήτοι δια της λήψεως με το δεξί του χέρι χαρτονομισμάτων από αυτά που είχε, κατά την καταμέτρηση, στο αριστερό του) κατά την γενομένη καταμέτρηση, χαρτονομίσματα, αγνώστου ποσού, τα οποία τοποθετεί, με τρόπο που να δείχνει φυσική κίνηση, στις κάλτσες του και στον εσωτερικό χώρο του υποκαμίσου του, το οποίον προηγουμένως είχε φροντίσει να ξεκουμπώσει. Επίσης, καθ' όν χρόνον ο ανωτέρω Σ.Α. έχει εξέλθει - (προφανώς για να απαλλαγεί από το μέρος του υπεξαίρεθέντος ποσού), ο Ιερέας Κ.Μ., με την προτροπή των λοιπών κατηγορουμένων, απεικονίζεται να αφαιρεί δεσμίδες χαρτονομισμάτων (αγνώστου ποσού) τις οποίες τοποθετεί στην τσάντα του γ) πλάνο στο οποίο απεικονίζεται ο ίδιος κατηγορούμενος, Σ.Α., κατά τον διαχωρισμό των τιμαλφών, να αφαιρεί και να κρατά στο αριστερό του χέρι "κάποιο χρυσαφικό", το οποίο, με ταυτόχρονη κίνηση του καθίσματός του προς τα πίσω, τοποθετεί "στην αριστερή τσέπη του παντελονιού του, πλάνο (ληφθέν από την "βιντεοκασέτα" αριθμ. 2 λήψεως της 19.6.1997), στο οποίο απεικονίζεται οι εκ των κατηγορουμένων Α.Α. και Κ.Μ. (ενώ οι λοιποί συμμετασχόντες στην καταμέτρηση έχουν αποχωρήσει, μεταφέροντες τα χρήματα που προέκυψαν από την καταμέτρηση) να επιστρέφουν στο χώρο του γραφείου και (αφού κλείσουν την πόρτα και ο δεύτερος τούτων ελέγξει την κίνηση από το παράθυρο) να διαμοιράζονται χρήματα. Ήτοι, ο πρώτος τούτων, με την φράση "πάρε τα δικά σου", μετράει και παραδίδει στον δεύτερον είκοσι χαρτονομίσματα, αγνώστου ποσού, τα οποία ο τελευταίος τοποθετεί στην τσάντα του, ε) πλάνο (ληφθέν από την υπ' αριθμ. 2 "βιντεοκασέτα", λήψεως την 27.6.1997), στο οποίο απεικονίζεται ο εκ των κατηγορουμένων Α.Α. (μετά το πέρας της καταμετρήσεως και την αποχώρηση των λοιπών συμμετασχόντων σ' αυτήν) να επιστρέφει στο χώρο του γραφείου, να κλειδώνει την πόρτα, να ελέγχει την κίνηση από το παράθυρο και ακολούθως να λαμβάνει, από ντουλάπι του συνεχόμενου του γραφείου αυτού χώρου, το σακουλάκι με τα τιμαλφή (τα οποία είχα διαχωρισθεί αλλά δεν είχαν καταχωρηθεί στο οικείο πρακτικό) και να διαχωρίζει από αυτά που προφανώς είχαν ιδιαίτερη αξία. Ακολούθως, να σφραγίζει (με συρραπτική μηχανή) το σακουλάκι και να τοποθετεί στην θέση του, ενώ λαμβάνει τα διαχωρισθέντα χρυσαφικά. Ωσαύτως, ο ίδιος απεικονίζεται, κατά τον ίδιο χρόνο, να αδειάζει από δύο μεγάλους σάκους (εντός των οποίων τεχνηέντως είχε φροντίσει να παραμείνουν χαρτονομίσματα, όταν άδειασε το περιεχόμενό τους προς καταμέτρηση, στο σχετικό πάγκο, κρατώντας τις δύο άκρες τους) χαρτονομίσματα και να τοποθετεί αυτά σε πλαστική σακούλα, την οποίαν ακολούθως τοποθετεί στην τσάντα του, στ) πλάνο (ληφθέν από την "βιντεοκασέτα", υπ' αριθμ. 3 λήψεως την 28.7.1997), στο οποίο απεικονίζονται οι εκ των κατηγορουμένων Κ.Μ. και Π.Τ., να διαμοιράζονται χρήματα, μετά από έλεγχο της κινήσεως από το παράθυρο, και να λαμβάνουν καθένας από 213.500 δραχμές. Από τις εν λόγω μεταξύ των κατηγορουμένων δοσοληψίες συνάγεται, η από κοινού δράση των κατηγορουμένων αυτών και η ιδιοποίηση των ανωτέρω χρηματικών ποσών, που οπωσδήποτε ελάμβανε χώρα και κατά το πριν από την ως άνω καταχώρισή τους χρονικό διάστημα. Σ' αυτό συνετέλεσε και το γεγονός ότι τα μεν τιμαλφή δεν κατεχωρούνται συγχρόνως στο οικείο πρακτικό,

ώστε να μη είναι δυνατή οποιαδήποτε επέμβαση επ' αυτών, τα δε προκύπτοντα από την εκάστοτε καταμέτρηση χρηματικά ποσά δεν κατεχωρούνται εξ ολοκλήρου στο οικείο πρακτικό και βιβλίο που ετηρείτο. Εξ άλλου, το ποσό το οποίο, κατά το ανωτέρω χρονικόν διάστημα, ιδιοποιήθηκαν οι παραπάνω οι κατηγορούμενοι ανέρχεται, σε 45.000.000 δραχμές τουλάχιστον, το οποίο είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας. Ειδικότερα από τα αποδεικτικά στοιχεία της προκειμένης δικογραφίας προκύπτει, ότι τα "εκ του παγκαρίου" έσοδα του Ιερού Προσκυνηματος, κατά τους μήνες Μάιο, Ιούνιο, Ιούλιο, Αύγουστο και Σεπτέμβριο, όταν η επίσκεψη των πιστών στον χώρο αυτού είναι αυξημένη, ανέρχονται κατά μέσον όρον, στο ποσό των 12.000.000 δραχμών, κατά δε τους λοιπούς μήνες του έτους στο ποσόν των 8.000.000 δραχμών κατά μέσον όρον (βλ. και κατάθεση του μάρτυρος Α.Ρ., σε συνδυασμό προς τις καταθέσεις των μαρτύρων Β.Κ. και Β.Σ. ενώπιον του Ανακριτικού Β' Τμήματος Λάρισας). Το τελευταίο αυτό συνάγεται και από το γεγονός ότι κατά την τρίτη τριμηνία του έτους 1997 (ήτοι κατά τους μήνες Ιούλιο, Αύγουστο και Σεπτέμβριο) προέκυψε έσοδο από την ανωτέρω αιτίαν (αναφερόμενον ως έσοδο "εκ κηρού"), ' ανερχόμενο σε 40.391.600 δραχμές δηλαδή σε δραχμές 13.400.000 περίπου μηνιαίως. (βλ. και από 10.10.1997 κατάσταση, που εμφανίζει τις εισπράξεις της Γ' τριμηνίας 1997). Όμως, κατά το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του έτους 1996, πλην του μηνός Αυγούστου, κατά το οποίο κατεχωρήθηκε ποσό 14.955.000, κατεχωρήθηκε για το μήνα Σεπτέμβριο 1996 ποσό 7.687.100 δραχμές. Επίσης, κατά το μήνα Οκτώβριο 1996 κατεχωρήθηκε ποσό 6.167.900 δραχμών κατά τον μήνα Νοέμβριο 1996 ποσό 2.187.500 δραχμές κατά τον μήνα δε Δεκέμβριο 1996 ποσό 1.247.000 δραχμών, αντί του ελαχίστου των 8.000.000 δραχμών περίπου για καθένα μήνα απ' αυτούς (πλην του μηνός Δεκεμβρίου 1996, όταν λόγω της γνωστής καταλήψεως της Εθνικής οδού από τους αγρότες, η επίσκεψη των πιστών στο χώρο του Ιερού Προσκυνηματος, ήταν μειωμένη). Εξ άλλου, κατά την πρώτη τριμηνία του έτους 1997 κατεχωρήθηκε ποσό 8.630.000 δραχμών (δηλαδή ποσό 2.870.000 περίπου μηνιαίως) και κατά τη δεύτερη τριμηνία ποσό 14.493.500 δραχμών (δηλαδή ποσό 4.850.000 περίπου μηνιαίως. Βλ. και τις από 12.6.1997 σχετικές καταστάσεις, σε συνδυασμό προς τα βιβλία ταμείου του έτους 1996). Ήτοι κατεχωρήθηκε ποσό 55.368.000 δραχμών, αντί του ποσού των 102.000.000 δραχμών τουλάχιστον. Οι εν λόγω κατηγορούμενοι με τα υποβληθέντα ενώπιον του Ανακριτικού Β' Τμήματος Λαρίσης απολογητικά υπομνήματά τους, αρνούνται την ανωτέρω πράξη που τους αποδίδεται και αναλίσκουν τους ισχυρισμούς τους, κατά μεγάλο μέρος, στη σκιαγράφηση της προσωπικότητας του μάρτυρος Ιερός, Α.Ρ., τον οποίον θεωρούν αναξιόπιστο, και σε αμφισβήτηση της γνησιότητας των εικόνων της παραπάνω ταινίας (κασέτας) "PANASONIC", η οποία προέρχεται από συρραφή πλάνων των 15 "κασετών". Και ναι μεν είναι αληθές ότι υφίσταται αντιφατικότητα μεταξύ των καταθέσεων του ανωτέρω μάρτυρος ενώπιον του Ανακριτικού Β' Τμήματος Λαρίσης και αυτών ενώπιον του αρχιμανδρίτου Δ.Π., ως Κανονικού Ανακριτού, σε σχέση προς τον αριθμό των "βιντεοκασετών" και τον τρόπον λήψεώς τους.

Τούτο όμως δεν μπορεί να αναιρέσει την κατάθεση του μάρτυρα αυτού, ως προς τα λοιπά σημεία της, εφ' όσον αυτή επιβεβαιώνεται από το περιεχόμενο της, ως άνω, "βιντεοκασέτας", τα πλάνα της οποίας χαρακτηρίσθηκαν ως γνήσια, από τους, διορισθέντες, κατά τα ανωτέρω, πραγματογνώμονες, δηλαδή χωρίς παρεμβολή άλλων εικόνων, προκειμένου να επέλθει αλλοίωση των προσώπων που απεικονίζονται σ' αυτά και των κινήσεων τους. Ειδικότερα από τους κατηγορούμενους αυτούς ο Α.Α. ισχυρίζεται, ότι η κατά τα ανωτέρω αναφερομένη επιστροφή του στο χώρο του γραφείου οφείλεται στη τακτοποίηση των διαφόρων πραγμάτων και σκευών", που του είχε ανατεθεί, μεταξύ των οποίων και η τακτοποίηση των τιμαλφών. Όμως ο κατηγορούμενος αυτός δεν παρέχει, οποιαδήποτε εξήγηση, για την ανάγκη αναλήψεως των διαχωρισθέντων τιμαλφών ούτε και για την ανάγκη τοποθετήσεως σε χωριστή πλαστική σακούλα των

εναπομεινάντων στους μεγάλους σάκους χαρτονομισμάτων και της συναποκομίσεώς της. Επίσης, δεν παρέχει εξήγηση για το που κατέληξαν τα χαρτονομίσματα αυτά. Περαιτέρω, ο εξ αυτών Κ.Μ. ισχυρίζεται, ότι τα χρήματα τα οποία έλαβε και τοποθέτησε κατά τα ανωτέρω, στη τσάντα του, αφορούσαν την εξόφληση από αυτόν τιμολογίων και ειδικότερον του υπ' αριθμ. 43/1997 τιμολογίου εκδόσεως του Β.Σ.. Δεν παρέχει, όμως, επαρκή εξήγηση για την ανάγκη λήψεως του ποσού αυτού, πριν από την καταχώρηση του προκύψαντος από την καταμέτρηση συνολικού ποσού πολλώ μάλλον εφ' όσον επρόκειτο να διατεθεί για έξοδα που αφορούσαν νόμιμες ενέργειες. Εξ άλλου ο ίδιος κατηγορούμενος δεν παρέχει εξήγηση για την ανάγκη λήψεως από τον Α.Α. των 20 χαρτονομισμάτων, σε χρόνο κατά τον οποίον κανείς άλλος δεν παρευρισκόταν και τι αφορούσε η φράση του τελευταίου "πάρε τα δικά σου". Τέλος, ο εξ αυτών Π.Τ. διατείνεται ότι το ποσόν το οποίο φέρεται να διαμοιράζεται μετά του κατηγορουμένου Κ.Μ., αφορούσε "τα τυχερά" αυτών, ως Ιερέων του Ιερού Ναού Αγίας Παρασκευής κατά το από 14.7.1997 έως 28.7.1997 χρονικό διάστημα. Αυτό όμως, από κανένα άλλο αποδεικτικό στοιχείο δεν επιβεβαιώνεται.

Με τις παραδοχές λοιπόν αυτές το συμβούλιο Εφετών Λάρισας, δεχθέν κατ' αρχάς μερικώς στην ουσία τις εφέσεις των εν λόγω κατηγορουμένων κατά του αριθμ. 206/1999 βουλεύματος του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Λάρισας, εξαφάνισε το Πρωτόδικο αυτό βούλευμα, και παρέπεμψε τους κατηγορουμένους αυτούς μαζί με τον μη ασκήσαντα αναίρεση συγκατηγορούμενο τους Σ.Α., στο Ακροατήριο του Τριμελούς Εφετείου Κακούργημάτων Λάρισας, για να δικάσθούν για το κακούργημα της υπεξαίρεσης από κοινού και κατ' εξακολούθηση, αντικειμένου ιδιαίτερα μεγάλης αξίας που το είχαν εμπιστευθεί στους πιο πάνω υπαίτιους λόγω της ιδιότητας τους ως διαχειριστών ξένης περιουσίας (άρθρ. 45, 98 και 375 παρ. 1 και 2 του Π.Κ. όπως η παράγραφος 2 αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 παρ. 2 του Ν. 2.408/1996) κατά νόμιμη μεταβολή της κατηγορίας για το κακούργημα της υπεξαίρεσεως στην υπηρεσία, από κοινού και κατ' εξακολούθηση, αντικειμένου ιδιαίτερα μεγάλης αξίας από υπαίτιους που μεταχειρίζονται ιδιαίτερα τεχνάσματα (άρθρ. 45, 98 και 258 του Π.Κ.) και για το οποίο είχαν προηγουμένως παραπεμφθεί με το πιο πάνω πρωτόδικο βούλευμα στο ακροατήριο του παραπάνω δικαστηρίου. Έτσι το δευτεροβάθμιο Συμβούλιο διέλαβε στο προσβαλλόμενο ανωτέρω βούλευμα του την υπό των άρθρων 93 παρ. 3 του Συντάγματος και 139 του ΚΠΔ επιβαλλόμενη ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία. Πράγματι στο τελευταίο αυτό βούλευμα εκτίθεται με σαφήνεια, πληρότητα και χωρίς αντιφάσεις ή λογικά κενά τα πραγματικά περιστατικά που προέκυψαν από την ανάκριση, οι αποδείξεις από τις οποίες πείσθηκε το εν λόγω Συμβούλιο ότι υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις για την παραπομπή των κατηγορουμένων στο ακροατήριο για το παραπάνω κακούργημα, καθώς και οι σκέψεις, με τις οποίες υπήγαγε τα ανωτέρω πραγματικά περιστατικά στις ορθές ουσιαστικές ποινικές διατάξεις, τις οποίες ορθά εφάρμοσε και τις οποίες ούτε εκ πλαγίου παραβίασε.

Περαιτέρω στο προσβαλλόμενο ανωτέρω βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Λάρισας αναφέρονται κατ' είδος όλα τα αποδεικτικά μέσα τα οποία συνεκτίμησε ελευθέρως σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 177 του Κ. Ποιν. Δικ. το εν λόγω δευτεροβάθμιο Συμβούλιο, για να καταλήξει στην πιο πάνω κρίση του. Άλλωστε, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου σας, για την πληρότητα της αιτιολογίας του προσβαλλομένου βουλεύματος αρκεί ο γενικός κατ' είδος προσδιορισμός των αποδεικτικών μέσων που έχουν ληφθεί υπόψη χωρίς να απαιτείται χωριστή αναφορά του τι προέκυψε από το καθένα χωριστά (ΑΠ 92/1997 ΠΧρ ΜΗ' 26). Συνακόλουθα είναι αβάσιμος ο περί του αντιθέτου προβαλλόμενος σχετικός ισχυρισμός των δύο πρώτων από τους αναιρεσεόντες κατηγορούμενους. Εν τέλει είναι απαράδεκτος και ο προβαλλόμενος επίσης ισχυρισμός των κατηγορουμένων αυτών περί πλημμελούς εκτιμήσεως

των αποδείξεων που προέκυψαν από την ανάκριση, καθ' όσον η κακή εκτίμηση των αποδείξεων από το Συμβούλιο αναγόμενη στην ουσιαστική περί τα πράγματα κρίση αυτού, εκφεύγει από τον έλεγχο του Αρείου Πάγου και δεν συνιστά λόγο αναιρέσεως κατά το άρθρο 484 του Κ.Π.Δ. (ΑΠ 1882/1994 Π. Χρ. ΜΕ 214 και 947/1995 ΠΧρ ΜΣΤ' 36).

Υστερα λοιπόν από όλα όσα έχουν ήδη εκτεθεί, καθίσταται προφανές ότι είναι αβάσιμοι οι υπό κρίση αιτήσεις αναιρέσεως των εν λόγω κατηγορουμένων και πρέπει αυτές να απορριφθούν, επιληθούν δε τα δικαστικά έξοδα σε βάρος των αναιρεσειόντων αυτών.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ - ΠΡΟΤΕΙΝΩ

1. Να απορριφθούν οι από 9 Φεβρουαρίου 2000 αιτήσεις αναιρέσεως των κατηγορουμένων, Α.Α. του Ι., κατοίκου Λάρισας, Κ.Μ. του Β., κατοίκου Αρμενίου Λάρισας και Π.Τ. του Η., κατοίκου Ομορφοχωρίου Λάρισας, αντίστοιχα, κατά τον αριθμ. 2/2000 βουλευματος του Συμβουλίου Εφετών Λάρισας και

2. Να επιβληθούν τα δικαστικά έξοδα σε βάρος των ανωτέρω αναιρεσειόντων.

Ο Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου

Δημήτριος Κ. Σιδέρης".-

ΑΦΟΥ ΑΚΟΥΣΕ

Τον Αντεισαγγελέα, που αναφέρθηκε στην παραπάνω εισαγγελική πρόταση και έπειτα αποχώρησε,

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

1.- Κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 177 Κ.Ποιν.Δ., η οποία προστέθηκε με την παρ.7 του άρθρ.2 του Ν.2408/1996, αποδεικτικά μέσα που έχουν αποκτηθεί με αξιόποινες πράξεις ή μέσω αυτών, δεν λαμβάνονται υπόψη για την κήρυξη της ενοχής, την επιβολή ποινής ή τη λήψη μέτρων καταναγκασμού, εκτός αν πρόκειται για κακουργήματα που απειλούνται με ποινή ισόβιας κάθειρξης και εκδοθεί για το ζήτημα αυτό ειδικά αιτιολογημένη απόφαση του δικαστηρίου. Εξάλλου, κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 370Α του Π.Κ., όποιος αθέμιτα παρακολουθεί με ειδικά τεχνικά μέσα ή μαγνητοφωνεί προφορική συνομιλία μεταξύ τρίτων που δεν διεξάγεται δημόσια ή μαγνητοσκοπεί μη δημόσιες πράξεις τρίτων, τιμωρείται με φυλάκιση. Κατά την έννοια της τελευταίας αυτής διάταξης, η οποία θεσπίστηκε στα πλαίσια της γενικότερης προστασίας που παρέχεται στον άνθρωπό από τα άρθρα 2 παρ.1, 5 παρ.1, 9Α και 19 του Συντάγματος- για την προστασία της προσωπικής και ιδιωτικής ζωής και γενικότερα της προσωπικότητας κάθε ανθρώπου, η απαγόρευση της με ειδικά τεχνικά μέσα μαγνητοσκόπησης αθεμίτως αφορά πράξεις ή εκδηλώσεις της προσωπικής και ιδιωτικής ζωής των τρίτων που είναι ικανές να επιφέρουν βλάβη στην προσωπικότητα και να μειώσουν την αξιοπρέπειά τους. Δεν περιλαμβάνει δε και τις πράξεις ή εκδηλώσεις τούτων, οι οποίες, ανεξάρτητα από τον τόπο και το χρόνο που γίνονται, δεν ανάγονται στη σφαιρά της προσωπικής και ιδιωτικής ζωής τους, αλλά πραγματοποιούνται στα πλαίσια των ανατιθεμένων σ' αυτούς υπηρεσιακών καθηκόντων και κατά την εκτέλεση τούτων, η οποία ως εκ του τρόπου πραγματοποιησεώς της και της φύσεως και του είδους των εκπληρούμενων καθηκόντων υπόκειται σε δημόσιο έλεγχο και κριτική. Τέτοια μη δημόσια, κατά την ως άνω έννοια, πράξη η μαγνητοσκόπηση της οποίας δεν στοιχειοθετεί αξιόποινη πράξη και ως εκ τούτου η χρήση της σχετικής ταινίας ως αποδεικτικού μέσου είναι επιτρεπτή, αποτελεί η εκτέλεση υπηρεσιακών καθηκόντων των μελών της διοίκησης ενός Ιδρύματος ή ενός Ιερού Προσκυνηματος, ως νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, όπως είναι η είσπραξη και η καταμέτρηση των από τρίτους προς αυτά γενόμενων κάθε είδους προσφορών, ανεξαρτήτως του χρόνου και του τόπου στους οποίους αυτά επιτελούνται.-

2.- Στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από το προσβαλλόμενο βούλευμα, το Συμβούλιο Εφετών, προκειμένου να θεμελιώσει την κρίση του για παραπομπή στο ακροατήριο των

ανααιρεσειόντων, ως μελών της διοικητικής επιτροπής του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία "Ιερό Προσκύνημα Αγίας Παρασκευής Τεμπών", έλαβε υπόψη και εκτίμησε και το περιεχόμενο 15 βιντεοκασετών οι οποίες λήφθηκαν από βιντεοκάμερα που είχε τοποθετήσει κρυφά από του μηνός Φεβρουαρίου 1997 μέχρι 28 Ιουλίου 1997 ο ιερέας Α.Ρ. σε ορισμένο σημείο πάνω από τον προσιτό και σε τρίτους χώρο του γραφείου του Προσκυνηματος, όπου γίνονταν οι καταμετρήσεις των προσφερόμενων από τους πιστούς χρημάτων και τιμαλφών αντικειμένων, προς καταγραφή της αξιόποινης δραστηριότητας των ανααιρεσειόντων με την ως άνω ιδιότητά τους, ήτοι την παράνομη από αυτούς ιδιοποίηση μέρους των χρημάτων και τιμαλφών αντικειμένων κατά την εκτέλεση των διαχειριστικών τους καθηκόντων. Η καταμέτρηση από τους ανααιρεσειόντες των ως άνω κινητών πραγμάτων και η κατ' αυτή παράνομη ιδιοποίηση μέρους αυτών δεν αποτελούν σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, μη δημόσιες πράξεις τους, ως μη αναγόμενες στη σφαίρα της προσωπικής και ιδιωτικής τους ζωής και ως εκ τούτου η μαγνητοσκοπήση αυτών με τον ως άνω τρόπο, καθώς και η χρήση των μαγνητοσκοπήσεων αυτών, δεν συνιστούν αξιόποινη πράξη. Συνακόλουθα οι πιο πάνω βιντεοκασέτες, τις οποίες έλαβε υπόψη και συνεκτίμησε το Συμβούλιο Εφετών δεν αποτελούν απαγορευμένο αποδεικτικό μέσο και επομένως ο τέταρτος λόγος αναίρεσης των αιτήσεων των ανααιρεσειόντων Α.Α. και Κ.Μ., με τον οποίο προβάλλεται, κατ' εκτίμηση, η ελεγχόμενη από το άρθρο 484 παρ.1 στοιχ. α' Κ.Ποιν.Δ. πλημμέλεια της κατά το άρθρο 171 παρ.1 εδ. δ' του ίδιου Κώδικα απόλυτης ακυρότητας με την έννοια ότι η χρήση και η αξιοποίηση παρανόμως αποκτημένου αποδεικτικού μέσου σε βάρος του κατηγορουμένου παραβιάζει το δικαίωμά του για δίκαιη διεξαγωγή της δίκης, που κατοχυρώνεται από το άρθρο 6 παρ.1 εδ. α' της Ε.Σ.Δ.Α, και έτσι προσβλήθηκε το δικαίωμα υπεράσπισης των ανααιρεσειόντων ως κατηγορουμένων, είναι απορριπτέος ως αβάσιμος.-

3.- Κατά την έννοια του άρθρου 375 παρ.1 Π.Κ. για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της υπεξαίρεσης απαιτείται παράνομη ιδιοποίηση ξένου, ολικά ή μερικά, κινητού πράγματος, που έχει περιέλθει στην κατοχή του δράστη με οποιοδήποτε τρόπο. Το πράγμα είναι ξένο όταν βρίσκεται σε ξένη, σε σχέση με το δράστη, κυριότητα, όπως αυτή διαπλάσσετε στον Αστικό Κώδικα. Τέτοια περίπτωση ξένου κινητού πράγματος σε σχέση με τα μέλη διοικητικής επιτροπής Ιερού Προσκυνηματος αποτελούν τα χρήματα ή άλλα τιμαλφή αντικείμενα που δίνονται από τους πιστούς προς το Προσκύνημα αυτό. Η ιδιοποίηση δε θεωρείται παράνομη όταν γίνεται χωρίς τη συναίνεση του ιδιοκτήτη ή όταν ο δράστης κατακρατεί το κινητό πράγμα που περιήλθε στην κατοχή του με οποιοδήποτε τρόπο και το ιδιοποιείται χωρίς δικαίωμα που αναγνωρίζεται από το νόμο και με δόλια προαίρεση να το κάνει δικό του. Για την κακουργηματική μορφή της υπεξαίρεσης απαιτείται, σύμφωνα με την παρ.2 του άρθρου 375 Π.Κ., όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 παρ.9 του ν.2408/1996 και ισχύει από 4 Ιουνίου 1996, το αντικείμενο αυτής να είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας και να είναι εμπιστευμένο στον υπαίτιο, εκτός άλλων περιπτώσεων, ως διαχειριστή ξένης περιουσίας. Για τον προσδιορισμό του αντικειμένου της υπεξαίρεσης ως ιδιαίτερα μεγάλης αξίας επί εξακολουθητικής υπεξαίρεσης, ήτοι επί περισσότερων πράξεων υπεξαίρεσης του ίδιου προσώπου που συνδέονται με την ίδια προς τέλεση αυτών απόφαση, λαμβάνεται υπόψη, κατά την έννοια της ως άνω διάταξης σε συνδυασμό με εκείνες των άρθρων 94 και 98 του Π.Κ., το σύνολο της αξίας των αντικειμένων, στην παράνομη ιδιοποίηση των οποίων απέβλεπε ο δράστης. Η ορθότητα του τελευταίου αυτού συμπεράσματος, που γίνεται αποδεκτό με σειρά αποφάσεων (1518/99, 1203/2000 κ.α.) του Ε' Τμήματος του Δικαστηρίου του Αρείου Πάγου, επιβεβαιώθηκε με την διευκρινιστική διάταξη του άρθρου 14 παρ. 3α και 3β του ν. 2721/1999, με την οποία, θεσπισθείσα ενόψει των ερμηνευτικών προβλημάτων κατά την εφαρμογή του

ν. 2408/96 περί του αν επί εγκλήματος κατ' εξακολούθηση αθροίζεται η αξία του αντικειμένου κάθε επί μέρους πράξης, ορίσθηκε διευκρινιστικά ότι επί εξακολούθητικής υπεξαίρεσης λαμβάνεται υπόψη και αθροίζεται η αξία των επί μέρους υπεξαιρούμενων πραγμάτων. Εξάλλου, κατά την έννοια της διάταξης του άρθρου 45 Π.Κ., συναυτουργία είναι η άμεση ή διαδοχική σύμπραξη περισσοτέρων από ένα προσώπων στην τέλεση κάποιου εγκλήματος, το οποίο διαπράττουν με κοινό δόλο τους, δηλαδή με συναπόφασή τους την οποία έλαβαν είτε πριν από την πράξη ή κατά την τελεσή τους, ώστε καθένας τους θέλει ή αποδέχεται την τέλεσή της και γνωρίζει ότι και ο άλλος απ' αυτούς ενεργεί με δόλο τέλεσης της πράξης και θέλει ή αποδέχεται να ενώσει τη δράση του με τη δράση των άλλων. Είναι δε αδιάφορο αν η πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος τελείται από όλους κατά τον αυτόν τρόπο και με την αυτή ενέργεια. Αρκεί ότι όλοι τελούν εν γνώσει της πρόθεσης μεταξύ τους για την τέλεση του ίδιου εγκλήματος. Ειδικότερα επί υπεξαίρεσεως υπάρχει συναυτουργία όταν το ιδιοποιούμενο αντικείμενο περιέρχεται στην συγκατοχή των πλειόνων δραστών, οι οποίοι ενεργούν από κοινού λόγω της μεταξύ τους ιδιαίτερης σχέσης και των ειδικών στην συγκεκριμένη περίπτωση συνθηκών. Περαιτέρω η απαιτούμενη από τα άρθρα 93 παρ.3 του Συντάγματος και 139 Κ.Π.Δ. ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία του παραπεμπτικού βουλεύματος, η έλλειψη της οποίας ιδρύει τον από το άρθρο 484 παρ.1 στοιχ. Ε' Κ.Π.Δ. λόγο αναίρεσης, υπάρχει όταν εκτίθενται σ' αυτό με πληρότητα, σαφήνεια και χωρίς αντιφάσεις τα πραγματικά περιστατικά, που προέκυψαν από την ανάκριση ή προανάκριση, τα οποία θεμελιώνουν την κρίση του Συμβουλίου για την ύπαρξη επαρκών ενδείξεων ενοχής του κατηγορουμένου για το έγκλημα για το οποίο ασκήθηκε κατ' αυτού ποινική δίωξη, οι αποδείξεις από τις οποίες προέκυψαν τα περιστατικά αυτά, καθώς και οι σκέψεις με τις οποίες το Συμβούλιο έκρινε ότι προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις για παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο. Εσφαλμένη δε ερμηνεία ουσιαστικής ποινικής διάταξης υπάρχει όταν ο δικαστής αποδίδει σ' αυτή διαφορετική έννοια από εκείνη που πράγματι έχει, ενώ εσφαλμένη εφαρμογή υφίσταται όταν ο δικαστής δεν υπήγαγε σωστά τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία δέχθηκε, στη διάταξη που εφαρμόστηκε. Περίπτωση δε εσφαλμένης εφαρμογής ουσιαστικής ποινικής διάταξης, που αποτελεί λόγο αναίρεσης κατά το άρθρο 484 παρ.1 στοιχ. Β' Κ.Π.Δ., υπάρχει και όταν η παραβίαση γίνεται εκ πлагίου γιατί στο πόρισμα του βουλεύματος, που περιλαμβάνεται στο συνδυασμό αιτιολογικού και διατακτικού, έχουν επιλοχωρήσει ασάφειες, αντιφάσεις ή λογικά κενά με αποτέλεσμα να μην είναι εφικτός ο αναιρετικός έλεγχος της ορθής εφαρμογής της ουσιαστικής ποινικής διάταξης, οπότε η απόφαση δεν έχει νόμιμη βάση.-

4.- Στην προκείμενη περίπτωση, όπως προκύπτει από το προσβαλλόμενο βούλευμα, το Συμβούλιο Εφετών Λάρισας δέχθηκε με δικές του σκέψεις ότι από τα αποδεικτικά μέσα που κατ' είδος προσδιορίζονται, προέκυψαν, κατά την αναιρετικά ανέλεγκτη κρίση του, τα ακόλουθα: Ο Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής Τεμπών, ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία "Ιερόν Προσκύνημα Αγίας Παρασκευής Τεμπών" διοικείται από εννεαμελή επιτροπή, η οποία αποτελείται από τον Μητροπολίτη Λάρισας και Τυρνάβου, ως Πρόεδρο αυτής, δύο κληρικούς της Ιεράς Μητρόπολης Λάρισας και Τυρνάβου και από έξι (6) ευυπόληπτους κατοίκους της μητροπολιτικής αυτής περιφέρειας, που διορίζονται από το Μητροπολιτικό Συμβούλιο. Με την 22/1996 πράξη του Μητροπολιτικού αυτού Συμβουλίου οι αναιρεσείοντες διορίσθηκαν μέλη της εννεαμελούς αυτής επιτροπής, ο δε από αυτούς Κ.Μ., ιερέας, ορίσθηκε ως αντιπρόεδρος της επιτροπής. Με την ιδιοτητά τους αυτή ανέλαβαν μαζί με τα άλλα μέλη τη διαχείριση του ως άνω Προσκυνηματος. Η διαχείριση αυτή περιελάμβανε όχι απλώς υλικές πράξεις αλλά και νομικές πράξεις με εξουσία αντιπροσώπευσης αυτού και ανάληψης πρωτοβουλιών σε σχέση με την διάθεση του προϊόντος των εσόδων του

μέσα στα πλαίσια της 61/1975 Κανονιστικής Διάταξης της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, που διέπει το Προσκύνημα αυτό. Στα καθήκοντα των αναιρεσειόντων ως μελών της ως άνω Επιτροπής περιλαμβάνονταν και η κατά χρονικά διαστήματα καταμέτρηση των χρημάτων, τα οποία προέρχονταν από τις προσφορές των πιστών (έσοδα από το παγκάρι) καθώς και των τιμαλφών αντικειμένων, ως επίσης και η καταχώρηση όλων αυτών στα επίσημα πρακτικά και βιβλία που τηρούσε η επιτροπή. Οι αναιρεσειόντες μαζί με τον συγκατηγορούμενο Σ.Α., ο οποίος δεν άσκησε αναίρεση, κατά το από 24 Ιουλίου 1996 μέχρι 28-7-1997 χρονικό διάστημα κατά την καταμέτρηση από αυτούς με την ως άνω ιδιότητά τους, που γινόταν μια φορά κατά μέσον όρο εβδομαδιαίως, αφαιρούσαν τεχνηέντως χαρτονομίσματα και τιμαλφή, ώστε να μη γίνονται αντιληπτοί από τα συμμετέχοντα τυχόν λοιπά μέλη της επιτροπής και στη συνέχεια ιδιοποιούνταν παράνομα αυτά. Το συνολικό ποσό το οποίο με τον τρόπο αυτό ιδιοποιήθηκαν οι αναιρεσειόντες με τον άλλο κατηγορούμενο ανήλθε στο ποσό των δραχμών 45.000.000, τουλάχιστο, το οποίο είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας. Ειδικότερα, ενώ τα έσοδα του Ιερού Προσκυνηματος από το παγκάρι ανέρχονταν κατά μέσο όρο στο ποσό των δραχμών 12.000.000 κατά τους μήνες Μάιο, Ιούνιο, Ιούλιο, Αύγουστο και Σεπτέμβριο λόγω αυξημένης επίσκεψης των πιστών κατά τους μήνες αυτούς, και στο ποσό των δραχμών 8.000.000 κατά τους λοιπούς μήνες του έτους, εκτός του μηνός Δεκεμβρίου 1996, οπότε η επίσκεψη των πιστών ήταν μειωμένη λόγω κατάληψης της Εθνικής οδού από τους αγρότες, όμως οι κατηγορούμενοι κατά τους αντίστοιχους μήνες καταχώρησαν στα σχετικά βιβλία, εκτός από το μήνα Αύγουστο 1996 κατά πολύ μικρότερα ποσά και δη το μήνα Σεπτέμβριο 1996 δραχμές 7.687.100, αντί δραχμές 12.000.000, τους μήνες Οκτώβριο και Νοέμβριο 1996 δραχμές 6.167.900 και 2.187.500, αντίστοιχως, αντί 8.000.000 δραχμές για καθένα μήνα, την πρώτη τριμηνία του έτους 1997 δραχμές 8.630.000 αντί 24.000.000 δραχμών και τη δεύτερη τριμηνία του έτους 1997 δραχμές 14.493.500 αντί 32.000.000 δραχμών. Στην κατά τα ανωτέρω ενέργειά τους οι αναιρεσειόντες προέβαιναν από κοινού μεταξύ τους και με τον άλλο κατηγορούμενο, δηλαδή με κοινή μεταξύ τους συμφωνία με την οποία ο καθένας τους ήθελε αλλά και αποδεχόταν την αφαίρεση και την παράνομη ιδιοποίηση των χρηματικών ποσών και τιμαλφών αντικειμένων από τους άλλους, ενώ γνώριζε ότι και αυτοί ενεργούν με τον ίδιο τρόπο, προβαίνοντας μάλιστα και σε διανομή μεταξύ τους των χρημάτων που όλοι τους αφαιρούσαν. Με τις σκέψεις αυτές αλλά και όσες συμπληρωματικά σε σχέση με τον τρόπο, που οι αναιρεσειόντες αφαιρούσαν τεχνηέντως κατά την καταμέτρηση τα χρήματα και τιμαλφή, και με την εκτίμηση των αποδείξεων εκτίθενται στην Εισαγγελική πρόταση, στην οποία και το Συμβούλιο τούτο αναφέρεται, το Συμβούλιο Εφετών Λάρισας, απορρίπτοντας αίτημα των αναιρεσειόντων Π.Τ. και Κ.Μ. για συμπληρωματική πραγματογνωμοσύνη ως αβάσιμο, έκρινε ότι προέκυψαν σοβαρές ενδείξεις ενοχή των αναιρεσειόντων στην από κοινού τέλεση της αποδιδόμενης σ' αυτή, κατ' ορθό χαρακτηρισμό, πράξης της εξακολουθητικής κακουργηματικής υπεξαίρεσης για την οποία τους παρέπεμψε με το προσβαλλόμενο βούλευμα στο ακροατήριο του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων Λάρισας.-

5. Με αυτά που δέχθηκε το Συμβούλιο Εφετών Λάρισας ορθώς ερμήνευσε και εφάρμοσε τις προεκτεθείσες ουσιαστικές ποινικές διατάξεις, τις οποίες ούτε εκ πλαγίου παραβίασε, ενώ διέλαβε στο προσβαλλόμενο βούλευμα την, κατά τα προαναφερθέντα, ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία. Ειδικότερα, ενόψει της αναίρετικώς ανέλεγκτης παραδοχής του Συμβουλίου Εφετών περί τελέσεως της επίμαχης υπεξαίρεσης ως κατ' εξακολούθηση, για τον προσδιορισμό της αξίας των υπεξαίρεθεντων κινητών πραγμάτων ως ιδιαίτερα μεγάλης και τον χαρακτηρισμό εντεύθεν της πράξης ως κακουργηματικής με τη συνδρομή της ιδιότητας των αναιρεσειόντων ως διαχειριστών της περιουσίας του Προσκυνηματος που τους έχει εμπιστευθεί, ορθώς λήφθηκε υπόψη από το

Συμβούλιο η αξία όλων των επί μέρους κατά το επίμαχο χρονικό διάστημα υπεξαίρεθέντων χρηματικών ποσών και τιμαλφών αντικειμένων. Ως προς την από κοινού από τους αναιρεσείοντες και τον κατηγορούμενο Σωτήριο Αβδελίδη τέλεση της επίμαχης εξακολουθητικής υπεξαίρεσης είναι σαφείς οι παραδοχές του Συμβουλίου για τη σύμπραξη αυτών στην τέλεση της πράξης αυτής καθώς και για τον κοινό δόλο αυτών, για τον οποίο δεν απαιτείται ιδιαίτερη αιτιολογία, αφού αυτός ενυπάρχει στη γνώση και τη θέληση των περιστατικών που συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος και εξυπακούεται ότι ενυπάρχει στην παραγωγή των περιστατικών αυτών. Επί πλέον ενόψει του, κατά τα ανωτέρω, κακουργηματικού χαρακτήρα της επίμαχης αξιόποινης εξακολουθητικής πράξης του χρόνου που φέρονται ότι τελέστηκαν οι επί μέρους πράξεις (Ιούλιος 1996 μέχρι Ιούλιο 1997), δεν ανακύπτει ζήτημα παραγραφής μερικών από τις επί μέρους αυτές πράξεις και ως εκ τούτου δεν είναι αναγκαίος ο προσδιορισμός των επί μέρους πράξεων της υπεξαίρεσης κατά χρόνο και ύψος της αξίας των ιδιοποιημένων με αυτές αντικειμένων. Τέλος το Συμβούλιο Εφετών για να καταλήξει στο παραπεμπικό για τους αναιρεσείοντες ως άνω συμπέρασμά του έλαβε υπόψη και συνεκτίμησε όλα τα αποδεικτικά στοιχεία που υπάρχουν στη σχετική δικογραφία, τα οποία και με λεπτομέρεια προσδιορίζει. Επομένως οι από το άρθρο 484 παρ.1 στοιχ. β' και ε' Κ.Ποιν.Δ., λόγοι αναίρεσης όλων των κρινόμενων αιτήσεων, με τους οποίους υποστηρίζονται τα αντίθετα, είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι.-

6.-Κατά το μέρος που με τους λόγους αναίρεσης όλων των κρινόμενων αιτήσεων πλήττεται το προσβαλλόμενο βούλευμα κατά την αναιρετικά ανέλεγκτη για τα πράγματα κρίση του Συμβουλίου Εφετών ή προσάπτεται σ' αυτό η πλημμέλεια της κακής εκτίμησης των αποδείξεων, οι σχετικές αιτιάσεις, ενόψει των περιοριστικώς αναφερόμενων στο άρθρο 484 Κ.Π.Δ. λόγων αναίρεσης κατά βουλεύματων, είναι απαράδεκτες.-

7.- Σύμφωνα με τα προεκτιθέμενα μετά την απόρριψη όλων των λόγων αναίρεσης και εφόσον δεν υπάρχει άλλος λόγος αναίρεσης του βουλεύματος αυτεπαγγέλτως εξεταζόμενος, πρέπει οι κρινόμενες αιτήσεις αναίρεσης να απορριφθούν ως αβάσιμες και να καταδικασθεί κάθε αναιρεσείων στα δικαστικά έξοδα (άρθρο 583 παρ.1 Κ.Π.Δ.).-

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει τις από 9 Φεβρουαρίου 2000 τρεις αιτήσεις των α) Α.Α., β) Κ.Μ. και γ) Π.Τ. για αναίρεση του 2/2000 βουλεύματος του Συμβουλίου εφετών Λάρισας. Και

Καταδικάζει καθένα από τους αναιρεσείοντες στα δικαστικά έξοδα από δραχμές εβδομήντα χιλιάδες (70.000).-

Κρίθηκε και αποφασίστηκε στην Αθήνα στις 30-5-2001. Και

Εκδόθηκε στην Αθήνα στις 14-6-2001.

Πρόεδρος: Ε.ΚΡΟΥΣΤΑΛΑΚΗΣ

Εισηγητές: Α. ΚΡΟΜΜΥΔΑΣ

Λήμματα: Βιντεοσκόπηση, Βιντεοκασέτα, Προσφορές Ιερού Προσκυνηματος, Υπεξαίρεση κακουργηματική, Παράνομα αποδεικτικά μέσα, Κατ' εξακολούθηση εγκλημα, Συναυτουργία

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Τόπος: ΑΘΗΝΑ

Αριθ. Απόφασης: 1289

Ετος: 2001

Περίληψη Αιτιολογία απαλλακτικού βουλεύματος - Παραβίαση τηλεφωνημάτων - Απόρρητο τηλεπικοινωνιών - Μαγνητοταινία - Αρση του αδίκου - Ελλειψη αιτιολογίας - Ελλειψη νόμιμης βάσης - Αναίρεση βουλεύματος -. Στοιχεία αδικήματος παραβίασης απορρήτου τηλεφωνημάτων και προφορικής συνομιλίας. Δεν είναι άδικη η χρήση των παρανόμως αποκτηθέντων πληροφοριών, μαγνητοταινιών ή μαγνητοσκοπήσεων ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης δημόσιας αρχής για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος ή για την εκπλήρωση καθήκοντος του κατηγορουμένου ή άλλου δικαιολογημένου ουσιαστού δημόσιου συμφέροντος. Πότε το απαλλακτικό βούλευμα στερείται ειδικής και εμπειρισταωμένης αιτιολογίας και νόμιμης βάσης. Αναίρεται, λόγω έλλειψης αιτιολογίας και νόμιμης βάσης το προσβαλλόμενο βούλευμα που έκρινε να μη γίνει κατηγορία για χρήση παρανόμως αποκτηθέντων (υποκλοπείσων) συνομιλιών, κατ' επιτρεπτή μεταβολή κατηγορίας της παραβίασης του απόρρητου των τηλεφωνημάτων κατ' εξακολούθηση, σε βάρος του κατηγορουμένου πρώην συζύγου γνωστής ηθοποιού, διότι δεν εκτίθεται ποιο ήταν το περιεχόμενο των συνομιλιών που είχαν υποκλαπεί και ποιο περιέλαβε ο κατηγορούμενος σε καθένα από τα σημειώματα ηου προσκόμισε ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, ούτε αναφέρεται το συγκεκριμένο αντικείμενο της καθεμιάς δίκης στην οποία έγινε η χρήση τους, ούτε ποιο ήταν το δικαιολογημένο συμφέρον του κατηγορουμένου και της ανήλικης κόρης αυτού και της μηνύτριας, στη διαφύλαξη του οποίου απέβλεπε με τη χρήση τους και το οποίο δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά.

Κείμενο Απόφασης

Αριθμός 1289/2001

Το Δικαστήριο του Αρείου Πάγου

Ε' Ποιν.Τμήμα - Σε Συμβούλιο

Συγκροτήθηκε από τους Δικαστές: Ευάγγελο Κρουσταλάκη, Αντιπρόεδρο, Μιχαήλ Καρατζά - Εισηγητή και Αντώνιο Παπαθεοδώρου, Αρεοπαγίτες.

Με την παρουσία και του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Αναστασίου Κηπόλλα (γιατί κωλύεται ο Εισαγγελέας) και της Γραμματέως Ευδοκίας Φραγκίδη.

Συνήλθε σε Συμβούλιο, στο κατάστημά του, στις 11 Μαΐου 2001, προκειμένου να αποφανθεί για την αίτηση της αναίρεσείσας - πολιτικώς ενάγουσας Β.Π. του Σ., κατοίκου Κηφισιάς Αττικής, περί αναίρεσως του υπ' αριθμ. 1640/2000 βουλεύματος του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών, με κατηγορούμενο τον Α.Δ. του Κ., κάτοικο Κηφισιάς Αττικής.

Το Συμβούλιο Εφετών Αθηνών, με το ως άνω βούλευμά του, διέταξε όσα λεπτομερώς αναφέρονται σ' αυτό και η αναίρεσείσασα - πολιτικώς ενάγουσα, ζητεί τώρα την αναίρεση του βουλεύματος τούτου, για τους λόγους που αναφέρονται στην από 11 Σεπτεμβρίου 2000 αίτησή της αναίρεσως, που καταχωρίστηκε στο οικείο πινάκιο με τον αριθμό 1380/2000.

Επειτα ο Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου Αναστάσιος Καπόλλας, εισήγαγε για κρίση στο Συμβούλιο τη σχετική δικογραφία με την πρόταση του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Δημητρίου Σιδέρη, με αριθμό 238/30-4-2001, στην οποία αναφέρονται τα ακόλουθα:

"Εισάγω την από 11 Σεπτεμβρίου 2000 αίτηση αναίρεσως, την οποία η νομοτύπως παρασταθείσα κατά την προδικασία ως πολιτικώς ενάγουσα Β.Π. του Σ., κάτοικος Κεφαλαρίου Κηφισιάς Αττικής, άσκησε εμπροθέσμως και προσηκόντως κατά του υπ' αριθμ. 1640/2000 βουλεύματος του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών, με το οποίο το δευτεροβάθμιο αυτό Συμβούλιο απέρριψε έφεση της εν λόγω διαδίκου κατά του υπ' αριθμ. 6110/1333 βουλεύματος του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών και, αφού μεταρρύθμισε το πρωτόδικο αυτό βούλευμα, που είχε κηρύξει απαράδεκτη την ασκηθείσα

εναντίον του κατηγορουμένου Α.Δ. του Κ., κατοίκου επίσης Κεφαλαρίου Κηφισίας Αττικής, ποινική δίωξη για παραβίαση του απορρήτου των τηλεφωνημάτων και της προφορικής συνομιλίας κατ' εξακολούθηση (άρθρο 98 και 3704 παρ. 1 ΠΚ) εν τέλει αποφάνθηκε να μη γίνει κατηγορία κατά του ιδίου πάνω κατηγορουμένου για κατ' εξακολούθηση παράνομη χρήση πληροφοριών που αποκτήθηκαν κατά παράβαση των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 370Α του ΠΚ (άρθρ. 98 και 370 Α παρ. 3 ΠΚ), κατά μεταβολή της ανωτέρω αρχικής κατηγορίας και ήδη εκθέτω τα εξής:

1) Ωστόσο είναι απαραίτητο να σημειωθεί στην αρχή ότι σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 370 Α του ΠΚ. όποιος αθέμιτα παγιδεύει ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο παρέμβαινε σε τηλεφωνική σύνδεση ή συσκευή με σκοπό να πληροφορηθεί ή να μαγνητοφωνήσει το περιεχόμενο τηλεφωνικής συνδιάλεξης μεταξύ τρίτων τιμωρείται με φυλάκιση. Η χρησιμοποίηση από το δράστη των πληροφοριών ή μαγνητοταινιών που αποκτήθηκε με αυτόν τον τρόπο θεωρείται επιβαρυντική περίπτωση.

Περαιτέρω κατά την παράγραφο 2 του ίδιου πιο πάνω άρθρου, όποιος αθέμιτα παρακολουθεί με ειδικά τεχνικά μέσα ή μαγνητοφωνεί προφορική συνομιλία μεταξύ τρίτων που δεν διεξάγεται δημόσια ή μαγνητοσκοπεί μη δημόσιες πράξεις τρίτων, τιμωρείται με φυλάκιση. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος μαγνητοφωνεί ιδιωτική συνομιλία μεταξύ αυτού και τρίτου χωρίς τη συναίνεση του τελευταίου. Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 αυτού του άρθρου εφαρμόζεται και σ' αυτή την περίπτωση. Εξ άλλου σύμφωνα με την παράγραφο 3 του ανωτέρω άρθρου όποιος κάνει

χρήση των πληροφοριών ή των μαγνητοταινιών ή των μαγνητοσκοπήσεων που αποκτήθηκαν με τους τρόπους που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 αυτού του άρθρου τιμωρείται με φυλάκιση. Ωστόσο, καθώς ορίζεται στην συνέχεια στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου 370Α, η πράξη της παραγράφου 3 του άρθρου αυτού δεν είναι άδικη αν η χρήση έγινε ενώπιον οποιουδήποτε δικαστηρίου, ανακριτικής ή άλλης δημόσιας αρχής για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος που δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί

διαφορετικά και ιδίως σε ποινικό δικαστήριο για την υπεράσπιση του κατηγορουμένου και γενικά αν η χρήση έγινε για την εκπλήρωση καθήκοντος του κατηγορουμένου ή για τη διαφύλαξη έννομου ή άλλου δικαιολογημένου ουσιώδους δημοσίου συμφέροντος.

Εν τέλει κατά την παράγραφο 5 του εν λόγω άρθρου, η ποινική δίωξη της πράξεως της παραγράφου 3 γίνεται μόνο με έγκληση. Περαιτέρω, η παραγραφή ως θεσμός δημοσίας τάξεως εξετάζεται αυτεπάγγελα από το δικαστήριο σε κάθε στάση της δίκης και ακόμη και από τον Αρειο Πάγο, ο οποίος αν διαπιστώσει τη συμπλήρωση της και μετά η άσκηση της αναιρέσεως πρέπει να αναιρέσει την προσβαλλόμενη απόφαση ή το βούλευμα και να παύσει οριστικά την ποινική δίωξη με την προϋπόθεση ότι η αίτηση αναιρέσεως είναι τυπικά παραδεκτή. Εξ άλλου, σε περίπτωση εγκλήματος που τελέσθηκε κατ' εξακολούθηση, οι μερικότερες πράξεις διατηρούν την αυτοτέλειά τους και η παραγραφή κάθε μίας αρχίζει από την ημέρα που αυτή τελέσθηκε ενώ πρέπει να προσδιορίζεται ο χρόνος κατά το οποίο τελέσθηκε η κάθε μία από αυτές ώστε να μπορεί ο Αρειος Πάγος να κρίνει αν έχουν παραγραφεί (ΑΠ 319/1998 Συλλογή Ποιν. Νομ. ΑΠ 1998 σελ.141).

2) Στην προκειμένη περίπτωση το Συμβούλιο Εφετών Αθηνών δέχθηκε με το προσβαλλόμενο ανωτέρω βούλευμα του ότι από την αξιολόγηση όλων των αποδεικτικών μέσων, τα οποία κατ' είδος προσδιορίζονται στο αιτιολογικό του προέκυψαν τα παρακάτω πραγματικά περιστατικά:

Συνέπεια της από 2 Μαρτίου 1996 εγκλήσεως της ήδη αναιρεσεύουσας πολιτικώς ενάγουσας, η οποία εγχειρίσθηκε ενώπιον του Εισαγγελέα Πρωτοδικών Αθηνών την 7η Μαρτίου 1996 ασκήθηκε αρχικά ποινική δίωξη

κατά του ανωτέρω κατηγορουμένου, πρώην συζύγου της, και παραπέμφθηκε να δικασθεί στο αρμόδιο Τριμελές Εφετείο Αθηνών 1) για ηθική αυτουργία κατ' εξακολούθηση στις υπό της συγκατηγορούμενης της Α.Κ. διαπραχθείσες στην Αθήνα κατά τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο 1995 αξιόποινες πράξεις της κατ' εξακολούθηση παραβιάσεως του απορρήτου των τηλεφωνημάτων κλπ και της επίσης εξακολούθηση υπ' αυτής χρήσης των προϊόντων της εξακολουθητικής αυτής υποκλοπής και 2) για κατ' εξακολούθηση χρήση υπό του ιδίου στην Αθήνα τον Φεβρουάριο και Μάρτιο 1996 των πληροφοριών και κασσετών που περιείχαν τις υποκλαπείσες με την άνω πρώτη πράξη, προφορικές και τηλεφωνικές συνομιλίες της μηνύτριας, καταθέτοντας ως μάρτυρας ενώπιον προανακριτικών υπάλληλων της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών και σε συνεντεύξεις κλπ. σε εφημερίδες, περιοδικά και ραδιοτηλεοπτικά κανάλια. Για τις πράξεις αυτές αθώωθηκε, καθώς και όλοι οι συγκατηγορούμενοί του, με την υπ' αριθμ. 585/99 απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου Αθηνών, που έκρινε μετά από έφεση του εισαγγελέως κατά της αθωωτικής αποφάσεως του Τριμελούς Εφετείου, με την αιτιολογία ότι η υποκλοπή έγινε κατόπιν σοβαρών πληροφοριών ότι η μηνύτρια, με την οποία βρισκόταν σε διάσταση σχεδίαζε να αναθέσει σε τρίτον έναντι αμοιβής την δολοφονία του και μάλιστα προ της εκδόσεως αποφάσεως για τη λύση του γάμου τους με με συναινετικό διαζύγιο, ώστε να κληρονομήσει η ίδια και να εξασφαλίσει, ως έχουσα την αποκλειστική επιμέλεια της ανηλικού συγκληρονόμου κόρης τους, την ουσιαστική διαχείριση της μεγάλης περιουσίας του και συνεπώς συνέτρεχε περίπτωση συγγνωστής πλάνης και κατάστασης ανάγκης σύμφωνα με τα άρθρα 31 παρ. 2 και 32 του ΠΚ, που αποκλείουν τον καταλογισμό, αλλά και σύμφωνα με τα άρθρα 25 και 370Α παρ. 4 ΠΚ, που αποκλείουν το άδικο της εν λόγω πράξεως, ενόψει και του γεγονότος ότι με την υπ' αριθμ. 76.226/1997-4155α/1998 απόφαση του Ε' Τριμελούς Πλημ/κείου Αθηνών η εγκαλούσα και οι συγκατηγορούμενοι της Α.Μ. και Ν.Κ. καταδικασθηκαν σε ποινή φυλάκισης δύο (2) ετών ο καθένας τους για παράβαση του άρθρου 187 παρ. 1 ΠΚ για το ότι δηλαδή συμφώνησαν μεταξύ τους προφορικά να διαπράξουν με πρόθεση ανθρωποκτονία σε βάρος του εν λόγω κατ/νου, η δε εγκαλούσα υποσχέθηκε στους άλλους δύο συγκατηγορούμενοι της αμοιβή, μέρος της οποίας ύψους 4.000.000 δραχμών περίπου είχε ήδη καταβάλει στον Α.Μ., το σχέδιο της οποίας δολοφονίας αφορούσαν οι σχετικές συνομιλίες που είχαν υποκλαπεί. Περαιτέρω

αποδείχθηκε ότι κατά την εκδίκαση αιτήσεων της μηνύτριας σχετικών με την προσωρινή ρύθμιση των προσωπικών της σχέσεων με την ηλικίας έξι (6) περίπου ετών κόρη τους Ε., κατά την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων στο Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών, ο κατ/νος κατέθεσε στην γραμματεία του δικαστηρίου τα από 1-4-96, 31-5-96 και 17-10-96 σημειώματα στα οποία επικαλείται απομαγνητοφωνήσεις των ως άνω υποκλαπεισών συνομιλιών τους. Τις ίδιες απομαγνητοφωνήσεις επικαλέσθηκε και στις ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών κατατεθείσες την 29-3-97 προτάσεις του και στην από 2-4-97 επ' αυτών προσθήκη σε σχετική με την κόρη τους δίκη την 3-3-97. Για την χρήση αυτή των υποκλαπεισών συνομιλιών η εγκαλούσα με την από 28 Φεβρουαρίου 1997 έγκλησή της, η οποία εγχειρίσθηκε ενώπιον του Εισαγγελέα Πρωτοδίκων Αθηνών την 3-3-97 έγκλησή της και την υπ' αυτής εξέτασή της ως μάρτυρας στον πταισματοδίκη Αμαρουσίου την 18-4-97, εζήτησε την ποινική δίωξη του ανωτέρω κατ/νου, η οποία και ασκήθηκε με την παραγγελία προανακρίσεως για " παραβίαση του απορρήτου των τηλεφωνημάτων κατ' εξακολούθηση" (άρθρα 98 και 370Α παρ. 1 ΠΚ). Μετά το πέρας της διεξαχθείσας προανακρίσεως εξεδόθη το πιο πάνω πρωτόδικο βούλευμα, που δέχθηκε την εισαγγελική πρόταση και κήρυξε απαράδεκτη την τελευταία αυτή ποινική δίωξη με την αιτιολογία ότι η διωχθείσα πράξη αυτή είναι της παρ. 1 του άρθρου 370 Α ΠΚ τελεσθείσα στην Αθήνα τους μήνες Μάρτιο - Απρίλιο 1995 και Φεβρουάριο - Μάρτιο του 1996, για την οποία είχε ήδη ασκηθεί κατά του κατ/νου η προηγούμενη ποινική δίωξη και είχε αθωωθεί με την άνω απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου

Αθηνών και συνεπώς υπάρχει εκκρεμοδικία. Σύμφωνα όμως με προεκτεθέντα και κυρίως με το περιεχόμενο της ανωτέρω εγκλήσεως, η διωχθείσα πράξη κατ' ορθό νομικό χαρακτηρισμό αυτής συνιστά το υπό της παρ. 3 του άρθρου 370 ΠΚ προβλεπόμενο πλημ/μα της χρήσεως των πληροφοριών ή των μαγνητοταινιών ή των μαγνητοσκοπήσεων, που αποκτήθηκαν με τους τρόπους που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 του αυτού άρθρου και ο χρόνος τελέσεώς του είναι μεταγενέστερος των πράξεων για τις οποίες αθώωθηκε με την παραπάνω απόφαση και συνεπώς δεν υπάρχει εκκρεμοδικία, σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 57 ΚΠΔ. Η χρήση όμως αυτή ενόψει του ότι έγινε ενώπιον του δικαστηρίου με σκοπό να τονίσει και αποκαλύψει τον επικίνδυνο και αδίστακτο χαρακτήρα της μηνύτριας για την σωστή κρίση του δικαστηρίου στην ρύθμιση των προσωπικών της σχέσεων με την ανήλικη κόρη τους (επιμέλεια του προσώπου της ανηλίκου και επικοινωνία μετ' αυτής) δεν είναι άδικος σύμφωνα με την παρ. 4 του ιδίου άρθρου 370 Α ΠΚ, διότι έγινε για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέρόντός του, αλλά και της ανηλίκου, που δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά και συνεπώς δεν πρέπει να γίνει κατ' αυτού κατηγορία για την πράξη αυτή. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι για τις μέχρι την 17-10-96 τελεσθείσες μερικότερες πράξεις δεν προκύπτει τότε η μηνύτρια έλαβε γνώση αυτών για να κριθεί αν η απαιτούμενη κατά την παρ. 5 το ιδίου άρθρου 370 Α ΠΚ έγκληση υποβλήθηκε εντός τριμήνου, αφού η μήνυση όπως αναφέρθηκε κατατέθηκε την 3-3-97, πλην όμως αφού δεν πρέπει να γίνει κατηγορία λόγω του ότι οι πράξεις αυτές δεν είναι άδικες, δεν συντρέχει λόγος να διαταχθεί περαιτέρω ανάκριση για την έρευνα της γνώσεως της μηνύτριας. Με βάση λοιπόν τις παραδοχές αυτές το Συμβούλιο Εφετών Αθηνών απέρριψε στην ουσία έφεση της ήδη αναιρεσείουσας πολιτικώς ενάγουσας κατά του υπ' αριθμ. 6110/1999 βουλευμάτος του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών και αφού μεταρρύθμισε το πρωτόδικο αυτό βούλευμα, που είχε κηρύξει απαράδεκτη την εναντίον του ανωτέρω κατηγορουμένου ασκηθείσα ποινική δίωξη για παράβαση του απορρήτου των τηλεφωνημάτων και της προφορικής συνομιλίας κατ' εξακολούθηση (άρθρο. 98 και 370 Α παρ. 1 ΠΚ), εν τέλει αποφάνθηκε να μη γίνει κατηγορία κατά του ιδίου πιο πάνω κατηγορουμένου για κατ' εξακολούθηση παράνομη χρήση πληροφοριών που αποκτήθηκαν κατά παράβαση των παραγράφων 1 και 2 του εν λόγω άρθρου 370Α του ΠΚ (άρθρο. 98 και 370 Α παρ. 3 του ΠΚ). Ωστόσο είναι προφανές ότι το ανωτέρω προσβαλλόμενο βούλευμα δεν περιέχει την από των άρθρων 93 παρ. 3 του Συντάγματος και 139 του ΚΠοινΔικ επιβαλλόμενη ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία, καθ' όσον το αιτιολογικό αυτού είναι ατελές περιέχει χαρακτηριστικές ασάφειες, αντιφάσεις και λογικά κενά.

Συγκεκριμένα στο εν λόγω βούλευμα δεν προσδιορίζεται ο χρόνος της συζητήσεως των αιτήσεων ασφαλιστικών μέτρων της εγκαλούσας ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών για την προσωρινή ρύθμιση των προσωπικών σχέσεων αυτής με την ηλικίας 6 περίπου ετών θυγατέρα της Ε., κατά την οποία ο κατηγορούμενος κατέθεσε στη γραμματεία του εν λόγω δικαστηρίου τα από 1-4-1996, 31-5-1996 και 17-10-1996 σημειώματα, στα οποία επικαλείται απομαγνητοφωνήσεις των υποκλαπεισών συνομιλιών

ώστε να μπορεί να ελεγχθεί ο χρόνος τελέσεως των ανωτέρω μερικότερων πράξεων και ο χρόνος της τυχόν παραγραφής των πράξεων αυτών. Ούτε άλλωστε προσδιορίζεται το περιεχόμενο των ανωτέρω συνομιλιών. Επίσης δεν καθορίζεται περαιτέρω το περιεχόμενο των αναφερομένων στο προσβαλλόμενο βούλευμα ως τελεσθεισών μερικότερων αξιοποιώνων πράξεων μέχρι την 17-10-1996, ώστε να μπορεί να ελεγχθεί αν και στις περιπτώσεις αυτές έχει εφαρμογή η παράγραφος 4 του άρθρου 370 Α του ΠΚ περί άρσεως των αδίκων εν λόγω πράξεων. Συνακόλουθα είναι προφανές ότι οι προβαλλόμενοι με την υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως λόγοι αναιρέσεως της ελλείψεως της προσηκούσας αιτιολογίας του προσβαλλομένου βουλευμάτος και της εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής

των ανωτέρω ουσιαστικών ποινικών διατάξεων είναι βάσιμοι μερικώς και πρέπει να αναιρεθεί εν μέρει το προσβαλλόμενο βούλευμα κατά τις προαναφερθείσες διατάξεις του και να παραπεμφθεί η προκειμένη υπόθεση για νέα κρίση στο δευτεροβάθμιο Συμβούλιο του οποίου η σύνθεση είναι δυνατή από άλλους δικαστές εκτός από αυτούς που έχουν δικάσει.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ - ΠΡΟΤΕΙΝΩ

I. Να γίνει εν μέρει δεκτή η από 11 Σεπτεμβρίου 2000 αίτηση αναιρέσεως της πολιτικώς ενάγουσας Β.Π. του Σ., κατοίκου Κεφαλαρίου Κηφισιάς Αττικής, κατά του υπ' αριθμ. 1640/2000 βουλεύματος του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών και

II. Να παραπεμφθεί η προκειμένη υπόθεση για νέα κρίση στο ίδιο πιο πάνω Συμβούλιο, του οποίου η σύνθεση είναι δυνατή από άλλους δικαστές εκτός απ' αυτούς που ήδη έχουν δικάσει.

Ο Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου

Δημήτριος Σιδέρης»

Αφού άκουσε τον Αντεισαγγελέα, που αναφέρθηκε στην παραπάνω εισαγγελική πρόταση και έπειτα αποχώρησε.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

1.- Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 370 Α του ΠΚ, όποιος αθέμιτα παγιδεύει ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο παρεμβαίνει σε τηλεφωνική σύνδεση ή συσκευή με σκοπό να πληροφορηθεί ή να μαγνητοφωνήσει το περιεχόμενο τηλεφωνικής συνδιάλεξης μεταξύ τρίτων τιμωρείται με φυλάκιση. Η χρησιμοποίηση από το δράστη των πληροφοριών ή μαγνητοταινιών που αποκτήθηκε με αυτόν τον τρόπο θεωρείται επιβαρυντική περίπτωση. Κατά δε την παρ. 2 του ίδιου άρθρου όποιος αθέμιτα παρακολουθεί με ειδικά τεχνικά μέσα ή μαγνητοφωνεί προφορική συνομιλία μεταξύ τρίτων που δεν διεξάγεται δημόσια ή μαγνητοσκοπεί μη δημόσιες πράξεις τρίτων, τιμωρείται με φυλάκιση. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος μαγνητοφωνεί ιδιωτική συνομιλία μεταξύ αυτού και τρίτου χωρίς τη συναίνεση του τελευταίου. Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 αυτού

του άρθρου εφαρμόζεται και σ' αυτή την περίπτωση. Εξ άλλου σύμφωνα με την παράγραφο 3 του ανωτέρω άρθρου όποιος κάνει χρήση των πληροφοριών ή των μαγνητοταινιών ή των μαγνητοσκοπήσεων που αποκτήθηκαν με τους τρόπους που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 αυτού του άρθρου τιμωρείται με φυλάκιση. Ωστόσο, καθώς ορίζεται στην επόμενη παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου 370Α, η πράξη της παραγράφου 3 του άρθρου αυτού δεν είναι άδικη αν η χρήση έγινε ενώπιον οποιουδήποτε δικαστηρίου, ανακριτικής ή άλλης δημόσιας αρχής για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος που δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά και ιδίως σε ποινικό δικαστήριο για την υπεράσπιση του κατηγορουμένου και γενικά αν η χρήση έγινε για την εκπλήρωση καθήκοντος του κατηγορουμένου ή για τη διαφύλαξη έννομου ή άλλου δικαιολογημένου ουσιαστικού δημοσίου συμφέροντος.

2.- Ελλειψη της απαιτούμενης από τις διατάξεις των άρθρων 93 παρ. 3 του

Συντάγματος και 139 του ΚΠΔ ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας, που ιδρύει τον από το άρθρο 484 παρ. 1 στ. ε' του ΚΠΔ λόγο αναιρέσεως, στο απαλλακτικό βούλευμα υπάρχει όταν δεν εκτίθενται σ' αυτό με σαφήνεια, πληρότητα και χωρίς αντιφάσεις τα πραγματικά περιστατικά για τη μη συνδρομή των αντικειμενικών ή των υποκειμενικών στοιχείων του εγκλήματος για το οποίο αυτό έκρινε, οι αποδείξεις από τις οποίες προέκυψαν τα περιστατικά αυτά και οι σκέψεις τις οποίες έκανε το

δικαστικό συμβούλιο για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι από τα πραγματικά αυτά περιστατικά δεν προκύπτουν αποχρώσεις ενδείξεις για να στηριχθεί κατά του κατηγορουμένου κατηγορία για ορισμένη αξιόποινη πράξη. Εξάλλου, περίπτωση εσφαλμένης εφαρμογής ουσιαστικής ποινικής διατάξεως, που ιδρύει λόγο αναιρέσεως του βουλεύματος κατά το άρθρο

484 παρ. 1 περ. β' του ΚΠΔ, συντρέχει όχι μόνο όταν το συμβούλιο δεν υπάγει σωστά τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία έχει δεχθεί στη διάταξη που εφαρμόστηκε, αλλά και όταν η διάταξη αυτή παραβιάστηκε εκ πλαγίου, για το λόγο ότι στο πόρισμα του βουλευματος που περιλαμβάνεται στο συνδυασμό του αιτιολογικού με το διατακτικό και ανάγεται στα στοιχεία και την ταυτότητα του εγκλήματος, έχουν επιλωχωρήσει ασάφειες, αντιφάσεις ή λογικά κενά, με αποτέλεσμα να καθίσταται ανέφικτος ο έλεγχος από τον Άρειο Πάγο της ορθής ή μη εφαρμογής του νόμου, οπότε το βούλευμα στερείται νόμιμης βάσεως.

3.- Στην προκειμένη περίπτωση το Συμβούλιο Εφετών Αθηνών δέχθηκε, με το προσβαλλόμενο ανωτέρω βούλευμά του, ότι από την αξιολόγηση όλων των αποδεικτικών μέσων, τα οποία κατ' είδος προσδιορίζονται στο αιτιολογικό του, προέκυψαν τα παρακάτω πραγματικά περιστατικά: Συνεπεία της από 2 Μαρτίου 1996 εγκλήσεως της ήδη αναιρεσειούσας πολιτικώς ενάγουσας, η οποία εγχειρίστηκε ενώπιον του Εισαγγελέα Πρωτοδικών Αθηνών την 7η Μαρτίου 1996 ασκήθηκε αρχικά ποινική δίωξη κατά του ανωτέρω κατηγορουμένου, πρώην συζύγου της, και παραπέμφθηκε να δικάσθει στο

αρμόδιο Τριμελές Εφετείο Αθηνών 1) για ηθική αυτουργία κατ' εξακολούθηση στις υπό της συγκατηγορούμενης της Α.Κ. διαπραχθείσες στην Αθήνα κατά τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο 1995 αξιόποινες πράξεις της κατ' εξακολούθηση παραβιάσεως του απορρήτου των τηλεφωνημάτων κλπ. και της επίσης εξακολούθησης υπ' αυτής χρήσης των προϊόντων της εξακολουθητικής αυτής υποκλοπής και 2) για κατ' εξακολούθηση χρήση υπό του ιδίου στην Αθήνα τον Φεβρουάριο και Μάρτιο 1996 των πληροφοριών και μαγνητοταινιών που περιείχαν τις υποκλοπείσες με την άνω πρώτη πράξη, προφορικές και τηλεφωνικές συνομιλίες της μηνύτριας, καταθέτοντας ως μάρτυρας ενώπιον προανακριτικών υπάλλήλων της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών και σε συνεντεύξεις κλπ. σε εφημερίδες, περιοδικά και ραδιοτηλεοπτικά κανάλια. Για τις πράξεις αυτές αθώωθηκε, καθώς και όλοι οι συγκατηγορούμενοί του, με την υπ' αριθμ. 585/99 απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου Αθηνών, που έκρινε, μετά από έφεση του εισαγγελέως κατά της αθωωτικής αποφάσεως του Τριμελούς Εφετείου, με την αιτιολογία ότι η υποκλοπή έγινε κατόπιν σοβαρών πληροφοριών ότι η μηνύτρια, με την οποία βρισκόταν σε διάσταση, σχεδίαζε να αναθέσει σε τρίτον έναντι αμοιβής την δολοφονία του και μάλιστα προ της εκδόσεως αποφάσεως για τη λύση του γάμου τους με συναινετικό διαζύγιο, ώστε να κληρονομήσει η ίδια και να εξασφαλίσει, ως έχουσα την αποκλειστική επιμέλεια της ανηλικού συγκληρονόμου κόρης τους, την ουσιαστική διαχείριση της μεγάλης περιουσίας του και συνεπώς συνέτρεχε περίπτωση συγγνωστής πλάνης και κατάστασης ανάγκης σύμφωνα με τα άρθρα 31 παρ. 2 και 32 του ΠΚ, που αποκλείουν τον καταλογισμό, αλλά και σύμφωνα με τα άρθρα 25 και 370Α παρ. 4 ΠΚ, που αποκλείουν το άδικο της εν λόγω πράξης. Περαιτέρω αποδείχθηκε ότι κατά την εκδίκαση αιτήσεων της μηνύτριας σχετικών με την προσωρινή ρύθμιση των προσωπικών αυτής σχέσεων με την ηλικίας έξι (6) περίπου ετών κόρη τους Ε., κατά την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων στο Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών, ο κατηγορούμενος κατέθεσε στην γραμματεία του δικαστηρίου τα από 1-4-96, 31-5-96 και 17-10-96 σημειώματα στα οποία επικαλείται μαγνητοφωνήσεις των ως άνω υποκλοπεισών συνομιλιών τους. Τις ίδιες απομαγνητοφωνήσεις επικαλέσθηκε και στις ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών κατατεθείσες την 29-3-97 προτάσεις του και στην από 2-4-97 επ' αυτών προσθήκη σε σχετική με την κόρη τους δίκη την 31-3-97. Για την χρήση αυτή των υποκλοπεισών συνομιλιών η εγκαλούσα με την από 28 Φεβρουαρίου 1997 έγκλησή της, η οποία εγχειρίστηκε ενώπιον του Εισαγγελέα Πρωτοδικών Αθηνών την 3-3-97 έγκλησή της και την υπ' αυτής εξέτασή της ως μάρτυρας στον Πταισματοδίκη Αμαρουσίου την 18-4-97, εζήτησε την ποινική δίωξη του ανωτέρω κατηγορουμένου, η οποία και ασκήθηκε με την παραγγελία

προανακρίσεως για "παραβίαση του απορρήτου των τηλεφωνημάτων κατ' εξακολούθηση" (άρθρα 98 και 370Α παρ. 1 ΠΚ). Μετά το πέρας της διεξαγωγείσης προανακρίσεως εξεδόθη το πιο πάνω πρωτόδικο βούλευμα, που δέχθηκε την εισαγγελική πρόταση και κήρυξε απαράδεκτη την τελευταία αυτή ποινική δίωξη με την αιτιολογία ότι η διωχθείσα πράξη αυτή είναι της παρ. 1 του άρθρου 370 Α ΠΚ τελεσθείσα στην Αθήνα τους μήνες Μάρτιο-Απρίλιο 1995 και Φεβρουάριο-Μάρτιο του 1996, για την οποία είχε ήδη ασκηθεί κατά του κατηγορουμένου η προηγούμενη ποινική δίωξη και είχε αθωωθεί με την άνω απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου Αθηνών και συνεπώς υπάρχει εκκρεμοδικία. Σύμφωνα όμως με προεκτεθέντα και κυρίως με το περιεχόμενο της ανωτέρω εγκλήσεως, η διωχθείσα, πράξη κατ' ορθό νομικό χαρακτηρισμό αυτής, συνιστά το υπό της παρ. 3 του άρθρου 370 ΠΚ προβλεπόμενο πλημ/μα της χρήσεως των πληροφοριών ή των μαγνητοταινιών ή των μαγνητοσκοπήσεων, που αποκτήθηκαν με τους τρόπους που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 του αυτού άρθρου και ο χρόνος τελέσεώς του είναι μεταγενέστερος των πράξεων για τις οποίες αθώθηκε με την παραπάνω πρόταση και συνεπώς δεν υπάρχει εκκρεμοδικία, σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 57 ΚΠΔ. Η χρήση όμως αυτή ενόψει του ότι έγινε ενώπιον του δικαστηρίου με σκοπό να τονίσει και αποκαλύψει τον επικίνδυνο και αδίστακτο χαρακτήρα της μηνύτριας για την σωστή κρίση του δικαστηρίου στην ρύθμιση των προσωπικών της σχέσεων με την ανήλικη κόρη τους (επιμέλεια του προσώπου της ανηλίκου και επικοινωνία μετ' αυτής) δεν είναι άδικος σύμφωνα με την παρ. 4 του ιδίου άρθρου 370 ΠΚ, διότι έγινε για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντός του αλλά και της ανηλίκου που δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά.

4.- Με βάση τις παραδοχές αυτές το Συμβούλιο Εφετών Αθηνών απέρριψε την έφεση της πολιτικώς εναγούσης, ήδη αναιρεσείουσας, κατά του 6110/1999 βουλεύματος του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών και αφού μεταρρύθμισε το πρωτόδικο αυτό βούλευμα που είχε κηρύξει απαράδεκτη την εναντίον του κατηγορουμένου ασκηθείσα ποινική δίωξη για παράβαση του απορρήτου των τηλεφωνημάτων και της προφορικής συνομιλίας κατ' εξακολούθηση, αποφάνθηκε να μη γίνει κατηγορία κατ' αυτού για κατ' εξακολούθηση παράνομη χρήση πληροφοριών που αποκτήθηκαν κατά παράβαση των παρ. 1 και 2 του αρ. 370 Α του ΠΚ (άρθρο 370 Α παρ. 3 σε συνδ. με 98 ΠΚ).

5.- Με αυτά όμως που δέχθηκε το Συμβούλιο Εφετών αφενός στήριξε το βούλευμα από την απαιτούμενη ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία και αφετέρου κατέστησε ανέφικτο τον ανααιρετικό έλεγχο για την ορθή ή μη εφαρμογή της ουσιαστικής ποινικής διατάξεως που εφάρμοσε. Ειδικότερα δεν εκτίθενται με σαφήνεια και πληρότητα τα πραγματικά περιστατικά που ανταποκρίνονται στις προϋποθέσεις τις οποίες τάσσει η διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 370 Α του ΠΚ ούτε οι σκέψεις τις οποίες έκανε το Συμβούλιο για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι με βάση αυτά τα πραγματικά περιστατικά έπρεπε να εφαρμοστεί η διάταξη εκείνη. Δεν εκτίθεται δηλαδή ποιο ήταν το περιεχόμενο των συνομιλιών που είχαν υποκλαπεί και το οποίο περιέλαβε ο κατηγορούμενος σε καθένα από τα σημειώματά του εκείνα, ούτε το συγκεκριμένο αντικείμενο της καθεμιάς δίκης στην οποία έγινε η χρήση τους, ούτε ποιο ήταν το δικαιολογημένο συμφέρον αυτού και της ανήλικης, στη διαφύλαξη του οποίου απέβλεπε αυτός με τη χρήση τους, ούτε γιατί αυτό δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά, όπως με τη χρήση άλλων νόμιμης προέλευσης αποδεικτικών μέσων.

6.- Μετά τούτα κατά παραδοχή του έκτου λόγου της αιτήσεως, που προβάλλει κατά την αληθή του έννοια, τις από το άρθρο 484 παρ. 1 εδ. β' και ε' του ΚΠΔ ως άνω πλημμέλειες και που άλλως λαμβάνονται υπόψη αυτεπαγγέλτως (αρ. 484 παρ. 3 ΚΠΔ) πρέπει να αναιρεθεί το προσβαλλόμενο βούλευμα και η υπόθεση να παραπεμφθεί για νέα κρίση στο

ίδιο Συμβούλιο που θα συγκροτηθεί από άλλους δικαστές, αφού τούτο είναι εφικτό.

Για τους λόγους αυτούς
Αναιρεί το 1640/2000 βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών.
Παραπέμπει την υπόθεση για νέα κρίση στο ίδιο Εφετείο που θα συγκροτηθεί από άλλους δικαστές εκτός από εκείνους που δίκασαν προηγουμένως.
Κρίθηκε και αποφασίστηκε στην Αθήνα στις 30 Μαΐου 2001. Και, Εκδόθηκε στην Αθήνα στις 7 Ιουνίου 2001.

Πρόεδρος: Κ. Λυμπερόπουλος

Εισηγητές: Θ. Λαφαζάνος

Λήμματα: Αιτιολογία απαλλακτικού βουλεύματος, Παραβίαση τηλεφωνημάτων, Απόρρητο τηλεπικοινωνιών, Μαγνητοταινία, Άρση του αδίκου, Έλλειψη αιτιολογίας, Έλλειψη νόμιμης βάσης, Ανάιρεση βουλεύματος

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Τόπος: ΑΘΗΝΑ

Αριθ. Απόφασης: 13

Ετος: 1999

Περίληψη

Δικονομία πολιτική. Ασφαλιστικά μέτρα. Κρίνεται παραδεκτή η αίτηση αναιρέσεως υπέρ του νόμου που ασκεί ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου κατά απόφασης ασφαλιστικών μέτρων. Τα συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα της ελευθερίας της επιστήμης και της έρευνας, της ελευθερίας της εκφράσεως, διαδόσεως στοχασμών και της ελευθεροτυπίας κρίνονται ως υπέρτερα κοινωνικά δικαιώματα του δικαιώματος επί της προσωπικότητας. Τυχόν προσβολή του τελευταίου δικαιώματος από την ενάσκηση των ανωτέρω δεν κρίνεται παράνομη. Περίπτωση του λεξικού του καθηγητή Μπαμπινιώτη. Οι καταγραφόμενες σημασίες του λήμματος "Βούλγαρος" που εμπεριέχεται στο λεξικό δεν προβάλλουν την προσωπικότητα κανενός, διότι απλώς αναφέρονται οι σημασίες που δίνει η ελληνική γλώσσα στη συγκεκριμένη λέξη. Αναιρεί υπέρ του νόμου την 18134/98 Μον.Πρ.Θεσ/νίκης (ασφ.μέτρα). Γνώμη μειοψηφίας : Δεν κρίνεται παραδεκτή η αίτηση αναιρέσεως υπέρ του νόμου κατά αποφάσεως ασφαλιστικών μέτρων. (Παρατηρήσεις του κ. Μπέη, Δίκη 1999, σελ. 658).

Κείμενο απόφασης

Το Δικαστήριο του Αρείου Πάγου σε πλήρη Ολομέλεια,
Συγκροτήθηκε από τους Δικαστές της πλήρους Ολομέλειας Στέφανο Ματθία, Πρόεδρο, Αγησίλαο Μπακόπουλο, Γεώργιο Βελλή, Θεόδωρο Τόλια, Διονύσιο Κατσιρέα, Χαράλαμπο Μυρσινιά, Πολύβιο Μαντζιάρα, Ευάγγελο Κρουσταλάκη, Κωνσταντίνο Λυμπερόπουλο, Κωνσταντίνο Παπαλάκη, Αντιπροέδρους, Εμμανουήλ Χαριτάκη, Γεώργιο Σταθέα, Γεώργιο Αρβανίτη, Ευάγγελο Περγίγκα, Θεόδωρο Πρασουλίδη, Ιωάννη Τέτοκα, Μιχαήλ Καρατζά, Γεώργιο Μπούτσικο, Ανδρέα Κατράκη, Αναστάσιο Καραγεώργη-Εισηγητή, Χαράλαμπο Γεωργακόπουλο, Κωνσταντίνο Τζένο, Γεώργιο Βρέττα, Γεώργιο Κρασσά, Αριστείδη Κρομμύδα, Γεώργιο Νικολόπουλο, Εμμανουήλ Αντωνίου, Κωνσταντίνο Κωστήρη, Ηλία Βλάσση, Πέτρο Κακκαλή, Σπυρίδωνα Γκιάφη, Γεώργιο Κάπο, Κωνσταντίνο Τσαμαδό, Παύλο Μεϊδάνη, Γεώργιο Ρήγο, Αρχοντή Ντόβα, Γρηγόριο Φιλιππάτο, Στυλιανό Μοσχολέα, Παναγιώτη Φιλιππόπουλο, Αντώνιο Τωμαδάκη, Δημήτριο Ζέρβα, Δαμιανό Παπαθανάση, Δημήτριο Σουλτανιά, Δημήτριο Λινό, Θεόδωρο Λαφαζάνο, Λουκά Λυμπερόπουλο, Λέανδρο Ρακιντζή, Θεόδωρο Μπάκα, Γεώργιο Χριστόφιλο και Γεράσιμο Φρούντζο, Αρεοπαγίτες, κωλυομένων των λοιπών Δικαστών.

Συνήλθε σε δημόσια συνεδρίαση στο κατάστημά του στις 17 Δεκεμβρίου 1998 με την παρουσία του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου Παναγιώτη Δημόπουλου και του Γραμματέα Γεωργίου Τυλιπάκη, για να δικάσει μεταξύ:

Του αναιρεσειόντος : .....

Των αναιρεσιβλήτων : .....

Ο πρώτος παραστάθηκε αυτοπροσώπως γιατί είναι δικηγόρος, και διόρισε στο ακροατήριο πληρεξουσίους του και τους δικηγόρους Χρήστο Αλβανό και Μιχαήλ Ρέλλο. Ο δεύτερος παραστάθηκε με τους πληρεξουσίους του δικηγόρους Γεώργιο Κασιμάτη, Χρήστο Ροκόφυλλο και Στυλιανό Σταματόπουλο και το τρίτο εκπροσωπήθηκε από τον Γεώργιο Τσιβεργιώτη, νόμιμο εκπρόσωπο αυτού, ο οποίος διόρισε στο ακροατήριο τους ίδιους πιο πάνω πληρεξουσίους δικηγόρους του δευτέρου των αναιρεσιβλήτων. Οι υπόλοιποι δεν εκπροσωπήθηκαν.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 23 Μαΐου 1998 αίτηση και τις από

25 Μαΐου 1998, 27 Μαΐου 1998 και 28 Μαΐου 1998 παρεμβάσεις που κατατέθηκαν στο Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης. Εκδόθηκε η απόφαση 18134/1998 του ιδίου Δικαστηρίου, της οποίας την αναίρεση ζητεί ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, με την από 22 Ιουλίου 1998 αίτησή του.

Κατά τη συζήτηση της υπόθεσης αυτής που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν όπως σημειώνεται παραπάνω. Ο Εισαγγελέας, αφού έλαβε το λόγο από τον Πρόεδρο, ζήτησε την υπέρ του νόμου αναίρεση της πιο πάνω απόφασης. Στη συνέχεια, αφού έλαβαν το λόγο και οι πληρεξούσιοι των παραστάντων διαδίκων εκ των αναιρεσιβλήτων, ανέπτυξαν και προφορικά στο ακροατήριο τις απόψεις τους, αναφερόμενοι και στις προτάσεις τους και ζήτησαν : Οι μεν πρώτος αναηρεσίβλητος με τους πληρεξούσιους του την απόρριψη της αίτησης αναίρεσης, οι δε πληρεξούσιοι του δευτέρου και τρίτου των αναιρεσιβλήτων την παραδοχή αυτής.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Επειδή οι τέταρτος, έως δέκατος ένατος από τους καθών η αίτηση, οι οποίοι δεν εμφανίστηκαν κατά τη συζήτηση της υπόθεσης, κλητεύθηκαν νομίμως και εμπροθέσμως με επίδοση σχετικής κλήσης να παραστούν σ' αυτή, όπως προκύπτει από τις υπό χρονολογία 5/10/1998, 16 εκθέσεις επίδοσης της δικαστικής επιμελήτριας στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης Μαρίας Τσαγγαράκη. Επομένως η υπόθεση συζητείται παρά την απουσία τους.

Α) Ως προς το παραδεκτό

Επειδή κατά το άρθρο 557 παρ. 1 του Κ.Πολ.Δ. "ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου δικαιούται να ζητήσει την αναίρεση υπέρ του νόμου κάθε απόφασης, ακόμη και αν δεν μπορούν να ασκήσουν αναίρεση κατά της απόφασης αυτής οι διάδικοι, για κάθε λόγο και χωρίς περιορισμό προθεσμίας?". Από την αδιάστικτη διατύπωση της ως άνω διάταξης και τον επιδιωκόμενο με αυτή σκοπό, που συνίσταται στην εξασφάλιση, για λόγους δημόσιου συμφέροντος, πάγιας και ομοιόμορφης ερμηνείας των νόμων, προκύπτει ότι σε αναίρεση υπέρ του νόμου υπόκεινται και οι αποφάσεις που εκδόθηκαν κατά τη διαδικασία των άρθρων 682 επ. του Κ.Πολ.Δ., οι οποίες δεν υπόκεινται σε ανακοπή ή έφεση και έχουν ισχύ, έστω και προσωρινή, συντρέχει δε και ως προς αυτές ο ως άνω δικαιολογητικός λόγος για τον οποίο θεσπίζεται το ειδικό ένδικο μέσο της υπέρ του νόμου αναίρεσης. Η διάταξη του άρθρου 699 του Κ.Πολ.Δ., που ορίζει ότι "αποφάσεις που δέχονται ή απορρίπτουν αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων ή αιτήσεις για ανάκληση ή για μεταρρύθμιση των μέτρων αυτών δεν προσβάλλονται με κανένα ένδικο μέσο εκτός αν ορίζεται διαφορετικά", δεν καθιστά απαράδεκτη την αναίρεση υπέρ του νόμου, αφού με την ειδικότερη ως άνω διάταξη του άρθρου 557 παρ. 1 του ίδιου κώδικα ρητώς προβλέπεται ότι αυτή επιτρέπεται κατά "κάθε απόφασης", η ρύθμιση δε αυτή υπαγορεύεται ακριβώς από την ως άνω αποστολή του εξαιρετικού αυτού ένδικου μέσου, το οποίο άλλωστε δεν έχει επιπτώσεις στους διαδίκους (άρθρο 557 εδ. β? περ. α? Κ.Πολ.Δ.). Επιπλέον η υπέρ του νόμου αναίρεση έχει λόγο ύπαρξης κυρίως κατά των αποφάσεων που δεν υπόκεινται σε αναίρεση από τους διαδίκους, αφού στις λοιπές περιπτώσεις παρέχεται η δυνατότητα στους διαδίκους να φέρουν το ζήτημα ενώπιον του ακυρωτικού. Εξάλλου η επίλυση του νομικού ζητήματος από το προς τούτο ακριβώς τεταγμένο ανώτατο δικαστήριο δεν είναι νοητό να εκλαμβάνεται ως επέμβασή του στο δικαιοδοτικό έργο των δικαστηρίων της ουσίας αλλ' αποτελεί την κατ' εξοχήν αποστολή του, η εκπλήρωση της οποίας είναι πληρέστερη όσο είναι εγκαίριότερη. Η νομοθετική αυτή σκέψη υπαγόρευσε την καθιέρωση του "προδικαστικού ερωτήματος" προς το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η οποία, μάλιστα, έχει ήδη βρει πλήρη σε εθνικές δικονομίες ευρωπαϊκών χωρών, με τις οποίες θεσπίστηκε

δυνατότητα του δικάζοντος δικαστηρίου της ουσίας να απευθύνει στο ακυρωτικό παρεμπόδιον ερώτημα σχετικά με την ερμηνεία επίμαχης διάταξης από την οποία εξαρτάται η επίλυση της ενώπιόν του εκκρεμούς διαφοράς.

Τέλος, με τη δικονομική μεταρρύθμιση του έτους 1971 (ν.δ. 958/71) καταργήθηκε μόνο η εκ μέρους των διαδίκων άσκηση αναίρεσης κατά αποφάσεων ασφαλιστικών μέτρων, χωρίς να θιγεί η διάταξη που προβλέπει το επιτρεπτό της υπέρ του νόμου αναίρεσης κατά "κάθε απόφασης, ακόμη και αν δεν μπορούν να ασκήσουν αναίρεση κατά της απόφασης αυτής οι διάδικοι". Από την τελευταία αυτή φράση εναργώς προκύπτει η αντιδιαστολή, η οποία ενισχύει και επιβεβαιώνει το παραδεκτό της υπέρ του νόμου αναίρεσης και κατά των, αποφάσεων που εκδόθηκαν με τη διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων (Ολομ. ΑΠ 305/1915, Ολομ. ΑΠ. 66/1916, Ολομ. ΑΠ 161/1933, Ολομ. ΑΠ 259/1941). Συνεπώς η κρινόμενη αίτηση για αναίρεση υπέρ του νόμου της προσβαλλόμενης απόφασης, που διέταξε ασφαλιστικό μέτρο κατά τη διαδικασία των άρθρων 682 επ. του Κ.Πολ.Δ., είναι παραδεκτή. Δέκα οκτώ όμως μέλη του Δικαστηρίου, ήτοι ο Αντιπρόεδρος Πολύβιος Μαντζιάρας και οι αρεοπαγίτες Γεώργιος Σταθάς, Ευάγγελος Περλίγκας, Θεόδωρος Πρασουλίδης, Ιωάννης Τέτοκας, Γεώργιος Μπούτσικος, Ανδρέας Κατράκης, Αναστάσιος Καραγεώργης, Γεώργιος Βρέττας, Αριστείδης Κρομμύδας, Γεώργιος Νικολόπουλος, Κωνσταντίνος Κωστήρης, Πέτρος Κακκαλής, Σπυρίδων Γκιάφης, Λουκάς Λυμπερόπουλος, Λεάνδρος Ρακιντζής, Θεόδωρος Μπάκας και Γεώργιος Χριστόφιλος έχουν τη γνώμη ότι κατά των αποφάσεων που διατάσσουν ασφαλιστικά μέτρα δεν συγχωρείται αναίρεση υπέρ του νόμου (Ολομ.ΑΠ 47/1990). Ειδικότερα, τα άρθρα 557 και 553 παρ. 1 του Κ.Πολ.Δ. ορίζουν το μεν πρώτο ότι ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου δικαιούται να ζητήσει την αναίρεση υπέρ του νόμου κάθε απόφασης ακόμη και αν δεν μπορούν να ασκήσουν αναίρεση κατά της απόφασης αυτής οι διάδικοι για κάθε λόγο και χωρίς περιορισμό προθεσμίας. Η απόφαση που εκδίδεται για την αναίρεση αυτή δεν παράγει αποτελέσματα για τους διαδίκους, εκτός αν στηρίζεται σε υπέρβαση δικαιοδοσίας ή έλλειψη καθύλην αρμοδιότητας", το δε δεύτερο ότι "αναίρεση επιτρέπεται μόνο κατά των αποφάσεων που δεν μπορούν να προσβληθούν με ανακοπή ερημοδικίας και έφεση α) εκείνων που παραπέμπουν την υπόθεση στο αρμόδιο δικαστήριο και β) των οριστικών αποφάσεων που περατώνουν όλη τη δίκη?". Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι η αίτηση αναίρεσης υπέρ του νόμου, ως θεσμός που αποβλέπει στην εξασφάλιση για λόγους δημοσίου συμφέροντος πάγιας και ομοιόμορφης εφαρμογής των νόμων, παρέχεται κατά των οριστικών και τελεσίδικων αποφάσεων και όταν δεν μπορούν να ασκήσουν κατ' αυτών αναίρεση οι διάδικοι είτε διότι εξεδόθησαν αμετακλήτως είτε διότι παραιτήθηκαν από την αναίρεση είτε διότι παρήλθε η προθεσμία της αναίρεσης (κ.ο.κ.) όχι όμως και κατά των αποφάσεων που δεν έχουν καταστεί οριστικές και τελεσίδικες. Διότι ο προεκτεθείς σκοπός της αναίρεσης υπέρ του νόμου δεν συντρέχει και η προσφυγή στην Ολομέλεια δεν είναι αναγκαία όταν η απόφαση μπορεί να ανακληθεί από το δικαστήριο που την εξέδωσε ή να εξαφανιστεί με ανακοπή ερημοδικίας και έφεση, επί πλέον δε αντίθετη εκδοχή θα οδηγούσε σε ασυμβίβαστη προς την οικονομία του ισχύοντος δικονομικού συστήματος επέμβαση του Αρείου Πάγου στο έργο των κατώτερων δικαστηρίων, αφού ουσιαστικά με τον τρόπο αυτό το ανώτατο δικαστήριο θα εδέσμευε το δικαστήριο ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η υπόθεση, αντιθέτως μάλιστα προς το πνεύμα και το σκοπό του δεύτερου εδαφίου της ως άνω διάταξης στο οποίο ρητώς ορίζεται ότι η αναίρεση αυτή "δεν παράγει αποτελέσματα για τους διαδίκους". Για το λόγο αυτό άλλωστε θεωρείται ανεπίτρεπτη κατά πάγια πρακτική η γνωμοδότηση του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου επί ζητήματος σχετικού προς εκκρεμή δίκη. Ουσιώδης συνεπώς προϋπόθεση του παραδεκτού της αναίρεσης υπέρ του νόμου, όπως κάθε αναίρεσης είναι ότι η απόφαση κατά της οποίας στρέφεται είναι οριστική και τελεσίδικη. Περαιτέρω κατά το άρθρο 591 του Κ.Πολ.Δ. "τα άρθρα 1-590 του κώδικα αυτού", μεταξύ των οποίων

είναι και το προβλέπον την αναίρεση υπέρ του νόμου άρθρο 557", εφαρμόζονται και στις ειδικές διαδικασίες, εκτός αν αντιβαίνουν προς τις ειδικές διατάξεις των διαδικασιών αυτών". Ο αποκλεισμός της εφαρμογής των ως άνω γενικών διατάξεων δεν είναι ανάγκη να προβλέπεται ειδικώς. Αρκεί ότι είναι ασυμβίβαστες προς τη φύση, το σκοπό και τη γενικότερη δομή και διάρθρωση των διατάξεων που διέπουν τις επιμέρους ειδικές διαδικασίες και των σύμφωνα με αυτές εκδιδόμενων αποφάσεων. Οι κατά τις διατάξεις εξάλλου των άρθρων 682 επ. του Κ.Πολ.Δ. εκδιδόμενες αποφάσεις περί ασφαλιστικών μέτρων είναι προσωρινής ισχύος και μπορεί να ανακληθούν λόγω μεταβολής των πραγμάτων ή χωρίς τη μεταβολή αυτή, κατά τα άρθρα 696, 697, 698 του Κ.Πολ.Δ. από το δικαστήριο που τις εξέδωκε ή από το δικαστήριο της κύριας δίκης, η αίτηση δε ανακλήσεως αυτών κατά το άρθρο 697 από λειτουργική άποψη επέχει χαρακτήρα ένδικου μέσου. Έτσι στερούνται του στοιχείου της οριστικότητας, δεν είναι ικανές καθαυτές να εμπνεύσουν τη νομολογία και ακόμη είναι στενότερα συνδεδεμένες με την κύρια (τακτική) διαφορά η οποία είτε είναι εκκρεμής είτε κατά τη συνήθη δυναμική πρόκειται να επακολουθήσει.

Συνεπώς για την ταυτότητα του λόγου, όπως και επί των μη οριστικών ή τελεσίδικων αποφάσεων της τακτικής διαδικασίας, πρέπει να γίνει δεκτό ότι δεν υπόκεινται σε αναίρεση υπέρ του νόμου, αφού και εδώ πρόκειται για ανακλητές (μη οριστικές) ως προς την εσώτερη ουσία τους αποφάσεις η τυχόν αναίρεση των οποίων, μολονότι δεν είναι δεσμευτική για τους διαδίκους, συνιστά αποδοκιμαστέα, για τους λόγους που αναφέρθηκαν, επέμβαση του ανώτατου δικαστηρίου επί συγκεκριμένης (τακτικής) διαφοράς μεταξύ ορισμένων διαδίκων που είναι ή πρόκειται να καταστεί εκκρεμής ενώπιον των κατώτερων δικαστηρίων. Η δυνατότητα να μην επακολουθήσει κυρία δίκη δεν παρέχει αποφασιστικό επιχείρημα για αντίθετη κρίση ανάλογο δε φαινόμενο μπορεί να εμφανιστεί και όταν μετά την έκδοση της μη οριστικής απόφασης οι διάδικοι αδρανούν. Το ανεπίτρεπτο της αναίρεσης υπέρ του νόμου στην εξεταζόμενη περίπτωση δεν επιβάλλεται μόνο από το χαρακτήρα και τη φύση της προσβαλλόμενης απόφασης αλλά καθιερώνεται και με τη διάταξη του άρθρου 699 του Κ.Πολ.Δ. Προηγουμένως το άρθρο 743 του Κ.Πολ.Δ. όπως ίσχυε πριν από την τροποποίησή του με το ν.δ. 958/1971, όριζε ότι "αποφάσεις δεχόμενες ή απορρίπτουσες αιτήσεις περί ασφαλιστικών μέτρων ή αιτήσεις περί ανακλήσεως ή μεταρρυθμίσεως αυτών δεν υπόκεινται εις ανακοπήν ερημοδικίας, έφεσιν και αναψηλάφησιν, συγχωρείται όμως κατ' αυτών αναίρεσις δια τους εν άρθρω 578 λόγους". Υπό το καθεστώς αυτό βεβαίως, εφόσον, έστω για περιορισμένους λόγους, επιτρεπόταν η αναίρεση στους διαδίκους, ασφαλώς ήταν γενικώς επιτρεπτή και η αναίρεση υπέρ του νόμου. Η διάταξη όμως αυτή τροποποιήθηκε με το ως άνω ν.δ. και ήδη το προαναφερθέν άρθρο 699 του Κ.Πολ.Δ. ορίζει ότι "αποφάσεις που δέχονται ή απορρίπτουν αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων ή αιτήσεις για ανάκληση ή μεταρρυθμίση των μέτρων αυτών δεν προσβάλλονται με κανένα ένδικο μέσο εκτός αν ορίζεται διαφορετικά". Στη σχετική αιτιολογική έκθεση αναφέρεται ότι "δια της γενομένης τροποποιήσεως απεκλείσθη η άσκηση αναίρεσης κατ' αποφάσεων περί ασφαλιστικών μέτρων, συνεπαγόμενη σημαντική επιβάρυνση του Αρείου Πάγου αλλά και μη δικαιολογούμενη εκ του χαρακτήρος των αποφάσεων τούτων". Η αναίρεση υπέρ του νόμου, όταν δεν παράγει αποτελέσματα έναντι των διαδίκων, δεν αποτελεί πράγματι ένδικο μέσο με τη συνήθη (στενή) έννοια, παραμένει όμως και στην περίπτωση αυτή ιδιόρρυθμο (με ευρεία έννοια) ένδικο μέσο, αφού κατατάσσεται στα ένδικα μέσα από τον ίδιο το νομοθέτη, δικάζεται από ανώτερο δικαστήριο με ορισμένη, όπως κι η αναίρεση των διαδίκων, διαδικασία, αφορά συγκεκριμένη απόφαση και συνεπάγεται την αναίρεση της (Ολομ. Α.Π. 36/1929 Θέμις 323). Για το λόγο αυτό το ζήτημα εντοπίζεται στο αν με την παραπάνω διάταξη ο νομοθέτης απέβλεψε στον αποκλεισμό μόνο της "τακτικής" αναίρεσης ή και της αναίρεσης υπέρ

του νόμου. Η ενόψει του χαρακτήρα των προαναφερόμενων αποφάσεων επιβαλλόμενη τελολογική ερμηνεία, προς την οποία συμπορεύεται το αδιάσπαστο της διατύπωσης του νόμου και η ως άνω αιτιολογική έκθεση, δικαιολογεί πλήρως τη θέση ότι στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης υπάγεται και η αναίρεση υπέρ του νόμου. Η άποψη δε ότι η τελευταία είναι επιτρεπτή και διότι το άρθρο 577 του Κ.Πολ.Δ. "ορίζει διαφορετικά" είναι έωλη. Συνεπώς η κρινόμενη αίτηση έπρεπε να απορριφθεί ως απαράδεκτη.

Β) Ως προς τη βασιμότητα.

Κατά το άρθρο 57 εδαφ. α του Α.Κ. "όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον". Η προσωπικότητα περιλαμβάνει κάθε αγαθό που συνδέεται στενά με το πρόσωπο, ως ύπαρξη φυσική, ηθική, κοινωνική και πνευματική, όπως είναι η τιμή, η υπόληψη, η ελευθερία, η εθνικότητα ως στοιχείο προσδιοριστικό της ταυτότητας του ατόμου κ.α. Περαιτέρω το άρθρο 16 παρ. 1 του Συντάγματος καθιερώνει την ελευθερία της επιστήμης και της έρευνας, ενώ οι διατάξεις του άρθρου 14 παρ. 1,2 και 3 αυτού προστατεύουν την ελευθερία εκφράσεως και διαδόσεως των στοχασμών και απαγορεύουν την κατάσχεση, τη λογοκρισία ή κάθε άλλο ισοδύναμο προληπτικό μέτρο σε βάρος του τύπου που και ρητώς ανακηρύσσεται ελεύθερος. Η προστασία των ως άνω ελευθεριών, επειδή αποσκοπεί στη διαφύλαξη ύψιστων κοινωνικών αγαθών, καλύπτει (νομιμοποιεί) και προσβολές του δικαιώματος της προσωπικότητας που τυχόν ενυπάρχουν στην ενάσκησή τους, οι οποίες έτσι, εφόσον δεν προσβάλλεται η αξία του ανθρώπου, δεν είναι παράνομες διότι η προσωπικότητα, και αν θίγεται, έχει στη συγκεκριμένη περίπτωση υποδεέστερη σημασία σε σχέση με το αγαθό των ως άνω ελευθεριών. Αυτό συμβαίνει και όταν κατά τη σύνταξη γλωσσικού λεξικού, που είναι συγχρόνως επιστημονικό έργο, ο λεξικογράφος αναζητώντας συστηματικά και μεθοδικά την αλήθεια, καταγράφει τις ποικίλες σημασίες ή χρήσεις ορισμένων λέξεων ή φράσεων που θεωρούνται μειωτικές ή εξυβριστικές για ορισμένα πρόσωπα ή μέλη ευρύτερων κοινωνικών ομάδων, εφόσον ο ίδιος δεν υιοθετεί ούτε αποδέχεται τη σημασία αυτή. Στην προκείμενη υπόθεση το Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, δικάζοντας κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, δέχτηκε, κατά πιθανολογήση, τα εξής περιστατικά: Ο Γεώργιος Μπαμπινιώτης, ως τακτικός καθηγητής της γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και Σύμβουλος του Υπουργείου Παιδείας, με επιτελείο βοηθών, συνέταξε ελληνικό λεξικό (ερμηνευτικό, ορθογραφικό και ετυμολογικό) με τίτλο "ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ", το οποίο εξέδωσε και έθεσε σε κυκλοφορία το νομικό πρόσωπο με την επωνυμία "ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ". Στο λεξικό αυτό και στο λήμμα-λέξη Βούλγαρος αναφέρεται : " Βούλγαρος 1. αυτός που γεννήθηκε στη Βουλγαρία ή κατάγεται από εκεί, 2. (κατchr. υβρισ.) ο οπαδός ή παίκτης ομάδας της Θεσσαλονίκης (κυρίως του ΠΑΟΚ)". Η λέξη "Βούλγαρος" (συνεχίζει το Πρωτοδικείο) με την ως άνω εξυβριστική έννοια χρησιμοποιείται από ασήμαντη μερίδα ποδοσφαιρόφιλων του νότου, σαν σύνθημα μάλλον παρά σαν έννοια της λέξης, μεμονωμένα, σποραδικά και χωρίς κάποια διάρκεια. Γι' αυτό και δεν αποτελεί "λήμμα που μπορούσε να έχει καταχωρηθεί σε λεξικό", η δε απάλειψή της από το συγκεκριμένο λεξικό "ουδόλως θα αναιρούσε την επιστημονικότητα του?η οποία είναι δεδομένη". " Βάσει των παραδοχών αυτών έκρινε ότι η καταγραφή και διάδοση μέσω αυτής του ως άνω χαρακτηρισμού προσβάλλει την προσωπικότητα του αιτούντος και των υπέρ αυτού παρεμβάντων, κατοίκων Θεσσαλονίκης, οπαδών των άνω ομάδων, διότι ενέχει αμφισβήτηση και σύγχυση ως προς την εθνική τους ταυτότητα, περαιτέρω δε διέταξε την απάλειψη της έννοιας αυτής του λήμματος Βούλγαρος με την ως άνω δεύτερη σημασία του από κάθε μελλοντική ανατύπωση ή έκδοση του λεξικού καθώς και από όσα αντίτυπα δεν έχουν διατεθεί στο αναγνωστικό κοινό ή βρίσκονται στα χέρια του Γεωργίου Μπαμπινιώτη και του Κέντρου Λεξικογραφίας. Όμως η υπό τα ως άνω δεδομένα "προσβολή"

της προσωπικότητας δεν είναι παράνομη, αφού η απλή αναφορά-καταγραφή στο λεξικό ότι η λέξη "Βούλγαρος" χρησιμοποιείται καταχρηστικώς ως εξυβριστική ονομασία κατηγορίας φιλάθλων και αθλητών (παικτών) δεν ενέχει αποδοχή του χαρακτηρισμού αυτού από το συντάκτη, έγινε δε στα πλαίσια της συνταγματικώς κατοχυρωμένης και αξιολογικώς υπέρτερης ελευθερίας του τύπου και της επιστήμης. Πράγματι η ως άνω καταχώριση έγινε με την επιστημονική πεποίθηση του συντάκτη, ότι η ως άνω σημασία της λέξης "Βούλγαρος", έστω και αν αυτή χρησιμοποιείται μεμονωμένα, σποραδικά, παροδικά και από ασήμαντη μερίδα φιλάθλων του τόπου, αποτελούσε "έννοια" της άνω λέξης και έπρεπε να καταγραφεί ως τέτοια, με τη διευκρίνιση μάλιστα, ότι η έννοια αυτή ήταν "καταχρηστική-υβριστική", η προσβολή δε, υπό τις προαναφερόμενες περιστάσεις της προσωπικότητας των ανωτέρω, δεν θίγει κατ' αντικειμενική κρίση, την ανθρώπινη "αξία" τους. Τα μέλη του δικαστηρίου Στέφανος Μαθίνας (Πρόεδρος), Γεώργιος Βελλής, Χαράλαμπος Μυρσινιάς, Κων.Παπαλάκης (Αντιπρόεδροι) και Αρεοπαγίτες Εμμανουήλ Χαριτάκης, Αναστάσιος Καραγεώργης, Κωνσταντίνος Τζένος, Ηλίας Βλάσσης, Γεώργιος Κάππος, Γεώργιος Ρήγος, Γρηγόριος Φιλιππάτος, Αντώνιος Τωμαδάκης, Δημήτριος Σουλτανιάς, Δημήτριος Λινός, Θεόδωρος Λαφαζάνος και Γεράσιμος Φρούντζος (Αρεοπαγίτες) έχουν ειδικότερα τη γνώμη ότι ο λεξικογράφος δεν προσδίδει νόημα στις λέξεις ούτε τις χρησιμοποιεί με το όποιο νόημα έχουν προσλάβει από τη χρήση τους. Απλώς καταγράφει τις λέξεις με το γνωστό και δεδομένο νόημά τους, άσχετα αν η χρήση τους είναι συνήθης ή σπάνια, ανεξαρτήτως δε αν πρόκειται για κυριολεκτική ή καταχρηστική χρήση. Η καταγραφή, ενόψει τούτου, της λέξης "Βούλγαρος" υπό την επίμαχη έννοια στο προαναφερόμενο λεξικό, δεν ενέχει χρησιμοποίησή της ούτε υιοθέτησή της ούτε διάδοσή της ή οποιαδήποτε χρήση της, αλλ' αποτελεί απλή, ουδέτερη καταγραφή, η οποία μπορεί να είναι επιστημονικά ορθή ή μη, πάντως όμως είναι αξιολογικά άχρωμη. Επομένως δεν μπορεί να συνιστά προσβολή υπό την έννοια του άρθρου 57 ΑΚ, πολύ δε περισσότερο όταν στην καταχώριση η χρήση της λέξης χαρακτηρίζεται ως "καταχρηστική-υβριστική". Συνεπώς το δικαστήριο της ουσίας, που δέχτηκε ότι υπάρχει παράνομη προσβολή της προσωπικότητας και για το λόγο αυτό διέταξε, ως ασφαλιστικό μέτρο, την απάλειψη της προαναφερόμενης φράσης, κατά μεν τη μείζονα ως άνω γνώμη παραβίασε τις διατάξεις των άρθρων 57 του ΑΚ και 16 παρ. 1 εδ. α?, 14 παρ. 1 του Συντάγματος, κατά δε την ελάσσονα ως άνω γνώμη του άρθρου 57 του ΑΚ. Πρέπει συνεπώς να αναιρεθεί υπέρ του νόμου η ως άνω απόφαση. Ακολούθως παρέλκει η εξέταση των παρεπόμενων αιτιάσεων του αναιρετηρίου, οι οποίες αφορούν παραβίαση των διατάξεων των παρ. 2 και 3 του άρθρου 14 του Συντάγματος, ως συνέπεια του σφάλματος του δικαστηρίου της ουσίας σε σχέση με την ύπαρξη παράνομης προσβολής της προσωπικότητας.

Εξάλλου πέντε μέλη, ήτοι οι Ιωάννης Τέτοκας, Ανδρέας Κατράκης, Κωνσταντίνος Κωστήρης, Πέτρος Κακκαλής και Γεώργιος Χριστόφιλος (Αρεοπαγίτες) έχουν τη γνώμη ότι η προσβαλλόμενη απόφαση θα έπρεπε να αναιρεθεί κατ' άρθρο 559 αριθ. 19 Κ.Πολ.Δ., λόγω ελλείψεως νόμιμης βάσεως, για τον ακόλουθο λόγο: Σε περίπτωση συγκρούσεως των συνταγματικώς προστατευόμενων έννομων αγαθών της ελευθερίας εκφράσεως των στοχασμών (άρθρο 14 παρ. 1 Συντ.) και της ελευθερίας της επιστήμης και της τέχνης (άρθρο 16 παρ. 1 Συντ.) με το επίσης συνταγματικώς προστατευόμενο έννομο αγαθό της προσωπικότητας (άρθρο. 5 παρ. 1-2 Συντ.), έκφανση της οποίας αποτελεί η τιμή και υπόληψη κάθε προσώπου, εφόσον η εναρμόνισή τους είναι ανέφικτη, πρέπει να σταθμίζεται η αξία της επιδιωκόμενης με την πρώτη ελευθερία πληροφόρησης του κοινού και της μέσω αυτής διακινδυνεύσεως του έννομου αγαθού της προσωπικότητας. Κατά τη στάθμιση δε αυτή θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι το δικαίωμα της προσωπικότητας είναι δικαίωμα-πλαίσιο, χαρακτηριζόμενο από την ενότητα της γενικής ρήτρας με την οποία κατοχυρώνεται από την έννομη τάξη. Οσάκις δε το αγαθό της προσωπικότητας έλθει σε σύγκρουση με την ελευθερία εκφράσεως των

στοχασμών και την ελευθερία της επιστήμης και της τέχνης, επιβάλλεται η στάθμιση του αγαθού αυτού με το εύλογο δικαίωμα του κοινού για πληροφόρηση μέσω των δύο άλλων ελευθεριών, αρκεί να μην πλήττεται ο πυρήνας του δικαιώματος της προσωπικότητας, δηλαδή η αξία του ανθρώπου. Στην προκειμένη περίπτωση το Μονομελές Πρωτοδικείο, μολονότι είχε προ αυτού, με τα όσα παραπάνω δέχτηκε, σύγκρουση του δικαιώματος του καθ' ου η αίτηση, καθηγητή της γλωσσολογίας, να εκφράζει ελευθέρως τους στοχασμούς του και να ασκεί ελεύθερα την επιστήμη του με το δικαίωμα της προσωπικότητας του αιτούντος Θ. Ασπασίδη, έκρινε ότι τα όσα παραπάνω ο πρώτος αναφέρει στο "Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας" που συνέταξε, υπό το λήμμα-λέξη "Βούλγαρος", είναι υβριστικά για τον αιτούντα και αποτελούν παράνομη προσβολή της προσωπικότητάς του, χωρίς όμως να προβεί προηγουμένως, όπως όφειλε, στη στάθμιση των συγκρουόμενων ενταύθα ως άνω έννομων αγαθών που προστατεύονται συνταγματικώς, και, μέσω της σταθμίσεως αυτής, στη διαπίστωση αν ενταύθα προστατευτέο ήταν ως υπέρτερο αγαθό το της προσωπικότητας του αιτούντος. Έτσι, όμως, διέλαβε στην απόφασή του ελλειπίς και ανεπαρκείς αιτιολογίες, σε σχέση με το ουσιώδες για την έκβαση της δίκης ζήτημα αυτό, και τη στέρησε από τη νόμιμη βάση της, επομένως έπρεπε να αναιρεθεί για το λόγο αυτό.

Εντεκα όμως μέλη της Ολομέλειας, ήτοι οι Θεόδωρος Τόλιας, Κωνσταντίνος Λυμπερόπουλος (Αντιπρόεδροι) και Γεώργιος Σταθάς, Μιχαήλ Καρατζάς, Γεώργιος Μπούτσικος, Χαράλαμπος Γεωργακόπουλος, Αριστείδης Κρομμύδας, Γεώργιος Νικολόπουλος, Λουκάς Λυμπερόπουλος, Λέανδρος Ρακιντζής και Θεόδωρος Μπάκας (Αρεοπαγίτες) έχουν τη γνώμη ότι η κατά το άρθρο 57 του Α.Κ. προσβολή της προσωπικότητας μπορεί να αναφέρεται σε οποιοδήποτε στοιχείο προσδιοριστικό της ταυτότητας του ανθρώπου, όπως εκείνο της εθνικής καταγωγής του και της βάσει αυτής εντάξεώς του σε συγκεκριμένη εθνότητα. Υπό τις άνω συνεπώς περιστάσεις υπάρχει προσβολή της προσωπικότητας των αναιρεσιβλήτων και είναι παράνομη, όπως ορθώς έκρινε η προσβαλλομένη, γι' αυτό και έπρεπε να απορριφθεί ως αβάσιμος ο μοναδικός λόγος αναιρέσεως (άρθρο 559 αρ. 1 Κ.Πολ.Δ.) που αναφέρεται σε παραβίαση των διατάξεων των άρθρων 57 ΑΚ, 16 παρ. 1 εδ. α? και 14 παρ. 1-3 του Συντάγματος. Ειδικότερα, εφόσον, κατά τις παραδοχές της αποφάσεως, η χρησιμοποίηση της λέξεως "Βούλγαρος" με την ως άνω υβριστική έννοια γινόταν από περιορισμένη μερίδα ποδοσφαιρόφιλων του νότου και μάλιστα "μεμονωμένα, σποραδικά και χωρίς κάποια διάρκεια", δεν ανταποκρινόταν η καταχώριση στην επιδίωξη του λεξικογράφου Γεωργίου Μπαμπινιώτη να παρουσιάσει στο κοινό την κοινή γλώσσα των Ελλήνων. Αντιθέτως με την καταχώριση αυτή επισημοποιείτο και μονιμοποιείτο μια κατάσταση "περιθωριακή" πράγματι, για την οποία όμως παρεχόταν με την καταχώριση η πεπλανημένη εντύπωση, ότι νομίμως χρησιμοποιείτο η προσβλητική λέξη. Συνεπώς η ως άνω καταχώριση αποτελεί προσβολή και δεν συγχωρείται βάσει δικαιώματος του Γεωργίου Μπαμπινιώτη παρεχόμενου σ' αυτόν στα πλαίσια της ελευθερίας της επιστήμης (άρθρο 16 παρ. 1 Συντάγματος) και της ελευθερίας εκφράσεως (άρθρο 14 παρ. 1 Συντάγματος).

Τα παρεχόμενα με τις διατάξεις αυτές δικαιώματα ισχύουν μόνο στη σχέση μεταξύ κράτους και ατόμου και όχι οριζοντίως, δηλ. στη σχέση ατόμου προς άτομο, χωρίς μάλιστα να υπάρχει μεταξύ τους σχέση εξουσιάσεως υπό οποιαδήποτε μορφή. Σε κάθε περίπτωση όμως τα δικαιώματα αυτά δεν λειτουργούν χωρίς περιορισμούς και σχετικοποιούνται. Έτσι σε περίπτωση σύγκρουσης αυτών προς δικαιώματα προστατευόμενα από άλλες συνταγματικές διατάξεις, όπως εκείνες των άρθρων 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1 που αναφέρονται στην προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της ελεύθερης ανάπτυξης του ανθρώπου, η ελευθερία της επιστήμης δεν έχει κανένα προβάδισμα, διότι η Πολιτεία δεν αναγορεύει το δικαίωμα της επιστημονικής ελευθερίας σε απόλυτη ελευθερία. Η ελευθερία της επιστήμης δεν δίδει στον επιστήμονα το δικαίωμα να διαπράττει εγκλήματα, όπως εκείνο της

προσβολής της τιμής άλλου (άρθρα 361 επ. ΠΚ). Στην περίπτωση αυτή, ενόψει και των ισχυουσών στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου γενικών ρητρών, όπως εκείνη της απαγορεύσεως της καταχρηστικής ασκήσεως του δικαιώματος (άρθρο 281 ΑΚ), η σύγκρουση μεταξύ των αντιπαραβαλλόμενων ατομικών δικαιωμάτων αίρεται με τη στάθμιση, κατά περίπτωση, των εκατέρωθεν συμφερόντων. Τα ατομικά δικαιώματα που θεμελιώνονται στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ.1 και 5 παρ. 1 του Συντάγματος, δηλαδή εκείνα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της ελεύθερης ανάπτυξης του ανθρώπου, ως αναφερόμενα στην ανθρώπινη προσωπικότητα και στην κεντρική θέση του ανθρώπου μέσα στην κοινωνία, πρέπει να θεωρούνται, κατ' αρχήν, επικρατέστερα. Σε κάθε όμως περίπτωση ο καθορισμός της προτεραιότητας μεταξύ των συγκρουόμενων δικαιωμάτων είναι ζήτημα πραγματικό και στην κρινόμενη περίπτωση το Μονομελές Πρωτοδικείο σιωπηρώς και ανελέγκτως έδωσε την προτεραιότητα στο δικαίωμα προστασίας της προσωπικότητας του αναιρεσιβλήτου Θεόδωρου Ασπασίδη και των υπέρ αυτού παρεμβάντων. Εξάλλου περίπτωση εφαρμογής της διατάξεως του άρθρου 367 ΠΚ, κατά την οποία αίρεται ο άδικος χαρακτήρας της πράξεως στις απარიθμούμενες σ' αυτή περιπτώσεις, δεν συντρέχει εν προκειμένω, αφού, κατά το αναιρετήριο, δεν φέρεται η διάταξη αυτή ως παραβιασθείσα και επομένως δεν υπάρχει σχετικός αναιρετικός λόγος, αλλά ούτε και πρόκειται για νόμιμη άσκηση δικαιώματος κατά τα άρθρα 14 παρ. 1 και 16 παρ. 1 του Συντάγματος, αφού προτεραιότητα είχαν οι διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1 του Συντάγματος, στις οποίες και δόθηκε.

Για τους λόγους αυτούς

Αναιρεί υπέρ του νόμου την υπ? αριθ. 18134/1998 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης που εκδόθηκε κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων.

Κρίθηκε και αποφασίστηκε στην Αθήνα στις 28 Ιανουαρίου 1999 και δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του στις 22 Απριλίου 1999.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΕΦΕΤΕΙΟ

Τόπος: Πειραιά

Αριθ. Απόφασης: 876

Ετος: 1994

Περίληψη Απόδειξη - Τηλεφωνικές συνδιαλέξεις που έχουν υποκλαπεί ως αποδεικτικό μέσο - Δεν λαμβάνονται υπόψη από το δικαστήριο οι μαγνητοταινίες που προέρχονται από υποκλοπή τηλεφωνικών συνδιαλέξεων, ούτε στις δίκες, που αφορούν συζυγικές σχέσεις - Η υποκλοπή τηλεφωνικής συνδιάλεξης και η αποτύπωσή της σε μαγνητοταινία αντίκειται στο Συνταγμα, αφού προσβάλλεται έτσι το απορρητό της επικοινωνίας και το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής - Συνεπώς η λήψη υπόψη από το δικαστήριο της ταινίας αυτής ως αποδεικτικό μέσο είναι αντισυνταγματική.

Κείμενο απόφασης

(. . .) Η μαγνητοφώνηση τηλεφωνικής συνδιαλέξεως που γίνεται χωρίς τη γνώση και συναίνεση και των δύο συνδιαλεγομένων είναι αντίθετη προς τις διατάξεις των άρθρων 5 παρ. 1, 9 παρ. 1 και 19 παρ. 1 εδ. 1 του Σ, που θεσπίζουν το δικαίωμα για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής και της με οποιοδήποτε τρόπο ανταποκρίσεως. Η συνταγματική μάλιστα αυτή απαγόρευση ισχύει ακόμη και για την εκ μέρους του ενός από τους συνδιαλεγόμενους, εν αγνοία του άλλου, μαγνητοφώνηση της τηλεφωνικής τους επικοινωνίας οι κοινός δε νομοθέτης δεν μπορεί να θεσπίσει το παραδεκτό ως αποδεικτικών μέσων των μαγνητοταινιών που αποτυπώνουν τηλεφωνική συνδιάλεξη κατά παράβαση των συνταγματικών διατάξεων που προαναφέρθηκαν και να ορίσει ότι τα δικαστήρια θα λαμβάνουν υπόψιν τέτοιες μαγνητοταινίες, αφού θα καθιστούσε τη συνταγματική προστασία κενή περιεχομένου (γνώμ. ΟλομΑΠ 17 και 61 του 1993).

Στην προκείμενη περίπτωση, ο εκκαλών Π.Σ. για την απόδειξη των ισχυρισμών του επικαλείται, με τις προτάσεις της παρούσας συζητήσεως και προσκομίζει μαγνητοταινίες (με το κείμενο της απομαγνητοφώνησής τους) που αποτυπώνουν τηλεφωνικές συνδιαλέξεις μεταξύ της εφεσίβλητης συζύγου του και τρίτων προσώπων, οι οποίες έχουν ληφθεί χωρίς τη γνώση και τη συναίνεσή τους, όπως ορθά εκτιμάται η σχετική επίκληση από τον εκκαλούντα. Ο τελευταίος ισχυρίζεται ότι η επίκληση των μαγνητοταινιών αυτών είναι πλέον παραδεκτή με βάση τις διατάξεις που ισχύουν κατά το χρόνο της προσκομιδής τους, αφού γίνεται για τη διαφύλαξη

δικαιολογημένου συμφέροντός του, χωρίς να διευκρινίζει αν ο ίδιος παγίδευσε ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο παρενέβη στην τηλεφωνική σύνδεση ή συσκευή και μαγνητοφώνησε το περιεχόμενο των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων ή αν απλώς έκανε χρήση των μαγνητοταινιών που αποκτήθηκαν με τον παραπάνω τρόπο. Και στις δύο όμως περιπτώσεις η επίκληση θα ήταν απαράδεκτη, αφού θα προσέκρουε στις συνταγματικές διατάξεις που προαναφέρθηκαν.

Ειδικότερα στην πρώτη δε περίπτωση θα ήταν αντίθετη και προς το άρθρο 310 Α παρ. 1 ΠΚ σύμφωνα με το οποίο αποτελούν ποινικό αδίκημα οι πράξεις που εμπίπτουν στην περίπτωση αυτή. Όσον αφορά εξάλλου τη δεύτερη περίπτωση, σύμφωνα με τις συνδυασμένες παρ. 3 και 4 του ίδιου άρθρου αίρεται μεν ο άδικος χαρακτήρας της χρήσεως των μαγνητοταινιών που αποκτήθηκαν με τον τρόπο που αναφέρεται στην παρ. 1 του άρθρου αυτού, αν η χρήση αυτή έγινε για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος που δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά, ή με τον

τρόπο όμως αυτό έμμεση θέσπιση παραδεκτού των μαγνητοταινιών είναι αντίθετη προς το Σύνταγμα, σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν. Με τα δεδομένα αυτά οι μαγνητοταινίες και οι απομαγνητοφωνήσεις τους που επικαλείται και προσκομίζει ο εκκαλών δεν μπορούν να ληφθούν υπόψιν ως αποδεικτικά στοιχεία. (. . .)

Εισηγητές: Γ. Καράμπελας

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΕΦΕΤΕΙΟ

Τόπος: Αθήνα

Αριθ. Απόφασης: 5105

Ετος: 1994

Περίληψη Σύνταγμα - Περιβάλλον - Μνημεία - Αρχαιολογικοί χώροι - Αποζημίωση -. Προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος (μνημείων κλπ.). Περιλαμβάνει αφενός τη διατήρηση στο διηνεκές των εν λόγω πολιτιστικών στοιχείων, αφετέρου τη δυνατότητα επιβολής γενικών περιορισμών ή ιδιαίτερων μέτρων για την αποφυγή βλάβης, αλλοίωσης ή υποβάθμισης του χώρου που περιβάλλει τα μνημεία αυτά. Οι περιορισμοί αυτοί δημιουργούν υποχρέωση αποζημίωσης του ιδιοκτήτη που θίγεται. Εξακολουθεί να εφαρμόζεται το άρθρο 50 ν. 5351/1932 «Περί αρχαιοτήτων». Ο χαρακτηρισμός χώρου ως αρχαιολογικού δεν συνεπάγεται αυτός καθαυτός την απαγόρευση εκτέλεσης έργων. Για το ορισμένο σχετικής αγωγής αποζημίωσης χρειάζεται ο ενάγων να αναφέρει στο δικόγραφο ότι υπέβαλε στη διοίκηση αρμοδίως αίτηση για χορήγηση άδειας εκτέλεσης έργου που απορρίφθηκε και ότι πρόκειται για ακίνητο που βρίσκεται σε περιοχή που εντάχθηκε στο σχέδιο πόλης και είναι οικοδομήσιμο.

Κείμενο Απόφασης

Κατά το άρθρο 24 του ισχύοντος Συντάγματος (του έτους 1975):

"1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Το Κράτος υποχρεούται να λαμβάνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα προς διαφύλαξη αυτού... 6. Τα μνημεία και οι παραδοσιακές περιοχές και στοιχεία τελούν υπό την προστασία του Κράτους. Νόμος θέλει να ορίσει τα αναγκαία προς πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά της ιδιοκτησίας μέτρα, ως και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών". Με τις διατάξεις αυτές του Συντάγματος καθιερώνεται ειδικώς, το πρώτον, αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, ήτοι των μνημείων και λοιπών στοιχείων, που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική, τεχνολογική και εν γένει πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας. Η προστασία αυτή περιλαμβάνει αφ' ενός μεν τη διατήρηση στο διηνεκές των εν λόγω πολιτιστικών στοιχείων, αφ' ετέρου δε τη δυνατότητα επιβολής γενικών περιορισμών ή ιδιαίτερων μέτρων για την αποφυγή οιασδήποτε βλάβης, αλλοιώσεις ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος τα μνημεία χώρου. Οι περιορισμοί αυτοί, που ερείδονται αποκλειστικά στο προαναφερθέν άρθρο 24 του Συντάγματος και δύναται να έχουν, κατ' αρχήν, ευρύτερο περιεχόμενο από τους γενικούς περιορισμούς της ιδιοκτησίας κατά το άρθρο 17 το Συντάγματος, δημιουργούν υποχρέωση αποζημίωσης του θιγομένου ιδιοκτήτη, σύμφωνα με την προμνησθείσα παρ. 6 του άρθρου 24 του Συντάγματος, όταν δεσμεύουν ουσιαδώς την ιδιοκτησία κατά τον προορισμό της χάριν της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Και ναι μεν προβλεπεται απο την τελευταία συνταγματική διάταξη η έκδοση ειδικού νόμου, ο οποίος θα καθορίσει, μεταξύ άλλων, τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης, που δυναται να είναι και διαφορος απο τη ρυθμιση του άρθρου 17 του Συντάγματος, αλλά και όταν ελλείπει η σχετική νομοθετική ρύθμιση γεννάται ευθεία από το Σύνταγμα υποχρέωση της Διοικήσεως να εξασφαλίσει τη διηνεκή προστασία του μνημείου και παράλληλα την αποζημίωση του πληττομένου ιδιοκτήτη. Πράγματι, το άρθρο 24 παρ.6 του Συντάγματος καθορίζει σαφώς τόσο την ανάγκη της χωρίς χρονικούς περιορισμούς προστασίας του εννόμου αγαθού του πολιτιστικού περιβάλλοντος, όσο και την αποζημίωση ως αντιστάθμισμα της επερχομένης βλάβης στον ιδιοκτήτη, καταλείποντας στον κοινό

νομοθέτη την ευχέρεια να προσδιορίσει τη διοικητική διαδικασία, καθορισμού της αποζημιώσεως ως χρηματικής ή άλλης αποφάσεως. Περαιτέρω, μέχρι της εκδόσεώς του, κατά το άρθρο 24 παρ. 6 του Συντάγματος, ειδικού νόμου, εξακολουθούν ισχύοντες, δυνάμει του άρθρου 112 παρ. 1 του Συντάγματος, οι προϋφιστάμενοι νόμοι, οι οποίοι προβλέπουν μέτρα προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος, εφόσον εναρμονίζονται κατά περιεχόμενο προς την, κατά τα προλεχθέντα, έννοια και έκταση της προστασίας του εννόμου αυτού αγαθού. Ετσι, ελλείψει ειδικότερης νομοθετικής πρόνοιας, εξακολουθεί, κατ' αρχήν, να εφαρμόζεται και μετά την ισχύ του Συντάγματος η νομοθετική ρύθμιση του άρθρου 50 του κωδικοποιημένου νόμου 5351/1932 "περί αρχαιοτήτων" (π.δ/γμα 9/24 Αυγούστου 1932), που παρέχει στη Διοίκηση την ευχέρεια να επιβάλλει περιορισμούς στην ανέγερση κτιρίου, όταν κρίνει, ότι βλάπτεται κατά οποιοδήποτε τρόπο υλικώς και αισθητικώς το αρχαίο μνημείο. Όταν οι περιορισμοί αυτοί είναι ουσιώδεις, όπως στην περίπτωση παντελούς απαγορεύσεως ανοικοδομήσεως ακινήτου, κειμένου εντός σχεδίου πόλεως, ανακύπτει ευθέως από το άρθρο 24 παρ.6 του Συντάγματος υποχρέωση αποζημιώσεως του πληττομένου ιδιοκτήτη για την αποκατάσταση της ζημίας από την απαγόρευση ανοικοδομήσεως και εκμεταλλεύσεως του ακινήτου κατά τον προορισμό του. Η αποζημίωση αυτή καλύπτει τη βλάβη του θιγομένου ιδιοκτήτη και είναι άσχετη προς την προβλεπόμενη από το άρθρο 51 του παραπάνω νόμου (5351/1932) ευχέρεια του ιδιοκτήτη να ζητήσει από τη Διοίκηση την απολλοτρίωση του ακινήτου, δεδομένου, άλλωστε, ότι η ευχέρεια αυτή καταλήγουσα ενδεχομένως στην αποδέσμευση του ακινήτου (όταν παρέχεται άπρακτη η διετία) αντίκειται κατά το σημείο τούτο στη συνταγματική υποχρέωση της διαρκούς προστασίας του μνημείου. Εξάλλου, η αξίωση προς αποζημίωση γεννάται, κατά την έννοια του άρθρου 24 του Συντάγματος, ελλείψει ειδικής νομοθετικής ρυθμίσεως, από την πάροδο εύλογου χρόνου από την επιβολή του μέτρου της απαγορεύσεως ανοικοδομήσεως (άρνηση οικοδομικής άδειας), εφόσον βεβαίως ο ενδιαφερόμενος ιδιοκτήτης επιδιώξει με αιτησή του προς τη Διοίκηση ή ευθέως προς το αρμόδιο δικαστήριο την αποκατάσταση της ζημίας, σύμφωνα προς τα εκτεθέντα (ΟλΣτΕ 3146/1986 προσκομιζόμενη, ΣτΕ 811/1987 αδημοσίευτη). Τέλος, κατά το προαναφερθέν άρθρο 50 του, ως άνω, νόμου 5351/1932, απαγορεύεται, χωρίς την άδεια του αρμόδιου Υπουργού, "1. Η λατομία και σκαφή προς πορισμόν υλικού οικοδομών επί αρχαίων ερειπίων πόλεων, συνοικισμών, νεκροπόλεων και σε απόσταση 500 μέτρων από παντός ορατού αρχαίου μνημείου, ως και η κατασκευή ασβεστοκαμίνου σε περιφέρεια 500 μέτρων από των αρχαίων. 2. Η πλησίον αρχαίου επιχείρηση έργου θθναμένου να βλάψει αυτό αμέσως ή εμμέσως ... 3. Οιαδήποτε εργασία επί κτιρίων και λειψάνων αρχαίων και αν ακόμη δεν επιφέρει κάποια ζημιά". Από τις διατάξεις αυτές, και ειδικότερα εκείνης της περιοτώσεως 2, συνάγεται, ότι ο αρμόδιος Υπουργός δύναται με αποφασή του να χαρακτηρίσει ορισμένο χώρο ως αρχαιολογικό ή να αρνηθεί το χαρακτηρισμό αυτού ως τοιούτου. Ο χαρακτηρισμός δε κάποιου χώρου ως αρχαιολογικού συνεπάγεται μόνον την υποχρέωση των ιδιοκτητών των ακινήτων, που βρίσκονται μέσα στην περιοχή, που χαρακτηρίσθηκε έτσι, να απευθύνονται στη Διοίκηση για τη χορήγηση σχετικής άδειας, προκειμένου να προβούν σε εκτέλεση οιοδήποτε έργου στα ακίνητα αυτά. Συνεπώς, ο χαρακτηρισμός κάποιου χώρου ως αρχαιολογικού δεν συνεπάγεται αυτός καθεαυτός την απαγόρευση εκτελέσεως του έργου εν γένει στον εν λόγω χώρο, αλλά μόνον η Διοίκηση δύναται να απαγορεύσει την εκτέλεση ορισμένου έργουστη συγκεκριμένη περίπτωση, οσάκις ήθελε προκύψει σχετικό ζήτημα, αφού προηγηθεί αίτηση των ενδιαφερομένων προς εκτέλεση εργασιών είτε και αυτεπαγγέλτως, εάν ήθελε κριθεί, ότι συντρέχει περίπτωση προστασίας των αρχαίων μνημείων, και μάλιστα ασχέτως του χαρακτηρισμού ή μη της περιοχής στην οποία επιχειρείται η εκτέλεση των εργασιών, ως αρχαιολογικού χώρου (ΣτΕ 2705/1981, 1372/1981, 810/1981, Γνμ. Μον. Συμβ. ΥΠΠΕ 801/1983, βλ. Δωρή, "Το Δίκαιο των Αρχαιοτήτων" σ. 267 επ.). Τότε δε και μόνον, ήτοι μετά την

υποβολή και εν συνεχεία απόρριψη παρομοίας αιτήσεως για τη χορήγηση αδείας εκτελέσεως οιουδήποτε έργου σε ήδη χαρακτηρισθέν ακίνητο ως αρχαιολογικό χώρο, δικαιούται ο ιδιοκτήτης του να στραφεί κατά του Ελληνικού Δημοσίου και να ζητήσει αποζημίωση ένεκα του ότι δεσμεύτηκε η ιδιοκτησία του ως προς την κατά προορισμό χρήση της, σύμφωνα πάντα με τις προαναφερθείσες διατάξεις των άρθρων 24 πάρ. 1 του Συντάγματος και 50 κωδικοποιημένου νόμου 5351/ 1932. Πριν από την υποβολή μιας τέτοιας αίτησεως δεν έχει προσβληθεί κανένα δικαίωμα του ιδιοκτήτη επί του (τυχόν) χαρακτηρισθέντος ως αρχαιολογικού χώρου ακινήτου του και επομένως καμία αξίωση του για αποζημίωση, σχετικά με την κατά προορισμό χρήση του, κατά του Ελληνικού Δημοσίου δεν έχει γεννηθεί. Για το λόγο αυτό, η περί ου πρόκειται προϋπόθεση της υποβολής και ακολούθως απορρίψεως αρμοδίως της σχετικής αιτήσεως για τη χορήγηση αδείας εκτελέσεως έργου είναι ουσιώδης και η τήρηση της συνιστά προαπαιτούμενο για την ασκήσή της πιο πάνω αγωγής αποζημιώσεως, η δε αναφορά της στο σχετικό δικόγραφο, μαζί με τη μνεία σ' αυτό, αν πρόκειται για οικοπέδο, ότι αυτό βρίσκεται σε περιοχή που έχει ενταχθεί στο σχέδιο πόλεως και είναι πράγματι οικοδομήσιμο, αφού έτσι μόνον προσβάλλεται η κατά προορισμόν χρήση του (ΟλΣτΕ 3146/1986), αποτελεί απαραίτητο για την κατά νόμο πληρότητά του στοιχείο. Άλλως, απορρίπτεται ως αόριστο και συνεπώς ανεπίδεκτο δικαστικής εκτιμήσεως, και μάλιστα και κατ' αυτεπάγγελτη του δικαστηρίου έρευνα (ΑΠ 525/1992 ΕλλΔνη 34.1475). Επί του προκειμένου, στην αγωγή, επί της οποίας εκδόθηκε η εκκαλούμενη, όπως το περιεχόμενό της λεπτομερώς εκτίθεται στην προηγούμενη σκέψη, οι ενάγοντες και νυν εκκαλούντες ουδόλως αναφέρουν, ότι τήρησαν όντως την, ως άνω, αναγκαία προϋπόθεση για τη νόμιμη άσκησή της, ότι δηλαδή υπέβαλαν στον αρμόδιο Υπουργό αίτηση για τη χορήγηση αδείας προς ανέγερση της επικαλούμενης τριώροφης οικίας επί του εκεί περιγραφόμενου οικοπέδου, το οποίον, όπως ρητά συνομολογείται, αλλά και προαποδεικνύεται, έχει χαρακτηριστεί ως αρχαιολογικός χώρος, εκ της μη ανεγέρσεως της οποίας, λόγω απορρίψεως της εν λόγω αιτήσεως, απώλεσαν, κατά το ποσοστόν της συγκυριότητάς του ο καθένας, τα εκεί αναγραφόμενα ποσά, αφού ο περί ου πρόκειται χαρακτηρισμός του επιδίκου οικοπέδου (ως αρχαιολογικού χώρου), όπως παραπάνω εκτέθηκε, δεν συνεπάγεται από μόνος του την απαγόρευση εκτελέσεως σ' αυτό οιουδήποτε έργου, όπως η ανέγερση οικίας. Κατ' ακολουθίαν, και για τη νόμιμη αυτή αιτία πρέπει η εν λόγω αγωγή να απορριφθεί ως αόριστη και επομένως ανεπίδεκτη δικαστικής εκτιμήσεως, πέραν και του γεγονότος ότι στο ίδιο δικόγραφο ουδεμία γίνεται μνεία περί του εάν το ως αρχαιολογικός χώρος χαρακτηρισθέν οικοπέδο έχει ενταχθεί στο σχέδιο πόλεως και είναι οικοδομήσιμο.

Πρόεδρος: Ε. ΣΕΡΓΑΚΗΣ

Εισηγητές: Δ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Λήμματα: Σύνταγμα, Περιβάλλον, Μνήμεια, Αρχαιολογικοί χώροι, Αποζημίωση

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΕΦΕΤΕΙΟ

Τόπος: Αθήνα

Αριθ. Απόφασης: 7758

Ετος: 1990

Περίληψη Γαμικές διαφορές - Διακοπή έγγαμης συμβίωσης - Επιμέλεια ανηλίκων τέκνων - Παρακολούθηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων συζύγου - Διαγραφή αναρμόστων εκφράσεων από τις προτάσεις - Δεν είναι αντισυνταγματική η μεταξύ των συζύγων παρακολούθηση των τηλεφωνημάτων και η μαγνητοφώνηση αυτών. - Οι φράσεις "πορνεύεται...πιθανόν με ανωμόλους τρόπους", "γυνή δυσώδους χαρακτήρα" και "βεβροβουρημένη", δεν διαγράφονται ως ανόρμοστες από τις προτάσεις του εκκαλούντος, παρ' ότι δεν αρμόζουν στην ευπρέπεια της συζήτησης, χρησιμοποιούνται όμως προς υπεράσπιση του δικαιώματος του εκκαλούντος να του ανατεθεί η επιμέλεια των τέκνων του.

Κείμενο Απόφασης

Η έγγαμη συμβίωση των διαδίκων δεν υπήρξε αρμονική και συμπληρωμένη από την αρχή από λόγους που αφορούν τα πρόσωπα και των δύο συζύγων, ήτοι από αυταρχικότητα, βιαιότητα, φιλοχρηματία και ζηλοτυπία του συζύγου και επιπολαιότητα της συζύγου στις σχέσεις της με τις φίλες της και τους φίλους της, που έδιναν λαβή επιληψίμου ήθους και υπόνοιες παραβιάσεως της συζυγικής πίστεως, με αποτέλεσμα να παρακολουθείται με ντετέκτιβ από τον άνδρα της και να μαγνητοφωνούνται τα τηλεφωνήματά της, πράγμα που δεν αντίκειται στο άρθρο 9 παρ. 1 εδ. β' του ισχύοντος Συντάγματος προκειμένου περί συζύγων (ΑΠ 381/1987). Η κατάσταση αυτή επέτεινε την διάστασή τους και μετά από αίτηση της συζύγου διατάχθηκε η μετοίκηση του συζύγου με την υπ' αριθ. 9539/1989 απόφαση του μονομελούς πρωτοδικείου Αθηνών, η οποία εκδόθηκε κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, έκτοτε δε διεκόπη η έγγαμη συμβίωση των διαδίκων συζύγων, ανετέθη δε προσωρινά η επιμέλεια των προσώπων των δύο ανηλίκων τέκνων τους στη μητέρα. Ανεξάρτητα όμως από την κατά τα άνω κοινή τους υπαιτιότητα για τη διακοπή της έγγαμης συμβίωσής τους αποδείχθηκε ότι και οι δύο γονείς αγαπούν τα τέκνα τους, το συμφέρον όμως των ανηλίκων, λόγω της άνω μικρής τους ηλικίας και της μέχρι τώρα παραμονής τους με τη μητέρα, επιβάλλει όπως η επιμέλεια των προσώπων τους ανατεθεί σ' αυτήν, η οποία ανεξάρτητα των προαναφερομένων παρέχει τα εχέγγυα χρηστής ψυχοσωματικής αναπτύξεώς τους (...).

Το αίτημα της εφεσιβλήτου - αντεκκαλούσης να διαταχθεί η διαγραφή από τις προτάσεις του εκκαλούντος των λέξεων και φράσεων "πορνεύεται (...)

πιθανόν με ανωμάλους τρόπους (...) έκλυτη ζωή της μητέρας (...) γυνή δυσώδους χαρακτήρος και βεβροβουρημένη (...)" ως υβριστικών και αναρμόστων (άρθ. 206 ΠολΔ) απορριπτέον κρίνεται, καίτοι η αυστηρότητα αυτή των λέξεων και φράσεων δεν συνάδει με την ευπρέπεια της συζητήσεως, γίνεται όμως προς υπεράσπιση του δικαιώματος του εκκαλούντος, αναθέσεως σ' αυτόν της επιμελείας των τέκνων και σκοπόν έχουν την απόδειξη της ακαταλληλότητας της μητέρας για ανάθεση σ' αυτήν της επιμελείας των τέκνων.

Εισηγητές: Γ. Παπαδημητρίου

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΕΦΕΤΕΙΟ

Τόπος: ΑΘΗΝΑ

Αριθ. Απόφασης: 4054

Ετος: 1992

Περίληψη Αδικήματα τύπου. Δυσφήμιση συκοφαντική. Συνταγματική προστασία προσωπικότητας. Ορια δικαιώματος πληροφόρησης του κοινού και προσβολών τιμής δια του τύπου. Σύγκρουση δικαιώματος πληροφόρησης του κοινού και δικαιώματος προς προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου. Δικαιολογημένο ενδιαφέρον κατά 367 ΠΚ. Ως τέτοιο νοείται και το συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση, δεν αποτελεί όμως απόλυτο λόγο επέμβασης στην προσωπικότητα. Θεμελίωση του παράνομου χαρακτήρα της προσβολής της προσωπικότητας από τον συντάκτη δημοσιεύματος το οποίο περιέχει αναληθείς ισχυρισμούς. Δημοσίευμα σε εφημερίδα βάσει πορίσματος Διοικητικής Επιτροπής έρευνας στην Εμπορική Τράπεζα σχετικά με την πώληση όπλων από την ΕΒΟ στο Ιράν, περί αναμίξεως του εγκαλούντος σε λαθρεμπόριο όπλων ή σε οπισθογραφίες συν/κών και περί συμμετοχής του σε συμμορία με σκοπό διανομής "τεράστιας μίζας" από το λαθρεμπόριο. Καταδικαστική απόφαση για συκοφαντική δυσφήμιση τελεσθείσα δια του τύπου του συγγραφέα και του αρχισυντάκτη της εφημερίδος. Μη συνδρομή του α.367 παρ. 1 ΠΚ περί δικαιολογημένου συμφέροντος. Υπέρβαση ορίου για την πληροφόρηση κοινού από τους κατηγορούμενους. Αντίθετη μειοψηφία. (Βλ. παρατηρήσεις Δ. ΣΠΙΝΕΛΛΗ σε ΠΟΙΝ. ΧΡΟΝ. 1992:307).

Κείμενο Απόφασης

Δικαστές Στ. Πατεράκης, Προεδρεύων, Κων. Μουλαγιάννης και Ιωάννης Γεωργαντιάς

Επειδή με τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος προβλέπεται ότι "καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας κ.λπ.". Επίσης με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ.1 του ισχύοντος Συντάγματος, η οποία είναι βασική και για το λόγο αυτό δεν υπόκειται σε αναθεώρηση (άρθρο 110) ορίζεται ότι "ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας". Η συνταγματική αυτή διάταξη η οποία αναφέρεται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια (βλ. Κ. Ζώρα, "Η συνταγματική αρχή του σεβασμού και της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά το γερμανικόν ομοσπονδιακόν Σύνταγμα", το Σύνταγμα 1978 σελ. 1 επομ. Ν. Ανδρουλάκη "Το Νέο Σύνταγμα και η ποινική δικαιοσύνη" στον τόμο, Η επίδρασις του Συντάγματος επί του ιδιωτικού και επί του δημοσίου δικαίου, 1976, σελ 63 επομ., Α. Γαζή, "Η επίδρασις του Συντάγματος επί του Αστικού Δικαίου", στον τόμο, Η επίδρασις κ.λπ. οπ. ανωτ. σελ. 12, Γ. Βλάχο, Κοινωνιολογία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, 1976, σελ. 131 επομ. Γ.Χουβαρδά, Η συνταγματική προστασία της αξιοπρέπειας του ανθρώπου (1990) σελ. 1 επομ., Η. Hubmann, Das Person - lichkeitsrecht, 2η έκδοση, 1967, σελ. 98 επομ., Maunz - Dung, Komm. Zun GG, Art 1, RDNR 14, B Verf Ge σ. 36, BGH, NjW 1961 σελ. 1397, B. VerfGe 1 104) καθιερώνει γενική συνταγματική προστασία της προσωπικότητας και δεσμεύει κάθε πολιτειακό όργανο που ασκεί κρατική λειτουργία. Μετά τη συνταγματική καθιέρωση της αρχής αυτής, οι διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου που προστατεύουν την

προσωπικότητα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ειδικές συνταγματικές επιταγές, διαπίστωση που έχει ιδιαίτερη σημασία για την ερμηνεία τους. Εκτός από την ανωτέρω συνταγματική διάταξη, οι κατ'ιδίαν εκδηλώσεις ή τα κατ'ιδίαν αγαθά της προσωπικότητας προστατεύονται με επί μέρους ατομικά δικαιώματα (π.χ. η τιμή, η ελευθερία της γνώμης και του τύπου, η ανθρωπινή αξιοπρέπεια κ.λπ.) που ισχύουν κατά την κρατούσα στη νομική φιλοσοφία γνώμη, όχι μόνο έναντι του κράτους αλλά και έναντι των ιδιωτών (βλ. Γ. Μηχαλίδου - Νουάρου, το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, το Σύνταγμα 1983 σελ. 369 επομ. (382), Κ. Μαυριά, Το Συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου σελ. 163 επομ., 172 επομ.) σύμφωνα με τη γνωστή θεωρία της τριτενέργειας "Drittwirkung" των ατομικών δικαιωμάτων (για τη θεωρία αυτή βλ. αντί άλλων, Α. Κατράνη, το Σύνταγμα 1978 σελ. 237 επομ, 260 επομ, Γ. Κασιμάτη, το Σύνταγμα 1981 σελ. 1 επομ, Π. Δαγτόγλου (γνωμοδότηση) ΝοΒ 30, 782 επομ, Δ. Κόρσου, Τα ατομικά δικαιώματα εν τω ιδιωτικό δικαίω, Ξένιου Π. Ζέπου, 1974, Τ. Α' σελ. 175 επομ, Α. Μάνεση, Ατομικές ελευθερίες, Β' έκδοση, 1979, σελ. 47 επομ, Α. Δημητρόπουλου, Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξεως, Αθήνα 1981, του ίδιου, Η συνταγματική προστασία του ανθρώπου από την ιδιωτική εξουσία, Αθήνα 1981/1982 σελ. 168, 188, 201, Ηλιοπούλου - Στράγγα, Η "Τριτενέργεια" των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του Συντάγματος 1975, σελ. 167 επομ). Τα προστατευόμενα πάντως σχετικά αγαθά, τα οποία απαρτίζουν το περιεχόμενο του δικαιώματος επί της ίδιας προσωπικότητας δεν αποτελούν ιδιαίτερα δικαιώματα, αλλά είναι εκδηλώσεις του ενιαίου δικαιώματος της προσωπικότητας (βλ. Ι. Καρακατσάνη σε Γεωργιάδη - Σταθόπουλο, άρθρο 57 ΑΚ ΙΙ 2 σελ. 99 - 100). Προστασίας τυγχάνει, ως βασικό στοιχείο της προσωπικότητας και η υπόληψη, ήτοι η αξία που αναγνωρίζεται στον άνθρωπο από την κοινωνία (βλ. Σούρλα, στην Ερμ. ΑΚ Εισαγ. άρθρ. 57-60, αριθμ. περιθ. 51, Hubmann, Das Persönlichkeitsrecht οπ. ανωτ. σελ. 288, 289, 291, Schonke/Schroder, StGB Kommentar, 21η έκδοση, Vorbem. zu παρ. 185 Anm. 1 σελ. 1179). Η προσβολή της τιμής των άλλων μπορεί να γίνει όχι μόνο με λόγια ή έργα αλλά και με πράξεις διαταρακτικές της κοινωνικής προσωπικότητας του ανθρώπου όπως είναι όσες εμπεριέχουν π.χ. αμφισβήτηση της προσωπικής ή επαγγελματικής εντιμότητας του προσώπου ακόμα και όταν αυτές απλώς τον καθιστούν ύποπτο ότι μετέρχεται ανέντιμες μεθόδους κατά την ενάσκηση των επαγγελματικών καθηκόντων ή άλλων εκφράσεων της δραστηριότητάς του (βλ. ΑΠ 2109) 1986 ΝοΒ 35 1241, ΕφΑθην 387/78 ΝοΒ 26 1081). Σειρά διατάξεων του ΠΚ (άρθρα 361, 362, 363) προβλέπουν και τιμωρούν την εξύβριση, την απλή και συκοφαντική δυσφήμιση. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές, η προστασία της τιμής συνεπάγεται τη νομική εξασφάλιση της αξιώσεως κάθε ανθρώπου για σεβασμό της "εσωτερικής" τιμής του η οποία είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την αξία του ανθρώπου, όπως επίσης και του δικαιώματός του για αναγνώριση της κοινωνικής καταξιώσεως, δηλαδή της "εξωτερικής τιμής" (βλ. Γιάννη Καράκωστα, Προσωπικότητα και τύπος (1991 σελ. 55).

Η προσβολή της τιμής με τον τύπο είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη και γιαυτό ειδικές διατάξεις παρέχουν σχετική προστασία. Για την επίλυση του δυσχερούς προβλήματος του προσδιορισμού των θεμιτών ή αντικειμενικών αναγκών πληροφόρησης του κοινού σε μια δημοκρατική κοινωνία (για την έννοια της ρήτηρας της "δημοκρατικής κοινωνίας", η οποία αναγράφεται και στο άρθρο 29 της οικουμενικής διακήρυξης και τα άρθρα 8, 9, 10 και 11 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως καθώς και για την ιστορία αναγραφής της ρήτηρας αυτής στην Οικουμενική διακήρυξη βλ. Φ. Βεγλερή, Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου (1982) σελ. 78 επομ, 80 σημ. 87) και του ειδικότερου

προσδιορισμού της εκτάσεως και του περιεχομένου των αναγκών αυτών, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και το ότι

α) το δικαίωμα του κοινού για πληροφόρηση αποτελεί βασικό ατομικό και πολιτικό δικαίωμα, αφού αποτελεί την προϋπόθεση για τη διαμόρφωση υπεύθυνης γνώμης από τον πολίτη (βλ. Μάνεση, Η συνταγματική προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας εντύπων στο περιοδικό Σύνταγμα, 1977, σελ.11),

β) ότι τα κριτήρια προσδιορισμού των θεμιτών αναγκών πληροφορήσεως του κοινού πρέπει να είναι διαφορετικά όταν πρόκειται για πρόσωπα που διαδραματίζουν ένα ενδιαφέροντα ρόλο στην κοινωνική ζωή και γενικά συμμετέχουν στο δημόσιο βίο.

Ιδιαίτεροι προβληματισμοί ανακύπτουν στην περίπτωση που είναι "πρόσωπο της επικαιρότητας" κάποιος κατηγορούμενος ενόψει του ότι βρισκόμαστε μπροστά σε μια οριακή περίπτωση θεμιτής ανάγκης του κοινού για πληροφόρηση η οποία συγκρούεται με το δικαίωμα του κατηγορουμένου να προστατέψει την προσωπικότητά του (βλ. Φώνη Παπαρηγοπούλου - Σκορίνη, ΝοΒ 1977 σελ. 278 επομ, Ν. Παπαντωνίου, Γεν. Αρχές (1983) σελ. 133). Στο στάδιο της προδικασίας, που πρέπει να διέπεται από το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου, θα βαρύνει η προστασία της προσωπικότητας, από το δικαίωμα πληροφόρησης της κοινότητας (βλ. σχετ. OLG Frankfurt URT V. 24-9-1970, NJW 1971 σελ. 47 επομ (σχόλιο Traub) και OLG Braunschweig, URT V. 24-10-1974, NJW 1975 σελ. 651 με σχόλιο Kamm). Εξάλλου από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 362 και 363 του ΠΚ προκύπτει ότι για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της συκοφαντικής δυσφημήσεως απαιτείται η διάδοση ή ισχυρισμός από το δράστη ενώπιον άλλου για τρίτον γεγονός που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη αυτού. Απαιτείται επίσης το γεγονός στο οποίο αναφέρεται η διάδοση αυτή ή ο ισχυρισμός να είναι ψευδές και ο υπάιτιος να γνώριζε την αναληθείά του. Ως γεγονός θεωρείται κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων κάθε συγκεκριμένο περιστατικό του εξωτερικού κόσμου που ανάγεται στο παρελθόν ή παρόν που υποπίπτει στις αισθήσεις και αντίκειται στην ηθική και την ευπρέπεια (βλ. ΑΠ 478/1986 ΠοινΧρ ΛΣΤ σελ. 661, ΑΠ 1156/1985 ΠοινΧρ ΛΣΤ' 172, ΑΠ 934/1989 ΠοινΧρ Μ' 275). Κατά το άρθρο 367 ΠΚ ο άδικος χαρακτήρας των εξυβριστικών ή δυσφημιστικών εκδηλώσεων αίρεται, εκτός άλλων περιπτώσεων και όταν έγιναν προς εκτέλεση νομίμου καθήκοντος, όπως είναι η προστασία δικαιώματος ή άλλου δικαιολογημένου ενδιαφέροντος, υπό την απαραίτητη προϋπόθεση ότι οι εκδηλώσεις αυτές δεν περιέχουν συστατικό στοιχείο της συκοφαντικής δυσφημήσεως αποτελούν στην συγκεκριμένη περίπτωση το επιβαλλόμενο και αντικειμενικώς αναγκαίο μέσο για τη διαφύλαξη του δικαιώματος ή την ικανοποίηση του δικαιολογημένου συμφέροντος και ο σκοπός του δράστη δεν κατευθύνεται στην προσβολή της τιμής του άλλου (βλ. ΑΠ 934/1989 ΠοινΧρ Μ' 275). Ως δικαιολογημένο συμφέρον κατά την έννοια της ανωτέρω διατάξεως θα πρέπει να νοηθεί και το συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση. Το συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση δεν συνιστά απόλυτο δικαιολογητικό λόγο επεμβάσεως στην προσωπικότητα, αλλά η επίκλησή του από το δράστη οδηγεί σε στάθμιση συμφερόντων κατά την οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη μεταξύ άλλων

α) η συνταγματική αναγνώριση της ελευθερίας εκφράσεως και ειδικότερα μέσω του τύπου, η οποία προσδίδει ιδιαίτερο βάρος στην αποστολή του τύπου

β) τα διεθνή κείμενα που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τη θέση και τις δραστηριότητες του τύπου και τα οποία συντελούν στη διαμόρφωση του περιεχομένου των συναλλακτικών ηθών και της αντικειμενικής καλής πίστης (βλ. Γιάννη Καρακώστα, Προσωπικότητα και τύπος (1991) σελ.71-72). Πρέπει να γίνει δεκτό ότι δημοσιεύματα που περιέχουν αναληθείς ισχυρισμούς που δεν συνδέονται με μία αληθινή πραγματική κατάσταση και για τα οποία ο συντάκτης δεν τήρησε τις

συναλλακτικές υποχρεώσεις θεμελιώνουν χωρίς άλλο τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής της προσωπικότητας και δεν τίθεται θέμα δικαιολογημένου ενδιαφέροντος και σταθμίσεως συμφερόντων (βλ. Γιάννη Καράκωστα οπ. ανωτ. σελ. 75). Περαιτέρω, ως αδικήματα που τελούνται δια του τύπου νοούνται τα αδικήματα του κοινού ποινικού δικαίου, εκείνα δηλαδή που προβλέπονται και τιμωρούνται από τον ποινικό κώδικα ή από τους ειδικούς ποινικούς νόμους, όταν τελούνται με κατάχρηση του τύπου ως μέσου για την εκδήλωσή τους (ολομ. ΑΠ 759/1988 ΠοινΧρ ΛΗ' 876, ΑΠ 136/1989 ΠοινΧρ ΛΘ' 740). Τέλος, κατά το άρθρο 46 παρ. 1 περιπτ. β' του ΑΝ 1092/1938 που επανήλθε σε ισχύ με το άρθρο 2 του ν. 10/1975, όπως το άρθρο αυτό αριθμήθηκε με το άρθρο 1 παρ. 13 του ΑΝ 1683/1939 και τροποποιήθηκε με τα άρθρα 28 του ν. 2493/1953 και 1 του ν.δ. 3824/1958, όταν πρόκειται για εφημερίδες ή περιοδικά για τα αδικήματα που διαπράττονται με αυτά, μεταξύ των άλλων, τιμωρούνται:

α) ο συγγραφέας του δημοσιεύματος,

β) ο διευθυντής και ιδιοκτήτης της εφημερίδας όπως και ο εκδότης αυτής.

Στην προκειμένη περίπτωση από τις καταθέσεις των μαρτύρων της κατηγορίας που εξετάστηκαν ενόρκως στο Δικαστήριο τούτο καθώς και τα έγγραφα, που αναγνώστηκαν και αναφέρονται στα πρακτικά, την απολογία του παρόντος κατηγορουμένου και την όλη αποδεικτική διαδικασία αποδείχθηκε ότι οι κατηγορούμενοι με περισσότερες πράξεις που συνιστούν εξακολούθηση του ίδιου εγκλήματος δια της εκδιδόμενης στην Αθήνα ημερήσιας εφημερίδας "Ελεύθερος Τύπος" ισχυρίστηκαν και διέδωσαν για τον εγκαλούντα Α.Μ. γεγονότα που μπορούσαν να βλάψουν την τιμή και την υπόληψή του, με γνώση της αναλήθειας των γεγονότων. Συγκεκριμένα στην ανωτέρω ημερήσια εφημερίδα των Αθηνών και στα φύλλα της 2-2-1989, 5-2-1989, 9-2-1989 και 19-4-1989 καταχωρίστηκαν τα αναφερόμενα στο κατηγορητήριο δημοσιεύματα των οποίων συγγραφέας είναι ο κατηγορούμενος Ι.Ν. δικηγόρος. Αφορμή για τη δημοσίευση των εν λόγω δημοσιευμάτων στην ανωτέρω εφημερίδα, της οποίας αρχισυντάκτης ήταν ο κατηγορούμενος Ι.Τ., έδωσε το από 18-1-1989 πόρισμα της Διοικητικής Επιτροπής Έρευνας στην Εμπορική Τράπεζα, σχετικά με τη συναλλαγή πωλήσεως όπλων από την ΕΒΟ στο Ιράν. Με τα δημοσιεύματα αυτά δεν γίνεται παράθεση ορισμένων τμημάτων του πορίσματος ή περιληπτική ανασκόπηση αυτού, αλλά δημοσιεύονται για τον εγκαλούντα αναληθή γεγονότα τα οποία ουδόλως περιλαμβάνονται στο πόρισμα ή περιλαμβάνονται με διαφορετική έννοια. Ειδικότερα με το ανωτέρω πόρισμα καταλογίζονταν ορισμένες πλημμέλειες, στα αναφερόμενα σ' αυτό πρόσωπα, μεταξύ των οποίων και ο εγκαλών που ήταν τότε Διοικητής της Εμπορικής Τράπεζας, αναφορικά με την υλοποίηση από τραπεζικής πλευράς ορισμένων εξαγωγών όπλων προς το Ιράν. Με το πόρισμα δεν καταλογίζονται άμεσα ευθύνες στον εγκαλούντα αλλά αφήνεται από το όλο περιεχόμενό του να εννοηθεί ότι παρέλειψε υπό την προεκτεθείσα ιδιότητά του να λάβει τα ενδεικνυόμενα μέτρα, ώστε η εξαγωγή όπλων, από τραπεζικής πλευράς, να γίνει με διαφάνεια και την τήρηση όλων των θεσμοθετημένων διαδικασιών. Από το όλο περιεχόμενο του πορίσματος ουδόλως προκύπτει ότι ο εγκαλών είχε κάποια ανάμιξη σε λαθρεμπόριο όπλων ή σε οπισθογραφήσεις συναλλαγματικών ούτε ότι ήταν άμεσος συνεργός ή μέλος συμμορίας, στην οποία συμμετείχαν και συγγενικά του πρόσωπα, και η οποία είχε ως σκοπό τη διανομή "τεράστιας μίζας" από το λαθρεμπόριο όπλων, όπως αναληθώς αναφέρεται στα επίμαχα δημοσιεύματα. Έτσι, οι κατηγορούμενοι, υπό την προεκτεθείσα ιδιότητα, δημοσίευσαν στο φύλλο της 2-2-1989, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα αναληθή γεγονότα, τα οποία ουδόλως αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα, για το πρόσωπο του εγκαλούντος στο πόρισμα: "Τμήμα μεγάλης κομπίνας ήταν το τμήμα μεγάλων επιχειρήσεων της Εμπορικής

Τράπεζας και άμεσος συνεργός ήταν ο ίδιος εκλεκτός του Καστρίου, τότε διοικητής της Εμπορικής Τράπεζας κ. Μ."

Στη συνέχεια στο ίδιο δημοσίευμα αναφέρεται ότι δήθεν το σχετικό πόρισμα αφήνει σαφώς να εννοηθεί ότι "η τεράστια μίζα δεν καταβλήθηκε σε αλλοδαπούς αλλά σε κάποιους πασοκανθρώπους" και ότι το σχετικό πόρισμα αναφέρει τάχα ότι "ο Κ. σε συνεννόηση με τον Μ. προώθησαν τη συναλλαγματική με παράνομη οπισθογράφηση. Με την οπισθογράφηση αυτή άλλαξε στο δρόμο ο τελικός παραλήπτης της χοντρής μίζας και την προεξόφληση της συναλλαγματικής δεν την ζήτησε ούτε την έκανε ο αρχικός παραλήπτης της συναλλαγματικής δηλαδή η εταιρεία Κ. αλλά την προεξόφληση ζήτησαν και πέτυχαν στην Ελβετία σε δολλάρια ο πρώην πρόεδρος της ΕΒΟ Κ. και ο Κ. σε συνεργασία με τον Μ. και μερικούς άλλους τραπεζικούς υπαλλήλους". Το ανωτέρω δημοσίευμα θίγει σαφώς την τιμή και υπόληψη του εγκαλούντα γιατί τον εμφανίζει να έχει ενεργό ανάμιξη σε λαθρεμπόριο όπλων, ως συμμετέχοντα σε τμήμα μεγάλης κομπίνας και συνεργό παράνομης εξόφλησης συναλλαγματικής. Αναληθώς αναφέρεται επίσης στο δημοσίευμα της 5-2-1989 ότι δήθεν το ανωτέρω πόρισμα επιρρίπτει ευθύνες στον Κ. για λαθρεμπόριο όπλων και ότι "ανάλογες ευθύνες ρίχνει και σε μεγαλύτερα κεφάλια της εμπορικής, στον πρώην διοικητή, τον γνωστό από την απάτη Π.Μ.". Ανεξάρτητα του ότι το πόρισμα ουδόλως αναφέρει ότι ο εγκαλών έχει οποιαδήποτε ανάμιξη σε λαθρεμπόριο όπλων, οι κατηγορούμενοι ουδόλως επικαλούνται κάποιο άλλο αποδεικτικό στοιχείο από το οποίο να προκύπτει έστω και έμμεσα, η συμμετοχή του εγκαλούντα σε λαθρεμπόριο όπλων. Το αναφερόμενο επίσης στο δημοσίευμα αυτό για "απάτη Π." δεν ήταν ψευδές, όμως ήταν αναληθές ότι το όνομα του εγκαλούντα ήταν γνωστό από την απάτη Π. Το δημοσίευμα σαφώς αφήνει να εννοηθεί ότι ο εγκαλών είχε ενεργό ανάμιξη και στην απάτη Π. ενώ για την υπόθεση αυτή, όπως αποδείχθηκε ο εγκαλών είχε απαλλαγεί με βούλευμα, γεγονός το οποίο γνώριζαν οι κατηγορούμενοι.

Αναληθή είναι επίσης, όπως αποδείχθηκε, τα αναφερόμενα για το πρόσωπο του εγκαλούντα, στο φύλλο της 9-2-1989 και συγκεκριμένα ότι "η μίζα αυτή όπως είναι γνωστό με ενέργειες του τότε διοικητή της Τράπεζας Α.Μ. είχε πληρωθεί παράτυπα και παράνομα στους πασοκανθρώπους... μεταξύ των στελεχών που πήραν μέρος στην κομπίνα είναι και κάποιος Γ... Ο Γ. είχε άμεσο σύνδεσμο με τη συμμορία Καστρίου - Μ., αφού είναι ανηψιός του Μ., δηλαδή γιος της αδελφής του". Τα ανωτέρω γεγονότα αναφερόμενα στο φύλλο της 9-2-1989 σαφώς θίγουν την τιμή και υπόληψη του εγκαλούντα εφόσον τον εμφανίζουν ως συμμετέχοντα στην "κομπίνα" με τις "μίζες" και μάλιστα με άμεσο σύνδεσμο στη συμμορία του Καστρίου, τον γιο της αδελφής του ονόματι Γ., ενώ όπως αποδείχθηκε ο εγκαλών δεν έχει αδελφή και επομένως ο Γ., που ήταν υπάλληλος της Εμπορικής δεν είχε καμία συγγενική σχέση με τον εγκαλούντα. Τέλος, όπως αποδείχθηκε, αναληθή ήταν τα όσα καταχωρίστηκαν για τον εγκαλούντα στο φύλλο της 19-4-1989 και συγκεκριμένα ότι "Μάλιστα ο Γ. είναι ανηψιός του επί 5 χρόνια διοικητή της Εμπορικής Α.Μ., ο οποίος κατηγορείται ήδη για ανάμειξη σε σωρεία σκανδάλων...". Ο Γ. όπως κατέθεσαν οι εξετασθέντες μάρτυρες κατηγορίας δεν είχε συγγενική σχέση με τον εγκαλούντα, ούτε εξάλλου αναφέρεται στο ανωτέρω πόρισμα, που ισχυρίζονται οι κατηγορούμενοι ότι απετέλεσε τη βάση για τα επίμαχα δημοσιεύματα, ότι ο Γ. και ο Γ. ήταν ανηψιοί του εγκαλούντος. Από την προσήκουσα αξιολόγηση όλων των προσκομιζομένων αποδεικτικών στοιχείων προκύπτει σαφώς ότι ο συντάκτης των ανωτέρω δημοσιευμάτων κατηγορούμενος Ι.Ν. γνώριζε την αναλήθεια των παραπάνω γεγονότων, με την μόρφωση δε την οποία διαθέτει (εκτός από δημοσιογράφος είναι και δικηγόρος) και την κοινωνική του πείρα, μπορούσε ευχερώς να αντιληφθεί ότι τα περιλαμβανόμενα στα ανωτέρω δημοσιεύματα γεγονότα μπορούσαν να βλάψουν την τιμή και την υπόληψη του

εγκαλούντος. Από το όλο περιεχόμενο των δημοσιευμάτων διαφαίνεται πρόθεση του συντάκτη αυτών να προσβάλλει την τιμή και υπόληψη του εγκαλούντος και για το λόγο αυτό δεν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 367 παρ. 1 ΠΚ γιατί οι κατηγορούμενοι ξεπέρασαν κατά πολύ το επιβαλλόμενο μέτρο, διότι, αν πράγματι στόχος των δημοσιευμάτων ήταν η πληροφόρηση του κοινού, μπορούσαν με άλλες εκφράσεις να αποδώσουν το περιεχόμενο του ανωτέρω πορίσματος και να εκτελέσουν το καθήκον του δημοσιογράφου, χωρίς να θιγεί η προσωπικότητα του εγκαλούντα. Το συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση πρέπει να θεωρηθεί ως δικαιολογημένο συμφέρον κατά την έννοια του άρθρου 367 ΠΚ, δεν συνιστά όμως απόλυτο δικαιολογητικό λόγο επεμβάσεως στην προσωπικότητα. Η δημοσίευση στην προκείμενη περίπτωση των ανωτέρω αναληθών γεγονότων και ιχυρισμών για το πρόσωπο του εγκαλούντα τα οποία δεν συνδέονται με μια αληθινή πραγματική κατάσταση και για τα οποία ο συντάκτης των δημοσιευμάτων δεν τήρησε τις συναλλακτικές υποχρεώσεις, θεμελιώνουν, κατά την κρατήσασα στο δικαστήριο γνώμη τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής της προσωπικότητας του εγκαλούντα, μία από τις εκφάνσεις της οποίας αποτελεί και η τιμή και η υπόληψη αυτού, η οποία και προσβλήθηκε και μάλιστα κατά τρόπο έντονο. Η δημοσίευση των ανωτέρω δημοσιευμάτων έγινε ενώ η όλη υπόθεση βρισκόταν ακόμη στο στάδιο της προδικασίας, η οποία, όπως προαναφέρθηκε διέπεται από το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου. Στο στάδιο αυτό έπρεπε να βαρύνει περισσότερο η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, από το δικαίωμα πληροφόρησης της κοινότητας. Θα πρέπει να τονισθεί ότι ο εγκαλών παραπέμφθηκε να δικασθεί στο Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων για παράβαση καθήκοντος στην Υπηρεσία, όμως τελικά αθώωθηκε όπως προκύπτει από το προσκομιζόμενο απόσπασμα της με αριθμό 232/1992 αποφάσεως του Τριμελούς Εφετείου (κακουρηγημάτων) Αθηνών. Υστερα από όλα όσα προαναφέρθηκαν, πρέπει, κατά την πλειοψηφούσα γνώμη του Δικαστηρίου, να κηρυχθούν ένοχοι οι κατηγορούμενοι της αποδιδόμενης σε αυτούς αξιόποινης πράξης της συκοφαντικής δυσφημήσεως δια του τύπου. Κατά τη γνώμη όμως ενός μέλους του Δικαστηρίου, οι κατηγορούμενοι έπρεπε να κηρυχθούν αθώοι για τους ακόλουθους λόγους: Κατά το άρθρο 367 ΠΚ "δεν αποτελούν άδικη πράξη:

- α) οι δυσμενείς κρίσεις για επιστημονικές, καλλιτεχνικές ή επαγγελματικές εργασίες,
- β) οι δυσμενείς εκφράσεις που περιέχονται σε έγγραφο δημόσιας αρχής για αντικείμενα που ανάγονται στον κύκλο της υπηρεσίας της, καθώς και
- γ) οι εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση νόμιμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας ή για τη διαφύλαξη (προστασία) δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον, ή
- δ) σε ανάλογες περιπτώσεις.

Η προηγούμενη διάταξη δεν εφαρμόζεται:

- α) όταν οι παραπάνω κρίσεις και εκδηλώσεις περιέχουν τα συστατικά στοιχεία της πράξεως του άρθρου 363, καθώς και
- β) όταν από τον τρόπο της εκδηλώσεως ή από τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη, προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως".

Από το συνδυασμό των παραπάνω διατάξεων προκύπτει:

- 1) Οτι ο άδικος χαρακτήρας των πράξεων της εξυβρίσεως και της απλής δυσφημήσεως, που προβλέπονται από τα άρθρα 361 και 362 ΠΚ αντιστοίχως, αίρεται μεταξύ άλλων και στην περίπτωση κατά την οποία κάποιος προβαίνει σε δυσμενείς κρίσεις προς διαφύλαξη (προστασία) νομίμου δικαιώματος ή για άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Τέτοιο ενδιαφέρον (που πηγάζει από την προστατευόμενη από το Σύνταγμα και τους νόμους ελευθερία και κοινωνική αποστολή του τύπου) έχουν και τα πρόσωπα που συνδέονται άμεσα με τη λειτουργία

του, για τη δημοσίευση ειδήσεων και γεγονότων σχετικών με πράξεις και συμπεριφορά φυσικών ή νομικών προσώπων ή ομάδων προσώπων που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο και γενικώς και άλλους. Γι' αυτό μπορούν να προβαίνουν σε δημοσίευσή τους για πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού και με οξεία ακόμη κριτική τους και δυσμενείς χαρακτηρισμούς. Και

2) ότι και στην αμέσως παραπάνω περίπτωση ο άδικος χαρακτήρας της εξυβριστικής ή δυσφημιστικής εκδηλώσεως δεν αίρεται και συνεπώς παραμένει η ποινική ευθύνη όσες φορές συντρέχει περίπτωση συκοφαντικής δυσφημώσεως ή από τον τρόπο εκδηλώσεως ή από τις περιστάσεις που έγινε προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως. Ο σκοπός αυτός υπάρχει όταν η εξυβριστική ή δυσφημιστική εκδήλωση δεν ήταν πραγματικά αναγκαία για να αποδοθεί όπως έπρεπε αντικειμενικά το περιεχόμενο της σκέψεως του πράττοντος για προστασία δικαιολογημένου ενδιαφέροντος και ο δράστης, ενώ γνώριζε τούτο, χρησιμοποίησε την προσβλητική εκδήλωση με πρόθεση να βλάψει την τιμή ορισμένου προσώπου (ΑΠ 137/1985 ΠΧρ ΛΕ' 676, 1911, 1912/1974 ΠΧρ ΛΕ' 585, 586, ΑΠ 701/1981 ΠΧρ ΛΒ' 27). Στη συγκεκριμένη περίπτωση, από το σύνολο του αποδεικτικού υλικού που προαναφέρθηκε, αποδείχθηκαν τα εξής: Στην ημερήσια εφημερίδα των Αθηνών "Ελεύθερος Τύπος", της οποίας αρχισυντάκτης ήταν ο κατηγορούμενος Ι.Τ., καταχωρίστηκαν τα δημοσιεύματα που αναφέρονται στο κατηγορητήριο και των οποίων συγγραφέας είναι ο πρώτος κατηγορούμενος Ι.Ν.

Τα δημοσιεύματα αυτά αναφέρονται ρητώς στο από 18-1-1989 πόρισμα της Διοικητικής Επιτροπής Ερεύνης στην Εμπορική Τράπεζα σχετικώς με τη συναλλαγή πωλήσεως όπλων από την ΕΒΟ στο Ιράν. Με τα δημοσιεύματα γίνεται επιλεκτική και περιληπτική ανασκόπηση του ανωτέρω 46/σέλιδου πορίσματος με συνδυασμό καυστικής επικρίσεως των ατόμων που αναφέρονται σ'αυτό, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και ο μηνυτής Α.Μ., ο οποίος ήταν Διοικητής της παραπάνω Τράπεζας. Από όλα τα δημοσιεύματα προκύπτει ότι τα γεγονότα που αναφέρονται σ'αυτά φέρονται να πηγάζουν από το περιεχόμενο του πιο πάνω πορίσματος, με το οποίο καταλογίζονται πλημμέλειες στα πρόσωπα που αναφέρονται σ'αυτό, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και ο μηνυτής είτε ονομαστικώς (προβλ. σελίδες 9-10 του πορίσματος), είτε ως αρμόδια προϊσταμένη Διοίκηση των άλλων τραπεζικών υπαλλήλων (προβλ. σελίδες 40-41 του πορίσματος). Με βάση μάλιστα το πόρισμα αυτό ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά των ανωτέρω προσώπων που κατέληξε σε απαλλαγή ορισμένων από αυτούς, μεταξύ των οποίων και ο τωρινός μηνυτής, δεν μπορεί όμως να γίνει λόγος για συκοφαντική δυσφήμιση σε βάρος του από μέρους των κρινομένων κατηγορουμένων, έστω και αν η δημοσιογραφική σύμπτυξη του πορίσματος παρουσιάστηκε με δριμύ δημοσιογραφικό ύφος, εφόσον έγινε κατ'εκτίμηση του περιεχομένου του και αποσκοπούσε να δια φωτίσει την κοινή γνώμη για το σπουδαίο πολιτικό - κοινωνικό ζήτημα της εύρυθμης λειτουργίας της Εμπορικής Τράπεζας και της ΕΒΟ, σε μια περίοδο κοινωνικής αμφιβολίας στον τομέα αυτό. Για τον ίδιο λόγο κρίνονται δικαιολογημένες και ενδεχομένως εκφράσεις μειωτικές για τον μηνυτή, εφόσον από την όλη δομή των δημοσιευμάτων δεν καταφαίνεται κατ'αντικειμενική κρίση πρόθεση προσβολής του, αλλά κυριαρχεί η εκπλήρωση της κοινωνικής αποστολής του δημοσιογραφικού επαγγέλματος προς έλεγχο και επίκριση των πράξεων των αναφερομένων προσώπων που ασκούσαν έργο δημοσίου ενδιαφέροντος. Ετσι οι κατηγορούμενοι ενέργησαν τις παραπάνω δημοσιεύσεις όχι με κατάχρηση του κατ'άρθρο 14 του Συντάγματος δικαιώματος της ελευθεροτυπίας, αλλά από νόμιμο καθήκον και δικαιολογημένο ενδιαφέρον προς ενημέρωση του κοινού, για να ρυθμίσει αναλόγως τις αντιδράσεις του, ενόψει των συνθηκών που επικρατούσαν. Με βάση όλα αυτά το

περιεχόμενο των δημοσιευμάτων αποτελεί καλόπιστη κριτική, έστω και με τρόπο έντονο, που όμως δεν εξέρχεται από τα ακραία όρια της ασκήσεως καλόπιστου ελέγχου και συνεπώς δεν ενέχει χαρακτήρα καταφρονήσεως, γι'αυτό κατά τη γνώμη του μέλους αυτού του Δικαστηρίου, οι κατηγορούμενοι έπρεπε να κηρυχθούν αθώοι (ΑΠ 137/85 ΠΧρ ΛΕ' 676, 484/84 ΠΧρ ΛΔ' 914, 809/84 ΠΧρ ΛΕ 58, 904/80 ΠΧρ ΛΑ' 39, ΑΠ 197/1961, 127/60, 380/25, ΠΧρ 15/55 ΠΧρ Ε'-197, Σακελλαρίου στα ΠΧρ Θ' 42 και Παπαδάτος στα ΠΧρ Ε' 222).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΕΦΕΤΕΙΟ

Τόπος: ΑΘΗΝΑ

Αριθ. Απόφασης: 454

Ετος: 2003

Περίληψη (Δ/ΝΗ 2004/231) Εφεση. Πότε η έφεση πρέπει να ασκείται και κατά του προσθέτως παρεμβαίνοντος στην πρωτόβαθμια δίκη. Μίσθωση εργασίας. Καταγγελία της σύμβασης εργασίας για νόμιμη συνδικαλιστική δράση του μισθωτού. Ακυρη η καταγγελία ευθέως εκ του νόμου. Καταχρηστική άσκηση του διευθυντικού δικαιώματος του εργοδότη. Υποχρεώσεις του εργοδότη που καταγγέλλει άκυρα τη σύμβαση εργασίας.

Κείμενο απόφασης

Εισηγητής: Αριστείδης Πελεκάνος

Η κρινόμενη έφεση, η οποία ασκήθηκε νομότυπα και εμπρόθεσμα, είναι τυπικά δεκτή και πρέπει να ερευνηθεί ως προς το παραδεκτό και τη βασιμότητα των λόγων της κατά την ίδια ειδική διαδικασία των εργατικών διαφορών, που τηρήθηκε και κατά την πρωτόβαθμη δίκη (άρθρα 532 και 533 παρ. 1 ΚΠολΔ). ο δε ισχυρισμός της εφεσίβλητης, ότι η έφεση είναι απαράδεκτη, επειδή δεν στρέφεται και κατά των πρόσθετα παρεμβαίνουσών συνδικαλιστικών οργανώσεων, είναι αβάσιμος, καθόσον, όπως προκύπτει από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 7678, 83 και 517 του ΚΠολΔ, η έφεση πρέπει να ασκείται και κατά του πρόσθετα παρεμβαίνοντος στην πρωτόβαθμη δίκη μόνο όταν η ισχύς της εκκαλούμενης απόφασης που εκδόθηκε μεταξύ των κυρίων διαδίκων καταλαμβάνει και τις έννομες σχέσεις μεταξύ του πρόσθετα παρεμβαίνοντος και του αντιδίκου του διαδίκου υπέρ του οποίου ασκήθηκε η πρόσθετη παρέμβαση, πράγμα που δεν συμβαίνει στην προκείμενη περίπτωση (βλ. ΑΠ 279/96 ΔΕΝ 52. 581 και ΑΠ 348/86 ΕΛΔ 28. 289, πρβλ. ΑΠ 499/81 ΝοΒ 30. 55). Κατά το άρθρο 14 παρ. 4 του ν. 1264/1982, είναι άκυρη η καταγγελία της εργασιακής σύμβασης για νόμιμη συνδικαλιστική δράση. Για την εφαρμογή της διάταξης αυτής, απαιτείται νόμιμη συνδικαλιστική δράση και αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ αυτής και της καταγγελίας της εργασιακής σύμβασης. Κατά την έννοια του παραπάνω άρθρου και του άρθρου 23 του Συντάγματος, νόμιμη συνδικαλιστική δράση είναι κάθε δραστηριότητα που γίνεται με σκοπό τη διαφύλαξη και προαγωγή των εργασιακών, οικονομικών, ασφαλιστικών, κοινωνικών και συνδικαλιστικών συμφερόντων και δικαιωμάτων των εργαζομένων, εφόσον από αυτή δεν επηρεάζεται (άμεσα ή έμμεσα) ο ρυθμός της εκτελούμενης εργασίας. Μορφές νόμιμης συνδικαλιστικής δράσης αποτελούν η συλλογική δραστηριοποίηση για την ίδρυση επαγγελματικού σωματείου εργαζομένων, η υποβολή υποψηφιότητας για εκλογή ως μέλους διοικητικών οργάνων του σωματείου, η εκλογή και δραστηριοποίηση μέσα στα όργανα αυτά, συλλογικές πρωτοβουλίες ενεργοποίησης σωματειακών διαδικασιών ανάδειξης νέας διοίκησης του σωματείου προς επιδίωξη και υλοποίηση συγκεκριμένων εργασιακών ή οικονομικών στόχων, η συμμετοχή σε απεργίες ή άλλες αγωνιστικές κινητοποιήσεις του σωματείου εργαζομένων για την επίτευξη κοινών συνδικαλιστικών στόχων κλπ. Εφόσον υπάρχει νόμιμη συνδικαλιστική δράση με την παραπάνω έννοια και αιτιώδης σύνδεσμος αυτής με την καταγγελία της σύμβασης, τότε η καταγγελία είναι (ευθέως από τον

νόμο) άκυρη, ανεξάρτητα από το αν η συνδικαλιστική δράση προκάλεσε ή όχι προσωπική διένεξη ή αντιπαράθεση μισθωτού και εργοδότη. Επίσης, για την ακυρότητα της προαναφερόμενης καταγγελίας, δεν απαιτείται η συνδικαλιστική δράση του μισθωτού να υπήρξε αποκλειστική ή κύρια αιτία της καταγγελίας, αλλά αρκεί να συντέινε αιτιωδώς ως απλή συντρέχουσα αιτία σ' αυτή, με την έννοια ότι ο εργοδότης δεν θα έφθανε στην απόλυση του μισθωτού, χωρίς τη συνδικαλιστική δράση του τελευταίου. Εξάλλου, η καταγγελία της σύμβασης εργασίας, όταν γίνεται αποκλειστικά από εκδίκηση ή εχθρότητα του εργοδότη προς το πρόσωπο του μισθωτού οφειλόμενη σε προηγούμενη συνδικαλιστική δράση του τελευταίου, υπερβαίνει προφανώς τα όρια που επιβάλλονται από την καλή πίστη, τα χρηστά ήθη, τον κοινωνικό και οικονομικό σκοπό του δικαιώματος, είναι δε άκυρη ως καταχρηστική σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 281, 174 και 180 ΑΚ (βλ. σχετικά με τα παραπάνω ΑΠ 520/98 ΔΕΝ 56. 15, ΑΠ 894/92 ΕΕΔ 52. 607, ΑΠ 74/91 ΕΕΔ 50. 744, ΑΠ 917/90 ΔΕΝ 48. 177 και ΑΠ 647/90 ΔΕΝ 47. 582).

Ακόμη άκυρη ως καταχρηστική είναι η καταγγελία της εργασιακής σύμβασης από

τον εργοδότη, όταν, με βάση τα αντικειμενικά κριτήρια του άρθρου 281 του ΑΚ

σε συνδυασμό προς την αρχή της αναλογικότητας (με τη μερικότερη έκφανση της

ultima ratio, δηλαδή της αρχής ότι τα επαχθέστερα μέτρα αποτελούν έσχατη λύση) ως μέτρο εξειδικευτικό της τηρητέας καλής πίστης κατά την αξιολόγηση

της καταχρηστικής ή μη, άσκησης του δικαιώματος καταγγελίας, από τα περιστατικά της συγκεκριμένης περίπτωσης προκύπτει ότι η αποκατάσταση της έννομης τάξης στην επιχείρηση και η ικανοποίηση των συμφερόντων του εργοδότη μπορούσε αποτελεσματικά να εξασφαλιστεί με τη λήψη ηπιότερων μέτρων, όπως η επιβολή ανάλογης πειθαρχικής ποινής, η μετάθεση, η ανάθεση άλλων καθηκόντων κλπ., ώστε να διαφυλάσσεται παράλληλα και το συμφέρον του μισθωτού στη διατήρηση της εργασίας του ως μέσου βιοπορισμού και ανάπτυξης της επαγγελματικής και προσωπικής υπόστασής του (ΑΠ 902/98 ΔΕΝ 54. 1580, ΑΠ 97/91 ΕΕΔ 52. 208, ΑΠ 1915/90 ΕΕΔ 50.418, ΣτΕ 2112/1984 το Σύνταγμα σελ. 64 βλ. Κουκιάδη Εργατικό Δίκαιο έκδοση 1995 σελ. 736-739).

Περαιτέρω από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 349, 350 και 656 του ΑΚ προκύπτει ότι, αν ο εργοδότης καταγγείλει τη σύμβαση εξαρτημένης εργασίας αορίστου χρόνου και η καταγγελία αυτή είναι για οποιοδήποτε λόγο άκυρη, οπότε θεωρείται σαν να μην έγινε (άρθρα 174 και 180 ΑΚ), τότε ο εργοδότης α) οφείλει να δέχεται, όπως και πριν την καταγγελία, τις υπηρεσίες του μισθωτού και β) εάν δεν δέχεται τις υπηρεσίες του μισθωτού, περιέρχεται σε υπερημερία δανειστή και οφείλει μισθούς υπερημερίας, χωρίς να απαιτείται να έχει προηγηθεί πραγματική και προσήκουσα προσφορά των υπηρεσιών του μισθωτού, αφού στην καταγγελία του εργοδότη εμπεριέχεται αυτονοήτως και δήλωση της βούλησής του για μη αποδοχή των υπηρεσιών του τελευταίου (βλ. ΑΠ 902/98 ο.π. και ΑΠ 97/91 ο.π.).

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία, αφού έγινε οριοθέτηση των ατομικών δικαιωμάτων δόθηκε ορισμός του φαινομένου της σύγκρουσης, ενώ έγινε και ο απαραίτητος, δίχως άλλο, συσχετισμός του με τη θεωρία της τριτενέργειας, τόσο πριν όσο και μετά την αναθεώρηση του 2001. Αναλύθηκαν λεπτομερώς οι θεωρίες που έχουν διατυπωθεί προς αντιμετώπισή του με προεξέχουσες τις θεωρίες της στάθμισης των συμφερόντων – έτσι όπως αναπτύχθηκε στο Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο και όπως αυτή εφαρμόστηκε στον ελληνικό νομικό χώρο –, της πρακτικής εναρμόνισης, καθώς και της αρχής της αναλογικότητας. Καταδεικνύοντας, εν συνεχεία, τα ελαττώματα των εν λόγω θεωριών και της αδυναμίας της παραδοσιακής νομικιστικής μεθόδολογίας (από την οποία και πηγάζουν) να αντιμετωπίσει ορθολογικά το φαινόμενο, προχωρήσαμε στην θεώρησή του υπό το ορθό πρίσμα της μεταβολής της έννομης τάξης προς ένα πρόσωπο κοινωνικό – ανθρωπιστικό. Μετά την καταγραφή της πλαστότητας της νομικής σύγκρουσης των δικαιωμάτων και την ανάδειξη των, σε πραγματικό επίπεδο και μόνο, συγκρούσεων, προβήκαμε στην άρση του προβλήματος της σύγκρουσης μέσω της θεμελιώδους – αντικειμενικής θεωρίας της θεσμικής εφαρμογής. Σε τελικό στάδιο, παραθέσαμε συνοπτικά την τελική μας κρίση επί του θέματος της εργασίας υιοθετώντας απαραλλάκτως και απεριφράστως την θεωρία της θεσμικής εφαρμογής των δικαιωμάτων, αφ' ενός γιατί εναρμονίζεται με τις επιταγές της σύγχρονης πραγματικότητας, αφ' ετέρου επειδή συνιστά το προσφορότερο και αντικειμενικότερο όχημα προσπέλασης συναφών προβλημάτων.

ΛΗΜΜΑΤΑ

- Σύγκρουση δικαιωμάτων
- Τριτενέργεια
- Αρχή της στάθμισης
- Θεσμική εφαρμογή
- Κοινωνικός ανθρωπισμός
- Μεταβολή έννομης τάξης